

नमर ।	प	पयनाम ।	पयकारनाम ।	विषयः ।	Printed or MS.	कलरनेदः ।
1. O. 71 I. C. 70 }	सुबुकिरुम		सुदकवपतिः	दाटकम्	Published under authority of the Committee of Public Instruction, Calcutta, 1829	नामर

THE
MRICHCHHAKATI:

A
COMEDY;

BY
SUDRAKA RĀJA'S

WITH A COMMENTARY EXPLANATORY

OF THE

PRĀKRIT PASSAGES.

~~STUENT~~

PUBLISHED UNDER THE AUTHORITY OF THE COMMITTEE

OF

Public Instruction.

PRINTED AT THE EDUCATION PRESS.

1829.

मृच्छकटिकनाटकस्य भूमिका ।

अनेकदेशप्रचलितासु राजावलीषु कोऽपि राजा शूद्रको नाम विक्रमादित्यात् प्राचीनतरः प्रसिद्धः; सोऽपि आन्ध्रदेशोत्पन्नानां मगधदेशराजानां प्रथमोऽभवत् । मगधदेशस्य राजधानी पाटलिपुत्रनाम नगरं, किन्तु कामन्दकीयन्याकारेण शूद्रकस्य राजधान्यवन्ती निर्णीता, केषुचित् पुस्तकेषु च यत्र शूद्रकस्य नाम लिखितं तत्र शिप्रकः शूरकः सिन्धुक एव पाठो दृश्यते; तद्धेतुना शूद्रकस्य नामनगरयोर्निश्चयानास्ति, केवलञ्चैतदनुष्ठितं यन्मृच्छकटिकस्य पूर्व्वरङ्गे निर्दिष्टं ।

स राजा गुणवान् गुणवतां पालकस्य; तेन श्रीविक्रमादित्यसमथपूर्व्वं सार्द्धं शतवत्सरं मृच्छकटिकनामधेयमपूर्व्वं नाटकं विरचितं । अनन्तरं वज्रकालवशात्तन्नाटकं प्रायशो दुर्लभमेवासीत्केवलं दशरूपकादिग्रन्थेषु प्रमाणत्वेनोपन्यस्तस्य कचिदेकश्लोकस्य कचिदर्द्धश्लोकस्य वा पठनात्तन्नाम नहि विस्मृतं; किन्त्वल्पकाले गते श्रीमता उलिसेनसाहेवेन काशीपुरीमधितिष्ठता श्रीलक्ष्मीदीक्षितपण्डितसकाशादेकं पुस्तकमासादितं, पुनः कलिकातानगरमानीतं । इदानीञ्च मुद्राचरेण तस्य वज्रकालवज्रकालस्थायित्वञ्च संस्थापितं । अस्मिन् पुस्तके अतिप्राचीनसमयस्य रीतयोद्भूत्याः यथा पूर्व्वं भरतदेशस्यैरनुष्ठिताः; एवञ्च रूपकाणां ये गद्याः प्रशंसनीयाः ते सर्व्वेऽत्र संशुद्धीताः सन्ति ॥

विश्रामचिह्नानि ।

पाठकवर्गाणां सुबोधनाय मुद्राकरणसमये नवीना रीति
रनुसृता । यदा सन्धिः शिथिला भवति तदा पदानां किञ्चि
दन्तरं दत्तं; एवञ्च यदा वाक्यानामर्थः सम्पूर्णः, किम्वा किञ्चि
द्व्यवच्छिन्नो भवति, गद्यपद्यपठने च स्वरस्य विश्रामोद्यज्यते,
तदा तत्स्थाने विश्रामपरिमाणस्य चिह्नं मुद्रितमस्ति - यथा.

, एकमात्रं

; द्विमात्रं

। त्रिमात्रं किम्वा वाक्यसम्पूर्णं

? प्रश्ने

! आवेगे

॥ मृच्छकटिकं ॥

॥ प्रथमाङ्कः ॥

॥ नान्दी ॥

पर्यङ्कयन्निबन्धदिगुणितभुजगाक्षेपसम्वीतजानो
रन्तःप्राणावरोधव्युपरतसकलज्ञानरुद्धेन्द्रियस्य;
आत्मन्यात्मानमेव व्यपगतकरणं पश्यतस्तत्त्वदृष्ट्या
शम्भोर्व्यः पातु शून्येक्षणाघटितलयत्रह्यलग्रः समाधिः । १ ।
अपिच ।

पातुवोनीलकण्ठस्य कण्ठः श्यामान्मुदोपमः
गौरीभुजलता यत्र विद्युल्लेखेव राजते । २ ।

॥ नान्द्यन्ते सूत्रधारः ॥

अलमनेन परिषत्कुतूहलविमर्दकारिणा परिश्रमेण ।
एवमहमार्थमिश्रान् प्रणिपत्य विज्ञापयामि; यदिदं वयं
मृच्छकटिकं नाम प्रकरणं प्रयोक्तुं व्यवसिताः । एतत्कविः
किल ।

दिरदेन्द्रगतिस्कोरनेवः परिपूर्णेन्दुमुखः सुविग्रहस्य,
त्रिजमुखतमः कविर्बभूव, प्रथितः शूद्रक इत्यगाधसत्त्वः । ७

अपिच ।

अग्नेदं सामवेदं गणितमथ कलां वैशिकीं हस्तिशिखां,
ज्ञात्वा, शर्व्वप्रसादाद्भगवत्ततिमिरे चक्षुषी चोपलभ्य;
राजानं वीक्ष्य पुत्रं परमसमुदयेनाश्वमेधेन चेद्वा,
लब्ध्वा चायुःशताब्दं दशदिनसहितं शूद्रकोऽग्निं प्रविष्टः । ।

अपिच ।

समरव्यसनी प्रमादशून्यः ककुदं वेदविदां तपोधनश्च,
परवारणवाज्युद्धलुब्धः क्षितिपालः किल शूद्रकोबभूव ।

अस्याञ्च तत्कृतौ ।

अवेर्निर्पुण्या द्विजसार्थवाहोयुवा दरिद्रः किल चारुदत्तः,
गुणानुरक्ता गणिका च यस्य वसन्तमेभेव वसन्तमेना,
तयोरिदं सत्सुरतोत्सवाश्रयं, नयप्रचारं, व्यवहारदुष्टतां,
खलखभावं, भवितव्यतां, तथा चकार सर्व्वं किल शूद्रकोनृपः ।

॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥ अथे शून्येयमस्मत्सङ्गीतशाला ।

क नु गताः कुशीलवाभविष्यन्ति ॥ विचिन्त्य ॥ आः ज्ञातं ।

शून्यमपुत्रस्य गृहं, चिरशून्यं नास्ति यस्य सन्निधेः,
मूर्खस्य दिशः शून्याः, सर्व्वं शून्यं दरिद्रस्य ।

कृतञ्च सङ्गीतकं मया । अनेन चिरसङ्गीतोपासनेन धीम
समये प्रचण्डदिनकरकिरणोष्णपुष्करबीजनिव प्रचलित
तारके क्षुधा ममाक्षिणी खटखटायेते; तद्यावद्दृष्टिणीमाह्वय
पृच्छामि अस्ति किञ्चित्प्रातराशेन वेति; एषोऽस्ति, भोः ॥ कार्य्य
वशात्प्रयोगवशाच्च प्राकृतभाषी संवृत्तः ॥ अविद ! भोः भोः

चिरसंगीदोवासणेण सुकृषपोकवरणालादं विअ मे बुभुक्खाए
मिलाणादं अङ्गादं । ता जाव गेहं गदुअ जानामि अत्थि किंवि
कुटुम्बिणीए उववादिदं ण वेत्ति (१) ॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥
एदं त्तं अङ्घ्राणं गेहं, ता पविमामि (२) ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥
हीमाणहे ! किं णु खु अङ्घ्राणं गेहे अवरं विअ सन्निहाणअं
वहदि । आआमि तण्डुलोदअप्पवाहा रक्खा लोहकटाह
परिअंतण कसणसाराकिदविसेसआ विअ जुअदी अहिअदरं
सोहदि भूमी, सिण्डिणेण गन्धेण उद्दीवन्ती विअ, अधिअं बाधेदि
मं बुभुक्खा । ता किं पुब्बविठत्तं णिहाणं उप्पणं भवे । आदु,
अहं जेव्व बुभुक्खादो आदणमअं जीअलोअं पेक्खामि । ण
त्थि किल पादरासो अङ्घ्राणं गेहे । पाणसअं बाधेदि मं बुभु
क्खा; इधसव्वं एवं विअ संविहाणं वहदि । एक्का वणअं पीयेदि;
अवरा सुमणाउं गुम्फेदि (३) ॥ विचिन्त्य ॥ किं एवेदं; भोदु;

(१) कष्टं कष्टं भोः भोः चिरसङ्गोतोपासनेन शुष्कपुष्कर
नालानीव मम बुभुक्षया स्नानानि अङ्गानि; तत् यावत् गेहं
गत्वा जानामि अस्ति किमपि कुटुम्बिन्या उपपादितं नवा;
इति ।

(२) एतत् तत् अस्माकं गेहं, तत् प्रविशामि ।

(३) आश्चर्य्यं किं नु खलु अस्माकं गेहे अपरमिव सन्निधा
नकं वर्त्तते । आयामि तण्डुलोदकप्रवाहा रक्खा लोहकटाह

कुटुम्बिणिं सहाविभ्र, परमत्थं जाणिसं(१) ॥ नेपथ्याभिमुख
मवलोच्य ॥ अज्जो। इदो दाव (२)।

नटी। प्रविश्य। अज्ज, इअस्सि (३)।

सूत्र। अज्जो, साअदं दे (४)।

नटी। आणवेदु अज्जो; को णिओओ अणुचिट्ठीअ
दुत्ति (५)।

परिवर्त्तनकृष्णसारा कृतविशेषकाद्वय युवती अधिकतरं शोभ
ते भूमौ स्निग्धगन्धेन उद्दीप्यमानेव अधिकं बाधते मां बुभुक्षा।
तत्किं पूर्वार्जितं निधानं उत्पन्नं भवेत्। अथवा अहमेव
बुभुक्षातः ओदनमयं जीवलोकं पश्यामि। नास्ति किल प्रातः
राशोऽस्माकं गेहे प्राणाधिकं मां बुभुक्षा बाधते इह सर्व्व
नवमिव समिधानकं वर्त्तते। एका वर्णकं कस्तूर्यादिकं समा
लम्भनं पिनष्टि अपरा सुमनसः गुम्फति।

(१) किं न्वेदं भवतु कुटुम्बिनीं शब्दाय परमार्थं
ज्ञास्यामि।

(२) आर्ये इतः तावत्।

(३) आर्य्य इयं अस्मि।

(४) आर्ये स्वागतं ते।

(५) आज्ञापयतु आर्य्यः कः नियोगः अनुष्ठीयतामिति।

सूत्र । अञ्जे ; चिरसङ्गीतोवासणेण ॥ इत्यादि पठित्वा ॥
अत्यि किं वि अङ्गाणं गेहे असिदव्वं ण वेत्ति (१) ।

नटी । अञ्ज सव्वं अत्यि (२) ।

सूत्र । किं किं अत्यि (३) ।

नटी । तं जधा । गुडोदनं पिअं, दही, तण्डुलादं, अञ्जेण
अत्तव्वं रसाअणं, सव्वं अङ्गिन्ति । एअं ते देवा आसासेदु (४) ।

सूत्र । अञ्जे ; किं अङ्गाणं गेहे सव्वं अत्यि ; आदु, परिह
ससि (५) ।

नटी । ॥ खगतं ॥ परिहसिस्सं दाव ॥ प्रकाशम् ॥ अञ्ज ;
अत्यि—आवणे (६) ।

(१) आर्ये ; चिरसङ्गीतोपासनेन, पुष्करनालानीव मे बुभ
क्षया स्नानानि अङ्गानीति, पठित्वा ; अस्ति किमपि अस्माकं
गेहे अत्तव्यं नवा इति ।

(२) आर्य्य ; सर्व्व अस्ति ।

(३) किं किं अस्ति ।

(४) तत् यथा । गुडोदनं प्रियं, दधि, तण्डुलाः, आयण
अत्तव्यं रसायनं, सर्व्व अस्ति इति । एवं ते देवा आशंसन्तु ।

(५) आर्ये ; किं अस्माकं गेहे सर्व्व अस्ति ; अथवा, परि
हससि ।

(६) परिहसिष्यामि तावत् । आर्य्य ; अस्ति वणिग्वीर्यां ।

सूत्र । ॥ सक्रोधम् ॥ आः अणज्जे ! एअं दे आसा हिज्जि
स्सदि । अभावं अ गमिस्ससि । जं दाणिं अहं वरण्डलम्बुओ
विअ दूरमुक्खिविअ पाडिदो (१) ।

नटी । मरिसेदु अज्जो ; परिहासो क्खु मए कदो (२) ।

सूत्र । ता किं उण इदं एवं विअ संविहाणअं वट्ठदि ;
एका वणअं पीसेदि, अवरा सुमणाओ गुम्फेदि । इअच्च पच्च
वर्षकुसुमोपहारसोहिदा भूमो (३) ।

नटी । अज्ज उववासो गहिदो (४) ।

सूत्र । किंणामधेओ अअं उववासो (५) ।

(१) आः अनार्य्ये ! एवं तव आशा हेत्यति । अभावं च
गमिष्यसि । यत् इदानीं अहं वरण्डलम्बुक इव दूरं उत्क्षिप्य
पातितः । वरण्डोदीर्घकाष्ठं तस्य लम्बुकः तन्मान्निबद्धो मृत्ति
कास्थूणः ।

(२) मृष्यत्वार्य्यः परिहासः खलु मया कृतः ।

(३) तत् किं पुनरिदं नवमिव सम्बिधानकं वर्त्तते ; एका
वर्णकं पिनष्टि, अपरा सुमनसो गुम्फति । इयच्च पच्चवर्णकुसु
मोपहारशोभिता भूमौ ।

(४) अद्य उपवासो गृहीतः ।

(५) किंणामधेयोऽयमुपवासः ।

नटी । अहिरूअवदी णाम (१) ।

सूत्र । अज्जे, इहलोइओ, आदु पारलोइओ (२) ।

नटी । अज्ज, पारलोइओ (३) ।

सूत्र । ॥ सरोषं ॥ पेक्खन्तु पेक्खन्तु अज्जमिस्सा; मम केर
केण भच्चपरिव्वण पारलोइओ भत्ता अस्सेसीअदि (४) ।

नटी । अज्ज, पसीद पसीद; तुमं जेव्व मम जन्मान्तरेवि
भत्ता भविस्ससिन्ति उववसिदद्धि (५) ।

सूत्र । अध अअं उववासो केण उपदिट्ठो (६) ।

नटी । अज्जस्स जेव्व पिअवअस्सेण चुणवुट्ठेण (७) ।

(१) अभिरूपपतिर्नाम ।

(२) आर्य्ये इहलौकिकः अथवा पारलौकिकः ।

(३) आर्य्य पारलौकिकः ।

(४) प्रेक्षन्तां प्रेक्षन्तां आर्य्यमिश्राः; मदोयेन भक्तपरि
व्ययेन पारलौकिकोभर्ता अन्विष्यते ।

(५) आर्य्य प्रसीद प्रसीद त्वमेव मम जन्मान्तरेऽपि भर्ता
भविष्यसीति उपोषितास्मि ।

(६) अथ अयमुपवासः केन उपदिष्टः ।

(७) आर्य्यस्यैव प्रियवयस्येन चूर्णवृद्धेन ।

सूत्र । ॥ सकोपं ॥ आः दासीए पुत्ता चुल्लवुद्धा ; कदा णु
उ त्थं कुविदेण रत्ता पालएण णववह्मकेसकलापं विअ
ससुअन्धं कण्ठिज्जं तं पेक्खिस्सं (१) ।

नटी । प्रसीददु अज्जो ; णं अज्जस्स जेव्व पारलौकिको
अअं उववासो अणुचिट्ठोअदि त्ति ॥ पादयोः पतति ॥ (२) ।

सूत्र । अज्जे ; उट्ठेहि, उट्ठेहि ; कधेहि कधेहि इध उव
वासेकेण कज्जं (३) ।

नटी । अस्मादृशजनयोगेण ब्राह्मणेण उपनिमन्त्रिदेण (४) ।

सूत्र । तेण हि गच्छदु अज्जा ; अहंपि अस्मादृशजनयोगं
ब्राह्मणं उपनिमन्तमि (५) ।

(१) आः (आक्षेपे) दास्याः पुत्र चूर्णवृद्धः कदा ननु
खलु त्वां कुपितेन राज्ञा पालकेन क्लेशमानं प्रेक्षित्य नव
बधूकेशकलापमिव ससुगन्धं ।

(२) प्रसीदत्वार्थः ; ननु आर्यस्यैव पारलौकिकोऽयमुप
वासः अनुष्ठायते इति ।

(३) आर्यैः ; उत्तिष्ठ, उत्तिष्ठ ; कथय कथय अत्र उपवासे
केन कार्यं ।

(४) अस्मादृशजनयोगेन ब्राह्मणेन उपनिमन्त्रितेन ।

(५) तेन हि गच्छत्वार्थाः ; अहमपि अस्मादृशजनयोगं
ब्राह्मणं उपनिमन्तयामि ।

नटी । जं अज्जो आणवेदि ॥ इति निष्क्रान्ता (१) ॥

सूत्र । ॥ परिक्रम्य ॥ हीमाणहे ! ता कधं मए एव्वं
सुसमिद्धाए उज्जरुदणोए अह्मारिसजणजोगो बह्माणो अखे
सिदव्वो ॥ विलोक्य ॥ एसो चारुदत्तस्स मित्तं मित्तेओ इदो
जेव्व आअरुदि ; भोदु ; पुच्छिस्सं दाव । अज्ज, मित्तेअ,
अह्माणं गेहे अरुदिं अगगणी भोदु अज्जो (२) ।

नेपथ्ये ॥ भो अखं बह्माणं उवणिमन्तेदु भवं । वावडा
दाणिं अहं (३) ।

सूत्र । अज्ज सम्यखं भोअणं णीसवत्तच्च । अविअ
दक्खिणा का वि दे भविस्सदि (४) ।

(१) यत् आर्य्य आज्ञापयति ।

(२) तस्मात् कथं मया ईदृश्यामुज्जयिन्यां समृद्धायां
अस्मादृशजनयोग्यो ब्राह्मणोऽन्वेषितव्यः । एष चारुदत्तस्य
मित्रं मैत्रेयः इतएव आगच्छति ; भवतु प्रक्ष्यामि तावत् ।
अद्य, मैत्रेय, अस्माकं गेहे अत्तुं अयणीर्भवतु आर्य्यः ।

(३) भोः अन्यं ब्राह्मणं उपनिमन्त्रयतु भवान् । व्यापृतेऽहं
इदानीं ।

(४) अद्य सम्यक् भोजनं निस्तपन्नञ्च (विपक्षस्याभावात्)
अपिच दक्षिणा कापि ते भविष्यति ।

॥ पुनर्नेपथ्ये ॥ भो ; जं दाणिं पटमं जेव्व पचादिट्ठेसि, ता
को दाणिं दे णिव्वन्भोममोपदेसं अणुसन्धिदुं (१) ।

सूत्र । पचादिट्ठेस्मि एदिणा । भोदु ; अणं बद्धणं उव
णिमन्नेमि (२) ।

॥ इति निष्क्रान्तः ॥ आमुखं ॥

॥ प्रविश्य प्रावारहस्तोमैत्रेयः ॥

॥ अणं बद्धणमिति पूर्वोक्तं पठित्वा ॥ अध वा ; मए
मित्तेएण पंरस्स आमन्तणआदं भक्खिदव्वादं । हा अवत्ये
तुलीअसि, जो दाणिं अहं तत्थभवदो चारुदत्तस्स रिद्धीए अ
हारत्तं पेरत्तसिद्धेहिं उग्गारसुरहिगन्धेहिं मोदएहिं जेव्व
आसिदो अभन्तरचदुस्सालअदुआरण उवविट्ठो गल्लक्सद
परिवुदो चित्तअरोविअ अङ्गुलीहिं छिविअ अवणेमि ; एअ
रचत्तरवुसहो विअ रोमन्याअमाणो चिट्ठामि । सो दाणिं
अहं तस्स दल्लिहदाए जहिं तहिं चरिअ गेहपारावदो विअ
आवासणिमित्तं दध आअक्कामि । एसो अज्ज चारुदत्तस्स
पिअवअस्सेण चुल्लवुट्ठेण जादीकुसुमवासिदोपावारओ अणु

(१) भो यत् इदानीं प्रत्यादिष्टोऽसि तत्कः इदानीं ते
निर्व्वन्भोममोपदेशं अनुसर्तुं ।

(२) प्रत्यादिष्टोऽस्मि अनेन ; भवतु ; अन्यं ब्राह्मणं उप
निमन्त्रयामि ।

येसिदो सिद्धीकिददेवकज्जस्स अज्जचारुदत्तस्स उवणेद
व्वोत्ति । ता जाव अज्जचारुदत्तं पेक्खामि ॥ परिक्रम्याव
लोक्य च ॥ एसो चारुदत्तो सिद्धीकिददेवकज्जो गिहदेवदाणं
वलिं करेन्नो ददो जेव्व आअच्छदि (१) ।

॥ ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टश्चारुदत्तः रदनिका च ॥

चारु । ॥ ऊर्द्धमवलोक्य सनिर्व्वेदं निःश्वस्य ॥

यासां बलिः सपदि मज्जुहदेहलोनां,

हंसैश्च सारसगणेश्च विलुप्तपूर्व्वः ;

(१) मया मैत्रेयेण परस्य आमन्त्रणानि भक्षितव्यानि ;
हा अवस्थे तुलयसि । यः ददानीमहन्तत्रभवतः चारुदत्तस्य
च्छद्वा अहोरात्रमयत्नसिद्धैः उद्गारसुरभिगन्धिभिर्मादकै
रेवाग्निः अभ्यन्तरचतुःशालकद्वारे उपविष्टः गल्लकशत
परिवृतः चित्रकरद्वय अङ्गुलीभिः स्पृष्ट्वा अपनयामि । नगर
चत्वरदृषभद्वय रोमन्थायमानः तिष्ठामि । सः ददानीं अहं
तस्य दरिद्रतया यत्र कुत्रापि चरित्वा गेहपारावतइवावास
निमित्तमत्रागच्छामि । एष चारुदत्तस्य प्रियवयस्येन चूर्ण
वृद्धेन जातीकुसुमवासितोऽनुप्रेषितः प्रावारकः सिद्धीकृतदेव
कार्यस्य आर्थ्यचारुदत्तस्योपनेतव्यइति । तद्यावत् आर्थ्य
चारुदत्तं पश्यामि । एष चारुदत्तः सिद्धीकृतदेवकार्यः गृह
देवतानां वलिं कुर्व्वन्नित एवागच्छति ।

ताखेव संप्रति विहृढट्टणाङ्कुरासु,

बीजाञ्जलिः पतति कीटमुखावलीढः । ४ ॥

॥ मन्दं परिक्रम्योपविष्टः ॥

विदू । एषो अञ्ज चारुदत्तो ता जाव सम्पदं उवस
प्पामि ॥ उपसृत्य । भो दे ; वट्टदु भवं (१) ।

चारु । अथे सर्वकालमित्रं मैत्रेयः प्राप्तः । सखे स्वाग
तमास्यतां ।

विदू । जं मवं आणवेदि ॥ उपविश्य ॥ भो वअस्स ; एषो
दे पिअवअस्सेण चुषवुट्ठेण जादीकुसुमवासिदो पावारओ अणु
ण्पेसिदो सिद्धीकिददेवकज्जस्स अञ्जचारुदत्तस्स तुए उवणे
दव्वोत्ति (५) ॥ समर्पयति ॥

चारु । गृहीत्वा ॥ सचिन्तः स्थितः ॥

विदू । भो, इदं किं चिन्तीअदि (३) ।

(१) एषआर्य्यचारुदत्तः तत्थावत् साम्प्रतं उपसर्पामि ।
स्वस्ति भवते; वर्द्धतां भवान् ।

(२) यत् भवान् आज्ञापयति । भो वयस्य । एष ते प्रिय
वयस्येन चूर्णवट्ठेन जातीकुसुमवासितः पावारकः अनुप्रेषितः
सिद्धीकृतदेवकार्य्यस्य आर्य्यचारुदत्तस्य तथा उपनेतव्यइति ।

(३) भो किं इदं चिन्त्यते ।

चारु । वयस्य ।

सुखं हि दुःखान्यनुभूय शोभते

घनान्धकारेष्विव दीपदर्शनं ;

सुखान्तु योयाति नरो दारिद्र्यतां,

धृतः शरीरेण मृतः स जीवति ॥२॥

विदू । भो वयस्य ! मरणादो दालिहादो वा कदर
रौअदि (१) ।

चारु । वयस्य ।

दारिद्र्यामरणाद्वा मरणं मम रोचते न दारिद्र्यम् ;

अल्पक्लेशं मरणं, दारिद्र्यमनन्तकं दुःखम् ।

विदू । भो वयस्य ; अलं सन्तापिदेण ; पणदजणसंक्रामिद
विहवस्य सुरअणपीदसेसस्य विअ पडिवचंदस्य परिकलओ
वि दे अहिअदरं रमणीओ (२) ।

चारु । वयस्य ; न ममार्थान्प्रति दैन्यम् । पश्य ।

एतन्तु मां दहति यद्गृहमस्मदीयं,

क्षीणार्थमित्यतिथयः परिवर्जयन्ति ;

(१) भो वयस्य । मरणात् दारिद्र्याद्वा कतरत् रोचते ।

(२) भो वयस्य ; अलं सन्तापितेन अणयिजनसंक्रामित
विभवस्य सुरजनपीतशेषस्य प्रतिपच्चन्द्रस्येव परिचयोऽपि ते
अधिकतरं रमणीयः ।

संशुष्कसान्द्रमदलेखमिव भ्रमन्तः

कालात्यये मधुकराः करिणः कपोलम् । ४० ॥

विदू। भो वन्नस्स; एदे खु दासीए पुत्ता अत्यकल
वत्ता, वरडाभीदा विअ गोपालदारआ अरण्णे, जहिंजहिं ण
खज्जन्ति तहिं तहिं गच्छन्ति (१) ।

चारु। वयस्य;

सत्यं न मे विभवनाशकृतास्ति चिन्ता;

भाग्यक्रमेण हि धनानि भवन्ति यान्ति;

एतत्तु मां दहति नष्टधनाश्रयस्य,

यत्सौहृदादपि जनाः शिथिलीभवन्ति । ४१ ॥

अपिच ।

दारिद्र्याद्धियमेति, ह्रीपरिगतः प्रभ्रश्यते तेजसो,

निस्तेजाः परिभूयते, परिभवान्निर्वेदमापद्यते;

निर्विणः शुचमेति, शोकपिहितोबुद्ध्या परित्यज्यते;

निर्बुद्धिः क्षयमेत्यहो निधनता सर्वापदामास्यदम् । ४२ ॥

(१) एते खुलु दासीपुत्राः अर्थरूपप्रातरासाः वरटा
भीताः इव गोपालदारका अरण्णे यत्र यत्र न खादन्ति
तत्र तत्र गच्छन्ति ।

विदू। भा वन्नस्स; तं जेव्व अत्यकल्लवत्तं सुमरिअ अलं
सन्तापिदेण (१)।

चारु। वयस्य; दारिद्र्यं हि परुषस्य,

निवासश्चिन्तायाः परपरिभवो वैरमपरं,

जुगुप्सा मित्राणां, स्वजनजनविद्वेषकरणं,

वनं गन्तुं बुद्धिर्भवति च कलत्रात्परिभवो,

हृदिस्थः शोकाग्निर्न च दहति सन्तापयति च। २७।

तद्वयस्य; कृतो मया गृहदेवताभ्यो बलिः; गच्छ त्वमपि
चतुष्पथे मातृभ्यो बलिमुपहर।

विदू। ए गमिस्सं (२)।

चारु। किमर्थम्।

विदू। जदो एव्वं पूइज्जन्ता, ए दे पसीदन्ति, ता को
गुणो देवेसुं अच्चिदेसुं (३)।

(१) भो वयस्य; तमेव अर्थकल्यवर्त्तां स्मृत्वा अलं सन्ता
पितेन।

(२) न गमिष्यामि।

(३) यतएवं पूज्यमाना अपि न त प्रसीदन्ति तत्
को गुणोऽर्चितेषु देवेषु।

चारु । वयस्य; मामैवम् गृहस्यस्य नित्योऽयं विधिः ।

तपसा मनसा वाग्भिः पूजिता वलिकर्मभिः,

तुष्यन्ति श्रमिनां नित्यं देवताः किं विचारितैः । ७४ ।

तद्गच्छ मातृभ्यावलिमुपहर ।

विदू । भो ए गमिस्सं; अलो कोवि पडञ्जीअदु। मम उण
बल्लणस्स सर्व्वं जेव्व विपरीदं परिणमदि, आदंसगदा विअ
च्छाआ, वामादो दक्षिणा, दक्षिणादो वामा । अणञ्च;
एदाए पदोसवेलाए इध राजमार्गे गणिआ विडा चेडा
राजवल्लहा अ पुरिसा सञ्चरन्ति । ता मण्डूकलुब्धस्स विअ
कालसर्पस्स मूषिआ विअ अहिमुहावलिदो वज्झो दाणिं
भविस्सं । तुमं इध उवविट्ठो किं करिस्ससि (१) ।

(१) भो न गमिष्यामि; अन्यः कोऽपि प्रयुज्यतां । मम
पुनर्ब्रह्मणस्य सर्व्वमेव विपरीतं परिणमति, आदर्शगता इव
च्छाया, वामतो दक्षिणा, दक्षिणतो वामा । अन्यच्च; एतस्यां
प्रदोषवेलायां इह राजमार्गे गणिकाविटाश्चेडाश्च राज
वल्लभाः पुरुषाः सञ्चरन्ति, तस्मात् मण्डूकलुब्धस्यैव कालसर्पस्य
अहिमुखापतितो मूषक इव बध्यः इदानीं भविष्यामि । त्वं इह
उपविष्टः किं करिष्यसि ।

चाह । भवतु; तिष्ठ, तावदहं समाधिं निवर्त्तयामि ।

नेपथ्ये ॥ तिष्ठ वसन्तसेने तिष्ठ तिष्ठ ॥

ततः प्रविशति विटशकारचूटैरनुगम्यमाना वसन्तसेना ॥

विटः । वसन्तसेने तिष्ठ तिष्ठ ।

किं त्वं भयेन परिवर्त्तितसौकुमार्या,

नृत्यप्रयोगविशदौ चरणौ चिपन्ती,

उद्दिग्धचञ्चलकटाक्षविस्मृष्टदृष्टि

र्याधानुसारचकिता हरिणीव यासि ॥७८॥

शकारः । चिट्ट वसन्तशेणिएचिट्ट ।

किं यासि, धावसि, पलायसि, प्रखलन्ती

वा ग्लूपशीद, ए मलीहिशि, चिट्ट दाव;

कामेण ढञ्जदि ऊ मे हलके तवशी

अङ्गाललाशिपडिदे विअ मंशखण्डे (१) । ७९ ॥

(१) तिष्ठ वसन्तसेनिके तिष्ठ ।

किं यासि, धावसि, पलायसे, प्रखलन्ती

वासु प्रसीद न मरिष्यसि, तिष्ठ तावत् ।

कामेन दह्यते खलु मे हृदयं तपस्वि

अङ्गारराशिपतितं इव मांसखण्डं ।

चेटः । अञ्जए चिट्ठ चिट्ठ ।

उत्ताशिता गच्छसि अन्तिका मे,

संपुण्णपुच्छा विअ गिह्णमोरी;

ओवग्गदी शामिअ भट्ठके मे,

वणे गडे कुक्कुडशावके व्व (१) ।

विट्ठः । वसन्तसेने तिष्ठ तिष्ठ ।

किं यासि वालकदलीव विकम्पमाना,

रक्तांशुकं पवनलोलदंशं वहन्ती;

रक्तोत्पलप्रकरकुड्मलमुत्सृजन्ती,

टङ्कैर्मनःशिलगुहेव विदार्यमाणा ।

शकारः । चिट्ठ वसन्तसेणिए चिट्ठ ।

मम मअणमणङ्गं वल्लणं वट्ठअन्ती

णिशि अ शयणके मे णिइअं पक्खवन्ती;

(१) आर्य्यके तिष्ठ तिष्ठ ।

उत्ताशिता गच्छसि अन्तिका मम

संपूर्णपुच्छेव गीष्ममयूरी;

संभ्रममागच्छति खामी भट्टारको मम

वने गतः कुक्कुरशावक इव ।

पञ्चलशि भयभीता प्रखलन्ती खलन्ती;

मम वशमणुजादा लावण्येव कुन्ती (१)। २० ॥

विटः। वसन्तसेने।

किं त्वं पदैर्मम पदानि विशेषयन्ती

व्यालीव यासि पतगेन्द्रभयाभिभूता;

वेगादहं प्रविष्टतः पवनं निरुन्ध्या

त्वन्निग्रहे तु वरगात्रि न मे प्रयत्नः। २० ॥

शकारः। भावे भावे।

एषा णाणकमूशिकामकशिका, मच्छाशिका, लाशिका;

णीशाशा, कुलणाशिका, अवशिका, कामाहमञ्जूशिका,

एषा वेशवह, शुवेषखिलआ, वेशङ्गणा, वेशिआ;

एषे शे दशणामके मयि कले अज्जाविमं णेच्छदि (२)। २१ ॥

(१) तिष्ठ वसन्तसेने तिष्ठ।

मम मदनमनङ्गं मन्मथं वर्द्धयन्ती

निशि च शयनीये मे निर्दयं प्रक्षिपन्ती;

प्रसरसि भयभीता प्रखलन्ती खलन्ती।

मम वशमनुयाता लावण्येव कुन्ती।

(२) शिवाङ्कटंकानासोषिकामस्य ताडनी, मत्स्यभक्षिका, नर्त्तकी, निक्षिनासिका, वंशणाशिणी, अनायत्ता, कामस्य पात्रविशेषः। एषा वेशवह वेशस्य वेश्याजनाश्रयस्य वधः

विटः । प्रसरसि भयविस्तवा किमर्थं
 प्रचलितकुण्डलघृष्टगण्डपोश्वा;
 विटजननखघट्टितेव वीणा;

जलधरगर्जितभीतसारसीव । ॥२२॥

शकारः । स्नाणज्झणन्तवज्जभूषणशब्दमिश्रं,
 किं द्रौपदी विश्र पलाशसि लामभीदा,
 एषे हलामि शहशन्ति जघा हणूमे
 विश्वावशुश बहणिं विश्र तं शुभद् (१) । ॥२॥

चेटः । लामेहि अ लाश्रवल्लहं?

तो, क्वाहिशि मक्कमंशकं;

एदेहिं मक्कमंशकेहिं,

शुणआ मलअं ण शेवन्ति (२) । ॥३॥

सुवेशानां भूषणानां आश्रयः वेशोऽस्याश्रयस्तीति वेशिका;
 एतान्यस्या दश नामकानि मया कृतानि अद्यापि मां नेच्छति ।

(१) स्नाणज्झणमिति वज्जभूषणशब्दमिश्रं

किं द्रौपदी इव पलायसे रामभीता;

एष हरामि झटिति यथा हनूमान्,

विश्वावसोर्भगिनीमिव तां सुभद्रा ।

(२) रमय राजवल्लभश्च;

ततः, खादिथसि मत्स्यमांसकं,

एताभ्यां मत्स्यमांसाभ्यां

कुकरा मृतं न सेवन्ते ।

विटः । भवति वसन्तसेने ।

किं त्वं कटीतटनिवेशितमुदहन्ती

ताराविचित्ररुचिरं रश्मनाकलापम् ;

वक्त्रेण निर्मथितचूर्णमनःशिलेन

चस्ताहुतं नगरदैवतवत्प्रयासि । (२५)

शकारः । अहोहि चण्डं अहिशालिअन्ती

वखे शिअली विअ कुक्कुडेहिं ;

पलाशि शिग्धं तुलिदं शवेग्गं

शवेढणं मे हलअं हलन्ती (१) । २७ ।

वसं । पल्लविए, पल्लविए ; परज्जदिए, परज्जदिए (१) ।

शकारः । ॥ सभयम् ॥ भावे, भावे ; मणुस्से, मणुस्से (३) ।

विटः । न भेतव्यम्, न भेतव्यम् ।

वसं । माहविए, माहविए (४) ।

(१) अस्माभिः शीघ्रं अभिसार्थमाणा

वने शृगालीव कुक्कुरैः ।

पलायसे शीघ्रं त्वरितं सवेगं

समूलबन्धं मम हृदयं हरन्ती ।

(२) पल्लविके, पल्लविके, परभृतिके परभृतिके ।

(३) हे विद्वन्, हे विद्वन्, मनुष्या, मनुष्याः ।

(४) माधविके, माधविके ।

विटः । ॥ सहासम् ॥ मूर्खः, परिजनोऽन्विष्यते ।

शकारः । भावे, भावे; इत्थिआमणेऽदि (१) ।

विटः । अथकिम् ।

शकारः । इत्थिआणं शदं मोडेमि शूले हग्गे (२) ।

वसं । ॥ शून्यमवलोक्य ॥ हड्डी, हड्डी; कथं परिअणोवि
परिभट्टो; एत्थ मए अथा सअं जेव्व रक्खिदव्वो (३) ।

विटः । अन्विष्यताम् ।

शकारः । वशन्तशेणिए, विलव, विलव; परऊदिअं वा
पल्लविअं वा, शव्वं वा वशन्तमाशं; मए अहिशालिअंतीं तुमं
कोपलितादश्शदि ।

किं भीमशेणे जमदग्गपुत्ते,

कुन्तीशूदे वा, दशकन्धले वा ।

एशे हग्गे गेळ्ळिअकेशहत्ये

दुश्शाशणश्शाणुकिदिं कलेमि ॥२९॥

(१) विदन्, विदन्; स्त्रियमन्विच्छति ।

(२) स्त्रीणां शतं हन्ति शूलेनाहं ।

(३) हाधिक, हाधिक, कथं परिजनोऽपि परिभट्टः;

अत्र मयात्मा स्वयमेव रक्षितव्यः ।

एणं पेक्ख, एणं पेक्ख ;

अशी णुतिके वलिदे अ मस्तकी

कपेध शीशं उअ मालएध वा । 2८

अलं तवेदेण पलाइदेण ; मुमुक्खु जे होदि, ए शे क्खु
जीअदि (१) ।

(१) वसन्तसेनिके विलप विलप, परभृतिकां वा पल्लविकां
वा, सर्व्वं वा वसन्तमासं, मया अभिसार्य्यमाणां त्वां कः पवित्रा
चिह्न्यते ।

किं भीमसेनोजमदग्निपुत्रः,

कुन्तीसुतोवा, दशकन्धरोवा ।

एषोहं केशपाशं गृहीत्वा,

दुःशासनस्यानुकृतिं करोमि ।

ननु प्रेक्षस्व, ननु प्रेक्षस्व ;

असिः सुतीक्ष्णः वलितश्च मस्तकं

क्षिन्नन्ति शीर्षं उत मारयामि वा ।

अलं तवैतेन पलायितेन मुमूर्षुर्याभवति न स खल
जीवति ।

वसं । अज्ज; अवला खु अहं (१) ।

विटः । अत एव धियसे ।

शकारः । अदो जेव्व ए मालीअशि (२) ।

वसं । ॥ स्वगतं ॥ कथं, अणुणओ विसे भअमुप्पादेदि, भोदु
एवं दाव ॥ प्रकाशं ॥ अज्ज, इमादो किं पि अलङ्करणं
तक्कीअदि (३) ।

विटः । शान्तं! भवति वसन्तसेने न पुष्पमोषमर्हत्युद्यान
खता; तत्कृतमलङ्करणैः ।

वसं । ता किं खु दाणिं (४) ।

शकारः । हगे देवपुलिभे मणुण्णे वाण्डेवके कामद
दब्बो (५) ।

वसं । ॥ सक्रोधं ॥ सन्तं! सन्तं! अपेहि; अणज्जं मन्तेशि (६) ।

(१) आर्य्य; अवला खल्वहं ।

(२) अतएव न मार्य्यसे ।

(३) कथं अनुनयोऽप्यस्य भयमुत्पादयति; भवत्वेवंतावत् ।
आर्य्य, अस्मात् किमपि अलङ्करणं तर्क्यते ।

(४) तत्किं खलु इदानीं ।

(५) अहं देवपुरुषः मनुष्यो वासुदेवः कामधितयः

(६) शान्तं! शान्तं! अपेहि? अनार्य्य मन्त्रयसि ।

शकारः ॥ सहस्रतालं विहस्य ॥ भावे, भावे, पेक्षदाव,
मं अन्तलेण शृणुषिद्धा एषा गणिआ दालिआ णं, जेण मं
भणादि; एहि शन्तेसि किलिन्तेसित्ति । हगेण गामन्तलं, ण
णगलन्तलं वा, गडे; अज्जके, शवामि भावश्श शीशं अत्तण
केहिं पादेहिं, तव जेव्व पञ्चाणुपञ्चिआए आहिंडन्ते, शन्ते
किलिन्तेसि शम्बुत्ते (१) ।

विटः ॥ खगतम् ॥ अये, कथं शान्तमित्यभिहिते शान्त
द्वत्यवगच्छति मूर्खः ॥ प्रकाशम् ॥ वसन्तसेने, वेशवासविरुद्धम्
भिहितं भवत्या, पश्य ;

तरुणजनसहायश्चिन्त्यतां वेशवासो,
विगणय, गणिका त्वं, मार्गजाता सतेव ।
वहसि हि धनहार्थं पण्यभूतं शरीरं,
सममुपचर, भद्रे, सुप्रियं चाप्रियञ्च । ॥२॥

(१) विदन् विदन् प्रेक्षस्व तावत्; मां अन्तरेण सुखिगवा
एषा गणिका दारिका ननु, येन मां भणति; एहि, शान्तोऽसि
क्लान्तोऽसीति । अहं न ग्रामान्तरं, न नगरान्तरं वा, गतः ।
भट्टालिके, शपामि विटस्य शीर्षेण आत्मीयाभ्यां पादाभ्यां,
तवैव पृष्ठानुपृष्ठिकया उद्गम्यन् शान्तः क्लान्तोऽस्मि संवृत्तः ।

अपि च ।

वाप्यां स्नाति विचक्षणोद्विजवरोमूर्खोऽपि वर्णाधमः,

फुल्लां नाम्यति वायसोऽपि हि लतां या नामिता बर्हिणा;

ब्रह्मचत्रविशस्तरन्ति च यथा नावा तथैवेतरे;

त्वं वापीव, लतेव, नौरिव, जनं वेष्ट्यासि सर्व्वं भज । १००॥

वसं । गुणो खलु अनुरागस्य कारणं, ए उणवलक्कारो (१) ।

प्रकारः । भावे, भावे; एषा गर्भदाशी कामदेवाअदणु

ज्जाणादो पज्जदि, ताह दलिह् चालुदत्ताह अणुलत्ता, ए मं

कामेदि; वामदो तस्स घलं; जधा तव मम हत्थादो एषा ए

पल्लिब्भंशदि तधा कलेदु भावे (२) ।

विटः ॥ स्वगतं ॥ यदेव परिहर्त्तव्यं तदेवोदाहरति
मूर्खः । कथं; वसन्तसेना आर्यचारुदत्तमनुरक्ता; सुष्ठु,

(१) गुणः खलु अनुरागस्य कारणं, न पुनर्व्वलात्कारः ।

(२) एषा गर्भदासी कामदेवायतनोद्यानात् प्रभृति,
तस्य दरिद्रचारुदत्तस्य अनुरक्ता, न मां कामयते; वामत
स्तस्य गृहं; यथा तव मम हस्तात् न एषा प्रभ्रश्यति, तथा
करोतु भावः ।

खल्विदमुच्यते, रत्नं रत्नेन सङ्गच्छतइति; तद्गच्छतु, किमनेन
मूर्खेण ॥ प्रकाशं ॥ काणेलीमातः! वामतस्तस्य सार्धवाहस्य गृहं?

शकारः । अधदं; वामदो तश्च घडं (१) ।

वसं ॥ खगतं ॥ अह्यहे! वामदो तश्च घलं ति; जं सच्चं,
अवरज्जन्तेण वि दुज्जणेण उवकिदं, जेण पिअसङ्गमं
पाविदा (२) ।

शकारः । भावे, भावे; बलिए क्खु अन्धआले, माषला
शिपविट्ठाविअ मशिगुडिआ दीशन्दी जेव्व, पणट्ठा वसन्त
शेणिआ (३) ।

विटः । अहोबलवानन्धकारः । तथाहि ।

आलोकविशाला मे सहसा तिमिरप्रवेशविक्रिन्ना;
उन्मीलितापि दृष्टिर्निमीलितेवान्धकारेण । ॥७७॥

अपिच ।

लिम्पतीव तमोऽङ्गानि वर्षतीवाञ्जनं नभः,

असत्पुरुषमेवेव, दृष्टिर्विफलतां गता ।

(१) वाढं; वामतस्तस्य गृहं ।

(२) आश्चर्य्यं; वामतस्तस्य गृहमिति यत्सत्यं, अपराध्य
तापि दुर्जनेन उपहृतं, येन प्रियसङ्गमं प्रापिता ।

(३) भाव, भाव; बलवति अन्धकारे, माषराशिप्रविष्टेव
मशीगुटिका दृश्यमानेव प्रणष्टा वसन्तसेना ।

शकारः । भावे, भावे; अस्मिन्नामि वसन्तसेनिम् (१) ।

विटः । काणेलोमातः । अस्ति किं चिज्जं यदुपलक्षयमि ।

शकारः । भावे, भावे, किं विम् (२) ।

विटः । भूषणशब्दं सौरभ्यानुविद्धं माख्यगन्धं वा ।

शकारः । शृणामि मत्तगन्धं, अन्धआलपूलिदाए उण
णाशिश्राए शृव्वन्तं, उण ण पेक्खामि भूषणशब्दं (३) ।

विटः ॥ जनान्तिकं ॥ वसन्तसेने ।

कामं प्रदोषतिमिरेण न दृश्यसे त्वं,

सौदामिनीव जलदोदरसन्धिलीना ।

त्वां सूचयिष्यति तु माख्यसमुद्भवोऽयं;

गन्धश्च, भीरु, मुखराणि च नूपुराणि ॥७८॥

श्रुतं, वसन्तसेने!

वसं ॥ स्वगतं ॥ सुदं, गच्छिदश्च ॥ नाख्येन नूपुराणि
उत्सार्य, माख्यानि चापनीय, किञ्चित्परिक्रम्य, हस्तेन परा

(१) भाव, भाव, अन्वेषयामि वसन्तसेनिकां ।

(२) भाव, भाव, किमिव ।

(३) शृणोमि माख्यगन्धं, अन्धकारपूरितया पुनर्नाशि
कथा सुव्यक्तं, पुनर्न पश्यामि भूषणशब्दं ।

मृश्य ॥ अमो! भित्तिपरामर्शशूद्रदं पक्खदुआरअं क्व
एदं; जाणामि अ सञ्जीएण गेहस्य संवु दंपक्खदुआरअं (१)।

चारु। वयस्य समाप्तजपोऽस्मि; तत्प्राप्तं गच्छ, मादभ्यो
वलिमुपहर।

विदू। भो ण गमिस्सं (२)।

चारु। धिक्कष्टं।

दारिद्र्यात्पुरुषस्य बान्धवजनोवाक्ये न सन्तिष्ठते;

सुखिग्धा विमुखीभवन्ति सुहृदः स्फारोभवन्त्यापदः;

सत्त्वं ह्रासमुपैति, शीलशग्निः कान्तिः परिस्त्रायते,

पापं कर्म च यत्परैरपि कृतं, तत्तस्य सम्भाव्यते ॥७७॥

अपिच।

सङ्गं नैव हि कश्चिदस्य कुरुते, सम्भाव्यते मादरा

त्संप्राप्तोऽहमुत्सवेषु धनिनां सावज्ञमालोक्यते;

दूरादेव महाजनस्य विहरत्यल्पच्छदोलज्जया;

मन्ये, निर्धनता प्रकाममपरं षष्ठं महापातकं ॥७८॥

(१) आश्चर्य्यं; भित्तिपरामर्शस्त्वितं पचदारकं खल्वेतत्,
जानामि च संयोगेन गेहस्य समुतं पचदारकं।

(२) भो न गमिष्यामि।

अपिच ।

दारिद्र्य ! शोचामि भवन्तमेवमस्माच्छरीरे, सुहृदि, लुपिता,
विपन्नदेहे मयि मन्दभाग्ये, ममेति चिन्ता क्व गमिष्यसि त्वम् । ॥ ५८

विदू । ॥ सवैलक्ष्यं ॥ भो, वयस्य; जइ मए गन्तव्यं, ता
एशा वि मे शहाइणी रदणिआ भोदु (१) ।

चारु । रदनिके; मैत्रेयमनुगच्छ ।

चेटी । जं अज्जो आणवेदि (२) ।

विदू । भोदि रदणिए; गेह बलिं, पदीवच्च; अहं अवा
बुदं पक्खदुआरअं करेमि (३) ॥ तथा करोति ॥

वसं । मम अभ्युपपत्तिनिमित्तं अपावुदं पक्खदुआरअं
ता जाव पविसामि ॥ दृष्ट्वा ॥ हृष्टी! हृष्टी; कथं! पदीवो ॥
पटान्तेन निर्वाप्य प्रविष्टा (४) ॥

चारु । मैत्रेय, किमेतत् ।

(१) भो, वयस्य; यदि मया गन्तव्यं, तस्मादेषापि मम
सहायिनी रदनिका भवतु ।

(२) यत् आर्य आज्ञापयति ।

(३) भवति रदनिके, गृहाण बलिं, प्रदीपञ्च; अपा
वृतं पञ्चद्वारकं करोमि ।

(४) मम अभ्युपपत्तिनिमित्तं अपावृतं पञ्चद्वारकं; तत्
यावत् प्रविशामि । हा धिक्! हा धिक्! कथं, प्रदीपः ।

विदू । अवावुदपक्खदुआरेण पिण्डीकदेण वादेण, णिव्वा
विदो पदीवो । भोदि रदनिए, णिक्कम तुमं पक्खदुवारएण;
अहंपि अभन्तरचदुस्सालादो पदीवं पज्जालिअ आअहामि
(१) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

शकारः । भावे, भावे; अणेशामि वषन्तशेषिअं (२) ।

विटः । अन्विष्यतां, अन्विष्यतां ।

शकारः ॥ तथा कृत्वा ॥ भावे, भावे; गृहीदा, गृहीदा (३) ।

विटः । मूर्खं; नन्वहं ।

शकारः । इदो दाव भविअ एअन्ते भावे चिट्ठदु ॥ पुन
रन्विष्य चेटं गृहीत्वा ॥ भावे, भावे; गृहीदा, गृहीदा (४) ।

(१) अपावृतपक्षद्वारेण पिण्डीकृतेन वातेन, निर्व्वापितः
प्रदीपः । भवति रदनिके, निष्क्रम त्वं पक्षद्वारकेण; अहमपि
अभ्यन्तरचतुःशालके प्रदीपं प्रज्वाल्य आगच्छामि ।

(२) भाव, भाव; अन्वेषयामि वषन्तसेनां ।

(३) भाव, भाव; गृहीता, गृहीता ।

(४) इतस्मावत् भूत्वा एकान्ते भावस्तिष्ठतु । भाव, भाव;
गृहीता, गृहीता ।

चेटः । भट्टके, चेडे हगे (१) ।

शकारः । इदोभावे, इदोचेडे; भावे चेडे, चेडे, भावे ;
तुहो दाव एअन्ते चिट्ठ ॥ पुनरन्विष्य रदनिकां केशेषु गृहीत्वा ॥

भावे, शम्पदं गच्छिदा वसन्तशेषिआ ;

अन्धआले पलाअन्ती, मल्लगन्धेण गृह्णदा,

केशविन्दे पलामिट्ठा, चाणकोणेव्व दोवदो (२) ।

विटः । एषासि वयसोदर्पात्कुलपुत्रानुसारिणी,

केशेषु कुसुमाब्जेषु सेवितव्येषु कर्षिता ।

शकारः । एशाशि वागूशिरशि गगहीदा ।

केशेषु, वालेषु, शिरोरुहेषु,

अक्रोश, विक्रोश, लवाऽहिचण्डं,

शम्भं, शिवं, शङ्करमीश्वरं वा (३) ।

(१) भट्टारक चेटोऽहं ।

(२) इतोभाव, इतश्चेटः; भावश्चेटः, चेटोभावः; युवां
तावत् एकान्ते तिष्ठतं । भाव साम्प्रतं गृहीता वसन्तशेनिका ।

अन्धकारे पलायमाना माल्यगन्धेन सूचिता,

केशवृन्दे परामृष्टा, चानकोनेव द्रौपदी ।

(३) एषासि वाक्ता शिरसि गृहीता,

केशेषु, वालेषु, शिरोरुहेषु;

आक्रोश, विक्रोश, लपाधिचण्डं,

शम्भं, शिवं, शङ्करमीश्वरं वा ।

रद ॥ सभयं ॥ किं अज्जमिस्सोहिं ववसिदं (१) ।

विटः । काणेलीमातः । अन्यएवैष खरयोगः ।

शकारः । भावे, भावे; जधा दहि क्खिपल्लिलुङ्गाए मज्जालीए शलपल्लिवत्ते होदि, तथा दाशीए शलपल्लिवत्ते कडे (२) ।

विटः । कथं खरपरिवर्त्तः कृतः । अहो चित्रं । अथवा; किमत्र चित्रं ।

द्वयं रङ्गप्रवेशेन, कलानां चोपशिक्षया,

वञ्चनापण्डितत्वेन, खरनैपुण्यमाश्रिता । 1801

॥ प्रविश्य विदूषकः ॥ ह्रीह्री! भोः, प्रदोषमन्दमारुदेण, पशुबन्धोवणीदस्स विअ, कागलस्स हिअअं, फुरफुराअदि पदीवो ॥ उपसृत्य रदनिकां, तथा दृष्ट्वा (३) ॥ भो रदणिण ।

शकारः । भावे; मणुस्से, मणुस्से (४) ।

(१) किं आर्यमिश्रैर्यवसितं ।

(२) भाव, भाव; यथा दधिभक्तलुब्धायामार्जारिकायाः खरपरिवृत्तिर्भवति, तथा दास्याः खरपरिवृत्तिः कृता ।

(३) आश्चर्य्य! भोः, प्रदोषमन्दमारुतेन पशुबन्धोपनीतखेव कागलस्य हृदयं, फुरफुरायते प्रदीपः । भो रदनिके ।

(४) भाव, भाव, मनुष्यो; मनुष्यः ।

विदू। युक्तं नेदं; सरिसं नेदं; जं अज्जचारुदत्तस्य
दलिहदाए सम्यदं परपुरिषा गेहं पवेसीअन्ति (१)।

रद। अज्ज भित्तिअ पेक्ख मे परिहव (२)।

विदू। किं तव परिहवो। आदु अज्जाणं (३)।

रद। णं तुज्जाणं जेव्व (४)।

विदू। किं एसो बलक्कारो (५)।

रद। अधदं (६)।

विदू। सच्चं (७)।

रद। सच्चं (८)।

(१) युक्तं नेदं, सदृशं नेदं, यत् आर्य्यचारुदत्तस्य दरिद्र
तथा साम्प्रतं परपुरुषा गेहं प्रवेश्यन्ते।

(२) आर्य्य मैत्रेय, प्रेक्षस्व मे परिभवं।

(३) किन्तव परिभवः, अथवा अस्माकं।

(४) ननु युष्माकमेव।

(५) किमेष बलात्कारः।

(६) वाढं।

(७) सत्यं।

(८) सत्यं।

विदू ॥ बक्रोधं, दण्डकाष्ठमुद्यम्य ॥ मा दाव । भो ; खके
गेहे कुक्कुरो वि दाव चण्डा भोदि ; किं उण अहं वल्लणो ; ता
एदिणा अल्लारिमज्जणभाअधेअकुडिलेण दण्डकट्टेण, दुट्ठस्स
विअ सुक्खाणवेणुअस्स, मत्थअं दे पहारेहिं कुट्टदस्सं (१) ।

विटः । महाब्राह्मण ! मर्षय, मर्षय ।

विदू ॥ विटं दृष्ट्वा ॥ ए एत्थ एसो अवरज्जरुदि ॥ शकारं
दृष्ट्वा ॥ एसो ख्खु एत्थ अवरज्जरुदि । अरे, रे, राजशालअ
संठ्ठाणअ, दुज्जण, दुस्सणुस्स ; जुत्तं सेदं ; जइ वि णाम तत्त
भवं अज्जचालुदत्तो दलिहो सम्बुत्तो, ता किं तस्स गुणेहिं णा
लङ्किदा उज्जइणी, जेण तस्स गेहं पविमिअ परिअणस्स
ईदिमो उवमहो करोअदि ।

मा दुग्गदोत्ति परिहवो णत्थि कअतंस्स दुग्गदो णाम ;

चारित्तेण विहीणो अट्ठो विअ दुग्गदो होइ (२) । ॥ ४२ ॥

(१) मा तावत् ; भो ; खके गेहे कुक्कुरोऽपि चण्डो
भवति ; किं पुनरहं ब्राह्मणः । तत एतेनास्मादृशजनभागधेय
कुटिलेन दन्तकाष्ठेन दुष्टस्यैव शुष्कवेणुकस्य मस्तकं ते प्रहारैः
कुट्टियिष्यमि ।

(२) नात्र एष अपराध्यति । एष खलु अत्रापराध्यति ।
अरे रे राजशालक, संस्थानक, दुर्जन, दुर्मनुष्य ; युक्तं नेदं ;
यद्यपि नाम तत्रभवान् आर्यश्चारुदत्तोदरिद्रः संवृत्तः, तत्
किं, तस्मै गणैर्नालङ्कृता उज्जयिनो, येन तस्य गृहं प्रविश्य परिज

विटः ॥ सर्वैलक्ष्यं ॥ महाप्राज्ञाण! मर्षय, मर्षय । अन्वजन
शङ्कया खल्विदमनुष्ठितं, न दर्पात् । पश्य । सकामान्वित्यते
ऽस्माभिः ।

विदू । किं इदं (१) ।

विटः । शान्तं, पापं! काचित्स्वाधीनयौवना । सा नष्टा;
शङ्कया तस्याः प्राप्तेयं शीलवञ्चना । सर्वथा इदमनुनय
सर्वस्वं गृह्यतामिति ॥ खङ्गमुत्सृज्य कृताञ्जलिः पादयोः
पतति ॥

विदू । सप्पुरिस, उठ्ठेहि, उठ्ठेहि; अत्राणन्तेण मए
तुमं उवालद्धे; सम्यदं उण जाणन्तो अणुणेमि (२) ।

विटः । ननु भवानेवात्रानुनेयः तदुत्तिष्ठामि समयतः ।

विदू । भणतु भवं (३) ।

विटः । यदि इमं वृत्तान्तं चाहदत्तस्य नाख्यास्यसि ।

नस्य ईदृशउपमर्द्दः क्रियते । मादुर्गतं इति परिभवो नास्ति
कृतात्मस्य दुर्गतो नाम, चारित्र्येण विहीन आत्माऽपि च दुर्गते
भवति ।

(१) किमियं ।

(२) सत्पुरुष, उत्तिष्ठ, उत्तिष्ठ । अजानता मया त्वमुपा
सब्धः साम्प्रतं पुनर्जानन्ननुनयामि ।

(३) भणतु भवान् ।

विट् । ण कधदस्सं (१) ।

विट् । एष ते प्रणयोविप्र शिरसा धार्यते मया ;

गुणशस्त्रैर्वयं येन शस्त्रवन्तोऽपि निर्जिताः । ४८ ॥

शकारः ॥ सास्त्रयं ॥ किं निमित्तं उण भावे, एदश्श
दुट्ठवडुकश्श, विणश्शलिं कदुअ, पाएशु णिवडिदे (२) ।

विट् । भीतोऽस्मि ।

शकारः । कश्श तुमं भीदे (३) ।

विट् । तस्य चारुत्तस्य गुणेभ्यः ।

शकारः । के विअ तश्श गुणा, जश्श गेहं पविशिश्र अश्रि
द्वं पि णत्थि? (४)

विट् । मामैवं ।

सोऽस्मद्विधानां प्रणयैः कृशीकृतो,

न तेन कश्चिद्विभवैर्विमानितः ।

निदाघकालेऽपि सोऽदकोद्भूतो,

नृणां स तृष्णामपनोय शुष्कवान् । ४९

(१) न कथयिष्यामि ।

(२) किं निमित्तं पुनर्भाव, एतस्य दुष्टवटुकस्य, विनया
ञ्जलिं कृत्वा, पादयोर्निपतितः ।

(३) कस्मात् त्वं भीतः ।

(४) के इव तस्य गुणा, यस्य गृहं प्रविश्य भोक्तव्यमपि
अस्ति ।

शकारः ॥ सामर्षम् ॥ के श्रे गम्भदाश्रे गम्भदाशीए

पुत्ते शूले विक्रान्ते? पाण्डवे, श्रेदकेदू,

पुत्ते लाधाए, लावणे, इन्द्रउत्ते;

आहो कुन्तीए तेण लामेण जादे

अश्वत्याम, धर्मपुत्ते, जडाज (१) ॥४४॥

विटः। मूर्ख; आर्यचारुदत्तः खलसौ।

दीनानां कल्पवृक्षः स्वगुणफलनतः, सज्जनानां कुटुम्बी,

आदर्शः शिञ्जितानां, सुचरितनिकषः, शीलवेलासमुद्रः,

सत्कर्ता, नावमन्ता, पुरुषगुणनिधि, दर्शिणीदारसत्त्वो,

ह्येकः साध्यः; स जीवत्यधिकगुणतया चोद्धृसन्तीव चान्ये।

तदितोगच्छामः।

॥४५॥

शकारः। अगेह्निअ वसन्तश्रेणिअं (२)।

विटः। नष्टा वसन्तसेना।

शकारः। कथं विअ (३)।

(१) कः स गर्भदासो गर्भदास्याः पुत्रः शूरो विक्रान्तः पाण्डवः, श्वेतकेतुः, पुत्रो राधायाः, रावण, इन्द्रदत्तः, आहो कुन्त्यास्तेन रामेण जातः अश्वत्यामा धर्मपुत्रो जटायुः।

(२) अगृहीत्वा वसन्तसेनां।

(३) कथमिव।

विटः । अन्धस्य दृष्टिरिव, पुष्टिरिवातुरस्य,
मूर्खस्य बुद्धिरिव, सिद्धिरिवालस्य,
खल्यस्मृतेर्यसनिनः परमेव विद्या,
त्वां प्राप्य सा रतिरिवारिजने प्रनष्टा । (४५)

शकारः । अगेहिअ वसन्तशेणिअं ण गमिअं (१) ।

विटः । एतदपि न श्रुतं तया ।

आलाने गृह्यते हस्ती, वाजी वल्गासु गृह्यते,
हृदये गृह्यते नारी, यदिदं नास्ति गम्यता । (४७) ।

शकारः । यदि गच्छसि, गच्छ तुमं; हगे ण गमिअं (२) ।

विटः । एवं गच्छामि ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

शकारः । गडे ख्लु भावे अभावं ॥ विदूषकमुद्दिश्य ॥ अस्ते
काकपदशीर्षमस्तका दुट्टवटुअका, उपविश, उपविश, (३) ।

विदू । उपवेसिदा जेव्व अह्णे (४) ।

शकारः । केण (५) ।

(१) अगृहीत्वा वसन्तसेनां न गमिष्यामि ।

(२) यदि गच्छसि, गच्छ त्वं, अहं न गमिष्यामि ।

(३) गतः खलु भावोऽदर्शनं ।

(४) अरे काकपदशीर्षमस्तकादुष्टवटुका, उपविशत,
उपविशत ।

(५) उपविष्टा एव वयं ।

विदू। कअन्तेण (१)।

शकारः। उट्टेहि (२)।

विदू। उट्ठिस्सामो (३)।

शकारः। कदा (४)।

विदू। जदा पुणेवि देवमणुजलं भविस्सदि (५)।

शकारः। अले लोद, लोद (६)।

विदू। रोदाविदा जेव्व अहो (७)।

शकारः। केण (८)।

विदू। दुग्गदीए (९)।

शकारः। अले हस, हस (१०)।

(१) केन।

(२) कृतान्तेन।

(३) उत्तिष्ठ।

(४) उत्थास्यामि।

(५) कदा।

(६) यदा पुनरपि दैवमनुकूलं भविष्यति।

(७) अरे रोदिहि, रोदिहि।

(८) रोदिता एवं वयं।

(९) केन।

(१०) अरे हस, हस।

विदू। हसिस्सामो (१)।

शकारः। कदा (२)।

विदू। पुणेवि च्छ्दीए चारुदत्तस्स (३)।

शकारः। अले, ले, टुठबडुका; भणेशि मम वअणेण तं दलिह चारुदत्तकं। एशा शशुवणा, शहिलणा, एवणाडअ दंशणुठिदा शुत्तधालिव्व, वशन्तशेणा णाम, गणिआ दालि आ, कामदेवाअदणुज्जाणादो पज्जदि, तुमं अणुलत्ता, अह्मेहिं बलक्काराणुणीअमाणा, तुअ गेहं पविट्ठा; ता, जइ मम हत्थे शअं जेव्व पट्ठाविअ एणं शमयेशि, तदो अधिअलणे, बवहालं विणा, लज्जं णिज्जादमाणाह तव, मए अणुबड्ढा पेदी ऊवि शदि; आदु, अणिज्जादमाणाह, आमलणन्तिके वेले ऊवि शदि। अविअ, पेक्ख, पेक्ख।

कक्कालुका गोळुलित्तवेणा,

शाके अ शुक्खे तलिदे ऊ मंशे,

भत्ते अ हेमन्तिअलत्तिशिद्धे,

लीणे अ वेले ण ऊ होदि पूदी।

शोठिकं भणेशि, लज्जकं भणेशि; तधा भणेशि, जधा हशे।

(१) हसिस्सामः।

(२) कदा।

(३) पुनरपि च्छ्द्या चारुदत्तस्य।

अत्तण केलिकाए पाशादवालग्गकवोदवाडिआए उवविट्ठे,
शृणामि; अण्णधा, जदि ए भणेशि, ता कवालतल्लपविट्ठ
कवित्थगुडिअं विअ मत्थअं दे मडमडाइअं (१) ।

(१) अरे, रे, दुष्टवट्ठक, भणिय्यसि मम वचनेन तं दरिद्र
चारुदत्तं । एषा ससुवर्णा, सहिरण्या, नवनाटकदर्शनेत्येता
सूत्रधारिणीव, वसन्तसेना, गणिका दारिका, कामदेवाद्यतनो
द्यानात् प्रभृति, त्वामनुरक्ता अस्माभिर्बलात्कारानुनीयमाना
तव गेहं प्रविष्टा; तद्यदि मम हस्ते स्वयमेव प्रस्थाप्य एनां
समर्पयसि, ततोऽधिकरणे, व्यवहारं विना, शीघ्रं निर्यातयत
स्त्वमयानुबद्धा प्रीतिर्भविष्यति । अथवा, अनिर्यातयत आम
रणान्तिकं वैरं भविष्यति । अपिच प्रेक्षस्व, प्रेक्षस्व ।

कुआण्डीगोमयलिप्रवृताशाकञ्च,

शृष्कंतलितं खलु मांसं;

भक्तञ्च हैमन्तिकरात्रिसिद्धं,

लीनायाञ्च वेलायां न खलु भवति पूतिः ।

शोभनं भणिय्यसि, लघुकं भणिय्यसि, तथा भणिय्यसि यथा
हमात्मनः केलिकायां प्रासादवालायकपोतपालिकायामुप
विष्टः शृणोमि । अन्यथा, यदि न भणसि, तदा कपाटतल
प्रविष्टं कपित्थगुलिकमिव मस्तकन्ते मडमडइति शब्दं कृत्वा
भक्षयिष्यामि ।

विदू। भणिसं (१)।

शकारः ॥ अपवार्य ॥ चेडे, गडे शब्दकं जेव भावे (२)।

चेटः। अधदं (३)।

शकारः। ता शिग्धं अवक्कमत्ता (४)।

चेटः। ता गेह्ण भट्टके अशिं (५)।

शकारः। तव ज्जेव्व हस्ते चिट्ठदु (६)।

चेटः। एणे भट्टारकके गेह्णदु णं भट्टके अशिं (७)।

शकारः ॥ विपरीतङ्गहीला ॥

णिव्वक्कलं मूलकपेणिवणं,

खन्धण धेत्तू अ को मण्डत्तं;

(१) भणियामि।

(२) हे चेट, गतः सत्यमेव भावः।

(३) वाढं।

(४) तत् शीघ्रमपक्रमावः।

(५) तत् गृह्णातु भट्टारकोऽभिं।

(६) तवैव हस्ते तिष्ठतु।

(७) एष भट्टारकस्वामिकः गृह्णातेनं भट्टारकोऽभिं।

कुक्कुरिं कुक्कीहिं अवुक्कअन्ते,

जधा शिआले, शरणं पलामि (१) ।

॥ परिक्रम्य निष्क्रान्तौ ॥

विदू । भोदि रदणिण, ण ऊ दे अअं अवमाणो तत्थ
भवदो चारुदत्तस्स णिवेदइदव्वो; दौर्गत्यपीडितस्स मणे
दि उणदरा पीडा ऊविस्सदि (२) ।

रदनिका । अज्ज मित्तेअ; रअणिआ क्खु अहं सज्जद
मुही (३) ।

विदू । एवं णेदं (४) ।

चारु ॥ वसन्तसेनामुद्दिश्य ॥ रदनिके, मारुताभिलाषी
प्रदोषसमयशीतार्त्तो रोहसेनः । ततः प्रवेक्ष्यतामभ्यन्तर
मयं । अनेन प्रावारकेण ह्लादयैनम् ॥ इति प्रावारकस्य कृति ॥

(१) निर्व्वल्कलं मूललग्गणं

स्कन्धेन गृहीत्वा च कोषसन्नं ।

कुक्कुरैः कुक्कुरोभिश्च शब्दायमानो,

यथा शृगालः, शरणं प्रयामि ।

(२) भो रदनिके, न खलु ते अयं अपमानः तत्रभवत
आरुदत्तस्य निवेदयितव्यः; दौर्गत्यपीडितस्य मन्ये द्विगुण
तरा पीडा भविष्यति ।

(३) आर्य्य मैत्रेय, रदनिका खल्वहं संयतमुखी ।

(४) एवमेव ।

वसं ॥ स्वगतं ॥ कथं परिजणोत्ति मं अवगच्छदि
॥ प्रावारकङ्कुहीत्वा समाघ्राय च ॥ स्वगतं ॥ सस्पृहं ॥ अस्महे
जादीकुसुमं वासिदो पावारत्रो, अणुदासीणं से जीव्यणं
पडिहासेदि (१) ।

॥ अपवारितकेन प्रावृणोति ॥

चारु । ननु रदनिके, रोहसेनं गृहीत्वाभ्यन्तरं प्रविश ।
वसं ॥ स्वगतं ॥ मन्दभादणी क्व अहं तुअ अभ्यन्त
रस्स (२) ।

चारु । ननु रदनिके प्रतिवचनमपि नास्ति । कष्टं ।

यदा तु भाग्यचयपीडितान्दशां

नरः कृतान्तोपहितां प्रपद्यते;

तदास्य मित्राण्यपि यान्यमित्रतां,

चिरानुरक्तोऽपि विरज्यते जनः । (५०) ।

॥ उपसृत्य रदनिका विदूषकश्च ॥

विदू । भो इअं सा रअणिआ (३) ।

(१) कथं परिजनइति मामवगच्छति । आश्चर्य्यं!
जातीकुसुमवासितः प्रावारकः; अनुदासीनं अस्य यौवनं प्रति
भासते ।

(२) मन्दभागिनी खल्वहं तवाभ्यन्तरस्य ।

(३) भो इयं सा रदनिका ।

चारु । इयं सा रदनिका ; इयमपरा का,

अविज्ञातावसन्तेन दूषिता मम वाससा । ८१)

वसं ॥ स्वगतं ॥ एं ; भूसिदा (१) ।

चारु । क्वादिता शरदभ्रेण चन्द्रलेखेव दृश्यते । अथवा,
न युक्तं परकलत्रदर्शनं ।

विदू । भो, अलं परकलत्रदंशणसङ्का ए ; एसा वसन्तसे
णा कामदेवाअदनुज्जाणादो पऊदि भवन्तमणुरत्ता (२) ।

चारु । अये, इयं वसन्तसेना ॥ स्वगतं ॥

यथा मे जनितः कामः क्षीणे विभवविस्तरे,

क्रोधः कुपुरुषस्येव स्वगात्रेष्वेव सीदति । ८२)

विदू । भो वअस्स । एसा खु राअसालो भणादि (३) ।

चारु । किं ।

विदू । एसा समुवणा, सहिलणा, एवणाडअदंसणुष्ठिदा
सुत्तधालिव्व वसन्तसेणा णाम, गणिआ दालिआ, कामदेवा

(१) ननु भूषिता ।

(२) भो, अलं परकलत्रदर्शनशङ्कया ; एसा वसन्तसेना,
कामदेवायतनोद्यानात्प्रभृति त्वामनुरक्ता ।

(३) भोवयस्य एष खलु राजश्यालो भणति ।

अदणुज्जाणादो पज्जदि तुमं अणुलत्ता, अहोहिं बलक्कारा
णुणोअमाणा तुह गेहं पविट्ठा (१)।

वसं ॥ स्वगतं ॥ बलक्काराणुणोअमाणेति, जं सच्चं; अलं
किदन्नि एदेहिं अक्खरेहिं (२)।

विदू। ता जइ मम हत्ये सअं जेव्व पट्ठाविअ एणं सम
येसि, ता अधिअरणे ववहारं विणा लज्जअं णिज्जादमाणाह
तव मए अणुबद्धा पीदो ऊविस्सदि; अणधा, आमलणं वेलं
ऊविस्सदि (३)।

चारु ॥ सावज्जं ॥ अज्जोऽसौ ॥ स्वगतं ॥ अथे कथन्देवतो
पस्सानयोग्या युवतिरियं। तेन खलु तस्याम्बेलायां —

प्रविश गृहमिति प्रतोद्यमाना

न चलति भाग्यकृतान्दशामवेक्ष्य।

पुरुषपरिचयेन च प्रगल्भं

न वदति यद्यपि भाषते वल्लनि।

॥ प्रकाशं ॥ भवति वसन्तसेने, अनेनाविज्ञानादपरिज्ञात
परिजनोपचारेणापराद्धोऽस्मि, शिरसा भवतीमनुनयामि।

(१) एषा ससुवर्णेति।

(२) बलात्कारानुनीयमानादिति, यत्सत्यं, अलङ्कृतास्मि
एतैरक्षरैः।

(३) तद्यदि मम हस्ते स्वयमेव प्रस्थाप्य एनां समर्पयसीति।

वसं । एदिणा अणुचिदभूमिआरोहणेणावरज्ज्जा अज्जं
शीर्षेण पणमिअ पसादेमि (१) ।

विदू । भो, दुवेवि तुम्हे सुखं पणमिअ, कलमकेदारा
अलोणं सीसेण सीसं समाअदा, अहंपि इमिणा करहजाणुसे
रिसेण सीसेण, दुवेवि तुम्हे पसादेमि, उट्ठेधत्ति (२) ।

चारु । भवतु, तिष्ठतु प्रणयः ।

वसं ॥ स्वगतं ॥ चतुरो मधुरोअ अत्रं उवणासो; ए
जुत्तं अज्ज ईदिसेण इध आअदाए, मए पडिवसितुं; भोदु,
एवं दाव भणिसं ॥ प्रकाशं ॥ अज्ज, जइ एवं अहं अज्जश
अणुगेहा, ता इक्खे अहं इमं अलंकारअं अज्जस्स गेहेणिकि
वित्तुं; अलङ्कारस्य निमित्तं एदे पापा अनुसरन्ति (३) ।

(१) एतेनानुचितभूमिकारोहणेनापराङ्गा, आर्य्यं शीर्षेण
प्रणम्य, प्रसादयामि ।

(२) भो, दावपि युवां सुखं प्रणम्य, कलमकेदारौ
अन्योन्यं शीर्षेण शीर्षं समागतौ; अहमपि अमृना करभजानु
सदृशेन शीर्षेण, दावपि युवां प्रसादयामि, उत्तिष्ठतमिति ।

(३) चतुरोमधुरः अयं उपन्यासः न युक्तं अद्य ईदृशेन
इह आगतया मया प्रतिवसितुं; भवतु, एवं तावत् भणिय्ये ।
आर्य्य, यदि एवं अहं आर्य्यस्य अनुग्रहवतो, तदिच्छामि
अहं, इमं अलङ्कारकं आर्य्यस्य गेहे निक्षेपुं; अलङ्कारस्य
निमित्तं एते पापा अनुसरन्ति ।

चारु । अयोग्यमिदं न्यासस्य गृहम् ।

वसं । अज्ज, अलिअं; पुरुषेषु णासा णिक्खविअन्ति, ण
उण गेहेसु (१) ।

चारु । मैत्रेय, गृह्यतामयमलङ्कारः ।

वसं । अणुगृहिदह्नि (२) ॥ इत्यलङ्कारानर्पयति ॥

विदू ॥ गृहीत्वा ॥ सेत्यि भोदीए (३) ।

चारु । धिक्पूर्व; न्यासः खल्वयं ।

विदू ॥ अपवार्य्य ॥ जइ एवं ता चोरेहिं अवहरीअ
दुत्ति (४) ।

चारु । अचिरेणैव कालेन ।

विदू । एषो मे अह्माणं विलासो (५) ।

चारु । निर्यातयिष्ये ।

(१) आर्य्य, अलीकं; पुरुषेषु न्यासानिःक्षिप्यन्ते न पुन
र्गहेषु ।

(२) अनुगृहीतास्मि ।

(३) स्वस्ति भवत्यै ।

(४) यद्येवं तदा चौरैरपह्रियतामिति ।

(५) एषोऽस्याअस्माकं विन्यासः ।

वसं । अज्ज, इहे अहं, इमिणा अज्जेण अनुगहिज्जन्ती,
सकं गेहं गन्तुं (१) ।

चारु । मैत्रेय, अनुगच्छ तत्र भवतीं ।

विदू । तुमं जेव्व एदं कलहंसगामिणीमणुगच्छन्ती राअ
हंसो विअ सोहसि; अहं उण बह्मणो; जहिं तहिं जणेहिं
चउप्पहोवणीदो विअ उवहारो कुक्कुरेहिं विअ, खज्जमाणो
विवज्जिस्सं (२) ।

चारु । एवं भवतु; स्वयमेवानुगच्छामि तत्र भवतीं । तद्वाज
मार्गविश्वासयोग्याः प्रज्वाल्यन्तां प्रदीपिकाः ।

विदू । बहुमाणअ, पज्जालेहि पदीविआओ (३) ।

चेटः ॥ जनान्तिकं ॥ अले, तेल्लेण विणा, पदीविआओ
पज्जालीयन्ति? (४) ।

(१) आर्य्य, इच्छाम्यहं, अनेन आर्य्येण अनुगम्यमाना,
स्वकं गेहं गन्तुं ।

(२) तमेव एतां कलहंसगामिनीं अनुगच्छन् राजहंस
इव शोभसे; अहं पुनर्ब्राह्मणः; यत्र तत्र जनैश्चतुष्पथोपनीत
इव उपहारः कुक्कुरैरिव खाद्यमानः विपत्ये ।

(३) बहुमानक, प्रज्वाल्य प्रदीपिकाः ।

(४) अरे, तैलेन विना, प्रदीपिकाः प्रज्वाल्यन्ते ?

विदू ॥ जनान्तिकं ॥ भो, ताभ्यो क्व अद्याप्यं प्रदीविभ्यो
भ्यो, अवमाणिदनिद्वणकामुभ्यो विभ्यो गणिभ्यो, निस्त्रिण्णैर्हाभ्यो
दाणिं संवृत्ता (१) ।

चारु । मैत्रेय, भवतु; कृतं प्रदीपिकाभिः । पश्य ।

उदयति हि शशाङ्कः कामिनीगण्डपाण्डु

ग्रहगणपरिवारो राजमार्गप्रदीपः ;

तिमिरनिकरमध्ये रश्मयोयस्य गौराः,

सुतजलद्वयपङ्के, क्षीरधाराः पतन्ति । ॥ ७४ ॥

॥ सानुरागं ॥ भवति वसन्तसेने, इदं भवत्यागृहं, प्रविशतु
भवती ॥ वसन्तसेना सानुरागमवलोकयन्ती निष्क्रान्ता ॥

चारु । वयस्य गता वसन्तसेना ; तदेहि, गृहमेव गच्छावः ।

राजमार्गो हि शून्योऽयं, रक्षिणः सञ्चरन्ति च,

वञ्चना परिहर्त्तव्या वज्रदोषा हि शर्व्वरी । ॥ ७५ ॥

॥ परिक्रम्य ॥ इदञ्च सुवर्णभाण्डं रक्षितव्यं त्वया रात्रौ ;
वर्द्धमानकेनापि दिवा ।

विदू । जघा भवं आणवेदि (२) ।

॥ इति निष्क्रान्तौ ॥

इति मृच्छकटिके अलङ्कारन्यासेनाम प्रथमोऽङ्कः ॥

(१) भो, ताः खलु अस्माकं प्रदीपिका, अवमानितनिर्द्धन
कामुकाद्वयगणिका, निःस्त्रिण्णैर्हादानीं संवृत्ताः ।

(२) यथा भवान् आज्ञापयति ।

॥ अथ द्वितीयोऽङ्कः ॥

॥ प्रविश्य चेटो ॥ अत्ता ए अज्जआसआसं सन्देसेण पेसि
दह्मि; ता जाव पुविमिअ अज्जआसआसं गच्छामि ॥ परि
क्रम्यावलोक्य च ॥ एसा अज्जआ, हिअएण किंपि आलिहन्ती
चिठ्ठदि; ता जाव उपसप्पामि, (१) ।

॥ ततः प्रविशति आसनस्था सोत्कण्ठा वसन्तसेना मद
निका च ॥

वसं । हज्जे, तदो, तदो (२) ।

चेटो । अज्ज ए, ए किंपि मन्तेमि; किं तदो, तदो (३) ।

वसं । किं मए भणित्ते (४) ।

(१) मात्रा आर्यायाः सकाशं सन्देहेन प्रेरितास्मि; तत्
यावत् प्रविश्य आर्यासकाशं गच्छामि । एषा आर्या, हृदयेन
किमप्यालिखन्ती तिष्ठति । तत् यावत् उपसर्पामि ।

(२) हे चेटि, ततस्ततः ।

(३) न किमपि मन्त्रयसि; किन्ततः ततः ।

(४) किं मया भणितं ।

चेटी । तदो तदोत्ति (१) ।

वसं ॥ सभूचेपं ॥ आं एहं (२) ।

॥ उपसृत्य प्रथमा चेटी ॥ अज्जए, अत्ता आदिसदि,
एहादा भविअ, देवदाणं पूअं णिव्वत्तेहिन्ति (३) ।

वसं । हज्जे, विण्णेहि अत्तं, अज्ज ए एहादस्सं, ता बह्हा
णो जेव्व पूअं निव्वत्तेहुत्ति (४) ।

चेटी । जं अज्ज या आण्णेदि (५) ॥ इति निष्क्रान्ता ॥

मद । अज्जए, सिण्णेहो पुक्कोअदि, ए पुरोभाइदा किं
णेदं (६) ।

वसं । मदणिए, कीदिसिं मं पेक्खसि (७) ।

(१) ततस्ततइति ।

(२) आं एवं ।

(३) आर्य्ये, माता आदिशति, स्नाता भूत्वा, देवतानां
पूजां निवर्त्तयेति ।

(४) चेटी, विज्ञापय मातरं, अद्य न स्नास्यामि, तत्
ब्राह्मणएव पूजां निवर्त्तयत्विति ।

(५) यत् आर्य्या आज्ञापयति ।

(६) आर्य्ये, स्नेहः पृच्छते, न पुरोभागिता किं नेदं ।

(७) मदनिके, कीदृशीं मां प्रेक्षसे ।

चेटी । अज्जआए सुणहिअअत्तणेण, जाणामि, हिअअ
गदं कंपि, अज्जआ अहिलसदित्ति (१) ।

वसं । सुठु तुए जाणिदं; परहिअअग्गहणपण्डिआ मद
णिआ क्खु तुमं (२) ।

मद । पिअं मे, पिअं, कामो क्खु णाम एसो भअवं अनु
गहिदो मद्दसवो तरुणजणस्स; ता कधेदु अज्जआ, किं,
राआ, राअवल्लहो वा, सेवीअदि (३) ।

वसं । हज्जे, रन्नुमिच्छामि, ण सेविदुं (४) ।

मद । विज्जाविसेसालङ्किदो किं कोपि बह्मणो जुवा
कामोअदि (५) ।

वसं । पूअणोओ मे बह्मणो जणो (६) ।

(१) आर्यायाः प्रून्यद्दयत्वेन जानामि, हृदयगतं
कमपि, आर्याभिलषतीति ।

(२) सुष्ठु त्वया ज्ञातं; परहृदयग्रहणपण्डिता मदनिका
खलु त्वं ।

(३) प्रियं मे, प्रियं, कामः खलु नाम एष भगवान् अनु
गृहीतोमहोत्सवः तरुणजनस्य; तत्कथयतु आर्या, किं,
राजा, राजवल्लभो वा सेव्यते ।

(४) चेष्टि, रन्तुमिच्छामि न सेवितुं ।

(५) विद्याविशेषालङ्कितः किं कोऽपि ब्राह्मणो युवा काम्यते ।

(६) पूजनीयो मे ब्राह्मणोजनः ।

मद । किं, अणैअणअराभिगमणजणिदविहववित्थारो
वाणिअजुआ वा कामीअदि (१) ।

वसं । हज्जे, उआरूढसिणेहं पि पणइजणं परिचइअ,
देसंतरगमणेण वाणिअजणो महन्तं विओअजं दुक्खमुप्पा
देदि (२) ।

मद । अज्जए, ए राजा, ए राअवल्लभो, ए बह्मणो,
ए वाणिअजनो; ता को दाणिं सो भट्ठिदारिआए कामी
अदि (३) ।

वसं । हज्जे, तुमं मए सह कामदेवाअदणुज्जाणं गदा
आसि (४) ।

चेटी । अज्जए गदह्मि (५) ।

(१) किं, अनेकनगराभिगमनजनितविभवविस्तरावाणिज
युवा वा काम्यते ।

(२) चेटी, उपाकूढस्नेहं अपि प्रणयिजनं परिचर्य, देशा
न्तरगमनेन वाणिजजनोमहद्वियोगजदुःखमुत्पादयति ।

(३) आर्य्ये, न राजा, न राजवल्लभो, न ब्राह्मणो, न
वाणिजजनः, तत्कद्विदानीं स भट्टदारिकया काम्यते ।

(४) चेटी, त्वं मया सह कामदेवायतनोद्यानं गता
आसीः ।

(५) आर्य्ये, गतास्मि ।

वसं । तथा वि मं उदासीणा विश्र पुच्छसि (१) ।

मद । जाणिदं ; किं, सो जेव्व, जेण अज्जआ सरणाअदा
अभुववणा (२) ।

वसं । किं णामहेओ क्खु सो (३) ।

मद । सो क्खु सेट्ठिचत्तरे पडिवसदि (४) ।

वसं । अइ, णामं से पुच्छिदासि (५) ।

मद । सो क्खु, अज्जए, सुगहिदणामहेओ अज्जचारुद
त्तोणाम (६) ।

वसं ॥ सहर्धं ॥ साज्ज, मदणिए साज्ज, सुट्ठु तुए जाणिदं (७) ।

मद ॥ स्वगतं ॥ एवं दाव ॥ प्रकाशं ॥ अज्जए, दलिद्दो
क्खु सो सुणीअदि (८) ।

(१) तथापि मां उदासीनेव पृच्छसि ।

(२) ज्ञातं ; किं, स एव येनार्याशरणागता अभ्युपपन्ना ।

(३) किन्नामधेयः खलु सः ।

(४) स खलु श्रेष्ठिचत्तरे प्रतिवसति ।

(५) अयि, नामास्य पृष्टासि ।

(६) स खलु, आर्य्ये, सुगृहीतनामधेयः आर्य्यचारुदत्तो
नाम ।

(७) साधु, मदनिके, साधु, सुष्ठु त्वया ज्ञातं ।

(८) एवं तावत् । आर्य्ये, दरिद्रः खलु स श्रूयते ।

वसं । अदोजेव्व कामीअदि; दलिइपुरिससङ्कतमणा क्व
गणिआ लोए अवअणीआ भेदि (१) ।

मद । अज्जए, किं झीणकुसुमं सहआरपादवं मज्जअ
रीओ उण सेवन्ति? (२) ।

वसं । अदोजेव्व ताओ मज्जअरीओ वुच्चन्ति (३) ।

मद । अज्जए, जइ सो मणीसिदो ता कीस दाणिं
सहसा णाहिसारीअदि (४) ।

वसं । हज्जे, सहसा अहिसारिअन्तो पच्चुअआरदुव्वल
दाए, मा दाव जणो दुल्लहदंसणो पुणो भविस्सदि (५) ।

(१) अतएव काम्यते; दरिद्रपुरुषसंक्रान्तमनाः खलु
गणिका लोके अवचनीया भवति ।

(२) आर्ये, किं हीनकुसुमं सहकारपादपं मधुकर्त्यः
पुनः सेवन्ते ।

(३) अतएव तामधुकर्त्यउच्यन्ते ।

(४) आर्ये, यदि स मनीषितस्तत् किमर्थमिदानीं सहसा
नाभिसार्यते ।

(५) चेति, सहसा अभिसार्यमाणः प्रत्युपकारदुर्वल
तया, मा तावत् जनो दुर्लभदर्शनः पुनर्भविष्यति ।

मद । किं, अदोजिम् सो अलङ्कारश्चो तस्मै हत्ये
णिक्खित्तो (१) ।

वसं । हञ्जे, सुष्ठु दे जाणिदं (२) ।

॥ नेपथ्ये ॥ अरे भट्टा, दश शुवणाह लुङ्गु, जूदकर, पप
लीणु, पपलीणु, ता गेह, गेह, तिष्ठ, दूरात्प्रदृष्टोऽसि (३) ।

॥ प्रविश्य अपटाक्षेपेण संभ्रान्तः सत्वाहकः ॥

कष्टे ! एषे जूदि अल, भावे; हीमाणहे, णवबन्धनमुक्ताए
विअ गद्दीए हा ताडिदोस्मि गद्दीए, अङ्गलाअ मुक्ताए
शत्तीए घडुक्को विअ घादिदोस्मि शत्तीए ।

लेखअवावडहिअअं सहिअं दट्टूण झन्ति पब्भट्ठे ।

एहिं मग्गणिवडिदे, कं णु ऊ शलणं पवज्जामि ।

ता जाव एदे शहिअ जूदिअला अण्णदो मं अण्णेशन्ति ताव
इदो विपडोदेहिं पादेहिं एदं शुण्णदेउलं पविशिमिअ, देवी
भविस्सं (४) ।

(१) किं अतएव सोऽलङ्कारस्तस्य हस्ते निक्षिप्तः ।

(२) चेष्टि, सुष्ठु लया ज्ञातं ।

(३) अरे भट्टारक, दशसुवर्णस्य हस्ते रुद्धः द्यूतकरः
प्रपलायितः, तद्गृहाण, गृहाण; तिष्ठ; दूरात् प्रदृष्टोऽसि ।

(४) कष्टं ! एष द्यूतकर, भावः; आश्चर्य्यं, नवबन्धनमुक्तया
इव गर्द्भ्या हा ताडितोऽस्मि गर्द्भ्या, अङ्गराजमुक्तया शक्त्या
घटोत्कचइव घातितोऽस्मि शक्त्या ।

॥ वज्रविधं नाय्यं कृत्वा तथा स्थितः; ततः प्रविशति
माथुरोद्यूतकरस्य ॥

माथुरः। अले भट्टा, दश शुवणाह लुङ्गु जूदकर पप
लीणु, गेह; तिष्ठ, तिष्ठ, दूरात्प्रदृष्टोऽसि (१)।

द्युत। जइ वज्जसि पाआलं, इन्द्रं मलणं च सम्पदं जासि,
सहिअं वज्जिअ एकं, रुद्धो विण रक्खिदुं तरइ (२)।

लेखकव्यापृतहृदयं सभिकं दृष्टा झटिति प्रभ्रष्टः

इदानीं मार्गनिपतितः कं नु खलु शरणं प्रव्रजामि ।

तत् यावत् एतौ सभिकद्यूतकरौ अन्यतोमां अन्विष्यतः,
तावत् इतोविपरीताभ्यां पादाभ्यां एतत् शून्यं देवकुलं
प्रविश्य, देवीभविष्यामि ।

(१) अरे भट्टा, दशसुवर्णस्य कृते रुद्धः द्यूतकरः प्रप
लायितः; गृह्णाण; तिष्ठ, तिष्ठ, दूरात् प्रदृष्टोऽसि ।

(२) यदि व्रजसि पातालं, इन्द्रं शरणञ्च साम्प्रतं यासि;
सभिकं वर्जयित्वा एकं रुद्धोऽपि न रक्षितुं शक्नोति ।

माथुरः। कहिं, कहिं, सुसहिअविप्पलभआ,

पलासि, ले भअपलिवेविदङ्गआ,

पदे, पदे, समविषमं खलन्तआ,

कुलं, जसं, अद कसणं कलेन्तआ (१) ॥२॥

द्युत ॥ पदं वीक्ष्य ॥ एषो वज्रदिः इअं पण्डा पदवी (२) ।

माथु ॥ आलोक्य, सवितर्क ॥ अले विप्पतीपु पादु, पडिमा
शूणु देवउल्लु ॥ विचिन्त्य ॥ धुत्तु जुदिकरु, विप्पदोवपदेहिं
देउल्लं पविट्ठु (३) ।

द्युत । ता अणुसरेह्म (४) ।

माथु । एवं भोदु (५) ।

॥ उभौ देवकुलप्रवेशं निरूपयतः; दृष्ट्वा अन्योन्यं संज्ञाय ॥

(१) कुच, कुच, सुसभिकविप्रलभक

पलायसे, रे भयपरिवेपिताङ्गक

पदे, पदे, समविषमं खलन्

कुलं यशः अतिक्षणं कुर्वन् ।

(२) एष व्रजति; इयं प्रणष्टा पदवी ।

(३) अरे, विप्रतीपौ पादौ प्रतिमाशून्यं देवकुलं, धूर्त्तौ
द्युतकरो विप्रतीपपादाभ्यां देवकुलं प्रविष्टः ।

(४) ततोऽनुसरावः ।

(५) एवं भवतु ।

द्युत । कथं, कटुमयी पडिमा (१) ।

माथु । अले, ए, ऊ शैलप्यडिमा ॥ इति वज्रविध
स्त्रालयतः संज्ञाय च ॥ एवं भोदु; एहि, जूदं किलेद्ध (२)
॥ वज्रविधं द्यूतं क्रीडतः ॥

संवा ॥ द्यूतेकाविकारसम्बरणम्वज्रविधं कृत्वा; स्वगतं ॥

अले, कत्ताशद्दे णिणाणअस्तु हलद्द हड़कं मणुश्रश्र,
ठक्काशद्दे व्व णडाधिवश्र पम्भट्टलज्जश्र ।

जाणामि ण कीलिश्रं; शुमेरुशिहलपडणग्रंथिहं जूअं;
तहवि, ऊ कोदलमज्जले कत्ताशद्दे मणं हलदि (३) ।

द्युत । मम पाठे, मम पाठे (४) ।

माथु । ए, ऊ, मम पाठे, मम पाठे (५) ।

(१) कथं, काष्ठमयी प्रतिमा ।

(२) अरे, न, खलु शैलप्रतिमा । एवम्भवतु, एहि, द्यूते
न क्रीडावः ।

(३) अरे, कत्ता शब्दो निर्णानकस्य हरति हृदयं मनुष्यस्य,
ठक्का शब्दद्वयं नराधिपस्य प्रभृष्टराज्यस्य ।

जानामि, न क्रीडिष्यामि; सुमेरुशिखरपतनसन्निभं द्यूतं;
तथापि खलु, कोकिलमधुरः कत्ताशब्दो मनोहरति ।

(४) मम पाठे, मम पाठे ।

(५) न, खलु, मम पाठे मम पाठे ।

संवा ॥ अन्यतः सहसोपसृत्य ॥ णं मम पाठे (१) ।

यूत । लब्धे गोहे (२) ।

मायु ॥ गृहीत्वा ॥ अले, प्रेदण्डा, गगहीदोसि, पञ्चक तं
दशसुवर्णं (३) ।

संवा । अज्ज दइस्सं (४) ।

मायु । अज्जणा पञ्चक (५) ।

संवा । दइस्सं; प्रसादं कलेहि (६) ।

मायु । अले, णं, संपदं पञ्चक (७) ।

संवा । शिलु पडदि (८) ।

॥ इति भूमौ पतति । उभौ वज्रविधन्ताडयतः ॥

(१) ननु मम पाठे ।

(२) लब्धः पुरुषः ।

(३) अरे लुप्तदण्डक गृहीतोऽसि; प्रयच्छ तद्दशसुवर्णं ।

(४) अद्य दास्यामि ।

५) अधुना प्रयच्छ ।

(६) दास्यामि; प्रसादं कुरु ।

(७) अरे, ननु, संप्रतं प्रयच्छ ।

(८) शिरः पतति ।

मायु। एसु तुं ऊ जूदिअरमण्डीए बद्धोसि (१)।

संवा ॥ उत्थाय सविषादं ॥ कथं, जूदिअलमण्डीए
बद्धोस्मि। हो, एसे अच्चाणं जूदिअलाणं अलङ्घणीए समए;
ता कुदो दइस्सं (२)।

मायु। अले, गन्थु कुलुकुलु (३)।

संवा। एवं कलेमि ॥ धूतकरमुपसृश्य ॥ अद्धं ते देमि,
अद्धं मे मुच्चदु (४)।

धूत। एवं भोदु (५)।

संवा ॥ सभिकमुपगम्य ॥ अद्धस्स गन्थु कलेमि, अद्धं पि मे
अज्जो मुच्चदु (६)।

(१) एष त्वं खलु धूतकरमण्डल्या बद्धोऽसि।

(२) कथं धूतकरमण्डल्या बद्धोऽस्मि। कथं, एषोऽस्माकं
धूतकराणां अलङ्घनीयः समयस्तस्मात्कुतोदास्यामि।

(३) अरे, मण्डः कृतः।

(४) एवं करोमि। अद्धं तुभ्यं ददामि, अद्धं मच्चं मुच्चतु।

(५) एवम्भवतु।

(६) अद्धंस्तु गण्डं करोमि, अद्धंमपि मच्चं आर्यो
मुच्चतु।

मायु । को दोषः, एवं भोदु (१) ।

संवा ॥ प्रकाशं ॥ अज्ज, अद्धं तु ए मुक्के (२) ।

मायु । मुक्के (३) ।

संवा ॥ द्यूतकरं प्रति ॥ अद्धे तु ए वि मुक्के (४) ।

द्यूत । मुक्के (५) ।

संवा । सम्पदं गमिस्सं (६) ।

मायु । पअच्छ तं दग्गसुवणं, कच्चिं गच्छसि (७) ।

संवा । पेक्खध, पेक्खध, भट्ठालआ ! हा, सम्पदं जेव्व
एक्काह अद्धे गन्थु कडे, अवलाह अद्धे मुक्के, तथावि, मं अवलं
सम्पदं जेव्व मग्गदि (८)

(१) को दोषः, एवम्भवतु ।

(२) आर्य्य, अद्धं लया मुक्तं ।

(३) मुक्तं ।

(४) अद्धं लयापि मुक्तं ।

(५) मुक्तं ।

(६) साम्प्रतं गमिष्यामि ।

(७) प्रयच्छ तद्दग्गसुवर्णं, कुत्र गच्छसि ।

(८) प्रेक्षध्वं, प्रेक्षध्वं, भट्टारकाः । हा साम्प्रतं एव
एकस्य अर्द्धगण्डः क्षतः, अपरस्य अर्द्धं मुक्तं, तथापि मां
अवलं साम्प्रतमेव याचते ।

माथु ॥ गृहीत्वा ॥ धुत्तु; माथुरु अहं, णिउणु एत्थ ण
अहं धुत्तिज्जामि । ता, पअक्क तं, प्रेदंडआ, सर्व्वं सुवर्णं
सम्पदं (१) ।

संवा । कुदो ददस्सं (२) ।

माथु । पितरं विक्किणिअ पअक्क (३) ।

संवा । कुदो मे पिदा (४) ।

माथु । मातरं विक्किणिअ पअक्क (५) ।

संवा । कुदो मे मादा (६) ।

माथु । अप्पाणं विक्किणिअ पअक्क (७) ।

संवा । कल्लेध पसादं; णेध मं लाजमग्गं (८) ।

(१) धूत्तु; माथुरु अहं निपुणः, अत्र नाहं धूत्तयामि,
ततः प्रयच्छ तं लुप्तदण्डकं सर्व्वं सुवर्णं साम्प्रतं ।

(२) कुतोदास्यामि ।

(३) पितरं विक्रीय प्रयच्छ ।

(४) कुतोमे पिता ।

(५) मातरं विक्रीय, प्रयच्छ ।

(६) कुतोमे माता ।

(७) आत्मानं विक्रीय प्रयच्छ ।

(८) कुरुत प्रसादं, नयत मां राजमार्गे ।

मायु। पश्य (१)।

संवा। एवं भोदु ॥ परिक्रामति ॥ अज्जाः, किंणिधं मं
इमस्स सहिअस्स हत्यादो दसेहिं सुवणकेहिं ॥ दृष्ट्वा,
आकाशे ॥ किं भणध? किं कलइस्सुमि त्ति? गेहे दे कम्मकले,
ऊविसं। कथं, अदइअ पडिवअणं गदे ॥ भोदु; एवं इमं अणं
भणइस्सं ॥ पुनस्सदेव पठति ॥ कथं, एसेवि मं अवधील्लिअ
गदे । आः अज्जचारुदत्तस्स विहवे विहडिदे एसे वड्डामि
मंदभाए (२)।

मायु। णं देहि (३)।

संवा। कुदो दइस्सं (४) ॥ इति पतति। मायुरः
कर्षति ॥

(१) प्रसर।

(२) एवम्भवतु । आर्याः, क्रीणीध्वं मां, अस्य सभिकस्य
हस्तात् दशभिः सुवर्णकैः । किं भणत? किं कलहं करिष्यसीति ।
गेहे ते कर्मकरो भविष्यामि । कथं, अदत्ता प्रति वचनं गतः ।
भवत्वेवं, इमं अन्यं भणियामि । कथं, एषोऽपि मामवधीर्य
गतः । आः आर्य्यं चारुदत्तस्य विभवे विघटिते एषोऽहं बद्ध
मन्दभाग्यः ।

(३) ननु देहि ।

(४) कुतो दास्यामि ।

संवा । अज्जा, पलित्ताअध, पलित्ताअध (१) ।

॥ ततः प्रविशति दर्दुरकः ॥

दर्दु । भो ; द्युतं हि नाम पुरुषस्यासिंहासनं राज्यं । कुतः ।

न गणयति पराभवं, कुतश्चिद्भूरति, ददाति च नित्यमर्थजातं ।

नृपतिरिव निकामस्मयदर्शी विभववता समुपास्यते जनेन ।

अपि च ।

द्रव्यं लब्धं द्यूतेनैव, दारामित्रं द्यूतेनैव,

दत्तं, भुक्तं, द्यूतेनैव, सर्व्वं नष्टं द्यूतेनैव । ॥२॥

चेता हृतसर्व्वस्वः, पावरपतनाच्च शोषितशरीरः,

नर्दितदर्शितमार्गः, कटेन विनिपातितोऽयमि । ॥३॥

॥ अग्रतोऽवलोक्य ॥ अयमस्माकं पूर्व्वसभिको माथुर इत
एवाभिवर्त्तते । भवत्वपक्रमितुं न शक्यते तद्वगुण्डयाग

नम् ॥ वज्रविधं नाय्यं कृत्वा स्थितः । उत्तरीयं निरीक्ष्य ॥

अथै पटः सूत्रदरिद्रतां गतो,

अयं पटः क्षिप्रशतैरलङ्कृतः;

अयं पटः प्रावरितुं न शक्यते,

अयं पटः संवृतएव शोभते ।

अथवा किमयं तपस्वी करिष्यति । वोहि ।

पादेनैकेन गगणे दितीयेन च भूतले,

तिष्ठाम्युल्लसितस्तावद्यावन्तिष्ठति भास्करः । ९

मायु । दापय, दापय ।

संवा । कुतोददस्व (१) ॥ मायुरः कर्षति ॥

दर्दु । अये किमेतदयतः ॥ आकाशे ॥ किं भवानाह । अयं
द्यूतकरः सभिकेन खलीक्रियते, न कश्चिन्मोचयति । नन्वयं
दर्दुरोमोचयति ॥ उपसृत्य ॥ अन्तरमन्तरम् ॥ दृष्ट्वा ॥ अये,
कथं मायुरोधूर्तः । अयमपि तपस्वी संवाहकः ।

यस्तत्त्वं दिवसान्तमानतशिरोनास्ते समुल्लङ्घितो,

यस्योद्धर्षणलोष्टकैरपि सदा पृष्ठेन जातः किणः ।

यस्यैतच्च न कुकुरैरहरहर्जङ्घान्तरं चर्यते,

तस्यात्यायतकोमलस्य सततं द्यूतप्रसङ्गेन किं । (५)

भवतु ; मायुरं तावत् सान्वयामि ॥ उपगम्य ॥ मायुर,
अभिवादये ।

मायु । प्रत्यभिवादये ।

दर्दु । किमेतत् ।

मायु । अत्रं, दशसुवर्णं धालेदि (२) ।

(१) कुतोदास्यामि ।

(२) अयं दशसुवर्णकं धारयति ।

ददुं। ननु कल्यवर्त्तमेतत्।

माथु ॥ ददुरस्य कचतलसुण्डीकृतं पटमाद्यय ॥ भट्टाः
पश्यत, पश्यत । जर्जरपटप्पावदो अत्रं पुलिसो दसुश्रवणं
कलवत्तं भणादि (१) ।

ददुं। अरे मूर्ख, नन्वहं दशसुवर्णान् कटकरणेन प्रय
हामि; तत्किं; यस्यास्ति धनं स च किं क्रोडे कृत्वा दर्शयति ।
अरे;

दुर्वर्णोऽसि, विनष्टोऽसि, दशस्वर्णस्य कारणात्,
पञ्चेन्द्रियसमायुक्तो नरो व्यापाद्यते त्वया । १९ ।

माथु। भट्टा, तु ए दसुश्रवणं कलवत्तु मम एष
विह्व्यु (२) ।

ददुं। यद्येवं श्रूयतां, तर्हि अन्यान् तावद्दशसुवर्णानस्यैव
प्रयत्न, अयमपि द्यूतं शीलयतु ।

माथु। तत्किं भोदु (३) ।

ददुं। यदि जेष्यति, तदा दास्यति ।

(१) पश्यत, पश्यत । जर्जरपटप्रावृत्तोऽयं पुरुषो दश
सुवर्णं कल्यवर्त्तं भणति ।

(२) तव दशसुवर्णं कल्यवर्त्तः मम एषविभवः ।

(३) तत्किं भवतु ।

मायु । अहं ण जिणादि (१) ।

ददु । तदा न दास्यति ।

मायु । अहं ण जुत्तं जम्पिदुं; एवं अक्खन्तो तुमं, पअहं
धुत्तआ । अहं पि णाम मायुरो, धुत्तो, जूअं मित्था आदंश
आमि, अण्णस्स वि अहं ण विभेमि । धुत्त खण्डिअवुत्तोऽसि
तुमं (२) ।

ददु । अरे, कः खण्डितवृत्तः ।

मायु । तुं ऊ खण्डिदवुत्तो (३) ।

ददु । पिता ते खण्डितवृत्तः ॥ संवाहकस्यापक्रमितुं संज्ञा
न्यदाति ॥

मायु । गोसावित्रापुत्त णं एवं जेव्व दूदं तुए
सेविदं (४) ।

ददु । मया एवं द्यूतमासेवितम् ।

(१) अथ न जयति ।

(२) अथ न युक्तं जल्पितुं; एवं आचक्ष्णस्त्वं, प्रयच्छ;
धूर्त्तक । अहमपि नाम मायुरोधूर्त्तः, द्यूतं मिथ्या आदर्श
यामि, अन्यस्मै अहं न विभेमि, धूर्त्तः खण्डितवृत्तोऽसि त्वं ।

(३) त्वं खलु खण्डितवृत्तः ।

(४) वेश्यापुत्र, एवमेव द्यूतं त्वया सेवितं ।

माथु । अले, संवाहआ, पअच्छ तं दसुशुवणं (१) ।

संवा । अज्ज दइस्सं, दाव दइस्सं (२) ॥ माथुरः
कर्षति ॥

दर्दु । मूर्ख, परोचे खलीकर्त्तुं शक्यते, न ममायतः खली
कर्त्तुं ।

॥ माथुरः संवाहकमाह्वय घोणायां मुष्टिप्रहारं ददाति ।
संवाहकः सशोणितं मूर्खं नाटयन् भूमौ पतति । दर्दुरक
उपसृत्यान्तरयति । माथुरो दर्दुरन्नाडयति । दर्दुरो विप्र
तीपन्नाडयति ।

माथु । अले, अले, दुट्ठ क्षिणालिआपुत्तअ, फलंपि पावि
हसि (३) ।

दर्दु । अये मूर्ख, अहं त्वया मार्गगतए वताडितः, श्रो
यदि राजकुले ताडयिष्यसि तदा द्रक्ष्यसि ।

माथु । एण पेक्खिस्सं (४) ।

दर्दु । कथं द्रक्ष्यसि ।

(१) अरे सम्वाहक, प्रयच्छ त्वं दशसुवर्णं ।

(२) अद्य दास्यामि, तावत् दास्यामि ।

(३) अरे, अरे, दुष्टपुंश्चलीपुत्रक, फलमपि प्राप्स्यसि ।

(४) एष प्रेक्षिष्ये ।

माथु ॥ प्रसार्य चक्षुषी ॥ एवं पेक्खिस्सं (१) ।

॥ दर्दुरो माथुरस्य पांशुना चक्षुषी परयित्वा संवाहकस्या
पक्रमितुं संज्ञान्ददाति । माथुरोऽचिणी निगृह्य भूमौ पतति ।
संवाहकोऽपक्रामति ॥

दर्दु ॥ खगतं ॥ प्रधानसभिको माथुरो मया विरोधितः,
तन्नात्र युज्यते स्यातुं । कथितञ्च मम प्रियवयस्येन शर्विलकेन,
यथा, किल आर्य्यकनामा गोपालदारकः सिद्धादेशेन समा-
दिष्टो राजा भविष्यतीति; सर्व्वश्चास्मद्विधोजनस्तमनुसरति,
तदहमपि तत्समीपमेव गच्छामि ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

संवा ॥ सचासं परिक्रम्य दृष्ट्वा ॥ एसे कस्सवि अपरावुद
पक्खदुयालके गेहे, ता एत्थ पविस्सिस्सं ॥ प्रवेशं रूपयित्वा,
वसन्तसेनामालोक्य ॥ अज्जे, सलणागदस्सि (२) ।

वसं । अभयं शरणागदस्स; हज्जे, ढक्केहि पक्खदुआ
रअं (३) ।

चेटो ॥ तथा करोति ॥

(१) एवं प्रेक्षिष्ये ।

(२) एतत्कस्यापि अपरावृतपक्षदारकं गेहं, तदत्र प्रवि-
शामि । आर्य्ये, शरणागतोऽस्मि ।

(३) अभयं शरणागतस्य; हे चेटि, पिधेहि पक्षदारकं ।

वसं। कुतो दे भयं (१)।

संवा। अज्जे, धणिकादो (२)।

वसं। हज्जे, सम्पदं अवावुणु पक्खदुआरअं (३)।

संवा ॥ आत्मगतं ॥ कथं, धणिकादो तुलितं से भुञ्ज
कालणं? सुट्ठु क्वु एवं वुच्चदि; जे अत्तबलं जाणिअ भासं
तुलितं वहेइ माणुण्णे, ताह खलणं ण जाअदि, ण अ कन्तास
गडे विवज्जदि। एत्थ लक्खिदद्धि (४)।

माथु ॥ अचिणी प्रमृज्य द्यूतकरं प्रति ॥ अखे, देहि,
देहि (५)।

(१) कुतस्ते भयं।

(२) आर्ये धनिकात्।

(३) चेष्टि, साम्प्रतं अपावृणु पक्षद्वारं।

(४) कथं, धनिकात् तुलितं अस्यैव भयकारणं? सुष्टु
खलु एवं उच्यते। यत्रात्मबलं ज्ञात्वा भारं तुलितं वहति
मनुष्यः, तस्य खलनं न जायते, न च कान्तारगतो विपद्यते।
अत्र लक्षितोऽस्मि।

(५) अरे, देहि, देहि।

द्युत । भट्टा, जावच्चित्र अहो ददुरेण कलहाविदा,
तावच्चित्र सो गोहो अवक्कन्तो (१) ।

माथु । तस्स दूदकलमुट्ठिप्पहालेण नासिका भग्गा;
एहि, रुधिरपहं अणुसरेह्ण (२) ॥ अनुसृत्य ॥

द्युत । भट्टा, वसन्तसेणागेहं पविट्ठो सो (३) ।

माथु । भूदाइं सुवणाइं (४) ।

द्युत । लाअउलं गदुअ णिवेदेह्ण (५) ।

माथु । एस धुत्तो, अदो णिक्कमिअ, अणत्त गमिस्सदि ।
ता उअरोधेणैव गेहेह्ण (६) ।

(१) भट्टा, यावदेव वयं ददुरेण कलहायिताः, तावदेव
स पुरुषोऽपक्रान्तः ।

(२) तस्य द्यूतकरमुष्टिप्रहारेण नासिका भग्ना, एहि
रुधिरपथमनुसरामः ।

(३) भट्टा, वसन्तसेनागेहं प्रविष्टः सः ।

(४) भूतानि सुवर्णानि ।

(५) राजकुलं गत्वा निवेद्यावः ।

(६) एष धूर्तः अतोनिष्क्रम्य अन्यत्र गमिष्यति । तस्मा
दुपरोधेनैव गृहीतः ।

वसन्तसेना ॥ मदनिकायाः संज्ञान्ददाति ॥

मद । कुदो अज्जो, को वा अज्जो, कस्स वा अज्जो, किं वा वित्तिं अज्जो उवजीअदि, कुदो वा भअं (१) ।

संवा । सुणादु अज्जआ, अज्जए; पाडलिउत्ते मे जन्म भूमी, गहवद्द दालके हगे, संवाहअस्स वित्तिं उवजी आमि (२) ।

वसं । सुउमारा क्खु कला सिक्खिदा अज्जेण (३) ।

संवा । अज्जए, कलेत्ति सिक्खिदा, आजीविआ दाणिं सम्बुत्ता (४) ।

चेटी । अदिणिब्बिणं अज्जेण पडिवअणं दिणं; तदो, तदो (५) ।

(१) कुतआर्य्य, कोवा आर्य्यः, कस्य वा आर्य्यः, किम्वा वृत्तिं आर्य्यउपजीवति, कुतोवा भयं ।

(२) शृणोतु आर्य्या; आर्य्ये, पाटलिपुत्रे मे जन्मभूमिः, गृहपतिदारकोऽहं, संवाहकस्य वृत्तिं अङ्गमर्दनरूपां उपजीवामि ।

(३) सुकुमारा खलु कला शिचिता आर्य्येण ।

(४) आर्य्ये, कलेति शिचिता, आजीविका इदानीं सम्बृत्ता ।

(५) अतिनिर्व्विणं आर्य्येण प्रतिवचनं दत्तं, ततस्ततः ।

संवा । तदो, अज्जए, एसे णिजगेहे आहिण्डकाणां
मुहादो सुणिअ, अपुब्बदेशदंशणकुटूहलेण इह आगदे,
इधवि मए पविमिअ उज्जइणिं एक्के अज्जे सुसुसिदे, जेतासि
से पिअदंशणे, पिअवादी, दइअं ण किञ्चेदि, अवकिदं विसुम
लेदि । किं वज्जणा, उत्तेण दक्षिणदाए फलकेलअं विअ, अत्ता
णअं अवगह्दि, सलणागअवह्लेअ (१) ।

चेटी । को दाणिं अज्जआए मणोरहन्तरस्स गुणाइं
चोरिअ उज्जइणिं अलङ्करोदि (२) ।

वसं । साज्ज, हज्जे, साज्ज; मए वि एवं जेव्व हिअएण
मन्निदं (३) ।

(१) ततआर्य्ये, एष निजगृहे आहिण्डकानां मुखात्
श्रुत्वा अपूर्वदेशदर्शनकुटूहलेन, इहागतः; इहापि मया
प्रविश्य उज्जयिनीं, एकआर्य्यः शुश्रूषितः, यस्मादृशः प्रिय
दर्शनः, प्रियवादी, दयितं न कीर्त्तयति, अपहृतं विसरति ।
किम्वज्जनोक्तेन, दक्षिणतया फलकते इव आत्मानं अव
गच्छति शरणागतवत्सलश्च ।

(२) कइदानीं आर्य्यायामनोरथान्तरस्य गुणान् चोर
यित्वा, उज्जयिनीं अलङ्करोति ।

(३) साधु, चेडि, साधु; मयापि एवमेव हृदयेन मन्त्रितं ।

चेटी । अज्ज, तदो, तदो (१) ।

संवा । अज्जए, शे दाणिं अणुक्कोशकिदेहिं पदा
येहिं (२) ।

वसं । किं उवरदविहवो संवुत्तो (३) ।

संवा । अणाचक्खिदे जेव्व कधं अज्जआए विणादं (४) ।

वसं । किं एत्थ जाणीअदि; दुल्लहा गुणा विहवा अ; अप्रे
एसु तडाएसु वज्जदए उदअं भोदि (५) ।

चेटी । अज्ज किं णामधेओ क्खु सो (६) ।

संवा । अज्जे, को दाणिं तस्स भूदल्लमिअंकस्स णामं ण
आणादि; सो क्खु शेठ्ठिचत्तले पडिवसदि, शलाहणिज्जणाम
धेओ अज्जचारुदत्तो णाम (७) ।

(१) आर्य्य, ततस्ततः ।

(२) आर्य्ये, स इदानीं अनुक्कोशकृतैः प्रदानैः ।

(३) किं उपरतविभवः सम्बुत्तः ।

(४) अनाख्यातमेव कथं आर्य्यया विज्ञातं ।

(५) किमत्र ज्ञातव्यं, दुर्लभागुणाविभवाश्च; अप्रेयेषु
तडागेषु वज्जतरमुदकं भवति ।

(६) आर्य्य, किं नामधेयः खलु सः ।

(७) आर्य्ये, कइदानीं तस्य भूतल्लमृगाङ्गस्य नाम न
जानाति, स खलु श्रेष्ठिचत्वरे प्रतिवसति, स्नाधनीयनामधेय
आर्य्यचारुदत्तो नाम ।

वसं ॥ सहर्षमासनादवतीर्य ॥ अञ्जस्तु अन्नं कौरकं
एदं गेहं; हज्जे, देहि मे आसणं । तालवेण्टं गेहं परिस्सुभो
अञ्जस्तु बाधेदि (१) ।

चेटी ॥ तथा करोति ॥

संवा ॥ स्वगतम् ॥ कथं, अञ्जचारुदत्तश्च णामसङ्कीर्त्त
णेण ईदिशे मे आदले । शाऊ, अञ्जचारुदत्त, शाऊ, पुहवीए
तुमं एक्के जीवसि, शेषे उण जणे शशदि ॥ इति पादयोर्निपत्य ॥
भोदु, अञ्जए, भोदु । आशणे णिशीददु अञ्जआ (२) ।

वसं ॥ आसने समुपविश्य ॥ अञ्ज, कुदो सो धणिओ (३) ।

संवा । सकालधणे क्खु सज्जणे, काह ण हाइ, चलाचले
धणे । जे पूइदुं वि आणादि, से पूआविशेशं वि आणादि (४) ।

(१) आर्यस्य आत्मकृतं एतद्गेहं । हे चेटी, देहि अस्म्य
आसनं, तालवृन्तकं गृहाण, परिश्रमआर्यस्य बाधते ।

(२) कथं आर्यचारुदत्तस्य नामसंकीर्त्तनेन ईदृशो मे
आदरः । साधु, आर्यचारुदत्त, साधु; पृथिव्यां त्वमेको जीवसि
शेषः पुनर्जनः अस्मिति । भवतु, आर्य, भवतु, आसने निषीदतु
आर्या ।

(३) आर्य कुतः स धनिकः ।

(४) सत्कारधनः खलु सज्जनः कस्य न भवति चला
चलं धनं । यः पूजितुं अपि जानाति, स पूजाविशेषमपि
जानाति ।

वसं । तदो (१) ।

संवा । तदो, तेण अज्जेण सवित्ती पलिचालके कदह्नि;
चालित्तावशे च तस्मिं जूदोपजीविह्नि संवुत्ते । तदो, भाअ
धेअविशमदाए दशसुवण्णं जूदे ह्नालिदं (२) ।

माथु । उह्नादिदोह्नि, मुसिदोह्नि (३) ।

संवा । एदे द शहिअजुदिअला मं अणुअन्धअन्ति,
सम्पदं सुणिअ अज्जआ पमाणं (४) ।

वसं । मदणिए, वासपादवविसण्ठुलदाए पक्खिणो इदो
तदो वि आहिण्णन्ति । हज्जे, ता गह्क, एदाणं सहिअजुदिअ
राणं अअं अज्जो जेव्व पडिवादेदि त्ति, इमं हत्थाभरणं
तुमं देहि (५) ॥ इति हस्तात्कटकमाकथ्य चेत्थाः प्रयच्छति ॥

(१) ततः ।

(२) ततस्तेन आर्येण सवृत्तिः परिचारकः कृतोऽस्मि;
चारित्र्यावशेषे च तस्मिन् दूतोपजीवी संवृत्तः । ततोभागधेय
विषमतया दशसुवर्णं द्यूते हारितं ।

(३) उत्खातितोऽस्मि, मुषितोऽस्मि ।

(४) एतौ तौ सभिकद्यूतकरौ, मां अनुसन्धत्तः; साम्प्रतं
श्रुत्वा आर्या प्रमाणं ।

(५) मदनिके, वासपादपविसंघुलतया पक्षिणइतस्ततो
ऽपि आहिण्णन्ति । हे चेष्टि, तद्गच्छ, एतयोः सभिकद्यूतकरयोः
अयमार्येणैव प्रतिपादयतीति इदं हस्ताभरणं, त्वं देहि ।

चेटी ॥ गृहीता ॥ जं अज्जआ आणवेदि (१) ॥ इति
निष्क्रान्ता ॥

माथु । उह्मादिदोस्मि, मुसिदोस्मि (२) ।

चेटी । जधा एदे उह्मं पेक्खन्ति, दीहं णीससन्ति अ, विस्स
रअन्ति अ, अहिलहन्ति अ, दुआरअणिहिदलोअणा, तधा
तक्केमि, एदे दे सहिआजूदिअला ऊविस्सन्ति ॥ उपगम्य ॥
अज्ज, वन्दामि (३) ।

माथु । सुहं तुह होदु (४) ।

चेटी । अज्ज, कदमो तुह्माणं सहिओ (५) ।

माथु । कस्स तुज्जंतणुमज्जे, अहरेण रतददृदुर्विणीदेण ।

जल्पसि ममणवअणं, आलोअन्ती कडक्खेण ।

नत्थि मम विहवो, अलत्त वज्ज (६) ।

(१) यत् आर्या आज्ञापयति ।

(२) उत्सादितोऽस्मि, मुषितोऽस्मि ।

(३) यथा एतौ ऊर्ध्वं प्रेक्षते, दीर्घं निश्चसतश्च, विचारय
तश्च, अभिलपतश्च दारनिहितलोचनौ, तथा तर्कयामि, एतौ
तौ सभिकद्यूतकौ भविष्यतः । आर्यं वन्दे ।

(४) सुखं तव भवेत् ।

(५) आर्य, कतमो युष्माकं सभिकः ।

(६) कस्य त्वं, तनुमध्ये, अधरेण रतददृदुर्विणीतेन ।

जल्पसि मनोहरवचनं, आलोकयन्ती कटाक्षेण ।

नास्ति मम विभवः, अन्यत्र व्रज ।

चेटी । जइ ईदिसादं णं मन्नेसि ता ण होसि जदि
अरो । अत्थि कोवि तुच्चाणं धारओ (१) ।

माथु । अत्थि दशसुवर्णं धालेदि ; किं तस्स (२) ।

चेटी । तस्स कालणादो अज्जआ इमं हत्याभरणं पडि
वादेदि ; णहि, णहि, सो ज्जेव्व पडिवादेदि (३) ।

माथु ॥ सहर्षं गृहीत्वा ॥ अले, भणेशि तं कुलपुत्तं ; भूदं
तुह गन्थु, आअक्क, पुणो जूदं रमह (४) ॥ इति निष्क्रान्तौ ॥

चेटी ॥ वसन्तसेनामुपसृत्य ॥ अज्जए, पडितुट्ठा गदा
सहिआ जूदिअरा (५) ।

वसं । ता गक्कदु अज्जो, वन्धुअणं समस्सासिदुं (६) ।

(१) यदि ईदृशानि ननु मन्त्रयसि तदा न भवसि द्यूत
करः । अस्ति कोऽपि युष्माकं धारकः ।

(२) अस्ति, दशसुवर्णं धारयति, किं तस्य ।

(३) तस्य कारणात् आर्य्या इदं हस्ताभरणं प्रतिपाद
यति ; नहि, नहि, सएव प्रतिपादयति ।

(४) अरे, भणसि तं कुलपुत्रं ; भूतः तव गण्डः, आगच्छ,
पुनः द्यूतं रमस्व ।

(५) आर्य्ये, परितुष्टागताः सभिकद्यूतकराः ।

(६) तद्गच्छतु आर्य्यो बन्धुजनं समाश्रासयितुं ।

संवा । अज्जए, जइ एवं ता इअं कला परिअणहत्थ
गदा कलीअदु (१) ।

वसं । अज्ज, जस्स कारणादो इअं कला सिक्खीअदि,
सो जेवं अज्जेण सुस्ससिदपुरुब्बो सुस्ससिदब्बो (२) ।

संवा ॥ स्रगत्तम् ॥ अज्जआए णिउणं पच्चादिट्ठोहि ।
कथं पच्चवकलिस्सं ॥ प्रकाशम् ॥ अज्जए, अहं एदिणा जूदिअ
लावमाणेण शकशवणके ऊविस्सं । ता शंवाहके, जूदिअले, शकश
वणके शंवुत्तेत्ति, शुमलिदब्बा अज्जआए एदे अक्खलु (३) ।

वसं । अज्ज, अलं साहसेण (४) ।

(१) आर्य्य, यदि एवं तत् इयं कला परिजनहस्तगता
क्रियतां ।

(२) आर्य्य, यस्य कारणात् इयं कला शिक्ष्यते, सएव
आर्य्येण शुश्रूषितपूर्वः शुश्रूषितव्यः ।

(३) आर्य्यया निपुणं प्रत्यादिष्टोऽस्मि । कथं प्रत्युप
करिष्ये । आर्य्ये, अहं एतेन द्यूतकरावमानेन शाक्यअमणको
भविष्यामि । तत् सन्नाहको, द्यूतकरः, शाक्यअमणकः संबृत्तः,
इति स्मर्त्तव्यानि आर्य्यया एतानि अक्षराणि ।

(४) आर्य्य, अलं साहसेन ।

संवा । अज्ज ए कले णिच्च ए ॥ इति परिक्रम्य ॥ जूदेण तं
कदं मे जं वीहत्थं जणस्स सब्बस्स । एत्थिं पाअउग्गीसे णलिन्द
मग्गेण विहलिस्सं (१) ॥ नेपथ्ये, कलकलः ॥

संवा ॥ आकर्ण्य ॥ अले, किं णेदं ॥ आकाशे ॥ किं भणध?
एशे खु वसन्तशेणा केलके खुण्टमोडके णाम दुट्ठहत्थी विह
लेदित्ति । अहो अज्जआए गन्धगजं पेक्खिस्सं गदुअ; अह
वा, किं मम एदिणा जधा ववशिदं अणुचिट्ठिस्सं (२) ॥ इति
निष्क्रान्तः ॥

॥ ततः प्रविशति अपटाक्षेपेण प्रहृष्टोविकटोज्ज्वलवेशः
कर्णपूरकः ॥

कर्ण । कहिं कहिं अज्जआ (३) ।

(१) आर्य्ये, कृतो निश्चयः । द्यूतेन तत्कृतं मम यत् विहसं
जनस्य सर्वस्य । इदानीं प्रकटशीर्षानरेन्द्रमार्गेण विहरि
ष्यामि ।

(२) अरे, किं नेदं । किं भणत ? एष खलु वसन्तसेनाक्रीडा
पात्रं स्तम्भभञ्जकोनाम दुष्टहस्ती विहरतीति । अहो, आर्य्या
यागन्धगजं, प्रेक्षिष्ये, गत्वा ; अथवा, किं मम एतेन यथा
व्यवसितं अनुष्ठास्यामि ।

(३) कुच कुच आर्य्या ।

चेटी। दुष्माणस्स, किं ते उब्बेअकालणं, जं अग्गदेव
ट्ठिदं अज्जअं न पेक्खसि (१)।

कर्ण ॥ दृष्ट्वा ॥ अज्जए, वन्दामि (२)।

वसं। कण्णजरअ; पलितुट्ठमुहो लक्खीअसि, ता किं
णेदं (३)।

कर्ण ॥ सविस्मयं ॥ अज्जए, वच्चिदासि जाए अज्ज कण
जरअस्स परक्कमो ण दिट्ठो (४)।

वसं। कण्णजरअ, किं (५)।

कर्ण। सुणादु अज्जआ; जो सो अज्जआए खुण्णमोडओ
णाम दुट्ठहत्थी, सो आलाणखंभं भञ्जिअ, महमेत्थं वावा
दिअ, महन्तं सङ्खोहं करेन्तो, राअमगं ओदिषो। तदो
एत्थंतरे उग्घुट्ठं जणेण;

अवणेध वालअजणं, तुरिदं आरुहदु रुक्खपासादं;

किं ण ज पेक्खध; पुरदो दुट्ठो हत्थी ददो एदि। ४

(१) दुर्मनुष्य; किन्ते उद्देगकारणं, यत् अग्रतोऽवस्थितां
आर्या न प्रेक्षते।

(२) आर्ये वन्दे।

(३) कर्णपूरक, परितुष्टमुखोलक्ष्यसे, तत् किं नेदं।

(४) आर्ये, वञ्चिताभि, यथा अद्य कर्णपूरकस्य पराक्रमो
न दृष्टः।

(५) कर्णपूरक किं।

अविभ्र ।

विभ्रलद णेउरजुभ्रलं, कञ्जन्ति अ मेहला मणिक्वदत्रा ।

वलत्रा अ सुन्दरदरा, रभ्रणंकुरजालपडिबद्धा । ७ ।

तदो तेण दुट्टहत्थिणा कलचलणरदणेहिं, पुल्लणलिणिं व्व
णभ्ररिं उज्जइणिं अवग्गहमाणेण, समासादिदो परिब्बा
जभ्रो । तच्च परिब्भट्टदण्डकुण्डिआभाभ्रणं सोभरेहिं सिद्धिअ,
दन्तंतरे क्वित्तं पेक्खिअ, पुणेविउग्घुठं जणेण, हा, परिब्बा
जभ्रो वावादीअदित्ति (१) ।

(१) इष्टोतु आर्या; यः स आर्यायाः स्तम्भभञ्जको
नाम दुष्टहस्ती, स आलानस्तम्भं भङ्क्ता, महामात्रं व्यापाद्य,
महान्तं संचोभं कुर्वन्, राजमार्गमवतीर्णः; ततः अत्रा
न्तरे उद्बुष्टं जनेन;

अपनयत वालकजनं, त्वरितं आरोहत वृक्षप्रासादं;

किं न खलु प्रेक्ष्य; पुरतो दुष्टो हस्ती इत एति ।

अपिच ।

विचरति नूपुरयुगलं, क्विद्यन्ते च मेखलामणिखचिताः,

बलया च सुन्दरतरा, रत्नाङ्कुरजालप्रतिबद्धा ।

ततस्तेन दुष्टहस्तिना करचरणरदनैः, फुल्लनलिनीमिव
मगरीमुज्जयिनीमवगाहमानेन, समासादितः परिव्राजकः ।
तच्च परिभ्रष्टदण्डकुण्डिकाभाजनं शीकरैः सिक्त्वा, दन्तान्तरे
क्षिप्तं प्रेक्ष्य, पुनर्युद्बुष्टं जनेन, हा परिव्राजको व्यापाद्यते इति ।

वसं ॥ समभ्रमं ॥ अहो प्रमादो; अहो प्रमादो (१)।

कर्ण । अलं सभ्रमेण; सुणादु दाव अज्जआ। तदो विच्छिन्न
विमण्डुलमिच्छुलाकलावअं उव्वहन्तं दन्तान्तरपरिगगहिदं
परिव्वाजअं उव्वहन्तं तं पेक्खिअ, कण्ठजरएण मए, णहि,
णहि, अज्जआए अण्णपिण्डोवपुठ्ठेण दासेण, वामचलणेण
जूदलेखअं उग्घुमिअ, उग्घुमिअ, तुरिदं आवणादो लोह
दण्डं गेह्मिअ, आआरिदो सो दुट्ठहत्थी (२)।

वसं । तदो तदो (३)।

कर्ण । आहणिऊण सरोसं तं हत्थिं, विंझमैलसिहरामं,
मोआविओ मए सो दन्तान्तरमंठिओ परिव्वाजओ (४)।

(१) अहो प्रमादः, अहो प्रमादः ।

(२) अलं सभ्रमेण; शृणोतु तावत् आर्या । ततो विच्छिन्न
विमण्डुलशृङ्खलाकलापं उद्वहन्तं दन्तान्तरपरिशृहीतं परि
व्राजकं उद्वहन्तं तं प्रेक्ष्य, कर्णपूरकेण मया, नहि, नहि, आर्या
या अन्नपिण्डोपपुष्टेन दासेन, वामचरणेन द्यूतलेखकं उद्दृश्य,
उद्दृश्य, त्वरितं आपणात् लौहदण्डं गृहीत्वा, आकारितः स
दुष्टहस्ती ।

(३) ततस्ततः ।

(४) आहत्य सरोषं तं हस्तिनं, विन्ध्यमैलशिखरामं,
मोषितो मया स दन्तान्तरमंस्थितः परिव्राजकः ।

वसं । सुष्ठु दे किदं (१) ।

कर्ण । तदो अज्जए; साज्ज, रे कण्णकरअ, साज्ज त्ति, एत्तिआमत्तं भणन्ती, विषमभरक्कन्ता विअ णावा एकदो पक्कत्था सअला उज्जइणी आसि । तदो, अज्जए, एक्केण सुष्ठादं आहरणठ्ठानादं परामसिअ उद्धं पेक्खिअ, दीहं णीससिअ, अअं पावारओ ममोवरि क्खित्तो (२) ।

वसं । कण्णकरअ, जाणोहि दाव, किं एसा जादीकुसुम वासिदो पावारओ, ए वेत्ति (३) ।

कर्ण । अज्जए, मदगन्धेण सुष्ठु तं गन्धं ए जाणामि (४) ।

रै (१) सुष्ठु लया कृतं ।

(२) तत आर्य्ये; साधु, रे कर्णपूरक, साधु, इत्येतावन्मात्रं भणन्ती विषमभराकान्ता इव नैः एकतः पर्य्यस्ता सकला उज्जयिनी आसीत् । तत, आर्य्ये, एकेन शून्यानि आभरण स्थानानि परामृश्य ऊर्द्धं प्रेक्ष्य, दीर्घनिःश्वस्य, अयं प्रावारको ममोपरि क्षिप्तः ।

(३) कर्णपूरक, जानीहि तावत्, किं एष जातीकुसुम वासितः प्रावारकोनवा इति ।

(४) आर्य्ये, मदगन्धेन सुष्ठु तं गन्धं न जानामि ।

वसं । णामं पि दाव पेक्ख (१) ।

कर्ण । इमं णामं अज्जआ एव्व वाएदु (२) ॥ इति
प्रावारकमुपनयति । वसन्तसेना, आर्य्यं चारुदत्तस्येति वाच
यित्वा, सस्यृहं गृहीत्वा प्रावृणोति ।

चेटी । कण्णऊरअ, सोहइ अज्जआए पावारओ (३) ।

कर्ण । आं, सोहइ अज्जआए पावारओ (४) ।

वसं । कण्णऊरअ, इदं दे पारितोसिअं (५) ॥ इत्या
भरणं प्रयच्छति ॥

कर्ण ॥ शिरसा गृहीत्वा प्रणम्य च ॥ सम्यदं सुदु सोहइ
अज्जआए पावारओ (६) ।

वसं । कण्णऊरअ, एदाए वेलाए कहिं अज्ज चारु
दत्तो (७) ।

(१) नामापि तावत् प्रेक्षस्व ।

(२) इदं नाम आर्य्या एव वाचयतु ।

(३) कर्णपूरक, शोभते आर्य्यायाः प्रावारकः ।

(४) आं शोभते आर्य्यायाः प्रावारकः ।

(५) कर्णपूरक, इदन्ते पारितोषिकं ।

(६) साम्प्रतं सुष्ठु शोभते आर्य्यायाः प्रावारकः ।

(७) कर्णपूरक, एतस्यां बेलायां कुत्रार्य्यं चारुदत्तः ।

कर्ण । एदेण जेव्व मग्गेण पवुत्तो गेहं (१) ।

वसं । हञ्जे, उवरिदणं अलिन्दअं आरुहिअ, अज्जचारु
दत्तं पेक्खेह्म (२) ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

इति द्यूतकरसम्बाहकोनाम द्वितीयोऽङ्कः ।

(१) एतेनैव मार्गेण प्रवृत्तो गेहं ।

(२) हे चेटि, उपरितनं अलिन्दकं आरुह्य, आर्यं
चारुदत्तं पश्यामः ।

॥ अथ तृतीयोऽङ्कः ॥

ततः प्रविशति चेटः ।

चेटः । सुअणेज्ज भिच्चानुकम्पके सामिए निद्धणकेवि सोहदि;
 पिसुणे उण दव्वगव्विदे दुक्कले खु पलिणामदालुणे ।
 सुअणे ज्ज कुभिच्चपाले, धणहीणे अपह्वि सोहदि;
 पिण्डुणे उण दव्वगव्विदे, एअ लक्खीविहवावल्लविदे ।

अपिच ।

शशपलकवलदे ण शक्कि वालिदुं;
 अणकलत्तपशत्ते ण शक्कि वालिदुं;
 जूदपशत्त मणुस्से ण शक्कि वालिदुं;
 जेवि सहाविअदोशे ण शक्कि वालिदुं । २

कावि वेला अज्जचारुदत्तस्स गन्धव्वं सुण्णिदुं गदस्स
 अदिक्कमदि अद्धलअणी, अज्जवि णागह्दि । ता जाव,
 वाहिरदुआरमालाए गदुअ सुविस्सं (१) ।

- (१) सुजनः खलु भृत्यानुकम्पकः स्वामी निर्द्वनकोऽपि शोभते;
 पिण्डुनः पुनर्द्रव्यगर्वितो दुष्करः खलु परिणामदारुणः ।
 सुजनः खलु कुभृत्यपालको धनहीनोऽप्रभुरपि शोभते,
 पिण्डुनः पुनर्द्रव्यगर्वितो न च लक्ष्मीविभवावलम्बितः ।

॥ तथा करोति । ततः प्रविशति चारुदत्तोविदूषकस्य ॥

चारु । अहो साधु, साधु, रेभिलेन गीतं । वीणा हि नाम
असमुद्रोत्थितं रत्नं । कुतः ;

उत्कण्ठितस्य हृदयानुगुणा वयस्या,

सङ्केतके चिरयति प्रवरोविनोदः ;

संस्थापना प्रियतमा विरहातुराणां,

रक्तस्य रागपरिवृद्धिकरः प्रमोदः । १७ ।

विदू । भो, एहि गेहं गच्छेन्न (१) ।

अपि च ।

शस्यलम्पटबलीबद्धौ न शक्योवारयितुं ;

अन्यकलत्रप्रसक्तौ न शक्योवारयितुं ;

द्यूतप्रसक्तौ मनुष्यौ न शक्योवारयितुं ;

योपि स्वाभाविकदोषो न शक्योवारयितुं ।

कापि बेला आर्य्यं चारुदत्तस्य गान्धर्व्वं श्रोतुं गतस्य अति
क्रामति अर्द्धरजनी, अद्यापि नागच्छति । तत् यावत्, बहि
र्द्वारशालायां गत्वा स्वस्थामि ।

(१) भो एहि, गृहं गच्छावः ।

चारु । अहो सुष्ठु भावरेभिलेन गीतं ।

विदू । मम दाव दुवेहिं जेव्व हस्सं जाअदि । इत्थिआए सक्कदं पठन्तीए, मणुस्सेण अ काअलीं गाअन्तेण । इत्थिआए दाव सक्कदं पठन्ती, दिण्णवणस्साविअ गिट्ठी अधिअं सुण्ण आअदि; मणुस्सेवि काअली गाअन्तो, सुक्खसुमणेदामवे ठिदो बुद्धपुरोहिदो विअ मन्तं जवन्तो, दिढं मे ण रोअदि (१) ।

चारु । वयस्य सुष्ठु खल्वद्य गीतं भावरेभिलेन; नच भवान् परितुष्टः?

रक्तेञ्च, नाम, मधुरञ्च, समं, स्फुटञ्च,
भावान्वितञ्च, ललितञ्च, मनोहरञ्च,
किम्वा प्रशस्तवचनैर्बहुभिर्मदुक्तै
रन्तर्हिता यदि भवेदनितेति मन्ये ॥ ४ ॥

(१) मम तावत् दाभ्यामेव हास्यं जायते । स्त्रिया संस्कृतं पठन्त्या, मनुष्येण च काकलीं गायता । स्त्री तावत् संस्कृतं पठन्ती दन्तनवनासिकारञ्चरज्जुरिव गृष्टिः अधिकं सूक्ष्मशब्दं करोति; मनुष्योऽपि काकलीं गायन्, शुष्कसुमनोदामवेष्ठितो दृढपुरोहित इव मन्त्रं जपन्, दृढं मे न रोचते ।

अपिच ।

तं तस्य स्वरसंक्रमं मृदुगिरः, श्लिष्टञ्च तन्नीखनं,
वर्णानामपि मूर्खनान्तरगतं, तारं विरामे मृदुं;
हेलासंयमितं पुनश्च, ललितं रागद्विरुच्चारितं,

यत्सत्यं विरतेऽपि गीतसमये, गच्छामि शृण्वन्निव । ८८
विदू । भो वयस्स, आपणान्तररक्ताविहाएसु सुखं कुक्कुरा
वि सुत्ता, ता गेहं गच्छेह्य ॥ अग्रतोऽवलोक्य ॥ वयस्स, पेक्ख,
पेक्ख, एषोवि अन्धआरस्स विअ अवआसं देनो, अन्तरिक्ख
पासादादो ओदरदि भअवं चन्दो (१) ।

चारु । सम्यगाह भवान् ।

असौ हि दत्वा तिमिरावकाशमस्तं व्रजत्युन्नतकोटिरिन्दुः;
जलावगाढस्य वनद्विपस्य तीक्ष्णं विषाणायमिवावशिष्टं ।

विदू । भो, एदं अद्दाणं गेहं; वट्ठमाणआ, उट्ठेहि दुआ
रअं (२) ।

(१) भो वयस्य, आपणान्तररथाविभागेषु सुखं कुक्कुरा
अपि सुप्ताः, तत् गृहं गच्छावः । वयस्य, पश्य, पश्य, एषोऽपि
अन्धकारस्थेवावकाशं ददत् अन्तरीचप्रासादात् अवतरति
भगवान् चन्द्रः ।

(२) भो इदं अस्माकं गेहं, बट्ठमानकं, उद्घाटय द्वारं ।

चेटः । अज्ज मित्तेअ शलशञ्जोए शुणीअदि; आगदे
अज्जचालुदत्ते । ता जाव दुआलअं गे देमि ॥ तथा कृत्वा ॥
अज्ज वन्दामि; मित्तेअ तुमंपि वन्दामि । एत्थ वित्थिणे
आसणे णिसीदन्तु अज्जा (१) ।

॥ उभौ नाय्येन प्रविश्य उपविशतः ॥

विदू । वड्डमाणआ, रअणिअं सद्दावेहि पादाइं
धावदुं (२) ।

चारु ॥ सानुकम्पं ॥ अलं सुप्तजनं प्रबोधयितुं ।

चेटः । अज्ज मित्तेअ; अहं पाणिअं गेहे, तुमं पादाइं
धावेहि (३) ।

विदू । भो वअस्स, एसो दाणिं दासीए पुत्तो भविअ,
पाणिअं गेहेदि, मं उण वंछाणं पादाइं सोधावेदि (४) ।

चारु । वयस्स मैत्रेय, लमुदकं गृहाण, वड्डमानकः पादौ
प्रचालयतु ।

(१) आर्य्य मैत्रेय स्वरसंयोगः श्रूयते; आगतआर्य्य
चारुदत्तः । तत् यावत् द्वारं अस्थ ददामि । आर्य्य वन्दे;
मैत्रेय त्वामपि वन्दे; अत्र विस्तीर्णे आसने निसीदतं आर्य्यौ ।

(२) वड्डमानक, रदनिकां आकारय पादौ धावितुं ।

(३) आर्य्य मैत्रेय, अहं पानीयं गृह्णामि, त्वं पादौ धाव ।

(४) भो वयस्य, एष इदानीं दासीपुत्रोभूत्वा, पानीयं
गृह्णाति, मां पुनर्ब्राह्मणं पादौ धावयति ।

चेटः । अज्ज मित्तेअ, देहि उदअं (१) ।

विदू ॥ तथा करोति चेटः; चारुदत्तस्य पादौ प्रक्षाल्या
पसरति ॥

चारु । दीयतां ब्राह्मणस्य पादोदकं ।

विदू । किं मम पादोदएहिं, भूमीए जेव्व मए गइहेण
विअ पुणोवि लोट्टिदव्वं (२) ।

चेटः । अज्ज मित्तेअ, बंझणे खु तुमुं (३)?

विदू । जधा सब्बणागाणं मज्जेरि डुंडुहो, तथा सब्बबंझ
णाणं मज्जेरि अहं बंझणो (४) ।

चेटः । अज्ज मित्तेअ, तथावि धोइस्सं ॥ तथा कला ॥
अज्ज मित्तेअ, एदं तं सुवणभाण्डअं, मम दिवा, तुह रत्तिं
च; ता गेह (५) ॥ इति दत्ता निष्क्रान्तः ॥

(१) आर्य्य मैत्रेय, देहि उदकं ।

(२) किं मम पादोदकैः, भूम्या एव मया गर्द्धमेन इव
पुनरपि लोटितव्यं ।

(३) आर्य्य मैत्रेय, ब्राह्मणः खलु त्वं?

(४) यथा सर्व्वनागानां मध्ये डुण्डुभः, तथा सर्व्व
ब्राह्मणानां मध्ये अहं ब्राह्मणः ।

(५) आर्य्य मैत्रेय, तथापि धाविष्यामि । आर्य्य मैत्रेय,
एतत् तत् सुवर्णभाण्डं मम दिवा, तव रात्रौ च; तद्गृहाण ।

विदू ॥ गृहीत्वा ॥ अञ्जवि एदं चिठ्ठदि। किं; एत्थ
उञ्जइणीए चोरोवि णत्थि, जो एदं दासीए पुत्तो णिहा
चोरं णावहरदि। भो वयस्सु, अभ्यन्तरचतुःशालां पवेश
आमि णं (१)।

चारु।

अलं चतुःशालमिमं प्रवेश्य; प्रकाशनारीधृतएष यस्मात्।
तस्मात्स्वयं धारय, विप्र, तावद्यावन्न तस्याः खलु भोः समर्थते।

॥ निद्रां नाटयन् ॥ तं तस्य स्वरसंयममिति पुनः पठति ॥

विदू। अवि णिहाअदि भवं (२)।

चारु। अथ किं।

इयं हि निद्रा नयनावलम्बिनी ललाटदेशादुपसर्पतीव मां;
अदृश्यरूपा चपला जरेव, मनुष्यसत्त्वं परिभूय वर्द्धते।

विदू। ता सुवेह्म (३) ॥ नाय्येन स्वपितः ॥ ततः प्रवि
शति शर्विलकः।

(१) अद्यापि एतत् तिष्ठति। किमत्र उञ्जयिन्यां चोरोऽपि
नास्ति। यए तद्दास्याः पुत्रो निद्राचैर्य्यं नापहरति। भो वयस्य
अभ्यन्तरचतुःशालकं प्रवेशयामि एनं।

(२) अपि निद्राति भवान्।

(३) तत् स्वपिवः।

शर्विलकः

कृत्वा शरीरपरिणाहे सुखप्रवेशं,
शिखाबलेन च, बलेन च, कर्ममार्गं,
गह्वामि भूमिपरिसर्पणघृष्टपाशैः,
निर्मुच्यमान इव जीर्णतनुर्भुजङ्गः । ७

॥ नभोऽवलोक्य सहर्षं ॥ अये कथमस्तमुपगच्छति स भग
वान्मृगाङ्कः । तथाहि ।

नृपतिपुरुषशङ्कितप्रचारं परगृहदूषणनिश्चितैकवीरं,
घनतिमिरनिरुद्धसर्वभावा रजनिरियं जननीव संवृणोति । ११

वृचवाटिकापरिसरे सन्धिं कृत्वा प्रविष्टोऽस्मि, मध्यमकन्त
द्यावदिदानीञ्चतुःशालकमपि दूषयामि । भोः ।

कामं नीचमिदं वदन्ति पुरुषाः, स्वप्ने च यदद्वन्द्वे,
विश्वस्तेषु च वञ्चनापरिभवसौख्यं न शौख्यं हि तत्,
स्वाधीना वचनोयतापि हि, वरं, बद्धोऽन सेकञ्जलि
मार्गोऽक्षेप नरेन्द्रमौक्तिकबधे पूर्व्वं कृतोऽद्रौणिना । ६-
तत्कस्मिन्नुद्देशे सन्धिमुत्पादयामि ।

देशः कोऽनु जलावसेकशिथिलोऽयस्मिन्न शब्दो भवे
द्विज्जिनाञ्च न दर्शनान्तरगतः सन्धिः करालो भवेत्,
चारचीणतया च लोष्टककशञ्जीर्णं क हर्म्यं भवेत्,
कस्मिन्स्त्रीजनदर्शनञ्च न भवेत्त्यादर्थसिद्धिश्च मे । १२

॥ भित्तिं परामृश्य ॥ नित्यादित्यदर्शनोदकसेचनेन दूषितेयं
भूमिः, चारचीणा, मूषिकोत्करश्चेह; हन्त सिद्धोऽयमर्थः ।

प्रथममेतत् स्कन्दपुत्राणां सिद्धिलक्षणं । अत्र कर्मप्रारम्भे की
दृशमिदानीं सन्धिमुत्पादयामि । इह खलु भगवता कनक
शक्तिना चतुर्विधः सन्धुपायोदर्शितः, तद्यथा; पक्केष्टकाना
माकर्षणं, आमेष्टकानाञ्छेदनं, पिण्डमयानां सेचनं, काष्ठम
यानां पाटनमिति । तदत्र पक्केष्टके दृष्टिकाकर्षणं । तत्र ।

पद्मार्थकोशं, भास्करं, बालचन्द्रं,
वापोविस्तीर्णं, स्वस्तिकं, पूर्णकुम्भं,
तत्किस्मिन् देशे दृश्यं स्यात्प्रशिक्ष्यं,
दृष्ट्वा श्रेयं यदि स्मरं यान्ति पौराः । ॥१०॥

तदत्र पक्केष्टके पूर्णकुम्भएव शोभते । तमुत्पादयामि ।

अन्यासु भित्तिषु मया निशि पाटितासु,
चारुचतासु विषमासु च कल्पनासु,
दृष्ट्वा प्रभातसमये प्रतिवेशिवर्गो,
दोषांश्च मे वदति कर्मणि कौशलञ्च । ॥११॥

नमो वरदाय कुमारकार्तिकेयाय, नमः कनकशक्तये,
ब्रह्मण्याय देवाय देवव्रताय, नमो भास्करनन्दिने, नमो
योगाचार्याय, यस्याहमथमः शिष्यः । तेन च परितुष्टेन
योगरोचना मे दत्ता,

अनया हि समालम्भं न मां द्रक्ष्यन्ति रक्षिणः,
शस्त्रञ्च पतितं गात्रे रुजं नोत्पादयिष्यति । ॥१२॥

॥ तथा करोति ॥ धिक्कष्टं प्रमाणसूत्रं मे विस्मृतं ॥ विचिन्त्य ॥

आं, इदं यज्ञोपवीतं प्रमाणसूत्रं भविष्यति, यज्ञोपवीतं हि नाम

ग्राह्यणस्य महदुपकरणद्रव्यं; विशेषतोऽस्मद्विधस्य । कुतः ।

एतेन मापयति भित्तिषु कर्म मार्गं

मेतेन मोचयति भूषणसंप्रयोगान्,

उद्घाटकोभवति यन्मदृढे कपाटे,

दष्टस्य कीटभुजगैः परिवेष्टनञ्च । ७७

मापयित्वा कर्म समारेभे ॥ तथा कृत्वावलोक्य च ॥ एक
लोष्टावशेषोऽयं सन्धिः । धिक्कष्टं! अहिना दष्टोऽस्मि ॥ यञ्जो
पवीतेनाङ्गुलीं बद्ध्वा विषवेगं नाटयति ॥ चिकित्सां कृत्वा स्वस्थो
ऽस्मि ॥ पुनः कर्म कृत्वा दृष्ट्वा च ॥ अये ज्वलति प्रदीपः । तथाहि;
शिखा पदीपस्य सुवर्णपिञ्जरा महीतले सन्धिमुखेन निर्गता,
विभाति पर्यन्ततमः समावृता सुवर्णरेखेव कषे निवेशिता ।

॥ पुनः कर्म कृत्वा ॥ समाप्तोऽयं सन्धिः । भवतु; प्रविशामि ।
अथवा न तावत्प्रविशामि प्रतिपुरुषं निवेशयामि ॥ तथा कृत्वा ॥
अये न कश्चित् । नमः कार्तिकेयाय ॥ प्रविश्य दृष्ट्वा च ॥ अये,
पुरुषद्वयं सुप्तं । भवतु, आत्मरक्षार्थं द्वारमुद्घाटयामि । कथं
ञ्जीर्णत्वाङ्गुहस्य विरौति कपाटः; तथावत्सलिलमन्वेषयामि ।
क नु खलु ॥ सलिलं गृहीत्वा क्षिपन् सशङ्कं ॥ मा तावत्, भूमौ
पतत् शब्दमुत्पादयेत् । भवत्वेवन्तावत् ॥ पृष्ठेन प्रतीक्ष्य कपा
टमुद्घाह्य ॥ भवत्वेवन्तावदिदानीं परीक्षे, किं लक्ष्यसुप्तमुत
परमार्थसुप्तमिदं द्वयं ॥ आसयित्वा परीक्ष्य च ॥ अये, पर
मार्थसुप्तेनानेन भवितव्यं । तथाहि;

निःश्वासोऽस्य न शङ्कितः, सुविशदः स्वप्नान्तरं वर्त्तते,
 दृष्टिर्गाढनिमीलिता, न विकला नाभ्यन्तरञ्चञ्चला,
 गात्रं सस्तश्चरीरसन्धिश्चिथिलं, शय्याप्रमाणाधिकं,
 दीपञ्चापि न मर्षयेदभिमुखं स्थाणुच्यसुप्तं यदि । ॥४॥

॥ समन्तादवलोक्य ॥ अये कथं मृदङ्गः । अयं दर्दुरः ।
 अयं पणवः । इयमपि बीणा । एते वंशाः । अमी पुस्तकाः । कथं
 नाय्याचार्यस्य गृहमिदं । अथवा, भवनप्रत्ययात्प्रविष्टोऽस्मि,
 तत्किं परमार्थदरिद्रोऽयं; उत राजभयाच्चौरभयाद्वा
 भूमिष्ठं द्रव्यन्धारयति । तन्ममापि नाम शर्विलकस्य भूमिष्ठं
 द्रव्यं प्रक्षिपामि ॥ तथा कृत्वा ॥ निक्षिप्तं बीजं न कचित्स्फारी
 भवति । अये परमार्थदरिद्रोऽयं । भवतु, गच्छामि ।

विदू ॥ उत्सवप्रायते ॥ भो वयस्य, सन्धी विश्वदिज्जदि,
 चौरं विश्वपेक्षामि, ता गेह्लदु भवं एदं सुवर्णभाण्डं (१) ।

शर्वि । किन्तु खल्वयमिह मां प्रविष्टं ज्ञात्वा दरिद्रोऽ
 स्मिन्ति उपहसति, तत्किं व्यापादयामि । उत लघुत्वादुत्सवप्रा
 यते ॥ दृष्ट्वा ॥ अये, जर्जरस्नानशाटीनिबद्धं दीपप्रभयोद्दी
 पितं सत्यमेवैतदलङ्कारणभाण्डं । भवतु गृह्णामि । अथवा, न
 युक्तन्तुल्यावस्थं कुलपुत्रजनं पोडयितुं; तद्गच्छामि ।

(१) भो वयस्य, सन्धिरिव दृश्यते, चौरमिव पश्यामि, तत्
 गृह्णातु भवान् इदं सुवर्णभाण्डं ।

विदू । भो वअस्स, साविदोसि गोवह्मणकामाए, जइ
एदं सुवण्णभाण्डं ए गेह्मसि (१) ।

शर्वि । अनतिक्रमणीया भगवती गोकाम्या ब्राह्मणकाम्या
च ॥ गृह्णाति ॥ अथवा, ज्वलति प्रदीपः । अस्ति च मया प्रदीप
निर्वापणार्थमाग्नेयः कीटोधार्यते; तन्तावत्प्रवेशयामि ॥ तथा
कृत्वा ॥ अये निर्वापितः प्रदीपः । तस्यायन्देशकालेष मुक्ता
मया कीटोयात्वेवास्व दीपस्योपरि मण्डलं विचरति, एष
पचद्वयानिलेन निर्वापितोभद्रपीठेन । धिक्कृतमन्धकारं,
अथवा, मयापि अस्मद्ब्राह्मणकुले, धिक्कृतमन्धकारं । अहं हि
चतुर्व्येदविदोऽप्रतिग्राहकस्य पुत्रः, शर्विलकोनाम, ब्राह्मणो,
गणिकामदनिकार्थमकार्यमनुतिष्ठामि । इदानीङ्करोमि
ब्राह्मणस्य प्रणयमिति ॥ जिघृक्षति ॥

विदू । भो वअस्स, सीदलो दे अग्गहत्थो (२) ।

शर्वि । धिक् प्रमादः ! सलिलमंपर्काच्छीतलोमेऽग्रहस्तः ।
भवतु, कक्षयोर्हस्तं प्रतिपामि ॥ नाद्येन सव्यहस्तमुष्णीकृत्य
गृह्णाति ॥

विदू । गहिदं (३) ।

(१) भो वयस्य, शापितोऽसि गोकब्राह्मणकाम्यया, यदि
एतत् सुवर्णभाण्डं न गृह्णासि ।

(२) भो वयस्य, शीतलस्ते अग्रहस्तः ।

(३) गृहीतं ।

शर्वि । अनतिक्रमणीयोऽयं ब्राह्मणप्रणयः । तद्गृहीतं ।

विदू । दाणीं विक्रिणिदपसो विश्र वाणिभ्रो, अहं सुहं
सुविस्मं (१) ।

शर्वि । महाब्राह्मण, खपिहि वर्षशतं । कष्टमेवं मदनिका
गणिकार्ये ब्राह्मणकुलं तमसि पातितं । अथवा, आत्मा
पातितः ।

धिगस्तु खलु दारिद्र्यमनिर्वेदितपौरुषं,

यदेतद्गृहितं कर्म निन्दामि च, करोमि च । १८)

तद्यावन्मदनिकायानिष्कयणार्थं वसन्तसेनागृहङ्गहामि
॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥ अथे, पदशब्दइव मा नाम
रक्षिणः । भवतु, स्तम्भोभूत्वा तिष्ठामि । अथवा ममापि नाम
शर्विलकस्य रक्षिणः । योऽहं ।

मार्जारः क्रमणे, मृमः प्रसरणे, श्येनो गृहालुञ्चने,

सुप्तासुप्तमनुष्यवीर्यतुलने आ, सर्पणे पन्नगः ।

मायारूपशरीरवेशरचने, वाग्देशभाषान्तरे, १२५)

दीपोरात्रिषु, सङ्कटेषु डुडुमो, वाजी स्थले, नौर्जले ।

अपि च ।

भुजगइव गतौ, गिरिः स्थिरत्वे, पतंगपतेः परिसर्पणे च तुल्यः ।

शशइव भुवनावलोकनेऽहं, वृकइव च ग्रहणे, बले च सिंहः ।

(१) इदानीं विक्रीतपण्यइव वणिक् अहं सुखं स्वप्स्यामि ।

॥ प्रविश्य रदनिका ॥ हड्डी, हड्डी; बाहिरदुआरशालाए
पसुत्तोवहुमाणओ, सोवि एत्थ ण दीसइ । भोदु; अज्जमि
त्तेअं सहावेमि (१) ॥ इति परिक्रामति ॥

शर्वि ॥ रदनिकां हन्तुमिच्छति निरूप्य ॥ कथं स्त्री? भवतु
गच्छामि ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

रद ॥ गत्वा सत्रासं ॥ हड्डी, हड्डी; अह्माणं गेहे सन्धिं
कप्पिअ चोरो णिक्कमति । भोदु, मित्तेअं गदुअ पवोधेमि
॥ विदूषकमुपगम्य ॥ अज्ज मित्तेअ, उठ्ठेहि, उठ्ठेहि; अह्माणं
गेहे सन्धिं कप्पिअ चोरो णिक्कन्तो (२) ।

विदू ॥ उत्थायार्थं आः दासीए धीए, किं भणसि;
चोरो कप्पिअ सन्धिं णिक्कन्तो (३) ।

(१) ह्यं धिक्, हा धिक्, वहिर्द्वारशालायां प्रसुप्ता
वर्द्धमानकः, सोऽप्यत्र न दृश्यते; भवतु, आर्यं मैत्रेयं आह्व
यामि ।

(२) हाधिक्, हाधिक्, अस्माकं गृहे सन्धिं कर्त्तयित्वा,
चोरो निष्क्रामति । भवतु, मैत्रेयं गत्वा प्रबोधयामि । आर्यं
मैत्रेय, उत्तिष्ठ, उत्तिष्ठ; अस्माकं गेहे सन्धिं कर्त्तयित्वा, चोरो
निष्क्रान्तः ।

(३) आः दास्याः पुत्रिके; किं भणसि; चौरः कल्पयित्वा
सन्धिं निष्क्रान्तः ।

रद । हृदास, अलं परिहासेण, किं ण पेक्खसि एणं (१) ।

विदू । आः दासीए धीए, किं भणसि; दुदिअं विअ दुआ
रअं उद्वाडिदन्ति । भो वयस्स चारुदत्त, उट्ठेहि, उट्ठेहि;
अद्धाणं गेहे सन्धिं ददअ चोरो णिक्कन्तो (२) ।

चारु । भवतु, भोः, अलं परिहासेन ।

विदू । भो ण परिहासो, पेक्खदु भवं (३) ।

चारु । कस्मिन्नुद्देशे ।

विदू । भो, एसो (४) ।

चारु ॥ विलोक्य ॥ अहोदर्शनीयोऽयं सन्धिः ।

उपरितलनिपातितेष्टकोऽयं

शिरसि तनुर्विपुलश्च मध्यदेशे,

असदृशजनसम्प्रयोगभीरो,

हृदयमिव स्फुटितं महागृहस्य ।

कथमस्मिन्नपि कर्मणि कुशलता ।

(१) हताश किं न अलं परिहासेन, किं न प्रेक्षसे एतत् ।

(२) आः दास्याः पुत्रिके; किं भणसि, द्वितीयमिव द्वारं
उद्घाटितमिति । भो वयस्य, चारुदत्त, उत्तिष्ठ, उत्तिष्ठ;
अस्माकं गेहे सन्धिं दत्वा चोरोनिष्क्रान्तः ।

(३) भो न परिहासः, प्रेक्षतां भवान् ।

(४) भो एषः ।

विदू । भो वयस्स, अत्रं सन्धी दुवेहिं जेव्व दिखो भवे;
आदु, आगन्तुएण, सिक्खिदुकामेण वा । अण्णधा इध उज्जद
णीए को अह्माणं घरं विहवं ण आणादि (१) ।

चारु । वैदेश्येन कृतो भवेन्मम गृहे व्यापारमभ्यस्यता

नामैव वेदितवान्धनैर्विरहितं विस्मयसुप्तं जनं ।

दृष्ट्वा प्राङ्महतीं निवासरचनामस्माकमाशान्वितः,

सन्धिच्छेदनखिन्न एव सुचिरं पश्चान्निराशो गतः । (३६)

ततः सुहृद्भ्यः किमसौ कथयिष्यति तपस्वी । सार्धवाहसु (३७)

तस्य गृहं प्रविश्य न किञ्चिन्मया समासादितमिति ।

विदू । भो, कधं तं जेव्व चोरहदअं अणुसोचेमि । तेण
चिन्तिदं महन्तं एदं गेहं, इदो रअणभण्डअं, सुवणभण्डअं,
वा, णिक्कामइस्सामि ॥ स्मृत्वा सविषादमात्मगतं ॥ कहिं तं
सुवणभण्डअं ॥ पुनरनुस्मृत्य प्रकाशं ॥ भो वयस्स, तुमं सब्ब
कालं भणामि, मुक्खो मित्तेअओ, अपण्डितो मित्तेअओत्ति;
सुट्टुमए कदं, तं सुवणभण्डअं भवदो हत्थे समण्णअन्तेण,
अण्णधा दासीए पुत्तेण अवहदं भवे (२) ।

(१) भो वयस्य, एष सन्धिर्दाभ्यामेव दत्तो भवेत् ।
अथवा आगन्तुकेन, शिचितुकामेन, वा, अन्यथा अत्रोज्ज
यिन्यां कोऽस्माकं गृहं विभवं न जानाति ।

(२) भो कथं तमेव चौरहतकमनुशोचामि; तेन चिन्तितं,
महदेतद्गृहं, इतो रत्नभाण्डं सुवर्णभाण्डम्वा निष्क्रामयिष्यामि

चारु । अलं परिहासेन ।

विदू । भो, जह णाम अहं मुखो, किं ता परिहासस्स
वि देसआलं ण आणामि (१) ।

चारु । कस्यां वेलायां ।

विदू । भो जदा तुमं मए भणिदोसि, सीदलो दे अग्ग
हत्थो (२) ।

चारु । कदाचिदेवमपि स्यात् ॥ सर्व्वतो निरूप्य सहर्षं ॥
वयस्य, दिष्ट्या ते प्रियं निवेदयामि ।

विदू । किं ण अवहदं (३) ।

चारु । हतं ।

विदू । तधावि किं पियं (४) ।

चारु । यदसौ कृतार्थो गतः ।

कुत्र तत् सुवर्णभाण्डकं । भो वयस्य, त्वं सर्व्वकालं भणसि, मूर्खो
मैत्रेय, अपण्डितः मैत्रेय इति, सुष्ठु कृतं मया, तत्सुवर्णभाण्डं
भवतो हस्ते समर्पयता, अन्यथा दास्याः पुत्रेणापहृतं भवेत् ।

(१) भो, यथा नामाहं मूर्खस्तत्किं परिहासस्य अपि
देशकालं न जानामि ।

(२) भो, यदा त्वं मया भणितोऽसि, शीतलस्ते अग्रहस्तः ।

(३) किं नापहृतं ।

(४) तथापि किं प्रियं ।

विदू। णामो खु सो (१)।

चारु। कथं न्यासः ॥ मोहमुपगतः ॥

विदू। समस्तसदु भवं। जइ णामो चोरेण अवहदो तुमं
वि किं मोहमुपगदो (२)।

चारु ॥ समाश्रय ॥ वयस्य,

कः अद्वात्यति, भूतार्थं सर्व्वामां तुलयित्यति;

शङ्कनीयाहि लोकेस्मिन्निःप्रतापा दरिद्रता। २०

भोः कथं,

यदि तावत्कृतान्तेन प्रणयोऽर्थेषु मे कृतः,

किमिदानीं नृशंसेन चारित्र्यमपि दूषितं। २१

विदू। अहं खु अवलविस्सं। केण दिस्सं? केण गहिदं? को
वा सक्खित्ति? (३)।

चारु। अहमिदानीमनृतमभिधास्ये?

भैक्ष्येणाप्यर्जयिष्यामि पुनर्न्यासप्रतिक्रियां,

अनृतं नाभिधास्यामि चारित्र्यभ्रंशकारणं। २२

(१) न्यासः खलु सः।

(२) समाश्रयितुं भवान्, यदि न्यासचोरेणापहतः,
तमपि किं मोहमुपगतः।

(३) अहं खलु अपज्ञपिष्यामि, केन दत्तं? केन गृहीतं?
कोवा सक्कीति?

रद । ता जाव अज्जाधूदाए गदुअ णिवेदेमि (१)
॥ इति निष्क्रान्ता ॥

॥ प्रविश्य ॥ चेव्या सह चारुदत्तवधूः ।

वधूः ॥ समभ्रमं ॥ अइ सच्चं अवरिक्वदसरीरो अज्ज
उत्तो, अज्जमित्तेएण सह (२) ।

चेटी । भट्टिणि, सच्चं; किंतु जो सो वेस्साजणकेरको अलं
कारओ सो अवहदो (३) ।

वधूः ॥ मोहं नाटयति ॥

चेटी । समस्तसदु अज्जा धूदा (४) ।

वधूः ॥ समाश्रय्य ॥ हञ्जे किं भणामि, अवरिक्वदस
रीरो; अज्जउत्तोत्ति । वरं दाणिं सो सरीरेण परिक्वदो ण
उण चारित्तेण । संपदं, उज्जइणीए जणो एव्वं मन्तइस्सदि,
दलिइदाए अज्जउत्तेण जेव्व ईदिसं अकज्जं अनुचिट्ठिदंत्ति ।
॥ ऊर्द्धमवलोक्य निश्चय्य च ॥ भअवं कअन्त, पोक्खरवत्तपडिद
जलविन्दुचञ्चलेहिं कीलमि दलिइपुरिसभाअधेएहिं । इअं
च मे एक्का मादुघरलद्धा रअणावली चिट्ठदि । एदं पि

(१) तत् यावत् आर्या धूतायै गत्वा निवेदयामि ।

(२) अयि सत्यं, अपरिचितशरीरः आर्यपुत्रः, आर्य
मैत्रेयेण सह ।

(३) स्वामिनि सत्यं, किन्तु यः स वेस्साजनस्थालङ्कारः
सोऽपहृतः ।

(४) समाश्रयितु आर्या धूता ।

अदिशौण्डीरदां अज्जउत्तो ण गेहिस्सदि । हज्जे, अज्ज
मिस्सेअं दाव सद्दावेहि (१) ।

चेटी । जं अज्जा धूदा आणवेदि ॥ विदूषकमुपगम्य ॥
अज्ज मिस्सेअ, धूदा दे सद्दावेदि (२) ।

विदू । कहिं सा (३) ।

चेटी । एसा चिट्ठदि; उवसप्प (४) ।

विदू ॥ उपसृत्य ॥ सेत्थि भोदीए (५) ।

वधूः । अज्जं वन्दामि; अज्ज पुरत्थिआमुहो होहि (६) ।

(१) चेटी, किं भणसि; अपरिचित शरीरः आर्यपुत्र इति । वरं, दानं स शरीरेण परिचितो न पुनश्चारित्र्येण । साम्प्रतमुज्जयिन्यां जनएवं मन्त्रयिष्यति, दरिद्रतया आर्यपुत्रेणैव ईदृशमकार्यं अनुष्ठितं । भगवन् कृतान्तपुष्करपत्रपतितजलविन्दुचञ्चलैः क्रीडसि दरिद्रपुरुषभागधेयैः । इयञ्च मे एका मातृगृहलब्धा रत्नावली तिष्ठति । एतामपि अतिशौण्डीरतया आर्यपुत्रेण ग्रहीष्यति । चेटी, आर्यं मैत्रेयं तावदाकृत्य ।

(२) यत् आर्या धूता आज्ञापयति । आर्यं मैत्रेय, धूता त्वमाज्ञापयति ।

(३) कुत्र सा ।

(४) एषा तिष्ठति, उपसर्प्य ।

(५) स्वस्ति भवत्याः ।

(६) आर्यं वन्दे । आर्यं पुरस्तान्मुखोभव ।

विदू। एष भोदि पुरत्थिआमुहो संवुत्तोद्धि (१)।

वधू। अज्ज पडिच्छ इमं (२)।

विदू। किं णेदं (३)।

वधू। अहं खु रअणसठ्ठि उववसिदा आसिं, तहिं जधा विहवाणुसारेण वट्ठाणोपडिग्गाहिदब्बो, सो अणपडिग्ग हिदो, ता तस्स कदे पडिच्छ इमं रअणमालिअं (४)।

विदू ॥ गृहीता ॥ सोत्थि; गमिस्सं पिअवअस्सस्स णिवे देमि (५)।

वधू। अज्ज मित्तेअ, मा खु मं लज्जावेहि (६) ॥ इति निष्क्रान्ता ॥

विदू ॥ सविस्मयं ॥ अहो से महाणुभावदा (७)।

(१) एष भवति पुरस्तान्मुखः सम्वृत्तः।

(२) आर्य्यं गृह्णातु इमां।

(३) किं नेदं।

(४) अहं खलु रत्नषष्ठी उपोषिता आसं; तत्र यथाविभ वानुसारेण ब्राह्मणः प्रतियाहितव्यः, सः अन्यत्र प्रतियाहितः, तत् तस्य कृते प्रतीच्छ इमां रत्नमालिकां।

(५) स्वस्ति; गमिष्यामि प्रियवयस्यस्य निवेदयामि।

(६) आर्य्यं मैत्रेय, मा खलु मां लज्जितां कुरु।

(७) अहो अस्यामहानुभावता।

चारु । अये चिरयति मैत्रेयः । मा नाम वैक्लव्यादकार्यं
कुर्यात् । मैत्रेय, मैत्रेय ।

विदू ॥ उपसृत्य ॥ एषोऽस्मि; गच्छ एदं (१) ॥ रत्नावलीं
दर्शयति ॥

चारु । किमेतत् ।

विदू । भो, जं दे सरिसदारसङ्ग्रहस्य फलं (२) ।

चारु । कथं, ब्राह्मणी मामनुकम्पते । कष्टमिदानीमस्मि
दरिद्रः ।

आत्मभाग्यचतद्रव्यः स्त्रीद्रव्येणानुकम्पितः;

अर्थतः पुरुषो नारी या नारो सार्थतः पुमान् ॥ २७

अथवा । नाहं दरिद्रः । यस्य मम,

विभवानुगता भार्या, सुखदुःखसुहृद्भवान्,

सत्यञ्च न परिभ्रष्टं, यद्दरिद्रेषु दुर्लभं ॥ २८ ॥

मैत्रेय, गच्छ रत्नावलीमादाय वसन्तसेनायाः सकाशं
वक्तव्या च सा मदचनात् । यत्खल्वस्माभिः सुवर्णभाण्ड
मात्मीयमिति कृत्वा विस्मृतात् द्यूते हारितं, तस्य कृते गृह्य
तामियं रत्नावलीति ।

(१) एषोऽस्मि; गृहाण एतां ।

(२) भो यत्ते सङ्ग्रहं दारसङ्ग्रहस्य फलं ।

विदू। मा दाव, अखाददस्स, अभुत्तस्स, अण्णमुल्लस्स,
चोरैहिं अवहदस्स, कारणादो, चदुस्समुद्धारभूदा रअणा
वली दीअदि (१)।

चारु। वयस्य मामैवं।

यं समालम्ब्य विश्वासं न्यासोऽस्मासु तथा कृतः,

तस्यै तन्महतोमूल्यं प्रत्ययस्यैव दीयते। [२६]

तदयस्य, अस्मच्छरीरसृष्टिकया शापितोऽसि, नैनामया
हयित्वात्रागन्तव्यं। बद्धमानक, एताभिरिष्टिकाभिः सन्धिः
क्रियतां सुसंहतः शीघ्रं। परिवादबहलदोषान्न यस्य रचां
परिहरामि। वयस्य मैत्रेय, भवताप्यद्वपणशौण्डीर्यमभिधा
तव्यं।

विदू। भो दलिहोकिं अकिविणं मन्नेदि (२)।

चारु। अदरिद्रोऽस्मि सखे। यस्य मम ॥ विभवानुगता
भार्येत्यादि पुनः पठति ॥ तद्गच्छतु भवान्। अहमपि कृतशौचः
सन्ध्यामुपासे ॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

सन्धिकेदेनाम तृतीयोऽङ्कः समाप्तः।

(१) मा तावत्, अखादितस्य, अभुक्तस्य, अल्पमूल्यस्य
चौरैरपहतस्य कारणात्, चतुःसमुद्धारभूता रत्नावली
दीयते।

(२) भो दरिद्रः किं अद्वपणं मन्त्रयति।

॥ अथ चतुर्थाऽङ्कः ॥

ततः प्रविशति चेटी । चेटी । आणत्तस्मि अत्ताए, अज्ज आस
आसं गन्तुं । एसा अज्ज आ चित्तफलदणिसण्दिट्ठीमदणिआए
सह किंपि मन्तअन्ती चिट्ठदि, ता जाव उवसप्पामि (१) ।
॥ इति परिक्रामति ॥

॥ ततः प्रविशति यथानिर्दिष्टा वसन्तसेना मदनिका च ॥
वसं । हज्जे मअणिए, अवि सुसदिमी इअं चित्ताकिदी
अज्जचारुदत्तस्स (२) ।

मद । सुसदिमी (३) ।

वसं । कथं तुमं जानासि (४) ।

मद । जेण अज्जआए सुसिणिद्धा दिट्ठी अणुलगा (५) ।

(१) आञ्जप्तास्मि मात्रा आर्यायाः सकाशं गन्तुं । एषा
आर्या चित्रफलकनिषण्णदृष्टिर्मदनिकया सह किमपि मन्त्र
यन्ती तिष्ठति । तत् यावत् उपसर्पामि ।

(२) चेटी मदनिके, सुसदृशी इयं चित्राकृतिः आर्य
चारुदत्तस्य ।

(३) सुसदृशी ।

(४) कथं त्वं जानासि ।

(५) येन आर्यायाः सुस्निग्धा दृष्टिरनुलगा ।

वसं हञ्जे, किं वेशवासदक्षिणेण मअणिए एवं भणामि (१)।

मद । अज्जए, किं जो जेव्व जणो वेसे पडिवसदि, सो जेव्व अलीअदक्षिणो भोदि (२)।

वसं । हञ्जे, णाणापुरिससङ्गेण वेसाजणो अलिअदक्षिणो भोदि (३)।

मद । जदो दाव अज्जआए दिठ्ठी इध अभिरमदि, हि अअं च । तस्स कारणं किं पुक्खीअदि (४)।

वसं । हञ्जे, सहीअणादोउवहसणीअदां दिक्खामि (५)।

मद । अज्जए एवं णेदं । सहीजणचित्तानुवर्त्ती अवला अणो भोदि (६)।

(१) चेति, किं वेशवासदाक्षिणेण मदनिके एवं भणामि ।

(२) आर्य्ये, किं यएव जनोवेशे प्रतिवसति सएव अलीकदाक्षिणोभवति ।

(३) चेति, नानापुरुषसङ्गेन वेश्याजनः अलीकदाक्षिणो भवति ।

(४) यतस्त्वावत् आर्य्यायादृष्टिः इयं अभिरमते, हृदयञ्च । तस्मिन् कारणं किं पृच्छते ।

(५) चेति सखीजनादुपहसनीयतां द्रक्ष्यामि ।

(६) आर्य्ये, एवं नेदं सखीजनचित्तानुवर्त्ती अवलाजनो भवति ।

प्रथमा चेटी ॥ उपसृत्य ॥ अज्ज ए अत्ता आणवेदि । गहि
दावगुण्डणं पक्खदुआर ए सज्जं पवहणं ता गक्खेत्ति (१) ।

वसं । हज्जे, किं अज्ज चारुदत्तो मां णदस्सदि (२) ।

चेटी । अज्ज ए, जेण पवहणेण सह सुवर्णदमसाहस्सिज
अलङ्कारज्ज अणुप्येसिदो (३) ।

वसं । को उण स्सि (४) ।

चेटी । एसो जेव्व राजशालसंठाणो (५) ।

वसं ॥ सक्रोधम् ॥ अपेहि; मा पुणो एवं भणिस्समि (६) ।

चेटी । प्रसीदतु, प्रसीदतु; अज्ज आसन्देसेणहि पेषिदा (७) ।

वसं । अहं सन्देसस्स जेव्व कुप्पामि (८) ।

(१) आर्य्यं माता आज्ञापयति, गृहीतावगुण्डनं पक्ष
द्वारे सज्जं प्रवहणं, ता गच्छेत्ति ।

(२) चेटी, किं आर्य्यं चारुदत्तो मां नेष्यति ।

(३) आर्य्ये, येन प्रवहणेन सह सुवर्णदमसाहस्तिकः अल
ङ्कारः अनुप्रेषितः ।

(४) कः पुनः सः ।

(५) एष एव राजशालकसंस्थानः ।

(६) अपेहि, मा पुनरेवं भणिष्यति ।

(७) प्रसीदतु, प्रसीदतु आर्य्या, सन्देशेनास्मि प्रेषिता ।

(८) अहं सन्देशस्यैव कुप्यामि ।

चेटी । ता किंति अत्तं विषविस्सं (१) ।

वसं । एवं विषइदव्वा; जं मं जीअंतीमिहसि, ता एवं
ण पुणे अहं अत्ताए आणाविदव्वा (२) ।

चेटी । जधा दे रोअदि (३) ।

॥ इति निष्क्रान्ता ॥ प्रविश्य शर्विलकः ।

दत्ता निशायावचनीयदोषं, निद्राञ्च जित्वा नृपतेश्च रक्ष्यान,
स एष सूर्योदयमन्दरशिः क्षपाक्षयाचन्द्रवास्मि जातः । ॥ १ ॥

अपिच ।

यः कश्चित्तरितगतिर्निरीक्षते मां,

संभ्रान्तं, द्रुतमुपसर्पति स्थितं वा ;

तं सर्वं तुल्यति दूषितोऽन्तरात्मा ;

स्वैर्दोषैर्भवति हि शङ्कितोऽमन्युः । ॥ २ ॥

मया खलु मदनिकायाः कृते साहसमनुष्ठितम् ।

परिजनकथासक्तः कश्चिन्नरः समुपेक्षितः,

कचिदपि गृहं नारीनाथं निरीक्ष्य विवर्त्तितम्,

नरपतिबले पार्श्वीयाते स्थितं गृहदारुवत्

व्यवक्षितशतैरेवंप्रायैर्निशा दिवसीकृता । ॥ ३ ॥

॥ इति परिक्रामति ॥

(१) तत्किमिति मातरं विज्ञापयिष्यामि ।

(२) एवं विज्ञापयितव्या, यदि मां जीवतीमिहसि, तदा
एवं न पुनरहं मात्रा आज्ञापयितव्या ।

(३) यथा ते रोचते ।

वसं । हञ्जे, इमन्दावचित्तफलञ्च मम सञ्जणीए ठाविअ,
तालवेण्डञ्च गेहिअ लज्जं आअइ (१) ।

मद । आं; जं अज्जआ आणवेदि (२) ॥ इति फलकं
गृहीत्वा निष्क्रान्ता ॥

शर्वि । इदं वसन्तसेनायागृहं तद्यावत्प्रविशामि ॥ प्रविश्य
क्व मदनिका द्रष्टव्या ॥ ततः प्रविशति तालवृन्तहस्ता मद-
निका;

शर्वि । दृष्ट्वा अये, इयं मदनिका ।
मदनमपि गुणैर्विशेषयन्ती रतिरिव मूर्त्तिमती विभाति येयम्;
मम हृदयमनङ्गवह्निगतं, भृशमिव चन्दनशीतलङ्करोति ।

मदनिके ।

मद ॥ दृष्ट्वा ॥ अम्भो, कथं, सखिलज्ज; सखिलअ साअ
दन्दे, कहिं तुमं (३) ।

शर्वि ॥ कथयिष्यामि ॥ इति सानुरागमन्योन्यं पश्यतः ।

वसं । चिरअदि मदणिआ, ता कहिं णुज्ज सा ॥ गवाचकेण
दृष्ट्वा ॥ कथं, एसा केनावि पुरिसकेण सह मन्तअन्ती चिट्ठदि ।
जधा अदिसिणिङ्काए णिच्चलदीडिअ आपिवन्ती विअ,

(१) चेष्टि, इमं तावत् चित्तफलकं मम सञ्जनीये स्थाप-
यित्वा, तालवृन्तं गृहीत्वा, लघु आगच्छ ।

(२) आं; यदार्थ्या आज्ञापयति ।

(३) कथं शर्विलोकः । शर्विलोक, स्वागतं ते; कुत्र त्वं ।

एदं णिज्जाअदि । तथा तक्केमि, एमो सो जणो एदं इददि
अभुजिस्सं कादुं; ता रमदु, रमदु; मा कस्सवि पीदिच्चेदो
भोदु, ण उ सद्दाविस्सं (१) ।

मद । सव्विलअ कधेहि (२) ।

शर्वि ॥ साशङ्कं दिशोवलोकयति ॥

मद । सव्विलअ, किं एदं ससंको विअ लक्खीअसि (३) ।

शर्वि । वच्चे त्वां किञ्चिद्रहस्यं, तद्विविक्तमिदं ।

मद । अधदं (४) ।

वसं । कथं परमरहस्यं, ता ण सुणिस्सं (५) ।

(१) चिरयति मदनिका, तत्कुत्र नु खलु सा । कथं, एषा
केनापि पुरुषकेण सह मन्त्रयन्ती तिष्ठति । यथा अतिस्निग्धया
निश्चलदृष्ट्या आपिवन्तीव एवं निर्धायति । तथा तर्कयामि,
एष सजनः एनामिच्छति अभुजिष्यां कर्तुं; तत् रमतां,
रमतां; मा कस्यापि प्रीतिच्छेदोभवतु, न खलु आकार
यिष्यामि ।

(२) शर्विलक, कथय ।

(३) शर्विलक, किं नेदं सशङ्क इव लक्ष्यसे ।

(४) अथ किं ।

(५) कथं परमरहस्यं तत् न श्रोष्यामि ।

शर्वि । मदनिके, किं वसन्तसेना मोक्ष्यति त्वा निःक्रयेण ।
वसं । कथं मत्सम्बन्धिनी कथा, ता सुणिस्तुं, इमिणा गव
क्षेण जवारिदमरीरा (१) ।

मद । सव्विलअ, भणिदा मए अज्जआ; तदो भणादि,
जइ मम सज्जन्दो तदा विणा अत्थं च सर्व्वं परिअणं अभु
जिस्तुं करइस्तुं । अथ सव्विलअ, कुदो दे एत्तिअ विहवो,
जेण मं अज्जआसआसादो मोआइस्तुमि (२) ।

शर्वि । दारिद्रेणाभिभूतेन तत्स्नेहानुगतेन च

अथ राज्ञो मया, भोक्तृ, तदर्थे साहसं कृतम् । ॥४

वसं । पमणा से आकिदी साहसककदाए उण उव्वेअ
णीआ (३) ।

मद । सव्विलअ, इत्थीकल्लवत्तस्तु कालणेण उहअं पि
संसए विणिक्खत्तं (४) ।

(१) कथं मत्सम्बन्धिनी कथा, तत् श्रोयामि अनेन
गवाक्षेण निवारितशरीरा ।

(२) शर्विलक, भणिता मया आर्या । तदा भणति, यदि
मम स्वच्छन्दः तदा विना अर्थञ्च सर्व्वं परिजनं अभुजियं
करिष्यामि । अथ शर्विलक, कुतस्ते एतावान् विभवः येन
मामार्यासकाशात् मोक्षयिष्यसि ।

(३) प्रसङ्गाख्याकृतिः साहसकर्तया पुनरुद्देजनीया ।

(४) शर्विलक, स्त्रीकल्यवर्त्तस्य कारणेन उभयमपि
संशये विनिश्चितं ।

शर्वि । किं, किं ।

मद । शरीरं, चारिचक्ष (१) ।

शर्वि । अपण्डिते, साहसे श्रीः प्रतिवसति ।

मद । सञ्चलत्र, अखण्डितचारिचोषि; ता णञ्ज दे मम
कारणादो साहसं करन्तेण अचंतविरुद्धमाचरितं (२) ।

शर्वि । नो मुष्णाम्यबलां विभूषणवतीं फुल्लामिवाहं लतां,

विप्रखं न हरामि काञ्चनमथोयज्ञार्थमभ्युद्धृतम्;

धाव्युत्सङ्गगतं हरामि न तथा बालं धनार्थं कश्चित्,

कार्याकार्यविचारिणी मम मतिश्चौर्येऽपिनित्यं स्थिता ॥८॥

तदिज्ञाप्यतां वसन्तसेना ।

अयं तव शरीरस्य प्रमाणादिव निर्मितः,

अप्रकाशोऽलङ्कारो मत्स्वेहाद्भ्यार्थतामिति ।

मद । सञ्चलत्र, अयकाशो अलङ्कारो, अयञ्च जणो,
त्ति दुवेवि ण जुज्जदि; ता उवणेहि दाव पेक्खामि, दाव एदं
अलङ्कारञ्च (३) ।

(१) शरीरं चारिचक्ष ।

(२) शर्विलक, अखण्डितचरित्रोऽसि; तत् नहि त्वया
मम कारणात् साहसं कुर्वता अत्यन्तविरुद्धमाचरितं ।

(३) शर्विलक, अप्रकाशोऽलङ्कारः, अयञ्च जनः, इति
इयमपि न युज्यते; तत उपनय तावत् पश्यामि तावदेतत्
अलङ्कारं ।

शर्वि । इदमलङ्कारं ॥ इति साशङ्कं समर्पयति ॥

मद ॥ निरूप्य ॥ दिदृषुर्व्योविश्र अश्रं अलङ्कारश्रो,
ता भण्हेहि कुदो दे एषो (१) ।

शर्वि । मदनिके, किं तवानेन? गृह्यतां ।

मद ॥ सरोषम् ॥ जइ मे पञ्चश्रं ए गहसि, ता किं
णिमित्तं मं णिक्किणसि (२) ।

शर्वि । अयि, प्रभाते मया श्रुतं श्रेष्ठिचत्वरे यथा सार्थवा
हस्य चारुदत्तस्येति ॥ वसन्तसेना मदनिका च मूर्खा नाट
यतः ॥

शर्वि । मदनिके, समाश्वसिहि, किमिदानीं त्वं,

विषादस्तस्य सर्वाङ्गो संभ्रमभ्रान्तलोचना,

नीयमानाभुजिष्या त्वं कम्पसे नानुकम्पसे । १

मद ॥ समाश्वस्य ॥ साहसिअ, ए ऊ तुए मम कारणा
दो इमं अकज्जं करन्तेण, तस्मिं गेहे कोवि वावादिदो,
परिक्खदो वा (३) ।

(१) दृष्टपूर्वं इवायमलङ्कारः; तद्गुण कुतस्ते एषः ।

(२) यदि मे प्रत्ययं न गहसि, तत् किं निमित्तं मां
निष्क्रोषसि ।

(३) साहसिक, नखलु तया मम कारणात् इदं अकार्यं
कुर्वता, तस्मिन् गेहे कोऽपि व्यापादितः परिचतो वा ।

शर्वि । मदनिके, भीते सुप्ते न शर्विलकः प्रहरति
तन्मया न कश्चिद्भाषादितोनापि परिचितः ।

मद । सचं (१) ।

शर्वि । सत्यं, सत्यं ।

वसं ॥ सञ्ज्ञां लब्ध्वा ॥ अस्महे पचुपजीविदस्मि (२) ।

मद । पित्रं (३) ।

शर्वि ॥ सेर्थ्यं ॥ मदनिके, किं नाम प्रियमिति ।

त्वत्लेहवद्भूहृदयोहि करोम्यकार्यं,

सदृत्तपूर्वपुरुषेऽपि कुले प्रसूतः;

रक्षामि मन्मथविपन्नगुणेऽद्य मानं

मित्रञ्च मां व्यपदिशस्व परञ्च यासि

॥ साकूतम् ॥

द्रुह सर्वस्वफलिनः कुलपुत्रमहाद्रुमाः

निष्फलत्वमलं यान्ति वेश्याविहगभक्षिताः;

अयञ्च सुरतज्वालः कामोऽग्निः प्रणयेन्धनः

नराणां यत्र ह्वयन्ते यौवनानि धनानि च । ॥ ७ ॥

वसं ॥ सस्मितं ॥ अहो मे अत्याणे आवेशो (४) ।

(१) सत्यं ।

(२) आश्चर्य्यं, प्रत्युपजीवितास्मि ।

(३) प्रियं ।

(४) अहो अस्य अस्थाने आवेशः ।

शर्वि । सर्वथा ।

अपण्डितास्ते पुरुषामतामे, ये स्त्रीषु च श्रीषु च विश्वसन्ति,
अथोहि कुर्वन्ति तथैव नार्यो भुजङ्गकन्यापरिसर्पणानि ।
स्त्रीषु न रागः कार्यो; रक्तं पुरुषं स्त्रियः परिभवन्ति;
रक्तैव हि रन्तव्या विरक्तभावा नु हातव्या ।

सुष्ठु खल्विदमुच्यते ।

एताहसन्ति च रुदन्ति च बित्तहेतो
विश्वासयन्ति पुरुषं न तु विश्वसन्ति ।

तस्मान्नरेण कुलशीलसमन्वितेन,

वेष्ट्याः श्मशानसुमना इव वर्जनीयाः । ११ ।

अपिच ।

समुद्रवीचीव चलस्वभावाः, सन्ध्याभलेखेव मुहूर्त्तरागाः,
स्त्रियो हतार्थाः पुरुषं निरर्थं, निःपीडितालक्तकवत्त्यजन्ति ।

स्त्रियोनाम चपलाः ।

अन्यं मनुष्यं हृदयेण कृत्वा, अन्यं ततो दृष्टिभिराकलयन्ति;

अन्यत्र मुञ्चन्ति मदप्रसेकमन्यं शरीरेण च कामयन्ते । १२

सूक्तं खलु कस्यापि ।

न पर्वताग्रे नलिनी प्ररोहति, न गर्दभा वाजिधुरं वहन्ति,

यवाः प्रकीर्णान् भवन्ति शालयो, न वे शजाताः शुचयस्तथाङ्गनाः ।

आः दुरात्मन् चारुदत्तहृत्क, अयं न भवसि ॥ कतिचित्प
दानि ददाति ॥

मद ॥ अञ्जले गृहीत्वा ॥ अद् असम्बद्धभाषक, असं
भावणीए कुप्यसि (१) ।

शर्वि । कथमसम्भावनीयं नाम ।

मद । एषो खलु अलङ्कारो अञ्जना केरको (२) ।

शर्वि । ततः किम् ।

मद । सच तस्मै अञ्जस्मै हस्त्ये विणिक्त्वित्तो (३) ।

शर्वि । किमर्थम् ।

मद ॥ कर्णे ॥ एवम् विप्र (४) ।

शर्वि ॥ सर्वैलक्ष्यम् ॥ भोः कष्टम् ।

कायार्थं योऽसन्तप्तोऽयामेवाहं समाश्रितः,

अजानता मया, सैव पत्रैः शाखा विधोजिता ।

वसं । कथं एषोऽवि सन्तप्यति जीव । ता, अत्राणन्तेण
एदिणा एवमण्चिठ्ठिदं (५)

(१) अयि असम्बद्धभाषक, असम्भावनीयं कुप्यसि ।

(२) एष खलु अलङ्कारः आर्य्या कृतः ।

(३) सच तस्य आर्य्यस्य हस्ते विनिःक्षिप्तः ।

(४) एवमिव ।

(५) कथमेष सन्तप्यते एव; तत् अजानता एतेन एव
मनष्ठितं ।

शर्वि । मदनिके, किमिदानीं युक्तम् ।

मद । एतत् त्वमं जीव पण्डितो (१) ।

शर्वि । नैवम् । पश्य ।

स्त्रियोहि नाम खल्वेतानिसर्गादेव पण्डिताः,

पुरुषाणान्तु पाण्डितं शास्त्रैरेवोपदिश्यते ।

मद । सञ्जलम्, जड मम वचनं सुणीम्, ता तस्म
जीव महाणुभावस्तु पण्डित्वादेहि (२) ।

शर्वि । मदनिके, यद्यसौ राजकुले मां कथयति ।

मद । ए चन्द्रादो आदवो हेदि (३) ।

वसं । साङ्ग, मन्त्रिणम्, साङ्ग (४) ।

शर्वि । मदनिके ।

न खलु मम विषादः, साहसेऽस्मिन् भयम्,

कथयसि हि किमर्थं तस्य साधोर्गुणास्वम्,

जनयति मम वेदं कुत्सितं कर्म सज्जां,

नृपतिरिह शठानां मादृशां किं नु कुर्यात् ।

तथाप्यन्यउपायस्त्विन्यताम् ।

(१) अत्र त्वमेव पण्डितः ।

(२) शर्विलक, यदि मम वचनं श्रूयते, तत् तस्यैव महा
नुभावस्तु प्रतिनिर्यातय ।

(३) न चन्द्रादातपोभवति ।

(४) साधु मदनिके साधु ।

मद । सोअअं अवरो उवाओ (१) ।

वसं । को क्खु अवरो उवाओ ऊविसुदि (२) ।

मद । तस्स ज्जेव्व अज्जस्स केरको भविअ, एदं अलङ्का
रअं अज्जआए उवणेहि (३) ।

शर्वि । एवं हते किं भवति ।

मद । तुमं दाव अचोरो, सोवि अज्जोअरिणे अज्जआए
सकं अलङ्कारअं उवगदं भोदि (४) ।

शर्वि । नन्वतिसाहसमेतत् ।

मद । अइ उवणेहि अण्णधा अदिसाहसं (५) ।

वसं । साऊ, मदणि ए, साऊ । अभुजिस्सा ए विअ मन्तिदं (६) ।

शर्वि । मयाप्ता महती बुद्धिर्भवतीमनुगच्छता,

निशायां नष्टचन्द्रायां दुर्लभोनाम दर्शकः । १५

(१) सोयमपरउपायः ।

(२) कः खलु अपरउपायोभविष्यति ।

(३) तस्यैव आर्यस्य हतः भूत्वा इममलङ्कारं आर्यायै
उपनय ।

(४) त्वं तावत् अचोरः, सोऽपि अज्जः अनृणः, आर्यया
स्वकः अलङ्कारः उपगतः भवति ।

(५) अयि उपनय अन्यथा अतिसाहसं ।

(६) साधु, मदनिके, साधु, अभुजिष्यया इव मन्त्रितं ।

मद । तेण तुमं इमस्मिं कामदेवगेहे मुञ्जत्तअं चिट्ठ,
जाव अज्जआए तुहागमणं णिवेदेमि (१) ।

शर्वि । एवं भवतु ।

मद ॥ उपसृत्य ॥ अज्जए एसो क्खु चारुदत्तस्य सआ
सादो वट्ठणो आअदो (२) ।

वसं । हञ्जे, तस्स केरअं त्ति कथं तुमं जाणामि (३) ।

मद । अज्जए अत्तकेरअं वि ण जाणामि (४) ।

वसं ॥ खगतं सशिरःकम्यं विहस्य ॥ ज्जुदि, ज्जुदि
॥ प्रकाशं ॥ पविसदु (५) ।

मद । जं अज्जआ आणवेदि ॥ उपगम्य ॥ पविसदु सज्जि
लओ (६) ।

शर्वि ॥ उपसृत्य ॥ खस्ति भवत्यै ।

(१) तेन त्वमस्मिन् कामदेवगेहे मुञ्जत्तं तिष्ठ, यावत्
आर्यायै तवागमनं निवेदयामि ।

(२) आर्य्ये, एष खलु चारुदत्तस्य सकाशात् ब्राह्मण
आगतः ।

(३) हे चेष्टि, तस्य कृते इति कथं त्वं जानामि ।

(४) आर्य्ये आत्मनः कृते अपि न जानामि ।

(५) युज्यते, युज्यते; प्रविशतु ।

(६) यदार्या आज्ञापयति, प्रविशतु शर्व्विलकः ।

वसं । अज्ज वन्दामि, समाविषदु अज्जो (१) ।

शर्वि । सार्थवाहस्त्वं विज्ञापयति । जर्जरत्वाद्गृहस्य दूर
स्थमिदं भाण्डम् ; तद्गृह्यतां ॥ इति मदनिकायाः समर्थ
प्रस्थितः ॥

वसं । अज्ज, समावि दाव पडिसंदेसं तहिं अज्जो षेदु (२) ।

शर्वि ॥ स्वगतम् ॥ कस्तच यास्यति ॥ प्रकाशम् ॥ कः
प्रतिसन्देशः ।

वसं । पडिक्कुदु अज्जो मदणिअं (३) ।

शर्वि । भवति, न खल्ववगच्छामि ।

वसं । अहमवगच्छामि ।

शर्वि । कथमिव ।

वसं । अहं अज्ज चारुदत्तेण भणिदा, जोइमं अलङ्कारं
समण्णइस्सदि, तस्स तुए मदणिआ दादव्वा । ता सोजेव्व
एदं दे दिवि एव्वं अज्जेण अवगन्विदव्वं (४) ।

(१) आर्य्य वन्दे, समाविशतु आर्य्यः ।

(२) आर्य्य समापि तावत् प्रतिसन्देशं तत्र आर्य्योऽनयतु ।

(३) प्रतीकृतु आर्य्योऽमदनिकां ।

(४) अहमार्य्यचारुदत्तेन भणिता, यः इमं अलङ्कारं
समर्पयिष्यति, तस्य त्वया मदनिका दातव्या, तस्यैव एतान्ते
ददातीति, एवं आर्य्येण अवगन्तव्यं ।

शर्वि ॥ स्त्रगतम् ॥ अये, विज्ञातोऽहमनया ॥ प्रकाशं ॥

साधु, चारुदत्त, साधु ।

गुणेष्वेव हि कर्त्तव्यः प्रयत्नः पुरुषैः सदा ;

गुणयुक्तोदरिद्रोऽपि नेश्वरैरगुणैः समः ।

अपिच ।

गुणेषु यत्नः पुरुषेण कार्य्यो, न किञ्चिदप्राप्यतमं गुणानाम् ;

गुणप्रकर्षादुदुपेन शम्भोरलङ्घितं लङ्घितमुत्तमाङ्गम् ।

वसं । को एत्थ पवहणिओ (१) ।

॥ प्रविश्य सप्रवहणस्यटः ॥ अज्जए, सज्जम्ववहणं (२) ।

वसं । हज्जे, मअणिए, सुदियं मं करेहि, दिणासि,

आरुह पवहणं, सुमरेसि मं (३) ।

मद ॥ रुदती ॥ परिचअद्धि अज्जआए (४) ॥ इति

पादयोः पतति ॥

(१) कोऽत्र प्रवहणिकः ।

(२) आर्य्ये सज्जं प्रवहणं ।

(३) चेति मदनिके, सुदृष्टां मां कुरु, दक्षासि, आरोह प्रवहणं, स्मरसि मां ।

(४) परिच्युतास्मि आर्यायाः ।

वसं । संपदं तुमं जेव्व वंदणीआ संवृत्ता, ता गह्, आरुह
प्रवहणं । सुमरेसि मं (१) ।

शर्वि । खस्ति भवत्यै; मदनिके,

सुदृष्टः क्रियतामेष शिरसा वन्द्यतां जनः,

यत्र ते दुर्लभं प्राप्तं वधूशब्दावगुण्डनं । २०

॥ इति मदनिकया सह प्रवहणमारुह्य गन्तुं प्रवृत्तः । नेपथ्ये ॥

कः कोऽत्र भोः राष्ट्रियः समाज्ञापयति । एष खल्वार्यको गो
पालदारको राजा भविष्यतीति, मिद्धादेशप्रत्ययपरित्रस्तेन
पालकेन राज्ञा, घोषादानीय धीरे बन्धनागारे क्षिप्तः । ततः
खेषु खेषु स्थानेषु अप्रमत्तमत्तेर्भवद्भिर्भवितव्यम् ।

शर्वि ॥ आकर्ण्य ॥ कथं? राज्ञा पालकेन प्रियसुहृदार्थं
कोमे बद्धः । कलत्रवांश्यास्मि संवृत्तः । कष्टम् । अथवा ।

द्वयमिदमतीव लोके प्रियं नराणां, सुहृच्च, वनिता च;

संप्रति तु सुन्दरीणां शतादपि सुहृद्विशिष्टतमः ।

भवत्वतरामि ॥ इत्यवतरति ॥

मद ॥ साखं अञ्जलिं बध्वा ॥ एवं णेदं; ता परं णेदु मं
अञ्जउत्तो समीवं गुरुअण्णनं (२) ।

(१) साम्प्रतं त्वमेव वन्दनीया संवृत्ता, तद्गच्छ, आरोह
प्रवहणं, स्मरसि मां ।

(२) एवं नेदं; तत्परं नयतु मां आर्यपुत्रः समीपं गुरु
जनानां ।

शर्वि । साधु, प्रिये, साधु; अस्यचित्तसदृशमभिहितम् ।
॥चेटमुद्दिश्य॥ भद्र, जानीषे रेभिलस्य सार्थवाहस्य उदवसितं ।

चेटः । अधदं (१) ।

शर्वि । तत्र प्रापय प्रियां ।

चेटः । जं अज्जो आणवेदि (२) ।

मद । जधा अज्जउत्तो भणादि । अप्पमत्तेण दाव
अज्जउत्तेण होदव्वं (३) ॥ इति निष्क्रान्ता ॥

शर्वि । अहमिदानीं ।

ज्ञातोन्, विदोन्, स्वभुजविक्रमलब्धशब्दान्,
राजापमानकुपितांश्च नरेन्द्रभृत्यान्,
उत्तेजयामि, सुहृदः परिमोक्षणाय,
यौगन्धरायणद्वयोदयनस्य राज्ञः । ॥२०॥

अपिच ।

प्रियसुहृदमकारुणे गृहीतं ।

रिपुभिरसाधुभिराहितात्मशङ्कैः,

सरभसमभिपत्य मोचयामि,

स्थितमिव राज्ञमुखे शशाङ्कविम्बम् ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) अथ किं ।

(२) यदार्थ्यं आज्ञापयति ।

(३) यथा आर्य्यपुत्रोभणति; अप्रमत्तेन तावत् आर्य्य
पुत्रेण भवितव्यं ।

प्रविश्य चेटी । अज्ज ए, दिट्ठिआ बहुसि ; अज्ज चारुदत्तस्स
सआसादो वंछाणो आअदो (१) ।

वसं । अहो रमणीअदा अज्ज दिवसस्स । ता हञ्जे, सादरं,
बन्धुलेण समं, पवेसेहि णं (२) ।

चेटी । जं अज्ज आ आणवेदि (३) ॥ इति निष्क्रान्ता
विदूषको बन्धुलेन सह प्रविष्टः ॥

विदू । हो, हो भोः ; तव चरणकिलेसविणिज्जिदेण रक्खस
राआ रावणो पुप्फकेण विमाणेण गच्छदि ; अहं उण बह्मणे
अकिदतव चरणकिलेसेवि ण अरणारीजणेण गच्छामि (४) ।

चेटी । पेक्खदु अज्जो अह्मकेरके गेहदुआरं (५) ।

(१) आर्य्ये, दिष्ट्या बर्द्धसे ; आर्य्यचारुदत्तस्य सकाशात्
ब्राह्मण आगतः ।

(२) अहो रमणीयता अद्य दिवसस्य ; तच्चेटि, सादरं,
बन्धुलेन समं, प्रवेशय एनं ।

(३) यदार्या आज्ञापयति ।

(४) आश्चर्य्ये, भो ! तपस्वरणक्लेशविनिर्जितेन राक्षस
राजोरावणः पुष्पकेण विमानेन गच्छति, अहं पुनर्ब्राह्मणः
अकृततपस्वरणक्लेशोऽपि नगरनारीजनेन गच्छामि ।

(५) प्रेक्षतां आर्य्यः अस्माकं कृतं गेहद्वारं ।

विदू ॥ अवलोक्य, सविस्मयम् ॥ अहो! सलिलसिक्तमज्जि
दकिंदहरिदोवलेवणस्स, विविहसुअंधकुसुमोवहारचिन्नलि
दभूमिआभाअस्स, गअणतलालोअणकोदूहलदुरुणामिद
सीसस्स, दोलायमाणावलंविदैरावणहत्यभमाइदमल्लिआदा
मगुणालंकिदस्स, समुद्धददंतिदंतोरणावभासिदस्स, महार
अणोवरागसोहिणा पवणवलंदोलणाललंतचञ्चलगहत्येण,
इदोएहिन्ति वाहरंतेण, विअ, मं सोहग्गपडाआणिवहेणे
वसोहिदस्स, तोरणधरणक्खंभवेदिआणिक्खिन्नसमुल्लसन्त
हरिदचूदपल्लवललामफलिहमंगलकलसाभिरामोहअवास
स्स, महासुरवक्खत्यलदुभेज्जवज्जणिरंतरपडिवद्धकणअक
वाडस्स, दुग्गअजणमणोरहाआसअरस्स, वसंतसेणाभवण
दुआरस्स, सस्सिरीअदा। जं सच्चं मज्जत्यस्स वि जणस्स
वलाहिट्ठिं आआरेदि (१)।

(१) अहो; सलिलसिक्तमार्जितकृतहरितोपलेपनस्य,
विविधसुगन्धकुसुमोपहारचित्रितभूमिकाभागस्य, गगणत
लालोकनकौतूहलदूरोन्नमितशीर्षस्य, दोलायमानावलम्बितै
रावणहस्तभ्रमायितमल्लिकादामगुणालङ्कृतस्य, समुच्छ्रित
दन्तिदन्ततोरणावभासितस्य, महारजनोपरागोपशोभिना
पवनवलान्दोलनाललचञ्चलायहस्येन, इतएहीति व्याह
रता, इव, मां सौभाग्यपताकानिवहेनोपशोभितस्य तोरण
धरणस्तम्भवेदिकानिःक्षिप्तसमुल्लसद्भरितचूतपल्लवललामस्त

चेटी । एदु, एदु, इमं पढमं पओठं पविसदु अज्जो (१) ।

विदू ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ ह्री, ह्री, भोः ! इधवि पढमे
पओठे, ससिखमुणालसष्ठहाओ, विणिहिदचुणमुट्टिपण्डु
राओविविहरअणपडिवद्धकञ्चणसोवाणसोहिदाओ, पासद
पंक्तिओ, ओलविंदमुत्तादामेहिं फलिहवादाअणमुहअंदेहिं
णिज्जाअंतीविअ उज्जदणिं । सोत्तिओ विअ सुहोवविट्ठो णिहा
अदि दोवारिओ । सदहिणा फलमोदणेण पलोहिदाण
भक्खंदि वाअभावलिं सुधासवणदाए । आदेसेदु भोदी (२) ।

टिकमङ्गलकलसाभिरामोभयपार्श्वस्य, महासुरवचःस्थलदुर्भे
द्यवज्रनिरन्तरप्रतिबद्धकनककवाटस्य, दुर्गतजनमनोरथा
यासकरस्य, वसन्तमेनाभवनद्वारस्य, सश्रीकता । यत्सत्यं
मव्यथस्यापि जनस्य दृष्टिं आकारयति ।

(१) एतु, एतु, इमं प्रथमं प्रकोष्ठं प्रविशतु आर्य्यः ।

(२) अत्रापि प्रथमप्रकोष्ठे, शशिशङ्खमृणालसञ्छाया,
विनिहितचूर्णमुष्टिपाण्डुराविविधरत्नप्रतिबद्धकाञ्चनसोपान
शोभिताः प्रासादपङ्क्तयः, अवलम्बितमुक्तादामभिः स्फटिक
वातायनमुखचन्द्रैर्निधायन्तीवोज्जयनी । ओत्रियद्वयसुखोप
विष्टोनिद्रातिदौवारिकः । सदग्राफलमोदकेन प्रलोभितान
भक्षयन्ति वायसावलिं सुधासवर्णतया । आदिशतु भवती ।

चेटी । एदु, एदु, अज्जो ; इमं दुदिअं पओठं पविअदु
अज्जो (१) ।

विदू॥ प्रविश्यावलोक्य च॥ ही, ही, भोः! इध वि दुदियपओठे,
पज्जंतोवणीदजवसवुसकवलसुपुट्ठा तेलभंगिदविसाणवद्धा,
पवहणवद्धा । अअं अणदरो अवमाणिदोविअ कुलिणोदीहं
णीससदि सेरिहे । इदो अ अवणीदजुज्जस्स मल्लस्स विअ मद्दो
अदि गीवा मेसस्स । इदोइदो अवराणं अस्साणं केसकप्पणा
करीअदि । अअं अवरो पाडच्चरो विअ दठवद्धो मंदुराए
साहामिअओ ॥ अन्यऽतोवलीक्य॥ इदो अ कूरचुअ तेलमिस्सं
पिण्डं हत्थी पडिक्खावीअदि मेत्थपुरुसेहिं । आदेसेदुभोदी (२) ।

चेटी । एदु, एदु, अज्जो ; इमं तदअं पओठं पविसदु
अज्जो (३) ।

(१) एतु, एतु, आर्य्य; इमं द्वितीयं प्रकोष्ठं प्रविशत्वार्य्यः ।

(२) इहापि द्वितीयस्मिन् प्रकोष्ठे, पर्य्यन्तोपनीतयवस
वुसकवलसुपुट्ठाघृताभ्यक्तविषाणावद्धाः, प्रवहणवलीवद्धाः ।
अयमन्यतरोऽवमानितइव कुलीनो दीर्घं निःश्वसिति सैरिभः ।
इतश्च अपनीतयुद्धस्य मल्लस्येव मर्द्यते गीवा मेषस्य । इतइतो
ऽपरेषां अश्वानां केशकल्पना क्रियते । अयमपरः पाटच्चर
इव दृढवद्धोमन्दुरायां शाखामृगः । इतश्च भक्तच्युतधृत
मिश्रं पिण्डं हस्ती प्रतिग्राह्यते हस्तिपकैः । आदिशतु भवती ।

(३) एतु, एतु, आर्य्य; ; इमं तृतीयं प्रकोष्ठं प्रविशत्वार्य्यः ।

विदू ॥ प्रविश्य दृष्ट्वा च ॥ ह्री, ह्री, भोः! इधवि तर्दए पओठे
इमादं दाव कुलउत्तजणोववेसणमिन्नं विरददादं आस
णादं। अध्ववाचिदो पासअपीठे चिट्ठइ पोत्यओ। एद अ
मणिमअसारिआसहिदं पासअपीठं। इमे अ अवरे मअण
संघिविग्गहचदुरा विविह वणिआविलित्तचित्तफलअअग्ग
हत्थाइदोतदो परिभमंति गणिआवुद्धविडा। आदेसेदु
भोदी (१)।

चेटी। एदु, एदु, अज्जो; इमं चउठं पओठं पविसदु
अज्जो (२)।

विदू ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ ह्री, ह्री, भोः! इधवि चउठे
पओठेजुवदिकरताडिदाजलधराविअ गंभीरं एदंति मुरआ,
झीणपुणाओविअ गअणादो तारआओ णिवडंति कंसतालआ,
मज्झअरविरुअमज्जरं वज्जदि वंसो। इअं अवरा ईसापणअ

(१) इहापि तृतीयप्रकोष्ठे, इमानि तावत्कुलपुत्र
जनोपवेशननिमित्तं विरचितानि आसनानि। अर्द्धवाचितं
मञ्चे तिष्ठति पुस्तकं। एतच्च मणिमयसारिकासहितपाशक
पीठं। इमे चापरे सन्धिविग्रहचतुराविविधवर्णिकाविलिप्त
चित्रफलकाग्रहस्तादृतस्ततः परिभ्रमन्ति गणिका वृद्धविटाः।
आदिशतु भवती।

(२) एतु, एतु, आर्य्यः; इमं चतुर्थं प्रकोष्ठं प्रविशन्ति
आर्य्यः।

कुविदकामिणीविभ्र अंकारोविदा कररुहपरिमाणेण सारि
ज्जदि वीणा । इमाओ अंवराओ कुसुमरसमत्ताओ विभ्र मज्ज
अरीओ अदिमज्जरअरं पगीदाओ गणिआदा रिआओ णची
अदि, णट्टअं पठोअदि, ससिंगारओ ओवाग्गदा । गवक्खेसु
वादं गेह्मति सलिलगगरीओ । आदेसेदु भोदी (१) ।

चेटी । एदु, एदु, अज्जो; इमं पंचमं पओठुं पविसेदु
अज्जो (२) ।

विदू ॥ प्रविश्य दृष्ट्वा च ॥ ह्री, ह्री, भोः ! इधवि पंचमे
पओठुं अअं दलिद्दजणलो ज्जप्पादणकरो आहरद्द उवचिदो
हिं गुतेल्लगन्धो । विविहसुरहिधूमुग्गरेहिं णिचसत्ताविज्ज
माणि णीससदि विभ्र महानसं दुवारमुहेहिं । अधिअं जसु

(१) आश्चर्यं, भो ! इहापि चतुर्थे प्रकोष्ठे युवतिकर
ताडिता जलधरादिव गम्भीरं नदन्ति मृदङ्गाः, चीणपुण्यादिव
गगणात्तारकानिपतन्ति कांश्यताला, मधुकरविरुतमधुरं
वाद्यते वंशः । इयमपरा र्दयाप्रणयकुपितकामिनीव अङ्गारो
पिता कररुहपरिमर्शेन सार्यते वीणा । इमा अपराः कुसुम
रसमत्तादिव मधुकर्षोऽतिमधुरतरं प्रगीतागणिकादारिका
नृत्यन्ते, नाच्यं पद्यन्ते, सशृङ्गाराः अपवलिताः । गवाक्षेषु
वातं गृह्णन्ति सलिलगर्ग्यः । आदिशतु भवती ।

(२) एतु, एतु, आश्चर्यः ; इमं पञ्चमं प्रकोष्ठं प्रविलार्यः ।

सावेदिमं साहिज्जमाणवज्जविहभक्त्वभोअणगंधो । अअं अवरो
 पडच्चरं विअ पोड्ढिं धोअदि रूपिदारिओ । वज्जविहा
 हारविआरं उवसाहेदि सूवआरो । वज्जंति मोदआ, पच्चंति
 च पूवआ ॥ आत्मगतम् ॥ अवि दाणिं इह वड्ढिअ भुजमुत्ति
 पादोदअं लहिसुं ॥ अन्यतोऽवलोक्य च ॥ इदो गंधव्व सुरग
 णेहिं विअ विविहालंकारसोहिदेहिं गणिआजणेहिं बंधुलेहिं
 सच्चं सग्गीअदि एदं गेहं । भो, के तुह्मे बंधुला णाम (१)?

बंधुलाः । वयं खलु,

परगृहललिताः, परसन्नपुष्टाः,

परपुरुषैर्जनिताः पराङ्गनासु,

परधननिरता गुणेष्ववाच्या

गजकलभादव बंधुलाललामः । १३८

(१) आश्चर्य्यं, भोः! इहापि पञ्चमे प्रकोष्ठे अयं दरिद्रजन
 लोभोत्पादनकरमाहरति उपचितोहिङ्गुतैलगन्धः । विविध
 सुरभिधूमोद्गारैर्नित्यसन्तप्यमानं निःश्वसितो महानसं द्वार
 मुखैः । अधिकमुत्सुकायते मां साध्यमानवज्जविहभक्त्वभोजन
 गन्धः । अयमपरोजोर्णवस्त्रमिव हतपशूदरपेशिं धावति
 रूपिदारकः । विविधाहारविकारमुपसाधयति रूपकारः ।
 वध्यन्ते मोदकाः, पच्यन्ते च पूषकाः । अपोदानीमिह परि
 विष्टं भुङ्क्तु इति पादोदकं लप्स्ये । इह गन्धर्वाप्सरोगणैरिव
 विविधालङ्कारभोभितैर्गणिकाजनैर्वन्धुलैश्च यत्सत्यं स्वर्गायते
 इदं गेहं । भोः, के यूयं बन्धुलानाम?

विदू। आदेसेदु भोदी-(१)।

चेटी। एदु, अज्जो; इमं कट्टं पओठुं पविसदु अज्जो(२)।

विदू ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ ह्री, ह्री, भोः! इधवि कट्टे
पओठे, अअं दाव सुवणरअणाणं कम्म तोरणाइं णीलरअण
विणिकित्ताइं इंदाउहट्ठाणं विश्र दरिस्संति; वेह्लिअ,
मोत्तिअ, पवालपुस्सराअ इंदणील कक्केतरअपदमराअमर
गअ पज्जदिआइं रअणविसेसाइं, अल्लोणं विआरेंति सिप्पणो।
वज्झंति जादरुवेहिं, माणिक्काइं घडिज्जंति, सुवणालंकारा
रत्तमुत्तेण गत्थीअंति मोत्तिआभरणाइं, घसीअंति धीरं
वेडुरिआइं, केदीअंति संखआ, साणिज्जंति पवालआ, सुक्ख
विअंति अविदकुमपत्थरा। सालीअदि सेरलज्जअं, विस्साणी
अदि चंदणरसो, संजोईअंति गंधजुत्तीओ। दीअदि गणिआ
कामुकाणं सकप्पूरं तंवालं, अवलोईअदि सकडक्खअं,
पअट्ठदि हासो, वीअदि अ अणवरअं ससिक्कारं मइरा।
इमे चेडाओ, इमा चेडिआओ, इमे अवरे अवधीरिदपुत्त
दारवित्तामणुस्सा आसवकरआ पीदमदि रेहिं गणिआजणेहिं
जे मुक्का ते पिअंति। आदेसेदु भोदी(३)।

(१) आदिशतु भवती।

(२) एतु, एतु, आर्य्यः; इमं षष्ठं प्रकोष्ठं प्रविशत्यार्य्यः।

(३) आश्चर्य्यं, भो! इहापि षष्ठे प्रकोष्ठे अमूनि तावत्सु
वर्णरत्नानां कर्मा तोरणानि, नीलरत्नविनिक्षिप्तानि, इत्या
युधस्थानमिव दर्शयन्ति, वैदूर्य्यमौक्तिकप्रवालकपुष्पराग

चेटी । एदु, एदु, अज्जो ; इमं सत्तमं पओठं पविसदु
अज्जो (१) ।

विदू ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ हो, हो, भोः ; इधवि सत्तमे
पओठे, सुसिलिइविहंगवाडीसुहणिसणाइं, असोणचुवणप
राइं सुहमणुभवन्ति पारावदमिज्जणाइं, दहिभत्तपूरिदोदरो
बंझणोविअ सुत्तं पठदिपंजरसुओ । इअं अवरा, सामिसंमाण
णालङ्कपसराविअ घरदासी अधिअं कुरुकुराअदि मदणसा
रिआ, अणेअप्फलरसासादपठुइकंठा कुंभदासीविअ कूअदि

इन्द्रनीलकर्कोतरकपद्मरागमरकतप्रभृतीन् रत्नविशेषान्
अन्योन्यं विचारयन्ति शिल्पिनः । बध्यन्ते जातरूपैर्माणिक्यानि ।
घट्यन्ते सुवर्णालङ्कारारक्तसूत्रेण । गथ्यन्ते मौक्तिकाभर
णानि । घृत्यन्ते धीरं वैदूर्याः । छिद्यन्ते शङ्खान् । शाणघर्ष
णेन निर्मायन्ते प्रवालकाः । शोथ्यन्ते आर्द्रकुसुमप्रस्तराः ।
सार्वथ्ये कस्तुरिका । विशेषेण घृत्यते चन्दनरसः । संधोज्यन्ते
गन्धयुक्तयः । दीयते गणिका कामुकयोः सकर्पूरं ताम्बूलं ।
अवलोक्यते सकटाक्षं । प्रवर्त्तते हासः । पीयते चानवरतं
समीत्कारं मदिरा । इमे चेटा, इमाश्चेटिकाः, इमे अपरे
अवधीरितपुत्रदारवित्तामनुष्याः, आसवकरकापीतमदिरै
र्गणिकाजनैर्ये मुक्तास्ते पिवन्ति आदिशतु भवती ।

(१) एदु, एदु, आर्य्यः ; इमं सप्तमं प्रकोष्ठं प्रविशत्वार्य्यः ।

परडङ्गा, आलंविदा णागदंतेसुपंजरपरंपराश्री, जोधीअंति
लाचआ, आलविअंति पंजरकविंजरकवोदाः । इदो विविह
मणिवित्तलिदोविअ अअं सहरिसंणच्चंतो रविकिरणसंतत्तं
पक्खक्खेवेहिं विधुवेदिविअ पासादं घरमोरो ॥ अन्यतोऽव
लोक्य ॥ इदो पीण्डीकिदा विअ चंदपादा पदगदिंसिक्खंता,
विअ कामिणीणं पत्तादो परिभमंति राअहंसमिज्जणा ।
एदे अवरे वुढमहल्लका विअ इदोतदो संचरंति घरसारसा ।
ही ही भोः; पसारअं किदं गणिआए णाणापक्खसमूहेहिं ।
जं सच्चं खु णंदणवणं विअ मे गणिआघरं पडिभासदि ।
आदेसेदु भोदी (१) ।

(१) इहापि सप्तमे प्रकोष्ठे सुस्तिष्ठविहङ्गवाटीसुख
निषण्णानि, अन्योन्यचुम्बनपराणि सुखमनुभवन्ति पारावत
मिथुनानि । दधिभक्तपूरितोदरब्राह्मण इव सूक्तं पठति
पञ्जरश्लोकः । इयमपरा स्वामिसंमाननालब्धप्रसरा इव गृह
दासी अधिकं कुरकुरायते मदनसारिका । अनेकफलरसा
स्वादप्रतुष्टकण्ठाकुम्भदासीव कूजितपरपुष्टा । आलम्बिता
नागदन्तेषु पञ्जरपरम्पराः, योध्यन्ते लावकाः; आला
यन्ते पञ्जरकपोताः । इतस्ततोविविधमणिविचित्रितद्रवायं
सहचरीसहितः संहर्षेण नृत्यन् रविकिरणसंतप्तं पक्षोत्क्षेपै
र्विधुवति इव प्रासादं गृहमयूरः । इतः पिण्डीकृता इव चन्द्र

चेटी। एदु अज्जो; इमं अट्ठमं पओट्ठं पविसदु अज्जो(१)।

विदू॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ भोदि; को एसो पट्टपावार
अपाउदो अधिअदरं अच्चभुदपुणरुत्तालङ्कारालंकिदो
अंग भंगेहिं परिकखलंतोइदोतदो परिभमदि (२)।

चेटी। अज्ज, एसो अज्जआए अअं भादा भोदि (३)।

विदू। केत्तिअं तवच्चरणं कदुअ वसंतसेणाए भादा
भोदि । अधवा । मा दाव; जदिवि एसो उज्जलोसिणिद्धोअ
सुअंधोअ तहवि पमसाणवीधीए जादो विअ चंपअरुक्खो,
अणहिगमणीओ लोअस्स ॥ अन्यतोऽवलोक्य ॥ भोदि, एषा
उण का फुल्लपावारअपाउदा, उवाणहजुअलणिकिखत्ततेस्स
चिक्कणेहिं पादेहिं, उच्चासणे उवविठ्ठा चिट्ठदि (४)।

पादाः पदगतिं शिचन्तीव कामिनीनां । पश्चात्परिभ्रमन्ति
राजहंसमिथुनानि । एते अपरे वृद्धश्रेष्ठाइव इतस्ततः
संचरन्ति गृहसारसाः । आश्चर्यं भोः ! प्रसारणं कृतं गणि
कायानानापचिसमूहेः । यत्सत्यं खलु नन्दनवनमिव मे
गणिकागृहं प्रतिभासते आदिशतु भवती ।

(१) एतार्थः, इममष्टमं प्रकोष्ठं प्रविशालार्थः ।

(२) हे कएष पट्टपावारकप्रावृतोऽधिकतरं अत्यहुत
पुनरुत्तालङ्कारालङ्कृतः अङ्गभङ्गैः परिसखलन् इतस्ततः परि
भ्रमति ।

(३) आर्य, एष आर्यायाअयं भ्राता भवति ।

(४) कियत्तपञ्चरणं कृत्वा वसन्तसेनायाभ्राता भवति ।

चेटी । अज्ज, एसा खुअज्जाणं अज्जाए अत्तिआ (१) ।

विदू । अहो, से करइहाइणोए पोइवित्थारो; ता किं, एदं पवेसिअ महादेवं विअ दुआरसोहा इड्ड घरे णिमिदा (२) ।

चेटी । हदास-मा एवं उवहस अज्जाणं अत्तिअं । एसा खु चाउत्थिएण पीडीअदि (३) ।

विदू ॥ सपरिहासं ॥ भअवं चाउत्थिअ एदिणा उव आरेण मंपि बज्जाणं आलोएहि (४) ।

चेटी । हदास, मरिस्ससि (५) ।

अथवा मा तावत्; यद्यपि एषउज्ज्वलः स्निग्धश्च सुगन्धश्च तथापि अज्ञानवीथ्यां जातइव चम्पकवृक्षः अनभिगमनीयो लोकस्य । भो, एषा पनः का, पुष्पप्रावारकप्रावृता उपानद्यु गलनिक्षिप्ततैलचिक्कणैः पादैः उच्चासनोपविष्टा तिष्ठति ।

(१) आर्य्य, एषा खल्वस्माकं आर्य्यायामाता ।

(२) अहो अस्याअपविचडाकिन्याउदरविस्तारः तत्किं मेतां प्रविश्य महादेवमिव द्वारशोभा इह गृहे निर्मिता ।

(३) हताश; मैवमुपहसास्माकं मातरं । एषा खलु चातुर्थिकेन पीड्यते ।

(४) भगवन्, चातुर्थिक एतेनोपचारेण मामपि ब्राह्मणं आलोकय ।

(५) हताश, मरिष्यसि ।

विदू ॥ सपरिहासं ॥ दासी ए धीए, वरं इदिसोसूणपीण
जठरोमुदोजेव्व, सोऊसुरासवमत्तिआ एआवत्थं गदा हि
गत्तिआ जद मरदि, एत्थ अत्तिआ भोदि सिआलसहसूज
त्तिआ । भोदि किं तुह्माणं जानवत्ता वहन्ति (१) ।

चेटी । अज्ज; णहि, णहि (२) ।

विदू । किं वा एत्थ पुक्कीअदि, तुह्माणं खु पेम्भणिम्मलजले,
मअणसमुद्दे, त्यणणीअं वजहणाएव जाणवत्तामणहरणा ।
एवं वसंतसेणाए वज्जवुत्तंतं, अट्ठपओट्ठभवनं पेक्खिअ, जं सच्चं
जाणामि, एकत्थं विअ तविट्ठअं दिट्ठं, पसंसिदूं एत्थि मे वाआ
विहवो । किं दाव, गणिआघरो, आदु कुवेरभवनपरिच्छे
दोत्ति । कहिं तुह्माणं अज्जआ (३) ।

(१) दास्याः पुत्रि; वरं ईदृशः शूनपीनजठरोमृतएव
सीधुसुरासवमत्ता एतादृशीमवस्थां गता हि अतिवृद्धा यदि
म्रियते, अत्र माता भवति शृगालसहस्रयात्रा । हे भवति
किं युष्माकं यानपात्राणि वहन्ति ।

(२) आर्य्य; नहि, नहि ।

(३) किं वा अत्र पृच्छते युष्माकं खलु प्रेमनिर्मलजले
मदनसमुद्रे स्तननितम्बजघनान्येव यानपात्राणि मनोहराणि ।
एवं वसन्तसेनायावज्जवृत्तान्तं, अष्टप्रकोष्ठं भवनं प्रेक्ष्य, यत्सत्त्वं
जानामि एकस्मिन्निव त्रिपिष्टपं दृष्टं प्रशंसितुं नास्ति मे वाचा
विभवः । किं तावत् गणिकागृहं, अथवा कुवेरभवनपरिच्छेद
इति । कुत्र युष्माकमार्याः ।

चेटी। अञ्ज, एषा रुक्मवाडिआए चिट्ठदि, ता पविसदु
अञ्जो (१)

विदू ॥ प्रविश्य दृष्ट्वा च ॥ ह्री, ह्री, भोः! अहो रुक्मवाडि
आए सस्मिरिअदा, अकुरीअकुसुमा जत्थ रोविदाणेअवा
दवा णिरंतरपादवतलणिमिदा, जुवतिजणजहणपमाणा,
पट्टदोला, सुवणजूहिआ सेहालिआ मालई मल्लिआ णोमा
लिआ कुरवआअदिमोत्तअप्पज्जदिकुसुमेहिं, सअं णिवडि
देहिं, जं सअं लज्ज करेदि विअ एंदणवणस्स सस्मिरीअदं।
॥ अन्यतोऽवलोक्य ॥ इदोअ उदअंतस्सरममप्पहेहिं, कमल
रत्तोप्पलेहिं संज्ञाअदि विअ दिहिआ। अविअ एसो असोअ
वुक्को एवणिगअकुसुमपल्लवो भादि, सुहडोव्व समरमज्जदि
घणलोहिदपंकचच्चिको। भोदु; ता कहिं तुह्माणं अञ्जआ(२)।

(१) आर्य्य, एषा रुक्मवाटिकायां तिष्ठति; तस्मात् प्रवि
शत्वार्थः।

(२) आश्चर्य्य, भो! अहोरुक्मवाटिकायाः सश्रीकता
अकुरीतिकुसुमायत्र रोपिताअनेकपादपाः निरन्तरपादप
तलनिर्मिता, युवतिजनजघनप्रमाणा, पट्टदोला सुवर्ण
यूथिका श्रेफालिका मालती मल्लिका नवमल्लिका कुरवकाति
मुक्तकप्रभृतिकुसुमैः, स्वयं निपतितैर्यत्सत्यं लघूकरोतीव नन्दन
वनस्य सश्रीकतां। इतश्च, उदयसूर्य्यसमप्रभैः कमलरत्नो

चेटी । अज्ज, ओणमेहि दिट्ठिअं, पेक्ख अज्जअं (१) ।

विदू ॥ दृष्ट्वा उपसृत्य ॥ सेत्थि भोदीए (२) ।

वसं । अये मैत्रेय ॥ उत्थाय ॥ स्वागतमिदमासनमत्रो
पविशताम् ।

विदू । उवविसदु भोदी (३) ॥ उभावुपविशतः ॥

वसं । अयि, कुशलं सार्यवाहपुत्रस्य ।

विदू । भोदि कुशलं (४) ।

वसं । आर्य्य मैत्रेय, अपीदानीम् ।

गुणप्रवालं विनयप्रशाखं विस्रंभमूलं महनीयपुष्पं,

तं साधु दृष्टं स्वगुणैः फलाढ्यं, सुहृदि हृद्भाः सुखमाश्रयन्ति ।

विदू ॥ स्वगतं ॥ उपलक्षितं दुष्टविलासिणीए ॥ प्रकाशं ॥
अधदं (५) ।

वसं । अये, किमागमनप्रयोजनं ।

त्यलैः संध्यायते इव दीर्घिका । अपिच । एष अनेकवृत्तेनव
निर्गतकुसुमपल्लवोभाति, सुभटइव समरमध्ये घनलोहित
पङ्कचर्चिकः । तत्कुत्र युष्माकमार्या ।

(१) आर्य्य, अवनमय दृष्टिं, पश्यार्या ।

(२) स्वस्ति भवत्यै ।

(३) उपविशतु भवती ।

(४) हे कुशलं ।

(५) उपलक्षितं दुष्टविलासिन्या । अयकिं ।

विदू। सुणादु भोदी। तत्रभवं चारुदत्तो सीमे अञ्जलिं
कदुअ भोदिं विणवेदि (१)।

वसं ॥ अञ्जलिं बद्धा ॥ किमाज्ञापयति।

विदू। मए तं सुवण्णभंडअं विसुंभादो अत्त ण के रकेत्ति
कदुअ, जूदे हारिदं, सो अ सहिओ राआवत्थआरी ण
आणी, अदि कहिं गदो त्ति (२)।

चेटी। अज्जए, दिट्ठिआ वडुषि; अज्जो जूदिअरो
संवुत्तो (३)।

वसं ॥ खगतं ॥ कथं, चोरेण अवहदं सोडोरदाए जूदे
हारिदोत्ति भणदि; अदो जेव्व कामीअदि (४)।

विदू। ता, तस्स कारणादो गेह्णु भोदी इमं रअणा
वलिं (५)।

(१) शृणोतु भवती। तत्रभवान् चारुदत्तः शीघ्रं
अञ्जलिं कृत्वा आर्या विज्ञापयति।

(२) मया तत्सुवर्णभाण्डं विअम्भादात्मनः कृते, इति
कृत्वा, द्यूते हारितं, सच सभिको राजावश्यकारी, न ज्ञायते
कुत्र गतइति।

(३) आर्य्य, दिष्ट्या वर्द्धमे; आर्य्याद्यूतकरः संवृत्तः।

(४) कथं, चोरेणापहृतं शौण्डोरतया द्यूते हारितं
इति भणति; अतएव काम्यते।

(५) तत्तस्य कारणात् गृह्णातु भवती इमां रत्नावलीं।

वसं ॥ आत्मगतं ॥ किं दंसेमि तं अलंकारं ॥ विचिन्त्य ॥
अथवा ए दाव (१) ।

विदू । किं दाव ए गेह्मदि भोदी एदं रअणावलिं (२) ।

वसं ॥ विहस्य सखीमुखं पश्यन्ती ॥ मित्तेअ, कथं ए गेह्मिस्सं
रअणावलिं ॥ इति गृहीत्वा पार्थ्यं स्थापयति; स्वगतं ॥ कथं
झोणकुसुमादो वि सहआरपादवादो मअरंदविंदओ णिव
उंति ॥ प्रकाशं ॥ अज्ज, विण्वेसि तं जूदिअरं मम वअणेण
अज्जचारुदत्तं; अहं वि पदोसे अज्जं पेक्खिदुं आगमिस्सामि
मिति (३) ।

विदू ॥ स्वगतं ॥ किं, अलं तहिं गदुअ गेह्मिस्सदि ॥ प्रकाशं ॥
भोदि, भणामि ॥ स्वगतं ॥ एणीअत्तीअदु इमादो गणिआपसं
गादोत्ति (४) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) किं, दर्शयामि तमलङ्कारं । अथवा न तावत् ।

(२) किं तावत् न गृह्णाति भवती इमां रत्नावलीं ।

(३) मैत्रेय, कथं न ग्रहीष्यामि रत्नावलीं । कथं, हीनकुसु
मादपि सहकारपादपान्मकरन्दविन्दोनिपतन्ति । आर्थ्यं,
विज्ञापयसि तं द्यूतकरं मम वचनेनार्थ्यचारुदत्तं । अहमपि
प्रदोषे आर्थ्यं प्रेक्षितुं आगमिष्यामि ।

(४) किमन्यत्तत्र गत्वा ग्रहीष्यति । हे भवति, भणामि ।
निवर्त्ततामस्मात् गणिकाप्रसङ्गादिति ।

वसं । हंजे, गेह्ण एदं अलङ्कारं; चारुदत्तं अहिरमिदं
गच्छाम् (१) ।

चेटी । अज्ज ए, पेक्ख, पेक्ख; उन्नमदिअकालदुद्दिहिं (२) ।

वसं । उदयंतु नाम मेघा, भवतु निशा, वर्षमविरतं पततु,
गणयामि नैव सख्यं, दयिताभिमुखेन हृदयेन ।

हंजे हारं गेह्ण अलङ्गं आअक्ख (३) ॥ इति निष्क्रान्ताः
सर्वे

मदनिकाशर्विलकश्यतुर्योऽङ्कः

(१) चेटी, गृहाणैतं अलङ्कारं, चारुदत्तमभिरन्तुं
गच्छामः ।

(२) आर्य्ये, पश्य, पश्य; उन्नमत्यकालदुर्दिनमिति ।

(३) चेटी, हारं गृहीत्वा शीघ्रमागच्छ ।

अथ पञ्चमोऽङ्कः ।

ततः प्रविशति आसनस्थः सोत्कण्ठश्चारुदत्तः ।

चारु ॥ ऊर्ध्वमवलोक्य ॥ उन्नमत्यकालदुर्द्दिनम् । यद्देतत् ।

आलोकितं गृहशिखण्डिभिरुत्कलापै,

ह्रैमैर्यियासुभिरपाकृतमुन्मनस्कैः,

आकालिकं सपदि दुर्द्दिनमन्तरीच

मुत्कण्ठितस्य हृदयं च समं हणद्धि ।

अपिच । मेघोजलार्द्रमहिषोदरभृङ्गनीलो,

विद्युत्प्रभारचितपीतपटोत्तरीयः,

आभाति संहतवलाकगृहीतशंखः,

खङ्गेश्वोऽपरद्वक्त्रमिति प्रवृत्तः ।

अपिच ।

केशवगात्रश्यामः, कुटिलबलाकावलीरचितशङ्खः,

विद्युद्गुणकौशेयश्चक्रधरद्वोन्नतोमेघः ।

एतानिषिक्तरजतद्रवसंनिकाशा

धारा जवेन पतिताजलदोदरेभ्यः,

विद्युत्प्रदीपशिखया क्षणनष्टदृष्टा

श्विन्नाद्वाम्बरपटस्य दशाः पतन्ति ॥ ५ ॥

संसत्तैरिव चक्रवाकमिथुनैर्हंसैः प्रडोनैरिव,
व्याविद्धैरिव मीनचक्रमकरैर्हर्म्यैरिव प्रोज्झितैः,
तैस्तैराकृतिविस्तरैरनुगतैर्मघैः समभ्युन्नतैः,
पत्रकैश्चमिवेह भाति गगणं, विस्त्रेपितैर्वायुना । ॥५॥

एतत्तद्भूतराष्ट्रचक्रसदृशं मेघान्धकारं नभो
दृष्टो गजति, चातिदर्पितबलोदुर्योधनो वा शिखी;
अचक्षुर्जितो युधिष्ठिरद्वारण्यं गतः कोकिलो,
हंसाः, संप्रति पाण्डवा इव, वनादज्ञातचर्यं गताः । ॥५॥

॥ विचिंत्य ॥ चिरः खलु कालो मेवैवस्य वसन्तसंन्यायाः
सकाशं गतस्य नाद्याप्यागच्छति ।

॥ प्रविश्य विदूषकः ॥ अहो गणिआए लोभोअ, दक्खिण
दाअ, जदो न कधा कदा अणा, अणाअरेण जेव्व अभणिअ,
किंवि एअमेअ गहिदा रअणावली । एत्तिआए च्छद्धीए ण
तए अहं भणिदो, अज्ज मित्तेअ वोसमीअदु मल्लकेण, पाणीअं
पिविअ गल्लीअदु त्ति । ता मा दाव दासीए धीआए गणिआए ।
सुठु खुवुच्चदि; अकंदसमुत्थिदा पदुमिणी, अवंचओवाणि ओ,
अचोरो सुवणआरो, अकलहोगामसमागमो, अलुद्धा
गणिअत्ति, दुक्करं एदे संभावीअति । ता पिअवअस्सं गदुअ,
इमादो गणिआपसंगादोणिवत्तावेमि ॥ परिक्रम्य दृष्ट्वा ॥
कधं, पिअवअस्सो रुक्खवाडिआए उवविट्ठो चिट्ठदि; ता
जाव, उवसण्णामि ॥ उपसृत्य ॥ सोत्थि भोदे, वड्डुदु भवं (१) ।

(१) अहोगणिकायालोभः अनुदारता च; यतो न कथा

+ चारु ॥ विलोक्य ॥ अये सुहृन्मैत्रेयः प्राप्तः । वयस्य
स्वागतमास्यताम् ।

विदू । उवविट्टन्नि (१) ।

चारु । वयस्य, कथयत कार्य्यम् ।

विदू । तं खु कज्जं विण्णट्ठं (२) ।

चारु । किं तथा न गृहीता रत्नावली ।

विदू । कुतो अज्झाणं एत्तिअं भाअधेअं; एवणल्लिणको
मलं अज्जलिं मत्थए कडुअ पडिक्खिआ (३) ।

चारु । तत्किं ब्रवीषि नष्टमिति ।

कृता अन्या अनादरेणैव अभणित्वा किमपि एवमेव गृहीता
रत्नावली । एतावत्या च्छद्या; न तथा अहम्भणितः आर्य्य
मैत्रेय, विश्राम्यतु मलकेन, पानीयं पीत्वा गम्यतामिति, तत्
मा तावत् दास्याः पुत्यागणिकायाः । सुष्ठु खलु उचिता, अकन्द
समुत्थिता पद्मिनी, अवज्जकोवणिक, अचौरः सुवर्णकारः,
अकलहोगामसमागमः, अलुब्धा गणितेति दुष्करं एते
सम्भाव्यन्ते । तत् प्रियवयस्यं गत्वा, अस्मात् गणिकाप्रसङ्गात्
निवर्त्तयामि । अयं प्रियवयस्यो वृक्षवाटिकायामुपविष्ट
स्तिष्ठति, तत् यावदुपसर्पामि ; खल्वि भवते, वर्द्धतां भवान् ।

(१) उपविष्टोऽस्मि ।

(२) तत्खलु कार्य्यं विनष्टं ।

(३) कुतोऽस्माकमेतावद्भागधेयं, यत् नवनलिनकोमलं
अज्जलिं मस्तके कृत्वा प्रतिगृहीता ।

विदू। भो, कथं ण विण्हं, जं अभुत्तपीदस्स, चोरेहिं
अवहदस्स, अप्पमुल्लस्स सुवणभंडअस्स कारणादो, चदुस्समुद्द
सारभूदो रअणमाला हारिदा (१)।

चारु। वयस्य मा मैवं।

यं समालम्ब्य विश्वासं न्यासेऽस्मासु तथा कृतः,

तस्यैतन्महतोमूल्यं प्रत्ययस्यैव दीयते। १५१

विदू। भो, वअस्स; एदं पि मे दुदिअं संतावकारणं; जं
सहीअणदिणसंणाए पडंताववारिदं मुहं कदुअ, अहं उवह
सिदो। ता अहं बंझणे भविअ दाणिं भवन्तं सीसेण पडिअ
विषवेमि। णिवत्तीअदु अप्पा इमादो वज्जपच्चवाआ गणिआ
पसंगादो। गणिआ णाम पादुअन्तरप्पविट्ठा विअ लेट्ठुआ
दुःखेण उण णिराकरोअदि। अविअ, भो वअस्स, गणिआ,
हत्थी, काअठ्ठुओ, भिक्खु, चाटो, रासहो अ, जहिं एदे
णिवसंति तहिं दुट्ठावि ण जाअंति (२)?

(१) भो, कथं न विनष्टं, यत् अभुक्तपीतस्य, चौरैरपहृतस्य,
अप्रमूल्यस्य सुवर्णभाण्डस्य कारणात्, चतुःसमुद्रसारभूता
रत्नमाला हारिता।

(२) भो, वयस्य, एतदपि मे द्वितीयं सन्तापकारणं; यत्
सखीजनदत्तसंज्ञया पटान्तापवारितं मुखं कृत्वा, अहमुप

चाह । वयस्य, अलमिदानीं सर्व्वं परिवादमुक्त्वा । अवस्य
 धैवासि निवारितः । पश्य ।

वेगं करोति तुरगस्वरितं प्रयातुं,
 प्राणव्ययान्न चरणास्तु तथा वहन्ति ;
 सर्व्वत्र यान्ति पुरुषस्य चलाः स्वभावाः,
 खिन्नास्ततो हृदयमेव पुनर्विशन्ति । ॥८॥

अपिच । वयस्य ।

यस्याथास्तस्य सा कान्ता, धनहार्य्याह्वमौ जनः ।

॥ स्वगतं ॥ न ; गुणहार्य्योह्वमौ जनः ॥ प्रकाशम् ॥

वयमर्थैः परित्यक्ता, ननु त्यक्तैव सा मया । ॥९॥

विदू ॥ अधोऽवलोक्य स्वगतम् ॥ जधा, एसो उद्धं पेक्खिअ,
 दीहं णिस्समदि; तधा तक्केमि मए विणिवारिअंतस्स अधि
 अदरं वह्ठिदा से उक्कण्ठा; ता, सुहु खु एवं वुच्चदि, वामो
 कामोत्ति ॥ प्रकाशं ॥ भो वअस्स, भणिदं च ताए, भणेहि

हसितः । तदहं ब्राह्मणोभूत्वा, इदानीं भवन्तं शीर्षेण पतित्वा,
 विज्ञापयामि । निवर्त्यतामात्मा अस्मादङ्गप्रत्यवायात् गणिका
 प्रसङ्गात् । गणिका, नाम, पादुकान्तरप्रविष्टा इव, शर्करा,
 दुःखेन पुनर्निराक्रियते । अपिच, अहो वयस्यं, गणिका, हस्ती,
 कायस्थो, भिक्षुः, चाटो, रामभक्ष्य, यत्र एते निवसन्ति, तत्र
 दुष्टा अपि न जायन्ते? अपितु जायन्ते एव ।

चारुदत्तं, अज्ज पञ्चोसे मए एत्थ आगंतव्वं त्ति । ता तक्केमि
रअणावलीए अपरितुट्ठा अपरं मग्गिदुं आअनिस्सदि त्ति(१)।

चारु । वयस्य, आगच्छतु, परितुष्टा यास्यति ।

चेष्टः ॥ प्रविश्य ॥ अवेध माणहे ।

जधा जधा वस्सदि अन्नखण्डे, तधातधा तिसदि पुट्टिचम्मे ।
जधा जधा लग्गदि शीदवादे, तधा तधा वेवदि मे हलक्के (२)

॥ प्रहस्य ॥

वंशं वा ए सत्तद्धिदं सुसहं, वोणं वा ए सत्ततन्तिं णदन्तिं;

गीअं गा ए गद्दहस्साणुरूवं को मे गाणे तुंबरू णारदेवा । ॥ १ ॥

अणत्तद्धि अज्ज आ ए वसन्तसेणा ए, कुंभील आ गच्छ तुमं,

(१) यथा एष ऊर्ध्वं प्रेक्ष्य दीर्घं निःश्वसति; तथा तर्क
यामि मया निवार्यमाणस्य अधिकतरं वृद्धा अस्योत्कण्ठा;
तत् सुष्ठु खल्वेवमुच्यते, कामोत्रामइति । भो वयस्य, भणितञ्च
तथा, भण चारुदत्तं, अद्य प्रदोषे मया अत्र आगन्तव्यमिति ।
तत्तर्कयामि रत्नावल्या अपरितुष्टा अपरं याचितुं आगमि
ष्यतीति ।

(२) अवेत मानवाः ।

यथा यथा वर्षति अन्नखण्डं, तथा तथार्द्रा भवति पृष्ठचर्मा;
यथा यथा लगति शीतवातः, तथा तथा वेपते मे हृदयं ।

ममागमणं अञ्जचारुदत्तस्य निवेदेहि न्ति; ता जावअञ्ज
 चारुदत्तस्य गेहं गच्छामि ॥ परिक्रम्य प्रविष्टकेन ॥ दृष्ट्वा ॥
 एषे चालुदत्तो लुक्खवाडिआए चिट्ठदि । एसेवि से दुट्ठ
 वडुके; ता जाव उवसप्पेमि । कथं, ठक्किदे दुवाले लुक्खवाडि
 आए? भोदु, एदस्स दुट्ठवडुकस्स सखं देमि (१) ॥ इति लोष्ट
 गुटिकाः क्षिपति ॥

विदू । अए, को दाणिं एसो पाआरवेट्ठिदं विअ कइत्थं
 मं लोष्टकेहिं ताडेदि (२) ।

चारु । आरामप्रासादवेदिकायां क्रीडद्भिः पारावतैः
 पातितं भवेत् ।

(१) वंशं वादयामि सप्तकिद्रं सुशब्दं,

वीणां वादयामि सप्ततन्त्रां नदन्तीं,

गीतं गायामि गर्द्धभस्यानुरूपं,

कोमे गाणे तुम्बुरुर्नारदेवा ।

आञ्जप्पोऽस्मि आर्य्या वसन्तसेनया, कुम्भीलक, गच्छ त्वं ममा
 गमनं आर्य्यचारुदत्तस्य निवेदयेति; तद्यावत् आर्य्यचारुदत्त
 स्य गेहं गच्छामि । एष, चारुदत्तो वृक्षवाटिकायां तिष्ठति;
 एषोऽपि सदुष्टवटुकः; तद्यावदुपसर्पामि । कथमाकादितं द्वारं
 वृक्षवाटिकायाः? भवतु, एतस्य दुष्टवटुकस्य संज्ञां ददामि ।

(२) अये कइदानीं एष प्राकारवेष्टितमिव कपित्थं, मां
 लोष्टकैस्ताडयति ।

विदू। दासीए उक्त, दुष्टपारावन्न, चिट्ठ, चिट्ठ; जाव
एदिणा दंडअट्टेण, सुपक्कं विअ चूअफलं, इमादो पासादादो
भूमोए पाउइस्सं (१) ॥ इति दण्डकाष्ठमुद्यम्य धावति ॥

चारु ॥ यज्ञोपवीते आकृष्य ॥ वयस्य, उपविश; किमनेन;
तिष्ठतु दयितासहितस्तपस्वी पारावतः ।

चेटः । कथं, पारावदं पश्यदि, मं ण पेक्खदि । भोदु, अब
राए लोड्डगुडिआए पुणोवि ताउइस्सं (२) ॥ तथा करोति ॥

विदू ॥ दिशोऽवलोक्य ॥ कथं, कुम्भीलआ! ता जाव
उवसप्पामि ॥ उपसृत्य ॥ द्वारमुद्वाह्य ॥ अरे, कुम्भीलआ,
पविस, साअदन्दे (३)

चेटः ॥ प्रविश्य ॥ अज्ज, वंदामि (४) ।

विदू । अरे कच्चिं तुमं ईदिसे दुद्धिणे अंधआरे आअदो (५) ।

(१) दास्याःपुत्र, दुष्टपारावत, तिष्ठ, तिष्ठ; यावदेतेन
दण्डकाष्ठेन, सुपक्कमिव चूतफलं, अस्मात् प्रासादात् भूमौ
पातयिष्यामि ।

(२) कथं, पारावतं पश्यति, मां न प्रेक्षते । भवतु, अपरया
लोड्डगुटिकया पुनरपि ताडयिष्यामि ।

(३) कथं, कुम्भीलक! तत् यावदुपसर्पामि; अरे कुम्भी
लक, प्रविश, स्वामतन्ते ।

(४) आर्य्य, वन्दे ।

(५) अरे, कुत्र त्वं ईदृशे दुर्दिने अन्धकारे आगतः ।

चेटः । अले, एषा शा (१) ।

विदू । का एषा का (२) ।

चेटः । एषा शा (३) ।

विदू । किं दाणिं दासीए उत्ता, दुब्भिक्षकाले वुठ्ठरंको विअ, उद्धकं मासाअसि एषाशाशेति (४) ।

चेटः । अले, तुमं पि दाणिं इंदमहकामुको विअ, सुठ्ठु किं काकाअसि, काकेत्ति (५) ।

विदू । ता कहेहि (६) ।

चेटः ॥ स्वगतं ॥ भोदु, एवं भणिसूं ॥ प्रकाशं ॥ अले, पछं दे दइस्सं (७) ।

विदू । अहं, ते मुंडे गोडं दइस्सं (८) ।

(१) अरे, एषा सा ।

(२) का एषा का ।

(३) एषा सा ।

(४) किमिदानीं दास्याः पुत्र, दुर्भिक्षकाले वृद्धरक्षद्वज्ज्वलकं व्यासायसे एषा सा मेति ।

(५) अरे, त्वमपि इदानीं इन्द्रमखकामुकद्वज्ज्वलकं व्यासायसे काकेति ।

(६) तत् कथय ।

(७) भवतु, एवं भणियामि । अरे, प्रभं ते दास्यामि ।

(८) अहन्ते मस्तके पादं दास्यामि ।

चेटः । अले, जाणाहि दाव तेण हि कस्मिं काले चूआ मो
लेन्ति (१) ।

विदू । अरे, दासीए उत्ता, गिह्णे (२) ।

चेटः ॥ सहासं ॥ अले, एहि एहि (३) ।

विदू ॥ स्वगतं ॥ किं दाणिं एत्थ कहिस्सं ॥ विचिन्त्य ॥ भोदु,
चारुदत्तं गदुअ पुह्मिस्सं ॥ प्रकाशं ॥ अरे, मुज्जत्तअं चिह्णं
॥ चारुदत्तमुपसृत्य ॥ भो वअस्स, पुह्मिस्सं दाव, कस्मिं काले
चूआ मौलेन्ति (४) ।

चारु । मूर्ख, वसन्ते ।

विदू ॥ चेटमुपगन्व ॥ मुक्ख, वसन्ते (५) ।

चेटः । दुदिअं दे पल्लन्दस्सं । सुसमिद्धाणं गामाणं को
रक्खअं करेदि (६) ।

(१) अरे, जानीहि तावत् तेन हि कस्मिन्काले चूताः
मुकुलवन्तो भवन्ति ।

(२) अरे, दास्याः पुत्र, गीष्णे ।

(३) अरे, नहि नहि ।

(४) किमिदानीमत्र कथयिष्यामि । भवतु, चारुदत्तं गत्वा
प्रक्ष्यामि । अरे मुहूर्त्तकं तिष्ठ । भो वयस्य, प्रक्ष्यामि तावत्,
कस्मिन्काले चूताऽनुकुला भवन्ति ।

(५) मूर्ख, वसन्ते ।

(६) द्वितीयन्ते प्रअं दास्यामि । सुसमिद्धानां ग्रामाणां
कोरक्षां करोति ।

विदू। अरे, रक्षा (१)।

चेटः ॥ सहासं ॥ अरे, नहि नहि (२)।

विदू। भोदु, संसए पडिदह्नि ॥ विचिन्थ ॥ भोदु, चारु
दत्तं पुणोवि पुह्निस्सं (३) ॥ पुनर्निवृत्य चारुदत्तं तथैवो
दाहरति ॥

चारु। वयस्य, सेना।

विदू ॥ चेटमुपगम्य ॥ अरे, दासीए पुत्ता, सेणा (४)।

चेटः। दुवेवि एकस्मिन् कदुअ, शिग्वं भणाहि (५)।

विदू। सेनावसन्ते।

चेटः। एं, पडिअत्तिअ, भणाहि (६)।

विदू ॥ कायेन परिवृत्य ॥ सेनावसन्ते (७)।

चेटः। अले, मुखे बडुठुका, पदादं पडिवत्तावेहि (८)। +

(१) अरे, रथ्या।

(२) अरे, नहि नहि।

(३) भवतु, शंसये पतितोऽस्मि। भवतु, चारुदत्तं पुन
रपि प्रक्ष्यामि।

(४) अरे, दासीपुत्र, सेना।

(५) अरे, द्वे अपि एकस्मिन् कृत्वा शीघ्रं भण।

(६) ननु परिवृत्य भण।

(७) सेनावसन्ते

(८) अरे, मुखे वटुक, पदे परिवर्त्तय।

विदू ॥ पादौ परिवृत्य ॥ सेनावसन्ते ।

विटः । अले, अक्षरपदाइं परिवृत्तावेहि (१) ।

विदू ॥ विचिन्त्य ॥ वसन्तसेना (२) ।

चेटः । एषा सा आगता (३) ।

विदू । ता जाव चारुदत्तस्स णिवेदेमि ॥ उपसृत्य ॥
भो चारुदत्त, धणिओ दे आगदो (४) ।

चारु । कुतोऽस्मात्कुले धनिकः ।

विदू । जइ कुले एत्थि, ता दुवारे अत्थि । एसा वसन्त
सेना आगता (५) ।

चारु । वयस्य, किं मां प्रतारयसि ।

विदू । जइ मे वअणे ण पत्तिआअसि, ता एदं कुम्भीलअं
पुच्छ । अरे दासीए पुत्ता, कुम्भीलअ, उवसप्प (६) ।

(१) अरे अक्षरपदे परिवर्तय ।

(२) वसन्तसेना ।

(३) एषा सा आगता ।

(४) तत् यावत् चारुदत्तस्य निवेदयामि । भो चारुदत्त,
धनिकस्ते आगतः ।

(५) यदि कुले नास्ति, तत् द्वारे अस्ति । एषा वसन्तसेना
आगता ।

(६) यदि मे वचने न प्रत्ययसे, तदेनं कुम्भीलकं पृच्छ ।
अरे दास्याः पुत्र कुम्भीरक उपसर्प ।

चेटः ॥ उपसृत्य ॥ अञ्जं बंदामि (१) ।

चारु । भद्र, स्वागतं, कथय सत्यं, प्राप्ता वसन्तसेना ।

चेटुः । एषा सा आश्रदा वसन्तसेना (२) ।

चारु ॥ सहर्षं ॥ भद्र, न कदाचित्प्रियवचनं निष्कलीकृतं
मया; तद्गृह्यतां पारितोषिकं ॥ इत्युत्तरीयं प्रयच्छति ॥

चेटः ॥ गृहीत्वा; प्रणम्य सपारितोषं ॥ जाव अञ्ज आ ए
णिवेदेमि (३) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

विदू । भो अवि जाणासि, किं निमित्तं ईदृशे दुर्दिणे
आश्रदन्ति (४) ।

चारु । वयस्य न सम्यगवधारयामि ।

विदू । मए जाणिदं; अप्पमुल्ला रअणावली वज्जमुखं सुवर्ष
भाण्डं अन्ति ण परितुष्टा अवरं मग्गिदं आश्रदा (५) ।

चारु ॥ स्वागतं ॥ परितुष्टा यास्यति ।

॥ ततः प्रविशति उज्ज्वलाभिसारिकावेशेन वसन्तसेना,
सोत्कंठा, कचधारिणी विटश्च ॥

(१) आर्य्यं, वन्दे ।

(२) एषा सा आगता वसन्तसेना ।

(३) यावदार्य्यायानिवेदयामि ।

(४) भो अपि जानासि किं निमित्तं ईदृशे दुर्दिने आगतेति ।

(५) मया ज्ञातं अल्पमूल्या रत्नावली वज्रमुखं सुवर्ष
भाण्डं, इति न परितुष्टा अपरं चाचितुमागता ।

विटः ॥ वसन्तसेनामुद्दिश्य ॥

अपेक्षा श्रीरेषा, प्रहरणमनङ्गलं ललितं,
कुलस्त्रीणां शोकोमदनवरवृक्षस्य कुसुमं;
सलीलं गच्छन्ती, रतिसमयलम्बा प्रणयिनी,
रतिसेवे रङ्गे प्रियपथिकसार्थैरनुगता ।

वसन्तसेने, पश्य, पश्य ।

गर्जन्ति शैलशिखरेषु विलम्बिविम्बा

मेघावियुक्तवनिता हृदयानुकाराः;

येषां रवेण सहसोत्पतितैर्मयूरैः

खं वोज्यते मणिमयेरिव तालवृक्षैः । ॥ १२ ॥

अपि च ।

पङ्कक्तिवमुखाः पिवन्ति सलिलं धाराहताददुराः,

कण्ठं मुञ्चति वर्हिणः समदनो ; नीपः प्रदीपायते ।

संन्यासं कुलदूषणैरिव जनैर्मेघैर्वृतश्चन्द्रमा,

विद्युन्नीचकुलोद्गतेव युवतिर्नैकच सन्निष्ठते । ॥ १३ ॥

वसं । भाव, सुष्ठु दे भणितं (१) ॥ एषा हि ॥

मूढे निरन्तरपयोधरया मयैव

कान्तः सहाभिरमते यदि किन्तवाच ;

माङ्गजितैरिति मुहुर्विनिवारयन्ती

मागं रूपं हि कुपितेव निशा सपत्नी । ॥ १४ ॥

(१) भाव, सुष्ठु ते भणितं ।

विटः । भवत्वेवं तावदुपलभ्यतां तावदिष्यं ।

वसं । भाव, किमनया स्त्रीस्वभावदुर्विदग्धयोपासनाया ।

पश्यतु भावः ।

मेघावर्षन्तु गर्जन्तु मुञ्चन्त्यग्निमेव वा,

गणयन्ति न शीतोष्णं रमणाभिमुखाः स्त्रियः । १७५

विटः । वसन्तसेने पश्य । अयमपरः,

पवनचपलवेगः, स्थूलधाराशरौघः,

स्नितपटहनादः, स्पष्टविद्युत्पताकः,

हरति करसमूहं खे शशांकस्य मेघो,

नृपद्वयपुरमध्ये मन्दवीर्यस्य शत्रोः । १७६

वसं । एवं षेदं ता कथं एषो अवरो (१) ।

एतैरेव यदा गजेन्द्रमलिनैराभातलम्बोदरै

गर्जद्भिः सतडिदलाकशबलैर्मेघैः सशल्यं मनः,

तत्किं प्रेषितमर्तवध्यपटहोहाहाहताशोबकः, १७७

प्रावृट्प्रावृडिति ब्रवीति शठधीः, चारं क्षते प्रक्षिपन् ।

विटः । वसन्तसेने एवमेतत् । इदमपरं पश्य ।

बलाकापाण्डुरोष्णीषं, विद्युदुत्क्षिप्तचामरं,

मत्तवारणसारूप्यं, कर्त्तृकाममिवाम्बरं । १७८

(१) एवं नेदं तत्कथं एषोऽपरः ।

वसं । भाव, पेक्ष पेक्ष (१) ।

एतैराद्र्तमालपत्रमलिनैरापीतसूर्य्य मभो,

वल्लीकाः, शरताडिताइव गजाः, सीदन्ति धाराहताः ।

विद्युत्काञ्चनदीपिकेव रचिता प्रासादसञ्चारिणी,

ज्योत्स्ना दुर्बलभर्तकेव वनिना, प्रोत्सार्य्य मेघैर्जता । ॥ ११ ॥

विटः । वसन्तसेने पश्य, पश्य ।

एते हि विद्युद्गुणवद्भूकलागजाइवान्योन्यमभिद्रवन्तः,

शक्राञ्चया वारिधराः सधारा, गां रूप्यरज्ज्वेव समुद्भुरन्ति ।

॥ अपिच पश्य ॥

महावाताभ्यातैर्महिषकुलनीलैर्जलधरै

स्यलैर्विद्युत्पक्षैर्जलधिभिरिवान्तःप्रचलितैः,

इयं गन्धोद्दामानवहरितशस्याङ्गुरवती

धरा धारापातैर्मणिमयशरैर्भिद्यतइव । ॥ १२ ॥

वसं । भाव, एषो अवरो (२) ।

एषोहीति शिखण्डिनां पटुतरं केकाभिराक्रन्दितः,

प्रोड्डीयेव बलाकया सरभसं सोत्कण्ठमालिङ्गितः,

हंसैरुज्ज्वलपद्मजैरतितरां सोद्देगमुदीक्षितः,

कुर्व्वन्ञ्जनमेवकाइव दिशोमेघः समुत्तिष्ठते । ॥ १३ ॥

विटः । एवमेतत् । तथाहि, पश्य ।

(१) भाव-पश्य, पश्य ।

(२) एषोऽपरः ।

निष्पन्दीकृतपद्मखण्डनयनं नष्टरुपावासरं,
विद्युद्भिः क्षणदृष्टसुष्ठुतिमिरं प्रकादिताग्रामुखं;
निस्त्रेष्टं स्वपितीव सस्यति पयोधारागृहान्तर्गतं
स्कीताभोधरधामनैकजलदङ्कनापिधानं जगत् ।

वसं । भाव, एवं षेदं । ता पेक्ख पेक्ख (१) ।

गतानाशं तारा उपकृतमसाधावित्र जने,
वियुक्ताः कान्तेन स्त्रियद्वय न राजन्ति ककुभः ।
प्रकामान्तस्तप्तं त्रिदशपतिशस्त्रस्य शिखिना,
द्रवीभूतं मन्ये पतति जलरूपेण गगनं ।

॥ अपिच पश्य ॥

उन्नमति नमति वर्षति गर्जति मेघः करोति तिमिरौघं,
प्रथमश्रोरिव पुरुषः करोति रूपाण्यनेकानि ।

विटः । एवमेतत् ।

विद्युद्भिर्ज्वलतीव, संविहसतीवोच्चैर्बलाकाशतै,
र्माहेन्द्रेण विवलातीव धनुषा धाराशतोद्गारिणा ।
विष्यष्टाग्ननिनिखनेन रसतीवाधूर्णतीवानिलै
र्नालैः सान्द्रमिवाहिभिर्जलधरैर्धूपायतीवाम्बरं ।

वसं ।

जलधरं निर्लज्जस्त्रं, यन्मां दयितस्य वैश्वं मरुन्ती,
स्त्रानितेन भीषयित्वा धाराहस्यैः परामृशसि

भोः शक्र ।

(१) भाव एवं नेदं तत्पश्य पश्य ।

किन्तो ह्यहं पूर्व्वरतिप्रसक्ता यत्त्वं नदस्यमुद सिंहनादैः,
न युक्तमेतन्प्रियकाञ्चितायामार्गं निरोद्धुं मम वर्धयानैः । २१
अपिच ।

यददहल्याहेतोर्मृषा वदसि शक्र गोतमोऽस्मीति,
तदन्ममापि दुःखं निरवेक्ष्य निवार्यतां जलदः । २४
अपिच ।

गर्ज वा, वर्ष वा, शक्र, मुञ्च वा शतशोऽशनिम्,
न शक्याहि स्त्रियोरोद्धुं प्रस्थितादयितं प्रति । २७
यदि गर्जति वारिधरोगर्जतु, तन्नाम निष्ठुराः पुरुषाः,
अयि विद्युत्प्रमदानां त्वमपि च दुःखं न जानासि । ३०

विटः ॥ भवति, अलमलमुपालम्भेन । उपकारिणी तवेयं ॥
ऐरावतोरसि चलेव सुवर्णरज्जुः,
शैलस्य मूर्द्ध्नि निहितेव सिता पताका ।
आखण्डलस्य भवनोदरदीपिकेय
माख्याति ते प्रियतमस्य हि सन्निवेशं । ३१

वसं । भाव एव्यं तं जेव्य एदं गेहं (१) ।

विटः । सकलकलाभिज्ञाया न किञ्चिदिह तवोपदेष्ट
व्यमस्ति । तथापि स्नेहः प्रलापयति । अत्र प्रविश्य कोपो
ऽत्यन्तं न कर्त्तव्यः ।

यदि कुप्यसि नास्ति रतिः, कोपेन विनाशवा कुतः कामः ।
कुप्य च कोपय च, त्वं प्रसीद च त्वं प्रसादय कानां । ३२

(१) भाव एवं तदेव एतद्गेहं ।

भवत्वेवं तावत् । भोभोनिवेद्यतामार्थं चाहदत्ताथ ।

एषा फलकदम्बनीपसुरभौ काले घनोद्भासिते,

कान्तस्थालयमागता समदना दृष्टा जलाद्रालका,

विद्युद्धारिदगर्जितैः सचकिता लद्दर्शनाकाङ्क्षिणी

पादौ नूपुरलङ्गकद्मधरौ प्रचालयन्ती स्थिता । ७७)

चाह । आकर्ण्य । वयस्य, ज्ञायतां किमेतदिति ।

विदू । जं भवं आणवेदि (१) ।

वसन्तसेनामुपगम्य ॥ सादरं ॥ सेत्यि भोदीए (२) ।

वसं । अज्ज वन्दामि; साअदं अज्जस्स । भाव, एषा चत्तधारिआ भावस्स ज्जेव्व भोदु (३) ।

विटः ॥ स्वगतं ॥ अनेनोपायेन निपुणं प्रेषितोऽस्मि

॥ प्रकाशं ॥ एवं भवतु ॥ भवति वसन्तसेने ।

साटोपकूटकपटानृतजन्मभूमेः

शाय्यात्मकस्य रतिकेलिकृतालयस्य,

वेश्यापणस्य सुरतोत्सवसङ्ग्रहस्य,

दाक्षिण्यपण्यसुखनिःक्रयसिद्धिरसु ॥ ७८ ॥

॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) यद्भवानाज्ञापयति ।

(२) स्वस्ति भवत्यै ।

(३) आर्थं वन्दे, स्वागतमार्थस्य । भाव, एषा चत्तधारिका भावस्य एवं भवतु ।

वसं । अज्ज मित्तेअ, कहिं तुह्माणं जूदिअरो (१) ।
विदू ॥ खगतं ॥ ही ही भोः, जूदिअरोत्ति भणन्तीए
अलङ्किदो पिअवअस्सो ॥ प्रकाशं ॥ भोदि, एसो खु रुक्खवा
डिआए (२) ।

वसं । अज्ज का तुह्माणं सुक्खरुक्खवाडिआ वुच्चदि (३) ।

विदू । भोदि, जहिं ण खाईअदि ण पीइअदि (४) ।

वसं ॥ स्मितङ्करोति ॥

विदू । ता पविसदु भोदी (५) ।

वसं ॥ जनान्तिकं ॥ एत्थ पविसिअ किं मए भणिट्ठं (६) ।

चेटी । जूदिअर अवि सुहो दे पदोसेत्ति (७) ।

वसं । अवि पारइस्सं (८) ।

(१) आर्य्य मैत्रेय कुत्र युष्माकं द्यूतकरः ।

(२) आश्चर्य्यं, भो द्यूतकरइति भणन्त्या अलङ्कृतः प्रिय
वयस्यः । हे भवति, एष खलु वृक्षवाटिकायां ।

(३) आर्य्य का युष्माकं शुष्कवृक्षवाटिका उच्यते ।

(४) हे भवति, यत्र न खाद्यते न पीयते ।

(५) तस्मात् प्रविशतु भवती ।

(६) अत्र प्रविश्य किं मया भणितव्यं ।

(७) द्यूतकर, अपि शुभस्ते प्रदोषइति ।

(८) अपि पारयिष्यामि ।

चेटी । अवसरीज्जेव दे पारदस्सदि (१) ।

विदू । पविसदु भोदी (२) ।

वसं ॥ प्रविशोपसृत्य च । पुष्पैस्ताडयन्ती ॥ अइ, जूदि
अर अवि सुहो दे पदोसो (३) ।

चारु ॥ अवलोक्य ॥ अये वसन्तसेना प्राप्ता ॥ सहर्षमु
त्याय ॥ अयि प्रिये ।

सदा प्रदोषोममं याति जाग्रतः,

सदा च मे निःश्वसतो गता निशा;

त्वया समेतस्य विशाललोचने,

ममाद्य शोकान्तकरः प्रदोषः । ७५

॥ तत् स्वागतं भवत्यै ॥ इदमासनमत्रोपविशतां ।

विदू । इदमासनं उपविशदु भोदी, (४) .

नाय्येनासीनाः सर्वे उपविशन्ति ।

चारु । वयस्य, पश्य पश्य ।

वर्षोदकमुद्गिरता, अवणान्तविलम्बिना कदम्बेन,

एकः स्तनोऽभिषिक्तो नृपसुत इव यौवराज्यस्यः । ७५

तद्वयस्य स्निग्धे वाससी वसन्तसेनायाः, अन्ये प्रधानवाससी
सम्पनीयेतामिति ।

(१) अवसरएव त्वां पारयिष्यति ।

(२) प्रविशतु भवती ।

(३) अपि द्यूतकर शुभस्ते प्रदोषः ।

(४) इदमासनं उपविशतु भवती ।

विदू । जं भवं आणवेदि (१) ।

चेटी । अज्ज मित्तेअ, चिट्ठ, तुमं, अहं जेव्व अज्जअं
सुसूसदस्सं (२) ॥ तथा करोति ॥

विदू ॥ अपवारितकेन ॥ भो वअस्स, पुक्खामि दाव तत्थ
भोदिं किं वि (३) ।

चारु । एवं क्रियतां ।

विदू ॥ प्रकाशं ॥ अध किंणिमित्तं उन ईदिसे पणट्ठ
चन्द्रालोए दुद्दिणअन्धआरे आअदा भोदी (४) ।

चेटी । अज्जए उज्जओ बंद्धानो (५) ।

वसं । णं, णिउणोत्ति भणाही (६) ।

चेटी । एसा खु अज्जआ एवं पुक्खिदुं आअदा केत्तिअं
ताए रअणावलोए मूल्लन्ति (७) ।

(१) यद्भवानाज्ञापयति ।

(२) आर्यं मैत्रेय तिष्ठ त्वं, अहमेवार्थ्या शुश्रूषयि
ष्यामि ।

(३) भो वयस्य प्रच्छामि तावत्तत्रभवतीं किमपि ।

(४) अथ किं निमित्तं पुनरीदृशे प्रनष्टचन्द्रालोके दुर्दि
नान्धकारे आगता भवती ।

(५) आर्यो उज्ज्वलोब्राह्मणः ।

(६) ननु निपुणइति भण ।

(७) एषा खलु आर्या एवं प्रष्टुमागता कियत्तस्याः
रत्नावल्यामूल्यमिति ।

विदू ॥ जनान्तिकं ॥ भो, भणितं मया जघ्ना अल्पमुल्ला
रत्नावली वज्रमुल्लं सुवर्णभाण्डं न परितुष्टा अपरं मग्निदं
आश्रदा (१) ।

चेटी । सा खलु अज्जआए अत्तण केरकेत्ति भणित्त
जूदे हारिंदा । सोअ महिओ राआवत्थआरी ण आणी
अदि कहिं गदेत्ति (२) ।

विदू । भोदि, मंतिदं ज्जेव्व मन्तीअदि (३) ।

चेटी । जाव सो अणेसीअदि । ताव एदं जेव्व गेह सुवर्ण
भाण्डं । इति दर्शयति (४) ।

विदू । विचारयति ।

चेटी । अदिमेत्तं अज्जो णिज्जाअदि, ता किं दिट्ठ
पुरुव्वो दे (५) ।

विदू । भोदि, सिप्पकुशलदाए आवब्भेदि दिट्ठिं (६) ।

(१) भो, भणितं मया, यथा अल्पमूल्या रत्नावली वज्र
मूल्यं सुवर्णभाण्डं न परितुष्टा अपरं याचितुमागता ।

(२) सा खलु आर्याया आत्मनः कृते इति भणित्वा द्यूते
हारिता, सच सभिकः राजावश्यकारी, न ज्ञायते कुत्र गत
इति ।

(३) हे भवति मन्त्रितमेव मन्त्र्यते ।

(४) यावत्सोऽन्विष्यते, तावदेव गृहाण सुवर्णभाण्डं ।

(५) अतिमात्रमार्योनिर्धायति; तत्किं दृष्टपूर्वसे ।

(६) हे भवति, शिल्पकुशलतया अवबभ्राति दृष्टिं ।

चेटी । अज्ज वच्चिदोसि, दिट्ठीए तं जेव्व एदं सुवण
भण्डअं (१) ।

विदू ॥ सहर्षं ॥ भो वयस्य, तं जेव्व एदं सुवणभण्डअं
जं अङ्गाणं गेहे चोरेहिं अवहदं (२) ।

चारु । वयस्य ।

योऽस्माभिश्चिन्तितो व्याजः कर्तुं न्यासप्रतिक्रियां,

स एव प्रसूतोऽस्माकं किन्तु सत्यं विदुम्वना । ७७ ।

विदू । भो वयस्य सच्चं, सवामि ब्रह्मणेण (३) ।

चारु । प्रियं नः प्रियं ।

विदू ॥ जनान्तिकं ॥ भो, पुच्छामि णं कुदो एदं समासादि
दन्ति (४) ।

चारु । कोदोषः ।

विदू ॥ चेत्याः कर्णे ॥ एवं विश्र (५) ।

चेटी ॥ विदूषकस्य कर्णे ॥ एवं विश्र (६) ।

चारु । किमिदं कथ्यते । किमयं वाह्याः ।

(१) आर्य्यवच्चितोऽसि दृष्ट्या, तदेवेदं सुवर्णभाण्डं ।

(२) भो वयस्य, तदेवेदं सुवर्णभाण्डं यदस्माकं गृहे
चौरैरपहृतं ।

(३) भो वयस्य, सत्यं, श्रुण्वामि ब्राह्मणेन ।

(४) भो, पृच्छामि ननु कुत इदं समासादितमिति ।

(५) एवमिव ।

(६) एवमिव ।

विदू ॥ चारुदत्तस्य कर्णे ॥ एवं विअ (१) ।

चारु । भद्रे, सत्यं तदेवेदं सुवर्णभाण्डं ।

चेटी । अज्ज अधदं (२) ।

चारु । भद्रे, न कदाचिन्मियनिवेदनं निःफलीकृतं मया ।
तद्गृह्यतां पारितोषिकमिदमङ्गुलीयकमिति ॥ अङ्गुलीयकं
हस्तमवलोक्य लज्जां नाटयति ।

वसं ॥ आत्मगतं ॥ अदोजेव्य कामीअसि (३) ।

चारु । जनान्तिकं । भो कष्टं ।

धनैर्वियुक्तस्य नरस्य लोके किञ्चीवितेनादितएव तावत ।

यस्य प्रतीकारनिरर्थकत्वात्कोपप्रसादाविफलीभवन्ति ।

अपिच ।

पचविकलस्य पक्षी, शुष्कस्य तरुः, सरस्य जलहीनं,

सर्पस्योद्धृतदंष्ट्रसु लोके दरिद्रस्य ।

अपिच ।

शून्यैर्युष्टैः खलु समाः पुंषादरिद्राः,

कूपैश्च तोयरहितैस्तुभिश्च शीर्णैः ;

यद्दृष्टपूर्वजनसङ्गमविस्मृतानां

मेवं भवन्ति विफलाः परितोषकालाः ।

(१) एवमिव ।

(२) आर्य्य अथकिं ।

(३) अतएव काम्यसे ।

विदू । भो अलं अदिमेत्तं सन्तप्पिदेण ॥ प्रकाशं । सपरि
हासं ॥ भोदि, समप्पीअदु मम केरिआए हाणसाडिआ (१) ।
वसं । अज्ज चारुदत्त, जुत्तं णेदं इमाए रअणावलीए
इमं जणं तुलइदुं (२) ।

चारु ॥ सविलचस्मितं ॥ वसन्तसेने, पश्य, पश्य;

कः अद्भ्यस्यति भूतार्थं सर्व्वामां तुलयिष्यति,

शङ्कनीया हि लोकेऽस्मिन्निःप्रतापा दरिद्रता ।

विदू । हज्जे, किं भोदोए इध जेव्व सुविदव्वं (३) ।

चेटी ॥ विहस्य ॥ अज्जमित्तेअ, अदिमेत्तं दाणिं उज्जअं
अत्ताणअं दंसेति (४) ।

विदू । भो वयस्स, एसो खलु रुसारअंते विअ सुहोवविट्ठं
जणं पुणेवि वित्थारवारिधाराहिं पविट्ठो पज्जणे (५) ।

चारु । सम्यगाह भवान् ।

(१) भो अलं, अतिमात्रसन्तापितेन हे भवति, समर्थतां
मम स्नानशटिका ।

(२) आर्य्यं चारुदत्त, युक्तं नेदं, अनया रत्नावल्या
इमं जनं तुलयितुं ।

(३) चेटी, किं भवत्या इहैव सुप्रब्यं ।

(४) आर्य्यं मैत्रेय, अतिमात्रमिदानीं उद्यतमात्मानं
दर्शयसि ।

(५) भो वयस्य एष खलु उत्सारयन्निव सुखोपविष्टं
जनं पुनरपि विस्तारवारिधाराभिः प्रविष्टः पर्जन्यः ।

अमूर्हिं भिन्नाजलदान्तराणि पङ्कान्तराणीव मृणालसूच्यः ।

पतन्ति चन्द्रव्यसनादिमुक्ता दिवोऽश्रुधारा इव वारिधाराः ।

अपिच । धाराभिरस्यजनचित्तसुनिर्मलाभि

स्रण्डाभिरर्जुनशरप्रतिकर्कशाभिः,

मेघाः स्वन्ति, बलदेवपटप्रकाशाः,

शक्रस्य मौक्तिकनिधानमिवोद्गिरन्तः । ८२

प्रिये । पश्य, पश्य ;

एतैः पिष्टतमालवर्णकनिभैरालिप्तममोधरैः

संसक्तैरपवोजितं सुरभिभिः शीतैः प्रदोषानिलैः,

एषामोदसमागमप्रणयिनी खल्वन्दमभ्यागता

रक्ताकान्तमिवाम्बरम्रियतमाविद्युत्समालिङ्गति । ८३

वसं ॥ शृङ्गारभावं नाटयन्ती चारुदत्तमालिङ्गति ॥

चारु ॥ स्पर्शं नाटयन्प्रत्यालिङ्ग्य ॥

भोमेघ, गम्भीरतरं नद त्वं, तव प्रसादात्स्मरपीडितं मे,

संस्पर्शरोमाञ्चितजातरागं कदम्बपुष्पत्वमुपैति गात्रं ।

विदू । दासीए पुत्त दुद्दिण, अणज्जो दाणिं सि तुमं,

जं एव्वं भोदिं विज्जुआए भाआवेसि (१) ।

चारु वयस्य, नार्हस्युपालम्भं ।

वर्षशतमस्तु दुर्दिनमविरतधारं, शतह्रदाः स्फुरन्तु,

अस्माद्विधदुर्लभया यदहं प्रियया परिख्यक्तः । ८४

(१) दास्याः पुत्र, दुर्दिन, अनार्य इदानीमसि त्वं यदेवं
भवतीं विद्यता भोषयसि ।

अपि च, वयस्य ;

धन्यानि तेषाङ्गुली जीवितानि, ये कामिनीनां गृहमागतानां,
आर्द्राणि मेघोदकशीतलानि गात्राणि गात्रेषु परिष्वजन्ति ।

प्रिये, वसन्तसेने ;

स्नम्भेषु प्रचलितवेदिसञ्चयनं

शीर्णत्वात्कथमपि धार्यते वितानं ;

एषा च स्फुटितसुधाद्रवानुलेपा

त्संक्लिन्ना मलिलभरेण चित्तभित्तिः ।

॥ ऊर्द्धमवलोक्य ॥ अये इन्द्रधनुः ! प्रिये, पश्य, पश्य ;

विद्युज्जिह्वेनेदं, महेन्द्रचापोद्भितायतभुजेन,

जलधरविष्टद्वहनुना, विजृम्भितमिवान्तरीक्षेण ।

तदेह्यभ्यन्तरमेव प्रविशावः ॥ इत्युत्थाय परिक्रामति ॥

प्रिये, पश्य ।

तालीषु तारखिटपेषु मन्दं, शिलासु रुचं, मलिलेषु चण्डं,

सङ्गीतवोणाइव ताड्यमानास्तालानुसारेण पतन्ति धाराः ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्व्वे ॥

दुर्दिनेनाम पञ्चमोऽङ्कः ।

अथ षष्ठोऽङ्कः ।

॥ ततः प्रविशति चेटी ॥

चेटी । कथं अज्जवि अज्जआ ण विवुरदि ; भोदु, पवि
सिअ पडिबोधइस्सं (१) ।

॥ इति नाय्येन परिक्रामति ॥ ततः प्रविशत्याह्लादित
शरीरा प्रसुप्ता वसन्तसेना ।

चेटी ॥ निरुण्ण ॥ उत्थेदु, उत्थेदु अज्जआ, पभादं
संवृत्तं (२) ।

वसं ॥ प्रतिबुध्य ॥ कथं, रत्ति ज्जेव्व पभादं संवृत्तं (३) ।

चेटी । अह्लाणं एसो पभादो, अज्जआए उण रत्ति
ज्जेव्व (४) ।

वसं । हज्जे, कहिं उण तुह्लाणं जूदिअरो (५) ।

(१) कथमद्यापि आर्या न विबुध्यते? भवतु, प्रविश्य प्रति
बोधयिष्यामि ।

(२) उत्तिष्ठतु, उत्तिष्ठतु, आर्या; प्रभातं सम्वृत्तं ।

(३) कथं रात्रिरेव प्रभातं सम्वृत्तं ।

(४) अस्माकमेतत्प्रभातं, आर्यायाः पुनारात्रिरेव ।

(५) चेति कुतः पुनर्युष्माकं द्यूतकरः ।

चेटी । अज्ज ए, वट्टमाणं समादिस्सिअ, पुप्फकरण्डं जिष्णुजाणं गदो अज्जचारुदत्तो (१) ।

वसं । किं समादिस्सिअ पुप्फकरण्डं जिष्णुजाणं गदो अज्जचारुदत्तो (२) ।

चेटी । जो एहि रादीए प्रवहणं, वसन्तसेना गच्छदुत्ति (३) ।

वसं । हञ्जे, कहिं मए गन्तव्यं (४) ।

चेटी । अज्ज ए, जहिं चारुदत्तो (५) ।

वसं ॥ चेटीं परिख्यज्य ॥ हञ्जे, सुट्ठु एणिज्जाइदो रादीए, ता अज्ज पट्टकं पेक्खिस्सं । हञ्जे, किं प्रविष्टा अहं इह अभन्तरचतुस्सालं (६) ।

चेटी । ए केवलं अभन्तरचतुस्सालं, सर्वजणस्स विहि अत्रं प्रविष्टा (७) ।

(१) आर्ये वर्द्धमानकं समादिश्य, पुष्पकरण्डकं जीर्णोद्यानं गतआर्यचारुदत्तः ।

(२) किं समादिश्येत्यादि पूर्ववत् ।

(३) योजय रात्रौ प्रवहणं, वसन्तसेना गच्छत्विति ।

(४) चेटी, कुत्र मया गन्तव्यं ।

(५) आर्ये, यत्र चारुदत्तः ।

(६) चेटी, सुट्ठु न निर्धातोरात्रौ तदद्य प्रत्यक्षं प्रेक्षित्ये । चेटी, किं प्रविष्टा अहमिहाभ्यन्तरचतुःशालं ।

(७) न केवलं अभ्यन्तरचतुःशालकं, सर्वजनस्यापि हृदयं प्रविष्टा ।

वसं अविमन्तप्सदि चारुदत्तस्य परिश्रणे (१)।

चेटी। सन्तपिस्सदि (२)।

वसं। कदा (३)।

चेटी। जदो अज्जआ गमिस्सदि (४)।

वसं। तदो मए पठमं सन्तपिदव्वं ॥ मानुनयं ॥ हञ्जे,
गेह्ण एदं रअणावलिं। मम बहिणिआए अज्जा धूदाए
गदुअ, समप्पेहि भणिदव्वं च। अहं सिरिचारुदत्तस्य गुण
णिज्जिदा दासी, तदा तुह्माणं पि। ता एसा तुहजव्व कठाह
रणं होदु रअणावली (५)

चेटी। अज्जए, कुप्पिस्सदि चारुदत्तो अज्जाए दाव (६)।

वसं। गक्ख ण कुप्पिस्सदि (७)।

(१) अपि सन्तप्यते चारुदत्तस्य परिश्रनः।

(२) सन्तप्यति।

(३) कदा।

(४) यदा आर्या गमिष्यति।

(५) तदा मया प्रथमं सन्तप्यं चेटी, गृहाण इमां
रत्नावलीं, मम भगिन्यै आर्याधृतायै गत्वा समर्पय; वक्तव्यञ्च,
अहं श्रीचारुदत्तस्य गुणनिर्जिता दासी, तदा युष्माकमपि,
तद्देषा तवैव कण्ठाभरणं भवतु रत्नावली।

(६) आर्ये, कुपिष्यति चारुदत्ताचार्यायै तावत्।

(७) गच्छ, न कुपिष्यति।

चेटी ॥ गृहीत्वा ॥ जं आणवेसि (१) ।

॥ इति निष्क्रम्य पुनः प्रविशति ॥

चेटी । अज्ज ए, भणदि अज्जा धूदा । अज्जउत्तेण तुह्माणं पसादीकदा, ए जुत्तं मम एदं गेहिदुं । अज्जउत्तो ज्जेव्व मम आहरणविसेसेत्ति जाणादु भोदी (२) ।

॥ ततः प्रविशति दारकं गृहीत्वा रदनिका ॥

रदनिका । एहि वक्क, सअडिआए कीलन्ह (३) ।

दार ॥ सकरुणं ॥ रदनि ए, किं मम एदा ए मट्ठिआ सअडिआए । तं जेव्व सोवणसअडिअं देहि (४) ।

रद ॥ सनिर्वेदं निश्चय ॥ जाद, कुतो अह्माणं सुवणवव हारो । तादस्स पुणेवि रिद्धीए सुवणसअडिआए कीलि स्समि । ता जाव विणेदेमि एं, अज्ज आ वसन्तसेणाए समीवं उवसप्पिस्सं ॥ उपसृत्य ॥ अज्ज ए प्रणमामि (५) ।

(१) यदाज्ञापयसि ।

(२) आर्य्ये, भणति आर्य्या धूता, आर्य्यपुत्रेण युष्माकं प्रसादीकृता, न युक्तं ममैतां ग्रहीतुं । आर्य्यपुत्र एव ममाभरणविशेष इति जानातु भवती ।

(३) एहि, वत्स, शकटिकया क्रीडयावः ।

(४) रदनिके, किं ममैतया मृत्तिकाशकटिकया, तामेव सुवर्णशकटिकां देहि ।

(५) तात, कुतोऽस्माकं सुवर्णव्यवहारः तातस्य पुनरपि

वसं । रअणिए, साअदं दे । कस्स उण अअं दारओ,
अनलंकिदसरीरोवि चन्दमुहो आणन्देदि मम हिएअअं (१) ।

रद । एसो क्खु अज्जचारुदत्तस्स पुत्तो रोहसेणो
णाम (२) ।

वसं ॥ बाह्म प्रसार्य ॥ एहि मे पुत्रअ, आलिंग ॥ इति
अङ्गे उपवेश्य ॥ अणुकिदं अणेण पिङ्गोरूपं (३) ।

रद । ए केवलं रूपं, शीलं वि तक्केमि । एदोणा अज्ज
चारुदत्तो अत्ताणअं विनोदेदि (४) ।

वसं । अथ किंनिमित्तं एसो रोअदि (५) ।

अद्या सुवर्णशकटिकया क्रीडिष्यसि । तद्यावदिनोदयाम्येनं,
आर्यावसन्तसनायाः समीपमुपसर्पिष्यामि । आर्य्ये प्रणमामि ।

(१) रदनिके स्वागतं ते, कस्य पुनरयं दारकः अन
लङ्कृतशरीरोऽपि चन्द्रमुखआनन्दयति मम हृदयं ।

२) एष खलु आर्य्यचारुदत्तस्य पुत्रोरोहसेनोनाम ।

(३) एहि मे पुत्रक, आलिङ्गय । अनुकृतं अनेन पित्ररूपं ।

(४) न केवलं रूपं, शीलमपि तर्कयामि । एतेनार्य्यचारु
दत्त आत्मानं विनोदयति ।

(५) अथ किंनिमित्तं एषरोदिति ।

रद । एदिणा पडिवेसिअगहवद्दारअकेरिआए सुव
खसअडिआए कीलिदं, तेण अ सा णीदा; तदो उण तं मग्गं
तस्स मए इअं मड्डिआसअडिआ कदुअ दिणा । तदो भणादि,
रदणिण किं मए एदाए मड्डिआसअडिआए, तं ज्जेव्व सोव
खसअडिअं देहिन्ति (१) ।

वसं । हट्ठी, हट्ठी, अअं पि णाम परसंपत्तीए सन्तप्पदि ।
भअवं कदंत पोक्खरवत्तपडिदजलविंदुसरिसेहिं कीलसि
तुमं पुरिसभाअधेअेहिं ॥ इति साखा ॥ जाद मा रोद, सोवण
सअडिआए कीलिस्समि (२) ।

दार । रदणिण, का एसा? (३)

वसं । देपिटुणो गुणणिज्जिदा दासी (४) ।

(१) एतेन प्रतिवेशिकगृहपतिदारकक्षतया सुवर्णशकटि
कया क्रीडितं, तेन च सा नीता; ततः पुनस्तां याचतोमया इयं
मृत्तिकाशकटिकाकृत्वा दत्ता । तदा भणति, रदनिके किं मम
एतया मृत्तिकाशकटिकयातामेव सुवर्णशकटिकां देहीति ।

(२) हा धिक्, हा धिक्, अयमपि नाम परसम्यक्त्या सन्त
यते । भगवन् कृतान्त, पुष्करपात्रपतितजलविन्दुसदृशैः
क्रीडसित्वं पुरुषभागधेयैः । तात, मा रोदिहि, सुवर्णशकटि
कया क्रीडिष्यसि ।

(३) रदनिके, का एसा?

(४) ते पितुर्गुणनिर्जिता दासी ।

रद । जाद, अज्जआ दे जणणी भोदि (१) ।

दार । रदणिण, अलिअं तुमं भणामि, जइ अज्जाणं
अज्जआ जणणी, ता कीस अलंकिदाए? (२) ।

वसं । जाद, मुद्धेण मुहेण अदिकरणं मंतेमि ॥ नाय्येना
भरणान्यवतार्य, रुदंती ॥ एसा दाणिं दे जणणी संवुत्ता । ता
गेह् एदं अलंकारअं, सोवणसअडिअं घडावेहि (३) ।

दार । अवेहि, ण गेहिसं, रोदमि तुमं (४) ।

वसं ॥ अश्रूणि प्रमृज्य ॥ जाद, न रोदिस्सं; गक्क, कील,
॥ अलंकारैर्मृच्छकटिकं पूरयित्वा ॥ जाद, कारेहि सोवणसअ
डिअं (५) ।

॥ इति दारकमादाय निष्क्रान्ता रदनिका ॥

(१) तात, आर्या ते जननी भवति ।

(२) रदनिके, अलीकं त्वं भणामि, यद्यस्माकं आर्या
जननी, तत्किमर्थं अलङ्कृता?

(३) तात, मुग्धेन मुखेनातिकरणं मन्त्रयामि । एषा
इदानीं ते जननी संवृत्ता । तत् गृहाणेत अलङ्कारं, सुवर्ण
शकटिकां कारय ।

(४) अपेहि, न ग्रहीष्यामि, रोदिषि त्वं ।

(५) तात न रोदिष्यामि, गच्छ, क्रीड । तात, कारय
सौवर्णशकटिकां ।

प्रविश्य प्रवहणाधिरूढश्चेटः ॥ रदणिए, रदणिए, णिवे
देहि अज्जआए वसन्तसेणाए, ओहारिअं पक्खदुआरए
सज्जं पवहणं चिट्ठदि (१) ।

प्रविश्य रदनिका ॥ अज्जए, एसोवट्टुमाणओविण्वेदि
पक्खदुआरए सज्जं पवहणंति (२) ।

वसं । हंजे, चिट्ठ मुडत्तं, जाव अहं अत्ताणअं पसा
धेमि (३) ।

चेटः । ही ही भोः, मए वि जाणत्यलके विसुमज्जिदे; ता
जाव गेहिअ आअहामि । एदे णस्साअज्जुकटुआ वदस्स ।
भोदु, भोदु, पवहणेण ज्जं गदागदिं करिस्सं ॥ इति
निष्क्रान्तश्चेटः (४) ॥

वसं । हंजे, उवणेहि मे पसाहणं, अत्ताणअं पसाह
इस्सं (५) ॥ इति प्रसाधयन्ती स्थिता ॥

(१) रदनिके, रदनिके, निवेदय आर्यायै वसन्तसेनायै,
अपवारितं पक्षद्वारके सज्जं प्रवहणं तिष्ठति ।

(२) आर्ये, एष वर्द्धमानकोविज्ञापयति पक्षद्वारे सज्जं
प्रवहणमिति ।

(३) चेटि, तिष्ठ मुहूर्तं, यावत् अहमात्मानं प्रसाधयामि ।

(४) ही ही भोः, मयापि यानास्तरणं विसृतं, तत् यावत्
गृहीत्वा आगच्छामि । एते नासिकारज्जुकटुकावलीवर्हाः ।
भवतु, भवतु, प्रवहणेनैव गतागतिं करिष्यामि ।

(५) चेटि, उपनय मे प्रसाधनं, आत्मानं प्रसाधयिष्यामि ।

प्रविश्य प्रवहणाधिरूढः स्थावरकचेष्टः ॥ आश्रयन्ति
 रात्रशालसंठाणेण; स्थावलत्रा, पवहणं गेहित्र, पुष्पकरं
 उत्रं जिलुज्जाणं तुलिदं आगर्हहिति। भोदु, तहिं जेव
 गच्छामि। वहध, वदसा, वहध ॥ परिकम्पावलोक्य च ॥
 कथं, गामशालेहिं लुद्धे मग्गे; किं दाणिं एत्य कलदस्सं
 ॥ साटोपं ॥ अले, अले, ओसलध; ॥ आकर्ण्य ॥ किं भणध? एवे
 कस्स केरके पवहणेत्ति? एसे रात्रशालसंठाणकेलके पवह
 णेत्ति। ता शिग्घ ओसलध ॥ अवलोक्य ॥ कथं, एसे अवलु,
 सहिअं विअ मं पेक्खिअ शहशज्जेव्व जूदपलाददे विअ जुदि
 अले ओहालिअ अत्ताणअं अणदो अवक्कंते? ता को उण
 एसे? अधवा किं मम एदिणा? तुलिदं गमिस्सं। अले, अले,
 गामेलुआ, ओसलध। किं भणध? मुज्जत्तअं चिट्ठ चक्रप
 डिवट्ठिअं देहिति। अले, अले, रात्रशालसंठाणकेलके हगे,
 गूले, चक्रपडिवट्ठिअं दइस्सं। अधवा, एसे एआई तवशी,
 ता एवं कलेमि। एदं पवहणं अज्जचारुदत्तस्स लुक्खवाडि
 आए पक्खदुआलके थावेमि ॥ इति प्रवहणं संस्थाप्य ॥ एसस्मि
 आअदो (१) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) आश्रयन्तोऽस्मि राजशालकसंस्थानेन, स्थावरक; प्रव
 हणं गृहीत्वा पुष्पकरण्डकं जीर्णोद्यानं त्वरितमागच्छेति।
 भवतु, तत्रैव गच्छामि। वहत, वलीवर्द्वावहत। कथं गाम
 शकटैरुद्दोमार्गः; किमिदानीं अत्र करिष्यामि। अरे, अरे,

चेटी । अञ्ज ए, नेमिसद्दो विअ सुणीअदि । ता आअद्दो
पवहणो (१) ।

वसं । हजे, गक्क, तुवरदि मे हिअअं; ता आदेसेहि
पक्खदुआरअं (२) ।

चेटी । एदु, एदु, अञ्जआ (३) ।

वसं ॥ परिकम्प ॥ हजे, वीसम तुमं (४) ।

चेटी । जं अञ्जआ आणवेदि (५) ॥ इति निष्क्रान्ता ॥

अनुसरत । किं भणत? एष कस्य कृते प्रवहणइति? एष राज
श्यालकसंस्थानस्य कृते प्रवहणइति, तत् शीघ्रमपसरत । कथ
मेव अपरः, सभिकमिव मां प्रेक्ष्य सहसैव द्यूतपलायितइव
द्यूतकरोऽपवार्यात्मानं अन्यतोऽपक्रान्तः? तत्कः पुनरेष?
अथवा किं ममैतेन? त्वरितं गमिष्यामि । अरे, अरे, ग्राम्या,
अपसरत, अपसरत । किं भणत? मुहूर्त्तं तिष्ठ, चक्रपरिवर्त्तनं
देहीति । अरे, अरे, राजश्यालसंस्थानस्य अहं स्वरः चक्रपरि
वर्त्तं दास्यामि । अथवा, एष एकाकी तपस्वी, तदेवं करोमि ।
एतं प्रवहणं आर्यचारुदत्तस्य वृक्षवाटिकायाः पञ्चद्वारके
स्थापयामि । एषोऽस्मि आगतः ।

(१) आर्ये, नेमिशब्दइव श्रूयते तदागतः प्रवहणः ।

(२) चेटी, गक्क; त्वरयति मे हृदयं, तदादिश पञ्चद्वारं ।

(३) एदु, एदु, आर्या ।

(४) चेटी, विअम त्वं ।

(५) यदार्यां स्थापयति ।

वर्ष । दक्षिणाक्षिसन्दं सूचयित्वा ॥ प्रवहणमधिरुह्य च ॥
किं नेदं फुरदि दाहिणं लोचनं । अथवा, चक्षुदन्तस्य जेव
दंशणं अणिमित्तं पसञ्जिस्सुदि (१) ।

प्रविश्य स्थावरकश्वेदः ॥ ओसालिदा मए शअडा, ता
जाव गच्छामि ॥ इति नाय्येनाधिरुह्य चालयित्वा, खगतं ॥
भालिके पवहणं । अथवा, चक्रपडिवट्टिआए पडिस्संतस्स
भालिके पवहणे पडिभासदि । भोदु, गमिस्सु । जाध, गोणा,
जाध (२) ।

नेपथ्ये । अरे रे दौवारिआ, अप्पमत्ता सएसु सएसु
गुल्लठाणेषु होध । एसो अज्ज गोपालदारकओ उत्तिअं
भंजिअ, उत्तिवालिअं वावादिअ, बन्धणं भेदिअ, परिभट्टोअ
वक्कमदि ता गेह्हे गेह्हे (३) ।

(१) किं नेदं स्फुरति दक्षिणं लोचनं । अथवा, चक्षुदन्त
स्यैव दर्शनमनिमित्तं प्रसञ्जयिष्यति ।

(२) अपसारिता मया शकटाः, तत् यावत् गच्छामि ।
भारवत् प्रवहणं, अथवा चक्रपरिवृत्त्या परित्रान्तस्य सभारं
प्रवहणं प्रतिभासते । भवतु, गमिष्यामि, यात, वृषभा, यात ।

(३) अरे रे दौवारिका, अप्रमत्ताः स्वेषु स्वेषु गुल्ल
स्थानेषु भवत । एसोऽद्य गोपालदारको गुप्ती भंक्ता, गुप्तिपा
लकं व्यापाद्य, बन्धनं भित्त्वा, परिभट्टः अपक्रामति । तद्गृहीत
तद्गृहीत ।

प्रविश्य यटाक्षेपेण संभ्रान्त, एकचरणलघ्ननिगडोऽवगु
ष्ठित, आर्यकः परिक्रामति ।

चेटः ॥ खगतं ॥ महंते णअलीए संभमे उत्पप्पे; ता
तुलिदं तुलिदं गमिस्सं(१) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

आर्यकः ।

हित्वाहं नरपतिबन्धनापदेशव्यापत्तिव्यसनमहार्णवस्वराणां,
पादाग्रस्थितनिगडैकपाशकर्षी, प्रभ्रष्टोगजद्वयबन्धनाद्भ्रमामि ।

भो, अहं खलु सिद्धादेशजनितपरित्रासेन राज्ञा पाशकेन
बोधादानीय, विशसने गूढागारे बन्धनेन बद्धः । तस्माच्च
प्रियसुहृद्विस्तकप्रसादेन, बन्धनात्परिभ्रष्टोऽस्मि ॥ अश्रूणि
विमृज्य ॥

भाग्यानि मे यदि तदा मम कोऽपराधो,

यद्वन्यनागद्वयसंयमितोऽस्मि तेन ।

दैवी च सिद्धिरपि लब्धयितुं न शक्या

गन्धानृपोबलवता सह कोविरोधः । १२।

तत्कुत्र गङ्गाभि मन्दभाग्यः ॥ विलोक्य ॥ इदं कस्यापि
साधोरनादृतपचद्धारं गेहं ।

इदं गृहं भिन्नमनायतार्गलं, विशीर्णसन्धिस्र, महाकपाटः,

भ्रुवं कुटुम्बी व्यसनाभिभूतां, दशां प्रपन्नो मम तुल्यभाग्यः ।

(१) महान् नगर्थी संभ्रमः उत्पन्नः, तत् स्वरितं
स्वरितं गमिष्यामि ।

तद्वच तावत्प्रविश्य तिष्ठामि ।

नेपथ्ये । जाध, गोणा, जाध (१) ।

आर्य्यकः ॥ आकर्ण्य ॥ अये प्रवहणं इत एवाभिवर्तते ।

भवेद्गोष्ठोद्यानं, नत्र विषमशीलैरधिगतं;

वधूसंयानं वा, तदभिगमनोपस्थितमिदम् ।

वहिर्नेतव्यं वा प्रवरजनयोग्यं विधिवशा

द्विविक्तत्वाकून्यं मम खलु भवेदेव विहितं । (२)

॥ ततः प्रवहणेन सह प्रविश्य वर्द्धमानकचेटः । ही मान
हे; आणीदे मए जाणयल्लके । रदणिए, णिवेदेहि अज्ज
आए वसंतसेणाए, अवत्थिदे सज्जं पवहणे अहिरुहिअ, पुण्य
करण्डअंजिलुज्जाणं गळ्हु अज्जआ (२) ।

आर्य्यकः ॥ आकर्ण्य ॥ गणिकाप्रवहणमिदं, वहिर्यानञ्च;
भवत्प्रधिरोहामि ॥ इति खैरमुपसर्पति ॥

चेटः ॥ श्रुत्वा ॥ कथं, णेउलसहे, ता आअदा क्खु
अज्जआ, अज्जए, इमे णस्सकटुआ वदस्स। ता।पट्टदा जल्ल
आलुहदु अज्जआ (२) ।

(१) यात, वृषभा, यात ।

(२) आश्रय्य; आनीतं मया यानास्तरणं । रदनिके,
निवेदय आर्य्ययै वसन्तसेनायै, अवस्थितं सज्जं प्रवहणं अधि
गच्छ मुष्यकरण्डकं जीर्णोद्यानं गच्छतु आर्य्य ।

(३) कथं, नूपुरशब्दः; तदागता खल्वार्या । आर्य्ये, इमौ
नासिकारज्जकटुकौ बलीवर्ही, तत्पृष्ठतएव रोहतु आर्य्य ।

॥ आर्यकः तथा करोति ॥

चेटः । पादुफालचालिदाणं णेडलाणं वीसंतोसदो,
भडक्कंते अ पवहणे, तथा तक्केमि संपदं अज्जआए आलूठाए
होदव्वं; ता गह्मामि । जाध, गोणा, जाध (१) ॥ इति परि
क्रामति ॥

प्रविश्य वीरकः ॥ अरे रे, अरे जय, जयमाण, चंदणअ,
समं वड्डइ णरवइहिअअं च, बंधणं चावि । अलो, पुरत्थिमे
पदोलीदुआरे चिट्ठ तुमं; तुमं पि पठिमे; तुमं पि दक्खिणे;
तुमं उत्तरे । जोवि एखो पाआरखंडो एदमभिरुहिअ चंदणेण
समं गदुअ अवलोएमि । एहि, चंदणअ, एहि, इदोदाव (२) ।

प्रविश्य संभ्रान्तचन्द्रनकः । अरे, रे, वीरअ, विरअ, विसलु,
भीमङ्गअ, दंडकाल अ, दंडसुरप्पमुहा ।

आश्रद्धा वीरद्व्या, तुरिअं जत्तहं लज्ज करेजाह,

लक्खी जेण ण रखो पववइ गोत्तन्तरं गन्तुं । १८१

(१) पादोत्फालचालितानां नूपुराणां विश्रान्तः शब्दः,
भाराक्रान्तश्च प्रवहणं, तथा तर्कयामि साम्प्रतं आर्यया
आरूढया भवितव्यं; तद्गच्छामि, यात, गोणा, यात ।

(२) अरे रे, अरे जय, जयमान, चन्द्रनक, समं व्रजति नर
पतिहृदयं च, बन्धनं चापि । अरे पुरस्तात् प्रतोलीद्वारे तिष्ठ
तं; त्वमपि पश्चिमे; त्वमपि दक्षिणे; त्वमपि उत्तरे । योऽपि एष
ग्रीकारखण्डः एतमभिरुह्य, चन्दनेन समं गत्वा, अवलोक
यामि । एहि, चन्द्रनक, एहि, इतस्मावत् ।

अवित्र ।

उज्जाणेषु, सहासु अ, मग्नी, णंअरीए, आपणे, घोषे,
तं, तं, जोहह तुरिआ, संका वा जाअए जत्य । १४ ।
रे, रे, वीरअ, किं दरिसेसि, भणाहि दाव वीसहं,
भेत्तूण अ बंधणअं को सो गोवालदारअं हरद,
कस्स अइमो दिणअरो, कस्स चउत्थोअ वइदे चंदी,
इठोअ भग्गवगहो, भूमिसुओ पंचमो कस्स,
भण, कस्स जसइठो जीवो, णवमोतेह अ सूरसुओ ।
जीअंते चंदणए, को सो गोवालअं हरद युगं (१) । १५ ।

(१) अरे रे वीरक, विरज, विशल्य, भीमाङ्गद, दण्डकाज,
दण्डशूरप्रमुखाः ।

आगच्छत विप्रभास्वरितं यात्रां लघु कुरुत,
लक्ष्मीर्येन न राज्ञः प्रभवति गोत्रान्तरं गन्तुं ।

अपि च ।

उद्यानेषु, सभासु, च, मार्गे, नगर्यां, आपणे, घोषे,
तं, तं, अन्वेषयत त्वरितं, शङ्का वा जायते यच्च ।
रे रे वीरक, किं दर्शयसि, भणसि तावत् विप्रभं,
भिला च बन्धनकं कः स गोपालदारकं हरति,
कस्याष्टमोदिनकरः, कस्य चतुर्थस्य वर्त्तते चन्द्रः,
षष्ठस्य भार्गवगहो, भूमिसुतः पञ्चमः कस्य;
भण, कस्य जन्मषष्ठोजीवो, नवमस्तथैव सूरसुतः,
जीवति चन्द्रनके, कः स गोपालकं हरति ।

वीरकः । भट्ट चंदणम्भ, अवहरद्द कोवि तुरिम्भ । चंद
णम्भ, सवामि तुज्ज हिम्भणम्भ, जह्म अद्दुद्द दिनम्भरे गोवा
लम्भदारम्भो खुडिदो (१) ।

चेटः । जाय, गोणा, जाय (२) ।

चंद ॥ दृष्ट्वा ॥ अरे, रे, पेक्ख, पेक्ख; ओहाडिओ पव
हणोवज्जद्द मज्जेण राअमग्गस्स । एदं ताव विम्भारह, कस्स,
कहिं पवम्भिओ पवहणो (३) ।

वीरकः ॥ अवलोक्य ॥ अरे, पवहणवाहम्भ, मा दाव
एदं पवहणं वाहेहि । कस्स केरकं एदं पवहणं? कोवा इध
आरुढो? कहिं वा वच्चदि? (४)

(१) हे भट्ट चंदनक, अपहरति कोऽपि त्वरितं, चन्द
नक, श्रपामि तव हृदयेण, यथा अद्भुतदितदिनकरे गोपालक
दारकः खुटितः पलायित इत्यर्थः ।

(२) यात, गोणा, यात ।

(३) अरे, रे, पश्य, पश्य; अपवारितं प्रवहणं व्रजति
मध्येन राजमार्गस्य । एतं तावद्विचारय, कस्स, कुत्र प्रेषितं
प्रवहणं ।

(४) अरे, प्रवहणवाहक, मा तावदेतं प्रवहणं वाहय ।
कस्स इतमेतत् प्रवहणं? कोवा इहारुढः? कुत्र वा व्रजति ।

चेष्टः । एषे खु प्रवहणे अज्जचारुदत्ताहकोलके; इध
अज्जा वसन्तसेणा आरूढा; पक्षाणं पुष्पकरण्डं जिष्णु
ज्जाणं कीलिदुं चालुदत्तस्य णिज्जदि (१) ।

वीरकः ॥ चंदनकमुपसृत्य ॥ एते पवहणवाहो
भणदि; अज्जचालुदत्तस्य प्रवहणं, वसन्तसेणा आरूढा, पुष्प
करण्डं जिष्णुज्जाणं णीअदित्ति (२) ।

चंद । ता गच्छदु (३) ।

वीरकः । अनवल्लोदो जेव्व? (४)

चंद । अधइं (५) ।

वीरकः । कस्य पच्चएण? (६)

चंद । अज्जचारुदत्तस्य (७) ।

(१) एतत् खलु प्रवहणं आर्य्यचारुदत्तस्य कृतं, इहार्थ्या
वसन्तसेना आरूढा; प्रस्थानं पुष्पकरण्डकं जीर्णोद्यानं क्रीडितुं
चारुदत्तस्य निर्याति ।

(२) एष प्रवहणवाहकोभणति; आर्य्यचारुदत्तस्य प्रव
हणं, वसन्तसेनारूढा, पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानं नीयते इति ।

(३) तद्गच्छतु ।

(४) अनवल्लोकितएव?

(५) अथकिं ।

(६) कस्य प्रत्ययेन?

(७) आर्य्यचारुदत्तस्य ।

वीरकः । को अज्जचारुदत्तो? का वा वसंतसेणा? जेण
अणवलोद्ददं वच्चदि (१) ।

चंद । अरे, अज्जचारुदत्तं ए आणासि? एवा वसंत
सेणिअं? जइ अज्जचारुदत्तं, वसंतसेणिअं वा, ए आणासि, ता
गअणे जो एहासहिदं चंदं पि तुमं ए आणासि ।

को तं गुणारविंदं सीलमिअंकं जणे ए आणादि,

आवणदुक्खमोक्खं, चउःसाअरसारअं रअणं ।

दोजेव्व पूअणीआ इह एअरीए तिलअभूदाअ,

अज्जा वसंतसेणा, धम्मणिही चारुदत्तोअ (२) ।

१११

वीरकः । अरे, चंदनआ;

(१) कआर्य्यचारुदत्तः? का वा वसन्तसेना? येनानवल्लो
कितं व्रजति ।

(२) अरे, आर्य्यचारुदत्तं न जानासि? नवा वसन्तसेनां?
यदि आर्य्यचारुदत्तं, वसन्तसेनां वा, न जानासि, तदा गगने
ज्योत्स्नासहितं चन्द्रमपि त्वं न जानासि ।

कस्सं गुणारविन्दं श्रीलमृगाङ्गं जनान जानाति,

आपणदुःखमोक्षं, चतुःसागरसारं रत्नं ।

द्वावेव पूजनीयौ, इह नगर्या तिलकभूतौ च,

आर्या वसन्तसेना, धर्मनिधिश्चारुदत्तश्च ।

जाणामि चारुदत्तं, वसंतसेणं च सुष्ठु जाणामि,

पत्ने अलाञ्छकञ्च, पित्ररपि अहं न जाणामि (१)।

आर्यकः ॥ स्वगतं ॥ अयं मे पूर्ववैरो, अयं मे पूर्वबन्धुः।

यतः।

एककार्यनियोगेऽपि नानयोस्तुल्यशीलता,

विवाहे च चितायाञ्च यथाज्जतभुजोर्दयोः। ७)

चंद। तुमं तन्तिलो सेणावई रक्षापच्चददो; एदे
धारिदा मए वदत्ता, अवलोएहि (२)।

वीरकः। तुमं पि रक्षापच्चददा बलवई; ता तुमं जेव्व
अवलोएहि (३)।

चंद। मए अवलोददं, तुए अवलोददं भोदि (४)।

वीरकः। जं तुए अवलोददं, तं रक्षा पालएण अवलो
ददं (५)।

(१) जानामि चारुदत्तं, वसन्तसेनाञ्च सुष्ठु जानामि,

प्राप्ते च राजकार्ये, पितरमपि अहं न जानामि।

(२) त्वं चिन्तापरः सेनापतीराज्ञः प्रत्ययितः; एतौ
धारितौ मया बलीवर्द्धौ, अवलोकय।

(३) त्वमपि राज्ञः प्रत्ययितो बलपतिः; तस्मात्त्वमपि
अवलोकय।

(४) मयावलोकितं, त्वयावलोकितं भवति।

(५) यत्त्वयावलोकितं, तत् राज्ञा पालकेनावलोकितं।

चंद । अरे, उणामेहि धुरं (१) ।

चेटः ॥ तथा करोति ॥

आर्य्यकः ॥ स्वगतं ॥ अपि रक्षणेभामवलोकयन्ति । अश
स्त्रश्चास्मि मन्दभाग्यः । अथवा ।

भोमस्यानुकरिष्यामि, वाङ्मः शस्त्रमविष्यति ;

वरं व्यायच्छतोमृत्युर्न गृहीतस्य बन्धने । ७०

अथवा । साहसस्य तावदनवसरः ।

चंद ॥ नाय्येन प्रवहणमारुह्यावलोकयति ॥

आर्य्यकः । शरणागतोऽस्मि ।

चंद ॥ संस्त्रातमाश्रित्य ॥ अभयं शरणागतस्य ।

आर्य्यकः ।

त्यजति किल तं जयश्रीर्जहति च मित्राणि बन्धुवर्गस्य,

भवति च सद्योपहास्यो, यः खलु शरणागतं त्यजति । ७१

चंद । कथं ? अज्जओगोवालदारओ, सेणवित्तासिदो
विअ पत्तरहो, साउणिअस्स हत्थे णिवडिदो ॥ विचिन्थ ॥
एसो अणवराधो सरणाअदो ; अज्जचारुदत्तस्स पवहणं
आरूढो ; पाणप्पदस्स मे अज्जसक्खिलअस्स मित्तं ; अणदो,
राअणिओओ । ता किं दाणिं एत्थ जुत्तमणुचिठ्ठिदुं । अधवा,
जं भोदु, तं भोदु, पठमं जेव्व अभअं दिणं (२)

(१) अरे, उन्नामय धुरं ।

(२) कथं आर्य्यकोगोपालदारकः, श्येनवित्रासितद्व

भीताभयप्रदाणं दत्तस्य परोपकाररसिकस्य,

जद होद, होउ णासो, तहविडु लोए गुणेजेव ॥१८॥

॥ सभयमवतीर्य ॥ दिद्वेअज्जो ॥ इत्यर्होक्तेन ॥ अज्जआ
वसन्तसेणा । तदो एसा भणादि; जुत्तंणेदं, सरिसंणेदं, जं
अहं अज्ज चारुदत्तं अहिसारिदुं गच्छतो, राअमग्गे परि
भूदा (१) ।

वीरकः । चन्दनआ, एत्थ मह संसओ समुत्थणो (२) ।

चंद । कथं दे संसओ? (३)

पक्षी, शाकुनिकस्य हस्ते निपतितः । एष अनपराधः शरणा
गतः; आर्य्यचारुदत्तस्य प्रवहणं आरूढः; प्राणप्रदस्य मे आर्य्य
शर्व्विलकस्य मित्रं; अन्यतो, राजनियोगः । तत्किमिदानीमत्र
युक्तमनुष्ठानं । अथवा, यद्भवतु तद्भवतु, प्रथममेवाभयं दत्तं ।

(१) भीताभयप्रदानं ददतः परोपकाररसिकस्य,

यदि भवति, भवतु नाशस्तथापि खलु लोके गुणएव ।

दृष्टआर्य्यः, आर्य्या वसन्तसेना । तत् एसा भणति; युक्तं
नेदं, सदृशं नेदं, यदहं आर्य्यचारुदत्तं अभिसर्तुं गच्छन्ती,
राजमार्गे परिभूता ।

(२) चन्दनक, अत्र महान् संशयः समुत्पन्नः ।

(३) कथं ते संशयः?

वीरकः । संभ्रमघर्घरकटां तुमं जादोसि जं तुए भणितं,
दिट्ठो मए अज्जो ; पुणो अज्जआ वसंतसेणेत्ति ।
एत्थ मे अप्यच्चओ (१) ।

चंद । अरे, को अप्यच्चओ तुह ? वअं दक्खिणत्ता अव्यक्त
भाषिणो , खस, खत्तिक्कडो, क्कड्ठो, ऽविलअ, कर्णाट, कर्ण,
प्रावरण, अंद्रविड, चोल, वीण, बर्जर, खेरखान, मुख, मधु
घानप्रभृतीनां, स्नेहजातीनां, अनेकदेशभाषाभिज्जा, यथेष्टं
मंत्रयामो, दिट्ठा दिट्ठो वा, अज्जोवा अज्जआ वा, किं शब्द
विचारः स्त्रीपुन्रपुंसकव्याख्यानमप्रस्तुतं (२) ।

वीरकः । एं अहंपि पलोएमि ; राअअणा एसा ; अह
रखोपच्चइदो (३) ।

(१) संभ्रमघर्घरकण्ठस्त्वं जातोऽसि यत्त्वया भणितं,
दृष्टोमया खलु आर्य्यः ; पुनराय्यो वसन्तसेनेति ।

अत्र मे अपत्ययः ।

(२) अरे कः अपत्ययस्तव ? वयं दाक्षिणात्या अव्यक्त
भाषिणः, खसेयादीनि कुलदेशोपहितानि स्नेहजातिनामा
नीति बोध्यं । मंत्रयामोभाषामहे दृष्टो दृष्टा वा, आर्य्योवा
आर्य्यो वा ।

(३) ननु अहमपि प्रलोकयामि ; राजाज्ञा एषा ; अहं
राज्ञः प्रत्ययितः ।

चंद । ता किं अहं अप्यस्यो संवृत्तः (१) ।

वीरकः । णं सामिणिओओ (२) ।

चंद ॥ स्वगतं ॥ अज्ज गोवालदारओ अज्ज चारुदत्तस्य
पवहणमहिरुद्धिअ अवक्कमदित्ति, जइ कहिज्जदि, तदो अज्ज
चारुदत्तो रत्ता सासिज्जइ; ता कोएत्थ उआओ ॥ विचिन्थ ॥
कर्णाटकलहप्पओअं कलेमि ॥ प्रकाशं ॥ अरे, वीरअ, मए
चंदणकेण पलोइदं, पुणेवि तुमं पलोएसि; कोतुमं? (३)

वीरकः । अरे, तुमपि को? (४)

चंद । पूइज्जंतो, माणिज्जंतो तुमं अय्यणो जादिं अणु
सुरेमि (५) ।

वीरकः ॥ सकोधं ॥ अरे, का मइ जादो? (६)

(१) तत्किमहमप्रत्ययितः सम्वृत्तः ।

(२) ननु स्वामिनियोगः ।

(३) आर्य गोपालदारकआर्यचारुदत्तस्य प्रवहण
मधिरुद्ध अपक्रामतीति, यदि कथ्यते, तदा आर्यचारुदत्तो
राज्ञा शास्यते, तत्कोऽत्र उपायः । कर्णाटकलहप्रयोगं
करोमि । अरे, वीरक, मया चन्द्रकेन प्रलोकितं, पुनरपि
त्वं प्रलोकयसि, कस्त्वं?

(४) अरे त्वमपि कः?

(५) पूज्यमानो गान्यमानस्त्वमात्मनोजातिं अनुसरसि ।

(६) अरे, का मम जातिः?

चंद । को भणउ (१) ।

वीरकः । भणउ ; अहवा ए भणउ ! (२)

जाणंतावि हि जादिं तुज्ज ए भणामि सीलविह्वेण,

चिट्ठउ मच्चिअ मणे, किं च कदत्थेण भग्गेण (३) ।

वीरकः । एं, भणउ, भणउ (४) ।

चंद ॥ संज्ञा ददाति ॥

वीरकः । अरे, किं णेदं (५) ।

चंद । मियमिला अलहत्थो, पुरिमाणं कुक्कगंठिसंठावणो,

कर्त्तरिवावुडहत्थो, तुमं पि सेणावई जादो (६) ।

वीरकः । अरे चंदनआ, तुमं पि मानिज्जंतो, अप्पणोकरिक्कं
जादिं ए सुमरेमि (७) ।

(१) को भणतु ।

(२) भणतु ; अथवा न भणतु ।

(३) जानन्नपि खलु जातिं तव भणामि शीलविभवेन,

तिष्ठतु ममैव मनसि, किञ्च कपित्थेन भग्नेन ।

(४) ननु, भणतु, भणतु ।

(५) किं नेदं ।

(६) शीर्णशृगालकहस्तः, पुरुषाणां कुक्कयन्त्रिसंस्थापनः,

कर्त्तरि व्यापृतहस्तस्त्वमपि सेनापतिर्जातः ।

(७) अरे चन्दनक, त्वमपि मान्यमान, आत्मनः कृतां
जातिं न स्मरसि ।

चंद । अरे, का मइ चंदणअस्स चंदविउड्डस्स जादी? (१)

वीरकः । को भणउ (२) ।

चंद । भणउ, भणउ (३) ।

वीरकः ॥ नाय्येन संज्ञां ददाति ॥

चंद । अरे, किं णेदं (४) ।

वीरकः । अरे, सुणाहि (५) ।

जादी तुज्ज विण्डुद्धा, मादा भेरी, पिदावि ते पडहो,

दुसुह करअअभादा, तुमं पि सेणावइ जादो (६) ।

चंद ॥ सक्रोधं ॥ अहं चंदनओ चुम्मारओ ! ता पलोए
हि पवहणं (७) ।

वीरकः । अरे, पवहणवाहआ, पडिवत्तावेहि, पवहणं
पलोइस्सं (८) ।

चेटः ॥ तथा करोति ॥

(१) अरे, का मम चन्दनकस्य चन्द्रविण्डुद्धस्य जातिः?

(२) को भणतु ।

(३) भणतु, भणतु ।

(४) अरे, किं नेदं ।

(५) अरे, शृणु ।

(६) जातिस्त्व विण्डुद्धा, माता भेरी, पितापि ते पटहः,
दुर्मुख करटकभ्राता, त्वमपि सेनापतिर्जातः ।

(७) अहं चन्दनकश्चर्म्मकारः ! तदा प्रलोकय प्रवहणं ।

(८) अरे प्रवहणवाहक, परिवर्त्तय प्रवहणं प्रलोकयिष्यामि ।

॥ वीरकः नाभ्येन प्रवहणमारोढुमिच्छति चंदनकः सहासं
केशेषु गृहीत्वा पातयति, पादेन ताडयति ॥

वीरकः ॥ सक्त्रोधमुत्थाय ॥ अरे, अहं तुए वीसदे,
राश्राणत्तिं करेन्तो, सहसा केसेसु गेह्मिअ पादेन ताडिदो ।
ता सुणु, रे; अहिअरणमज्जे जदि दे चउरंगं ण कप्पावेमि,
तदो ण होमि वीरओ (१) ।

चंद । अरे राअउलं, अहिअरणं वा, वच्च; किं तए सुणअ
सरिसेण (२) ।

वीरकः ॥ तथेति निष्क्रान्तः ॥

चंद ॥ दिशोऽवलोक्य ॥ गच्छ, रे प्रवहणवाहक, गच्छ ।
जइ कोवि पुच्छदि तदो भणेषि, चंदनअवीरएहिं अवलोइदं पव
हणं वच्चदि । अज्जे वसन्तसेणे, इमं च अहिष्णाणं दे देमि (३) ।

(१) अरे, अहं त्वया विश्रब्धो, राजाञ्जलिं कुर्वन्, सहसा
केशेषु गृहीत्वा पादेन ताडितः । तत् शृणु, रे; अधिकरण
मध्ये यदि ते चतुरङ्गं न कृतयामि, तदा न भवामि वीरकः ।

(२) अरे राजकुलं, अधिकरणं वा व्रज; किं त्वया
शून्यकसदृशेन ।

(३) गच्छ, रे प्रवहणवाहक, गच्छ । यदि कोऽपि
पृच्छति तदा भण, चन्दनकवीरकाभ्यामवलोकितं प्रवहणं
व्रजति । आर्ये वसन्तसेने, इदञ्चाभिज्ञानं ते ददामि ।

॥ इति खड्गं प्रयच्छति ॥

आर्य्यकः ॥ खड्गं गृहीत्वा सहर्षमात्मगतं ॥

अये शस्त्रं मया प्राप्तं, स्यन्दते दक्षिणोभुजः,

अनुकूलञ्च सकलं, हन्त संरक्षितोऽप्यहं । ११)

चंद । अञ्ज ए ।

एत्य मए विष्णादा, पडिद्धाविदा, चंदणअपि सुमरेसि,

णं भणामि, एम लुद्धो णेहस्स रसेण वोस्सामो (१) ।

आर्य्यकः ।

चन्दनस्यन्दशीलाब्धो, दैवादद्य सुहृन्मम,

चन्दनं भो स्मरिष्यामि, सिद्धादेशस्तथा यदि । १२)

चंद । अभअं तुह देउ हरोविन्ह वंद्धा रवीअ चंदोअ ।

हत्तूण सत्तुवक्खं सुम्भणिसुम्भे जधा देवो (२) ।

चेटः ॥ प्रवहणेन निष्क्रान्तः ॥

(१) आर्य्य ।

अत्र मया विज्ञप्ता प्रत्ययिता, चन्दनकमपि स्मरसि;

ननु भणामि, एष लुब्धः, स्नेहस्य रसेन सुवदामः ।

(२) अभयं तव ददातु हरोविष्णुर्ब्रह्मा रविश्च चन्द्रश्च,

हत्वा शत्रुपक्षं शुम्भनिशुम्भौ यथा देवौ ।

चंद ॥ नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ॥ अरे, णिकमंतस्स पिअव
अस्सो मे सव्विलओ पुठ्ठिदोअेव्व अणुलग्गो गदो । भोदु,
पधाणदण्डधारओ, वीरओ, राअपच्चअआरो विरोधिदो;
ता जावअहंपि पुत्तभादुपडिबुदो एदंजेव्व अणुगच्छामि (१) ।
॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

प्रवहणविपर्ययोनाम षष्ठोऽङ्कः ।

(१) अरे, निष्क्रामतोमम प्रियवयसः, शर्व्विलकः पृष्ठ
तएवानुलग्नगतः । भवतु, प्रधानदण्डधारको, वीरको,
राजप्रत्ययकारकोविरोधितः; तत् यावदहमपि पुत्रभात
परिवृतएतमेवानुगच्छामि ।

अथ सप्तमाङ्कः ।

ततः प्रविशति चारुदत्तोविदूषकश्च ।

विदू । भो, पेक्ख, पेक्ख, पुष्पकरण्डअजिणुज्जाणस्स सस्सि
रीअदां (१) ।

चारु । वयस्य, एवमेतत्; तथाहि;

वणिजद्वय भान्ति तरवः, पण्णानीव स्थितानि कुसुमानि,

शूलकमिव साधयन्तो मधुकरपुरुषाः प्रविचरन्ति । ७

विदू । भो, इमं असक्काररमणीयं शिलाअलं उवविसदु
भवं (२) ।

चारु ॥ उपविश्य ॥ वयस्य, चिरयति वर्द्धमानकः ।

विदू । भणितो मए, वट्टमाणओ, वसन्तसेणिअं गेहिअ,
लज्जं लज्जं आअव्वत्ति (३) ।

चारु । भणितस्तत्किं चिरयति ।

(१) भोः, पश्य, पश्य, पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानस्य सञ्चरी
कता ।

(२) भोः, इदमसंस्काररमणीयं; शिलातलमुपविशतु
भवान् ।

(३) भणितो मया, वर्द्धमानकः, वसन्तसेनां गृहीत्वा, लघु
लघु आगच्छेति ।

किं यात्यस्य पुरः, जनैः प्रवहणं तस्यान्तरं मार्गते,
भग्नेऽचे परिवर्त्तनं प्रकुर्वते, द्विजोऽथ वा प्रग्रहः,
कर्मान्नोजितदारुवारितगतिर्मार्गान्तरं याचते,
स्वैरं प्रेतितगोयुगः, किमथवा स्वहृन्दमागच्छति ।

॥ प्रविश्य गुप्तायकप्रवहणस्थः चेष्टः ॥

चेष्टः । जाध, गोणा, जाध (१) ।

आर्य्यकः ॥ स्वगतं ॥

नरपतिपुरुषाणान्दर्शनाङ्गीतभीतः,
सनिगडचरणत्वात्सावशेषापसारः,
अविदितमधिरूढोयामि, साधो सुधाने,
परभृतद्वव नीडे रचितोवायसीभिः ।

अहो, नगरात्सुदूरमपक्रान्तोऽस्मि; तत्किमस्मात् प्रवह
णादवतीर्य्य वृचवाटिकाग्रहणं प्रविशामि । उताहो, प्रवहण
स्वामिनं पश्यामि । अथवा, कृतं वृचवाटिकाग्रहणेन, अभ्युप
पन्नवत्सलः खलु तत्र भवानार्य्यचारुदत्तः श्रूयतां, तत्प्रत्यक्षी
कृत्यगच्छामि ।

सतावदस्माद्वसनार्णवोत्थितं निरीक्ष्य साधुः समुपैति निर्वृतिं,
शरीरमेतद्वर्तमानं शोभन्ते धृतं मेया तस्य मेहात्मनोर्गुणैः ।

चेष्टः । इमं तं उज्जाणं, जाव उपसप्पामि ॥ उपसृत्य ॥
अज्जमित्तेअ (२) ।

(१) यात, गोणा, यात ।

(२) इदं तदुद्यानं यावदुपसर्पामि आर्य्यमैत्रेय ।

विदू। भो, पित्रं दे णिवेदेमि; वट्टमाणओ मंतेदि, आग
दाए वसंतसेणाए होदव्वं (१)।

चारु। प्रियन्नः प्रियन्नः।

विदू। दासीपुत्ता, किं चिरइदोसि (२)।

सेटः। अज्ज मित्तेअ, मा कुप्प, जाणत्थलके विसुमरि
देत्ति कदुअ, गदागदिं कलेन्ते चिलइदेन्दि (३)।

चारु। वर्द्धमानक, परिवर्त्तय प्रवहणं। सखे मैत्रेय, अव
तारय वसन्तसेनां।

विदू। किं णिअलेण से बद्धा गोडा, जेण सअं णोद
लदि ॥ उत्थाय प्रवहणमुद्वाय ॥ भो, ण वसन्तसेणा, वसंत
सेणो क्खु एमो (४)।

चारु। वयस्य, अलं परिहासेन; न कालमपेक्षते खेहः।
अथ वा स्वयमेवावतारयामि ॥ इत्युत्तिष्ठति ॥

आर्य्यकः ॥ दृष्ट्वा ॥ अये, अयमेव प्रवहणस्वामी, न केवलं
श्रुतिरमणीयो, दृष्टिरमणीयोऽपि; हन्त, रक्षितोऽस्मि।

(१) प्रियं ते निवेदयामि; वर्द्धमानको मन्त्रयति, आगतया
वसन्तसेनया भवितव्यं।

(२) दासीपुत्र, किं चिरायितोऽसि।

(३) आर्य्य मैत्रेय, मा कुप्य, यानास्तरणं विस्मृतमिति
हृत्वा, गतागतं कुर्वन् चिरायितोऽस्मि।

(४) किं निगडेनास्याः पादौ बद्धौ, येन स्वयं नावतरति।
न वसन्तसेना, वसन्तसेनः खल्वेषः।

चारु ॥ प्रवहणमधिरुह्य दृष्ट्वा च ॥ अथे तत्कोऽयः

करिंकरिंसेमवाङ्गः, सिंहेपोनीर्नतांसः,

पृथुतरसमवचास्ताम्रलोलायताक्षः,

कथमिदमसमानं प्राप्तएवंविधोऽथो

वहति निगडयुग्मं, पादलग्नं महात्मा । ॥ ५ ॥

ततः को भवान्?

आर्य्यकः । शरणागतो गोपालप्रकृतिरार्य्यकोऽस्मि ।

चारु । किं, घोषादानीय योऽसौ राज्ञा पालकेन बद्धः ।

आर्य्यकः । अथ किं ।

चारु । विधिनैवोपनीतस्त्वं चतुर्विषयमागतः,

अपि प्राणानहं जह्यां, न तु त्वां शरणागतं । ॥ ५ ॥

आर्य्यकः ॥ हर्षं नाटयति ॥

चारु । बद्धमानक, चरणान्निगलमपनय ।

चेटः । जं अज्जोआणवेदि ॥ तथा कृत्वा ॥ अज्ज अव

णीदाणि णिअलाणि (१) ।

आर्य्यकः । खेहमयान्यन्यानि दृढतराणि रत्नानि ।

विदू । सङ्गहेहि णिअलादं एषोवि मुक्को; सम्यदं अग्गे
वज्जिस्सामो (२) ।

(१) यदार्य्यआज्ञापयति । आर्य्य अपनीतानि निगडानि ।

(२) संगच्छत्सु निगडेषु एषोऽपि मुक्तः; साम्यतं वयं
व्रजिष्यामः ।

चारु । धिक् शान्तं ।

आर्य्यकः । सखे, चारुदत्त, अहमपि प्रणयेनेदं प्रवहणं
मारुढः, तत् क्षन्तव्यं ।

चारु । अलं ; चान्तोऽस्मि स्वयंयाहप्रणयेन भवता ।

आर्य्यकः । अभ्यनुज्ञातोभवता गन्तुमिच्छामि ।

चारु । गम्यतां ।

आर्य्यकः । भवत्ववतरामि ।

चारु । सखे, नावतर्त्तव्यं । प्रत्ययापनीतमंयमनस्य भवतो
अलघुसंवारा गतिः । सुलभपुरुषसञ्चारेऽस्मिन्प्रदेशे प्रवहणं
विश्वासमुत्पादयति ; तत्प्रवहणेनैव गम्यतां ।

आर्य्यकः । यथाह भवान् ।

चारु । क्षेमेण ब्रज बान्धवान् ।

आर्य्यकः । ननु मया लब्धोभवान् बान्धवः ।

चारु । स्मर्त्तव्योऽस्मि कथान्तरेषु भवता ।

आर्य्यकः । स्वात्मापि विस्मर्य्यते ।

चारु । त्वां रक्षन्तु पथि प्रयान्तममराः ।

आर्य्यकः । संरक्षितोऽहं त्वया ।

चारु । स्वेर्भाग्यैः परिरक्षितोऽसि ।

आर्य्यकः । ननु हे तत्रापि हेतुर्भवान् ।

चारु । यत्नोद्यते पाक्षके महती रक्षा वर्त्तते, तत् शीघ्रं
मवक्रामतु भवान् ।

आय्यकः । एवं पुनर्दर्शनाय ॥ निष्क्रान्तः ॥

चारु । क्वलैवं मनुजपतेर्महद्गुणिकं,

स्थातुं हि चणमपि न प्रशस्तमस्मिन् ।

मैत्रेय, चिप निगडं पुराणकूपे;

पश्येयुः चितिपतयोहि चारुदृष्ट्या । ११ \

॥ वामाचिस्यन्दनं सूचयित्वा ॥ सखे, मैत्रेय, वसन्तसेना
दर्शनोत्सुकोऽयं जनः ॥ पश्य ॥

अपश्यतोऽद्य तां कांतां वामं स्फुरति खोचनं,

अकारणपरित्रस्तं हृदयं व्यथते मम । १२

तदेहि, गङ्गावः ॥ परिक्रम्य ॥ कथमभिमुखमनाभ्युदयिकं
अमणकदर्शनं ॥ विचार्य ॥ प्रविशत्वयमनेन पथा, वयमप्यने
नैव पथा गङ्गामः ॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

आर्यकापहरणं नाम सप्तमोऽङ्कः ।

अथाष्टमाङ्कः ।

ततः प्रविशत्यार्द्रचोवरहस्तोभिः ।

भिः । अज्ञाः !

कलेध धम्मसच्चयं, जग्गेध जग्गाणपडहेण,

विसमा इंदिअचोला हलंति चिलसच्चदं धम्मं ।

अविअ ।

पच्चज्जण जेण मालिदा, इस्सिअ मालिअ, गाम लक्खिदे,

अवलेअ चंडाल मालिदे, अवसं से सग्ग गाहदि ।

शिलमुण्डअ, मुण्ड मुण्डिदे, चित्तू ण मुण्डिदे, कीस मुंडिदे,

जाहपुण अचित्त मुण्डिदे, साज्ज सुद्ध शिल ताह मुण्डिदे (१)

(१) हे अज्ञाः ।

कुरुध्वं धम्मसच्चयं, नित्यं जायत ध्यानपटहेन,

विषमाइन्द्रियचौराहरन्ति चिरसच्चित्तं धर्म्मं ।

पञ्चेन्द्रियाण्येनमारितानि, अविद्याञ्चमारयित्वा, गात्रं रक्षितं,

अवलम्ब्या हङ्कारोमारितो, स्वर्णं स पुनः स्वर्गं गाहते ।

हे शिरोमुण्डक, मुण्डं मुण्डितं, चित्तं न मुण्डितं, किं मुण्डितं ।

यस्य पुनश्च चित्तं मुण्डितं, साधुः शुद्धः तस्य शिरोमुण्डितं ।

गिहिदं कशाओदके एष चीवले, जाव एदं लहिअ,
शालकाहकेलके उज्जाणे पविमिअ, पोक्खलिणोए पक्खा
लिअ, लज्जं लज्जं अवक्कमिस्सं (१)।

॥ परिक्रम्य तथा कराति । नेपथ्ये ॥ चिठ्ठ, अरे दुट्ठअम
णक, चिठ्ठ (२)।

भिचुः ॥ दृष्ट्वा सभयं॥ ह्री अविदमाणहे! एणे भे लाअशा
लशंठाणे आअदे; एकेण भिखुणा अवलाहेकिदे, अणपि जहिं
जहिं भिखुं पेक्खि, तहिं तहिं गोणट्टणासं विन्धिअ ओवाहेदि।
ता कहिं अशरणे शरणं गमिस्सं। अथवा, भट्टालके ज्जेव्व
बुद्धे मे शरणे (३)

॥ प्रविश्य सखङ्गेन विटेन सह शकारः ॥ चिठ्ठ, लो दुट्ठअम
णक, चिठ्ठ! आवाणअम ज्जरपविट्ठस्स विअ लत्तमूलअश
शीर्षं ते मोउदस्सं (४) ॥ इति ताडयति ॥

(१) गृहीतं कशायमिदं चीवरं, यावदिदं गृहीत्वा, शालक
कृते उद्याने प्रविश्य, पुष्करिण्यां प्रक्षाल्य, लघु लघु अवक्रमिष्यामि।

(२) तिष्ठ, रे दुष्टअमणक, तिष्ठ।

(३) भो आश्चर्य्ये! एष राजशालकसंस्थानकआगतः।
एकेन भिक्षुणा अपराधे कृते, अन्यमपि यत्र यत्र भिक्षुं पश्यति,
तत्र तत्र नासिकां विद्ध्वा अपवाहयति; तस्मात्कुत्र अशरणः
शरणं गमिष्यामि। अथवा भट्टारकएव बुद्धे मे शरणं।

(४) तिष्ठ, रे दुष्टअमणक, तिष्ठ। आपानकमध्यप्रविष्ट
स्यापि रक्तमूलकस्य शीर्षं ते भञ्ज्यामि।

विटः । काणेलीमातः । न युक्तं निर्वेदधृतकपायं भिक्षुं
ताडयितुं; तत्किमनेन । इदन्तावत्सुखोपगम्यमुद्यानं पश्यतु
भवान् ।

अशरणशरणप्रसीदभूतैर्वनतरुभिः क्रियमाणचारुकर्म, 18
हृदयमिव दुरात्मनामगुप्तं न वमिव राज्यमनिर्जितोपभोग्यं ।

भिक्षुः । शाश्वदं, प्रसीदतु उवाशके (१) ।

शकारः । भावे, पेक्ख, पेक्ख, आक्कोशदि मं (२) ।

विटः । किं ब्रवीति ।

शकारः । उवाशकेति मं भणति । किं, हगे णाविन्दे? (३)

विटः । बुद्धोपासक इति भवन्तं स्तौति ।

शकारः । सुणु, श्रमणका, सुणु (४) ।

भिक्षुः । तुमं धणे, तुमं पुणे (५)

शकारः । भावे, धणे पुणेति मं भणति । किं, हगे शला
वके, कोष्टके वा? (६)

(१) स्थागतं, प्रसीदतु उपासक ।

(२) विद्वन्, पश्य, पश्य, आक्कोशति मां ।

(३) उपासक, इति मां भणति; किमहं नापितः?

(४) शृणु श्रमणक ।

(५) त्वं धन्यस्त्वं पुण्यः ।

(६) धन्यः पुण्य इति मां भणति; किमहं आवको, कोष्ठ
कावा?

विटः । काणेलीमातः ! ननु धन्यस्त्वं, पुण्यस्त्वं, इति भवन्तं
स्तीति ।

शंकारः । भावे, ता कीश एषे इध आगदे ? (१)

भिक्षुः । इदं चीवलाश्रं प्रक्षालिदुं (२) ।

शंकारः । अले दुष्टश्रमणकः, एषे मम वहिषीवदिषा
शब्दुज्जाणाणं पवले पुष्पकलंडुज्जाणे दिसे; जहिं दाव शुण
हका शिआला पाणिअं पिअन्ति; हगेवि पवलपुलिसे मणुशके
ण णहाअमि । तहिं तुमं पुक्खलणीए पुलाणकुलित्यजूश
शवलाइं उदुशगन्धिआइं चीवलाइं पच्छालेशि । ता तुमं
एकपहालिअं कलेमि (३) ।

विटः । काणेलीमातः ! तथा तर्कयामि यथानेन चिर
प्रव्रजितेन भवितव्यं ।

शंकारः । कथं, भावे जाणादि (४) ।

(१) तस्मात् कथमेष इहागतः ।

(२) इदं चीवरकं प्रक्षालितुं ।

(३) अरे, दुष्ट श्रमणक, एतन्मम भगिनीपतिना सर्व्वे
द्यानानां प्रवलं पुष्पकरण्डोद्यानं दत्तं; यत्र तावत् शुनकाः
शृगालाः पानीयं पिवन्ति; अहमपि प्रवलपुरुषोमनुष्यकः न
स्मामि । तत्र त्वं पुष्करिण्यां पुराणकुलित्ययूषसवर्णानि उग्र
गन्धीनि चीवराणि प्रक्षालयसि । तत् त्वामेकप्रहारिकं करोमि ।

(४) कथं विद्वान् जानाति ।

विटः । किमत्र ज्ञेयं; पश्य;

अद्यार्थस्य तथैव केशविरहाङ्गौरी ललाटकविः;

कालस्याख्यतया च चीवरकृतः स्कन्धे न जातः किणः;

नाभ्यस्ता च कषायवस्त्ररचना दूरं निगूढान्तरं,

वस्त्रान्तश्च पटोद्भूयात्प्रशिथिलं स्कन्धे न सन्निष्ठते ॥ (८) ॥

भिद्युः । उवाचके, एवं अचिलप्यव्यजिदे हगे (१) ।

शकारः । ता कीश तुमं जातमेत्तकं जेव्व, ए पव्व
जिदे (२) ॥ इति ताडयति ॥

भिद्युः । णमो बुद्धश्च (३) ।

विटः । किमनेन ताडितेन तपस्विना? मुच्यतां; गच्छतु ।

शकारः । अले, चिट्ठ दाव, जाव सम्पधाल्लेमि (४) ।

विटः । केन साद्धं ।

शकारः । अत्तणो हडक्केण (५) ।

विटः । हन्त, न गतं ।

शकारः । पुत्तका हलक्का, भट्टके पुत्तक, एग्गे शमणके
अवि णाम किं गच्छदु, किं चिट्ठदु; खयं णावि गच्छदु, णावि

(१) उपासक, एवं अचिरप्रव्रजितोऽहं ।

(२) किमर्थं त्वं जातमात्र एव न प्रव्रजितः ।

(३) नमो बुद्धस्य ।

(४) अरे तिष्ठ तावत्, यावत् संप्रधारयामि ।

(५) आत्मनो हृदयेन ।

चिट्ठदु । भावे, संप्रधानिदं मए हउक्केण सह; एगे मह
हउक्के भणादि (१) ।

विटः । किं ब्रवीति?

शकारः । मावि गळदु, मावि चिट्ठदु; मावि उअशदु,
मावि णीअशदु; इधज्जेव्व झत्तिअ पडिअ मल्लेदु (२) ।

भिक्षुः । एमो बुद्धअ, शरणागदेस्सि (३) ।

विटः । गळतु ।

शकारः । णं अमएण (४) ।

विट । कीदृशः समयः ।

शकारः । तथा कइमं फेलदु, जथा पाणिअं पंकाइलं
अ सेदि । अथवा, पाणिअं पुञ्जीकदुअ कइमं फेलदु (५) ।

(१) पुत्रक हृदय, भट्टारक पुत्रक, एष अमणकः अपि
नाम किं गच्छतु, किं तिष्ठतु, स्वयं नापि गच्छतु, नापि तिष्ठतु ।
संप्रधारितं मया हृदयेन सह; एतन्नाम हृदयं भणति ।

(२) मापि गळतु, मापि तिष्ठतु; मापि उच्छसितु, माअपि
निःश्वसितु; इहैव झटिति पतिला चियतां ।

(३) नमोबुद्धस्य, शरणागतोऽस्मि ।

(४) ननु समयेन ।

(५) तथा कइमं क्षिपतु, यथा पानीयं पक्खाविलं न
भवति । अथवा, पानीयं पुञ्जीकृत्य कइमं क्षिपतु ।

विटः । अहे मुखंता ।

विपर्यस्तमनस्यैष्टैः शिलाशकलवर्षभिः,

मांसवृक्षैरियं मूर्खैर्भाराक्रान्ता वसुन्धरा । ५

भिद्युः ॥ नाय्येनाक्रोशति ॥

शकारः । किं भणदि ? (१)

विटः । स्तौति भवन्तं ।

शकारः । शृणु, शृणु, पुणोवि शृणु (२) ।

॥ तथा कृत्वा निष्क्रान्तोभिद्युः ॥

विटः । काणेलीमातः ! पश्योद्यानस्य शोभां ।

अमीहि वृक्षा फलपुष्पशोभिताः, कठोरनिष्पन्दलतोपवेष्टिताः,
नृपाञ्जया रञ्जिजनेन पालितामराः सदारादव यान्ति निर्वृतिं ।

शकारः । सुष्ठु भावे भणदि (३) ।

वज्रकुसुमविचिन्तिदा अ भूमी,

कुसुमभलेण विणामिदा अ लुक्वा ;

दुमशिखरलता अ लम्बमाणा,

पद्मशफला इव वाणलालजन्ति ।

(१) किं भणति ।

(२) शृणु, शृणु, पुनरपि शृणु ।

(३) सुष्ठु भावो भणति ।

वनकुसुमविचिन्तिता च भूमी, कुसुमभरेण विणामिता च वृक्षाः ;
दुमशिखरलता च लम्बमाना, पद्मशफला इव वाणरा लज्जन्ति ।

विटः । कापेलीमातः । इदं मित्रातलमध्यासतां ।

प्रकारः । एषोऽस्मि आश्रिते ॥ इति विटेन सह उपविशति ॥
भावे, अज्जवि तं वन्नन्तरेणिअं शुमलामि, दुज्जणवअणं विअ
इउक्कादो ण ओदलदि (१) ।

विटः ॥ स्वगतं ॥ तथा निरस्त्रोऽपि स्मरति तां ।

अथवा । स्त्रीभिर्विस्मयितानां कापुरुषाणां विवर्द्धते मदनः,
सत्पुरुषस्य स एव नुभवति मृदुर्नैव वा भवति ।

प्रकारः । भावे, कावि वेला थावलकचेडश्श भणितश्श,
पवहणं गेहिअ, लज्जं लज्जं आगच्छेत्ति । अज्जवि णागच्छेत्ति,
चिल्लिहि वुभुक्षिदे; मज्जहे ण शकीअदि पादेहिं गन्तुं । ता
पेह, पेह;

एहमज्जगडे प्रूले दुप्पेहे कुविदवाणलश्लिहे,
भूमि दृढसंतप्ता, इदपुत्तशदेव गन्धाली (२) ।

(१) एषोऽस्मि आश्रित इति । भाव, अद्यापि तां वसन्त
सेनां स्मरामि; दुर्जनवचनमिव हृदयास्मावतरति ।

(२) भाव, कापि वेला स्थावरकचेटस्य भणितस्य, प्रवहणं
गृहीत्वा, लघु लघु आगच्छेत्ति । अद्यापि नागच्छतीति, चिर
मस्मि वुभुक्षितः; मध्याह्ने न शक्यते पादाभ्यां गन्तुं । तत्
पथ, पथ;

नभोमध्यगतः सूर्योदुष्येक्ष्यः कुपितवानरसदृशः,
भूमि दृढसंतप्ता, इतपुत्रशतेव गन्धारी ।

विटः । एवमेतत् ।

ह्यायासु प्रतिमुक्तमप्यकवचं निद्रायतो गोकुलं,
दृष्ट्वा तैश्च निपीयते वनमृगैरुष्णं पथः सारसं,
सन्नापादतिशक्तितैर्न नगरीमार्गोनरैः सेव्यते,
तत्रा भूमिमपास्य च प्रवहणं मन्ये कचित्संस्थितं ।

प्रकारः । भावे,

शिरसि मम शिलीणे, भाव, शुष्कश्च पादः,
शुक्लनिखगविहङ्गा लुक्कशाखाशु लीणा;
नरपुलिशमनुष्या उहृदीर्घं श्रमन्ता,
शुक्लशरणनिषणा आतपं निर्व्वहन्ति ।

भावे । अज्जवि श चेडे णागच्छदि । अत्तणो विणोदण
णिमित्तं किं पि गादस्सुं ॥ इति गायति ॥ भावे, शुद्धं तु ए
जं मए गाददं ? (१)

विटः । किमुच्यते; गन्धर्व्वोभवान् ।

(१) शिरसि मम शिलीणे, भाव, सुख्यस्य पादः;

शुक्लनिखगविहङ्गा लुक्कशाखाशु लीणाः,
नरपुरुषमनुष्यादीर्घमुष्णं श्रमन्तो
शुक्लशरणनिषणा आतपं निर्व्वहन्ति ।

भाव, अद्यापि स चेष्टः नागच्छति । आत्मनो विनोदन
निमित्तं किमपि गास्यामि । भाव, अतं त्वया यस्या गीतं ।

प्रकारः । कथं, गन्धर्वो न भविष्यति ?

हिङ्गुज्जला, जीरकभद्रमुत्थे, वचाहगण्डी, त्रिगुणहगण्डी,

एते मए श्रेविदगन्धजुन्ती, कथं न हग्गे मधुलसलत्ति ?

भावे, पुणोवि दाव गादृशं ॥ तथा करोति ॥ भावे, भावे,

इदं तु ए जं मए गादृदं (१) ।

विटः । किमुच्यते; गन्धर्वो भवान् ।

प्रकारः । कथं गन्धर्वो न भवामि ।

हिङ्गुज्जले, दीपमरिचचुखे वग्वालिदे, तैलघिहृदि मिश्रे,

भुन्ते मए, पारङ्गदीअमंशे; कथं न हग्गे मधुलसलत्ति ?

भावे, अज्जवि चेडे णागहृदि (२) ।

विटः । खखोभवतु भवान्; संप्रत्येवागमिष्यति ।

॥ ततः प्रविशति प्रवहणाधिरूढा वसन्तसेना चेटस्य ॥

(१) कथं, गन्धर्वो न भविष्यामि ?

हिङ्गुज्जला, जीरकभद्रमुत्था, वचायागन्धिः, त्रिगुणहगण्डी,

एषा मया सेविता गन्धयुक्ता, कथं नाहं मधुरस्वर इति ?

भाव, पुनरपि तावत् गास्यामि । भाव, भाव, श्रुतं त्वया यन्मया गीतं ।

(२) कथं गन्धर्वो न भवामि ।

हिङ्गुज्जलं, दत्तमरीचचूर्णं व्याघारितं, तैलघृतैः मिश्रं,

भूतं मया, भारभृतीयमांसं; कथं नाहं मधुरस्वर इति ?

भाव, अद्यापि चेटो नागच्छति ।

चेटः। भीदे कसु हगो, मञ्जुहणिके मुञ्जे, मा दाणिं
कुविदे लाअभासअंठाणे उविस्सदि। ता तुल्लिदं वहामि।
जाध, गोणा, जाध (१)।

वसन्तसेना। हड्डी हड्डी! ए उ वट्टमाणअस्स अन्नं सर
संजोओ, किंनेदं? किं एउ अज्जचारुदत्तेण वाहनपण्डित्तमं
परिहरन्तेण, अणोमणुस्सो, अणपवहणं, पेसिदं भविस्सदि?
फुरदि दाहिणं सोअणं, वेवदि मे हिअन्नं, सुखाओ दिखाओ,
सर्व्वं ज्जेअ विसंठुलं पेक्खामि (२)।

अकारः ॥ नेमिघोषमाकर्ण्य ॥ भावे, आगच्छे पवहणे (३)।

विटः। कथं जानासि?

अकारः। किं ए पेक्खदि भावे? वट्टअन्नत्ते विअ घुलघुला
अमाणे लक्खीअदि (४)।

(१) भीतः खल्वहं, माध्याह्निकः सूर्यः, मा इदानीं कुपितः
राजश्यालसंस्थानको भविष्यति। तत् त्वरितं वहामि। यात,
वृषभा, यात।

(२) हा धिक्, हा धिक्; न खलु वर्द्धमानकस्यायं स्वरसंयोगः
किंनेदं? किं न खलु आर्य्यचारुदत्तेन वाहनपरिश्रमं परिहरता,
अन्योमनुष्यः, अन्यत् प्रवहणं, प्रेषितं भविष्यति। स्फुरति दक्षिणं
लोचनं, वेपते मे हृदयं; शून्यादिशः, सर्व्वमेव विसंठुलं पश्यामि।

(३) आगतं प्रवहणं।

(४) किं न पश्यति भावः? वट्टशूकरइव घुरघुरावमाणं
लक्ष्यते।

- विटः ॥ वृद्धा ॥ साधु लक्षितं, अद्यमागतः ।
 शकारः । पुत्रका स्थावरक, चेडा, आगच्छेति ? (१)
 चेटः । अधदं ? (२)
 शकारः । प्रवहणेवि आगच्छे ? (३)
 चेटः । अधदं ? (४)
 शकारः । गोणावि आगच्छे ? (५)
 चेटः । अधदं ? (६)
 शकारः । तुमं पि आगच्छे ? (७)
 चेटः ॥ सहस्रं ॥ भट्टके, अहंवि आगच्छे (८) ।
 शकारः । ता प्रवेशहि प्रवहणं (९) ।
 चेटः । कदलेण मार्गेण (१०) ।

- (१) पुत्रक स्थावरक, चेट, आगतोऽसि ?
 (२) अथ किं ?
 (३) प्रवहणमपि आगतं ?
 (४) अथ किं ?
 (५) वृषभौ अपि आगतौ ?
 (६) अथ किं ?
 (७) त्वमपि आगतः ?
 (८) भट्टारक, अहमपि आगतः ।
 (९) तस्मात् प्रवेशय प्रवहणं ।
 (१०) कदलेण मार्गेण ।

प्रकारः । एतेषु जेव पगालखण्डेण (१) ।

चेटः । भट्टके, गोणा मलेनि, पवहणेवि भज्जदि हग्गो
वि चेडे मल्लामि (२) ।

प्रकारः । अले, लाअशालके हग्गो, गोणा मले अवलं
कीलिशं; पवहणे भग्गोऽवलं घडाइशं; तुमं मले अपो पव
हणवाहके ऊविशदि (३) ।

चेटः । शब्बं उववणं ऊविशदि; हग्गो अशालके प
ऊविशं (४) ।

प्रकारः । अले, शब्बंवि णशदु, पगालखण्डेण पवेणेहि
पवहणं (५) ।

चेटः । विभज्ज ले पवहणं शमं शामिणा विभज्ज । अले

(१) एतेनैव प्राकारखण्डेन ।

(२) भट्टारक, वृषभाक्षियन्ते, प्रवहणमपि भज्यते,
अहमपि चेटोच्चिये ।

(३) अरे, राजशालकोऽहं; वृषभा मृता अपरं केव्यामि;
प्रवहणं भग्गं अपरं कारयिष्यामि; त्वं मृतः अन्यः प्रवहणवा
हको भविष्यति ।

(४) सर्व्वं उपपन्नं भविष्यति; अहमात्मनः कृते न भवि
ष्यामि ।

(५) अरे, सर्व्वमपि नश्यतु; प्राकारखण्डेन प्रवेशय
प्रवहणं ।

पवहणे भावु, भट्टको गदुच विवेदेमि ॥ प्रविश्य ॥ कथं च
महत्ते एते उवत्तिदे पवहणे (१) ।

प्रकारः । अहिना गोणा ण मखा, लज्जतुमपि ण मली? (२)

चेटः । अयदं? (३)

प्रकारः । भाव, आगच्छ; पवहणं पेक्खामो । भावे, तुमं
पि मे गुलु, पलमगुलु, पेक्खीअहि भादलके अभ्यन्तरकादिति, तं
तुमं दावि पवहणं अग्गदो अधिलुह (४) ।

विटः । एवं भवतु ॥ इत्यारोहति ॥

प्रकारः । अथवा चिट्ठ तुमं; तुह थकेलके पवहणे जेण
तुमं अग्गदो अधिलुहसि? हग्गो पवहणसामी अग्गदो पवहणं
अधिह्वहामि (५) ।

(१) विभंज रे प्रवहणं समं खामिना विभंज । अन्यत्
प्रवहणं भवतु, भट्टारकं गत्वा निवेदयामि । कथं न भट्टं?
भट्टारकं, एतदुपस्थितं प्रवहणं ।

(२) ननु, पुंसुलीज, वृषभान मृताः, तमपि न मृतः ।

(३) अयकिं?

(४) भाव, आगच्छ, प्रवहणं पक्खामः । भाव, तमपि
मे गुलु, प्रथमगुलु, प्रेक्ख सादरकः अभ्यन्तरकादिति, तं
तावत् प्रवहणमयतोऽधिरोह ।

(५) अथवा तिष्ठ त्वं; तव प्रकृतं प्रवहणं येन तमयतो
ऽधिरोहसि? अहं प्रवहणसामी अयतः प्रवहणमधिरोहामि ।

विटः । भवानेव प्रसीति ।

शकारः । अहं विहसी एवं भणामि, तथापि त्वं प्रसन्न
चोले, अहिरुहेति भट्टके, भणितं (१) ।

विटः । आरोहतु भवान् ।

शकारः । एषे शंपदं अहिलुहामि । पुनस्तथा यावत्तथा
चेडा, पडिवत्तावेहि प्रवहणं (२) ।

चेटः ॥ पराटत्यं ॥ अहिलुहदु भट्टारके (३)

शकारः ॥ अहिरुह्यावलोकाय च शङ्कां नाटयित्वा स्मरित
मवतीर्य विटं कण्ठे अवलम्ब्य ॥ भावे, मडे ! प्रवहणाधिकृता
लक्षणी चोले वा पलिवशदि, ता अहं लक्षणी, तदा उभावपि
मूत्रे, अध चोले, ता उभावपि क्लृप्ते (४) ।

(१) यद्यप्यहमेव भणामि, तथापि तवैव आचारः, अधि
रोहेति भट्टारकं, भणितं ।

(२) एष साम्प्रतं अधिरोहामि । पुनस्तथा यावत्तथा
परिवर्तय प्रवहणं ।

(३) अधिरोहतु भट्टारकः ।

(४) भाव, अहं जिये, प्रवहणाधिकृता राज्ञी चोरोवा
प्रतिवर्तति, तत् यदि राज्ञी, तदा उभावपि मुनिता, अथ
शारः, तदा उभावपि खारिता ।

विटः । न मेतथ्यं कुतोऽप्यदृष्टमपाने राक्षसा प्रवसरः ।
मम मीमांसे मया शार्कता पक्षिण इष्टेः स्थावरकस्य सकक्षुको
काया इष्टा, भान्तिहृत्पत्रा ।

प्रकारः । पुत्तका यावत्तका चेडा जीवेति? (१)

चेटः । अथर्हं? (२)

प्रकारः । भावे, पवदणां हि इति या पडिवशदि, ता
अवलोपहि (३) ।

विटः । कथं स्त्री!

अवततिरसः प्रथमशीघ्रं पथि, दृष्टभाद्रवर्षताडितायाः,
मम हि सदसि गौरवप्रियस्य कुलजनदर्शनकातरं हि चक्षुः

वसं ॥ सविस्मयमात्मगतं ॥ कथं, मम एव श्रावणं आश्राव
श्रो जेष्ठा राश्रशालश्री; ता संसददन्दि, मन्दभागा । एषा
दाणिं मम मन्दभाद्रणो ए ऊसरश्चेतपडिदाविश्र बोश्रमुष्टी
णिष्कजा इध आगमणो संवृत्ता; ता किं एत्य करदत्ता? (४)

(१) पुचक स्थावरक चेडा जीवेति?

(२) अथर्हं?

(३) प्रवदणां हि स्त्री प्रतिवसति; तदवलोकय ।

(४) कथं मम नयनधारायाश्चकर एव राजश्यालः । तत्
संश्रयितासि, मन्दभाग्या । एतदिदानीं मम मन्दभागिनी

प्रकारः। तादृशं कथं तु हरेः प्रवहणं तावतो
वदति। भावे, आसीदिति प्रवहणं (१)।

विटः। कीदृशः। भवत्येवं तावत्।

प्रकारः। कथं विष्णोः उच्यते, तावत् तावत्
ता, ताव भावे अस्तीति भवतीति, इतीति ऐक्येति,
ताव हरेः प्रवहणं (१)।

विटः ॥ वसन्तसेनां दृष्ट्वा, सविषादमात्मगतं ॥ कथं।
अथ, मृगी व्याघ्रमनुसरति। भोः कष्टं।

प्रवहणप्रतीकाग्रं पुष्टिमान्तराग्रिणं,

इंसी इंसं परित्यज्य, वायसं समुपस्थिता।

॥ जनान्तिकं ॥ वसन्तसेने न युक्तमिदं, नापि सद्व्यभिदं;
पूर्वं मातादेवज्ञाय इत्यर्थे जननीवशात्;

॥ वसन्तसेना गिरस्थाजयति ॥

प्रवहणपतित इव वीजमुष्टिः निष्पन्नमिहागमनं समुत्तं;
तत्किमत्र करिष्यामि।

(१) कातरः खल्वेष दृष्ट्वा चेष्टः प्रवहणं तावतोक्तयति।
भाव आलोचय प्रवहणं।

(२) कथं प्रवहणं उच्यते, वायसाग्रजनिः तत् तावत्
भावः अस्तिभ्यां भव्यते, इतीति प्रेक्ष्यते, तावदहं प्रवहयिष्ये।

विट् : ॥ नमोऽस्मिन् भगवते नमोऽस्मिन् भगवते ।

नमोऽस्मिन् भगवते नमोऽस्मिन् भगवते ।

यममुपचर, अग्ने, सुप्रियं वाग्मिन् वा ।

वर्षः । पर्वण्यविपल्यासेनाग्ने, अग्ने, अग्ने (१) ।

विट् : ॥ न भेतव्यं, न भेतव्यं । भवत्वेन वक्ष्यामि ॥ अकार

मुपगम्य ॥ काण्ठेसीमातः । सत्यं राक्षसेवाच प्रतिवसति ।

अकारः । भावे, भावे, जह लक्ष्मी पञ्चिवग्ने, ता कीज
य तुमं भूमेदि? अथवा, चोडे, ता किं तुमं न भक्षिते? (२)

विट् : ॥ किमनेन विरूपितेन, यदि पुनरुद्यानपरम्परया
पञ्चामेव नगरीमुज्जयिनीं प्रविश्यावः, तदा कोदेवः स्यात् ।

अकारः । एवं विदे, किं भोदि (३) ।

विट् : ॥ एवं कृते, व्यायामः सेवितो, धुर्याणां च परि
श्रमः परिहृतीभवति ।

अकारः । एवं भोदु । यावत्तत्रा चेडा, जेह पवहणं,
अथवा, चिट्ठ, चिट्ठ । देवदाणं बन्धणाणं च अग्नादीचलयेण
गह्मामि । णहि, णहि, पवहणं अहिबुहिअ गह्मामि । जेह

(१) प्रवहणविपर्ययासेनाग्ने, अग्ने, अग्ने ।

(२) यदि राक्षसी प्रतिवसति, तर्हि न तां मुञ्चति?
अथवा चोडः तदा किं त्वं न भक्षितः?

(३) एवं कृते किं भवति ।

कृष्णदेवः सं. वेत्ति न भविष्यति, एते ते कटिचपास्ते अष्टा
सके गृह्णहि (१)।

विटः ॥ खगतं ॥ दुःखरं विषमेतपधीकर्तुं । भवत्तेव
तावत् ॥ प्रकाशं ॥ काशेसीमातः, एषा वधन्तामेत भवन्तम
भिवारधितुमागता ।

वधं । सन्तं, पावं । (२)

अकारः ॥ सवर्षं ॥ भावे, मं पवत्तपुत्रिमपुत्रं वासु
देवाकं (३)।

विटः । अथकिं?

अकारः । तेष हि अपूर्वा शिली शमासादिताः, तस्मिन्
काशे मए लोभाददा, सम्यदं पादेसु पठिअ पश्चादेमि (४)।

विटः । साध्वभिहितं ।

(१) एवं भवतु । स्थावरक चेट, नद्य प्रवहणं, अथवा
मिड, तिड । देवतानां ब्राह्मणानां सायतः चरणेन गच्छामि ।
नहि, नहि, प्रवहणमधिरुद्ध गच्छामि । येन दूरतो मां प्रेक्ष्य
अपिब्यन्ति, एष स राष्ट्रियश्चासौ भट्टारको गच्छति ।

(२) शान्तं, पापं, प्रतिहतममङ्गलमिति ।

(३) मां पवत्तपुत्रिमपुत्रं वासुदेवाकं ।

(४) तेष हि अपूर्वाश्रीः, शमासादिताः, तस्मिन् काशे
मया रोषिता । सायतं पादयोः पठित्वा पश्चादहामि ।

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ एष पादेषु पतेति ॥ इति श्रीमत्पद्मसूक्तम्

सूक्तम् ॥ अग्निके, अग्निए, इष्टु मम विप्रसि ।

एष पादेषु पतेति ॥ इति श्रीगणेशाय नमः

इति श्रीगणेशाय नमः ॥ इति श्रीगणेशाय नमः

अतं मए अवकिदं मदणाउलेण,

तं खमिदासि, वरगन्ति, तवन्दिदागे (१) । ॥ १ ॥

वयं ॥ संक्रोधं ॥ अवेहि, अण्यं मन्त्रेयि (२) ॥ इति

पादेन ताडयति ॥

अकारः ॥ संक्रोधं ॥

जे सुविदे अविकमादुकेहिं, गदे ण देवाणवि जे पणामं,

जे पादिदे पादतलेण मुण्डे, वणे जिआलेण अधा मुदङ्गे (३) ॥ ३ ॥

(१) एष पादयोः पतामि । हे मातः, अग्निके, इष्टु मम विप्रसि ।

एष पतामि चरणयोर्विशालनेत्रे

इत्याक्षिं दशनखे तव इष्टुदन्ति,

यत्तन्मया अपकृतं मदनातुरेण,

तस्मात्तासि, वरगात्रि, तवास्मि दासः ।

(२) अवेहि, अण्यं मन्त्रेयि ।

(३) अशुभिनं अयिकामादुकाभिः, गतं देवानामपि चक्षुषाम् ।

तापानितं पादतलेन मुण्डं, वने इष्टुगलेन यथाहताङ्गं ।

अले, यावत्तथा चेत्ता, कर्हिं तु ए एषा समासादिदा (१)।

चेटः । भट्टके गामशअलेहिं रुद्धे लाअमग्गी, तदो चालु
दत्तसु लुक्खवाडिआए पवहणं याविअ, तहिं ओदल्लिअ,
जाव चक्कवट्टिअं कलेमि, ताव एषा पवहणविपज्जाभेण इह
आलुठेत्ति तक्केमि (२) ।

शकारः । कथं; पवहणपलट्टणेण आगदा, ण मं अहि
भीलिदुं; ता ओदल, ओदल, मम केलकादो पवहणादो ।
तुमं तं दलिद्दशठ्ठवाहपुत्तहकं अहिशालेशि, मम केलकादं
गोणादं वाहेशि; ता ओदल, ओदल, गम्भदाशि, ओदल,
ओदल (३) ।

(१) अरे स्थावरक चेट, कुत्र त्वया एषा समासादिता ।

(२) भट्टक, ग्रामशकटैरुद्धे राजमार्गे, तदा चारुदत्तस्य
वृक्षवाटिकायां प्रवहणं स्थापयित्वा, तत्रावतीर्य, यावत् चक्र
परिवृत्तिं करोमि, तावदेषा प्रवहणविपर्ययासेनेहालुठेति
तर्कयामि ।

(३) कथं; प्रवहणविपर्ययेणागता, न मामभिभीलितुं;
तदवतर, अवतर, मम कृतात् प्रवहणात् । त्वं तं दरिद्रसार्थ
वाहपुत्रकर्मभिसारयसि, मदीयान् वृषभान् वाहयसि, तद
वतर, अवतर, गर्भदासि, अवतर, अवतर ।

वसं । तं अज्जचारुदत्ताकं अहिंसारेमिन्ति; जं सच्चं, अलं
किदद्धि इमिणा वअणेण । सम्पदं जं भोदु, तं भोदु (१) ।

शकारः । एदेहिं दे दण्णहण्णलमण्डलेहिं,
हत्थेहिं, चाटुण्णदताडणलमण्डलेहिं,
वट्टामि दे वलतणुं णिअजाणकादे,
केअेषु, वालिदइअं वि जहा जडाउ (२) ।

विटः । अयाह्यामूर्द्धजेव्येताः स्त्रियोगुणसमन्विताः,
न लतापल्लवकेदमर्हन्तु पवनेद्भवाः ।

तदुत्तिष्ठ, त्वमहमेनामवतारयामि । वसन्तमेने, अवतीर्यतां ।

वसं ॥ अवतीर्य एकान्ते स्थिता ॥

शकारः ॥ स्वगतं ॥ जे शे मम वंचणावमाणेण तदा
लोभगी शंधुद्धिदे, अज्ज, एदाए पादण्णहालेणणेण पज्जलि
दे, तं शंपदं लालेमि णं । भोदु एव्वं दाव ॥ प्रकाशं ॥ भावे,
भावे,

(१) तमार्यचारुदत्तजहिंसारयसीति; यत्सत्यं, अलङ्कृ-
तास्मि अमुना वचनेन । सास्यतच्च यद्भवतु, तद्भवतु ।

(२) एताभ्यां ते दण्णखेत्यलमण्डलाभ्यां,

हस्ताभ्यां, चाटुण्णतताडणलमण्डलाभ्यां,

कर्षामि तव वरतनुं निजयानका,

• त्केअेषु, वालिदयितामिव यथा जटायुः ।

अदिच्छे लम्बदशाविशालं पावाक्षत्रं शुक्लशदेहिं जुत्तं,
मंशं च खादुं, तद् तुष्टिं कादुं, चुक्कु चुक्कु चुक्कु चुक्कु इति (१)।

विटः। ततः किं।

शकारः। मम पित्रं कलेहि (२)।

बिटः। वाढं, करोमि; वर्जयित्वा अकार्यं।

शकारः। भावे, अकाज्जाह गंधेवि णत्ति; लक्ष्मी
कावि णत्ति (३)।

विटः। उच्यतां तर्हि।

शकारः। मालेहि वसंतशेषिअं (४)।

विटः ॥ कर्णे पिधाय ॥

वालां, स्त्रियश्च, नगरस्य विभूषणश्च,

वेश्यामवेशसदृशप्रणयोपचारां,

एनामनागसमहं यदि घातयामि,

केनोडुपेन परलोकनदो तरिष्ये । (२०)

(१) योऽसौ मम वचनावमानेन तदा रोषाग्निः संधुक्षितः,
अथ एतस्याः पादप्रहारेणानेन प्रज्वलितः; तस्मात्प्रतं मार
याम्येनां। भवतु एवं तावत्।

यदीहसि लम्बदशाविशालं प्रावारकं सूचयितुं,
मांसञ्च खादितुं, तथा तुष्टिं कर्तुं, चुक्कु चुक्कु चुक्कु चुक्कु इति।

(२) मम पित्रं कुरु।

(३) अकार्यस्य गन्धोऽपि नास्ति, राक्षसी कापि नास्ति।

(४) मारय वसन्तसेनां।

शकारः । अहं ते भेडकं ददस्मि । अणंच, विविक्ते उज्जाणे
द्रव्य मालान्तं को तुमं पेक्खिस्सदि (१) ।

विटः । पश्यन्ति मां दशदिशो, वनदेवताश्च,
चन्द्रश्च, दीप्तकिरणश्च दिवाकरोऽयं,
धर्मानिलौ च, गगनञ्च, तथान्तरात्मा,
भूमिस्तथा, सुकृतदुष्कृतमाक्षिभूता ।

शकारः । तेण हि पडन्तोवलिदं कदुअ मालेहि (२) ।

विटः । मूर्ख, अपध्वसोऽसि ।

शकारः । अधम्मभोलू एगे वुट्ठ खोले । भोदु; थावल
चेडं अणुणेमि । पुत्तका, थावलका, चेडा; शोवणखलुआदं
ददस्सं (३) ।

चेटः । अहंवि पहिलिस्सं (४) ।

शकारः । शोवणे दे पीठके कालदस्सं (५) ।

(१) अहं ते उडुपं दास्यामि । अन्यच्च, विविक्ते उज्जाणे
द्रव्य मारयन्तं कस्त्वां प्रेक्षिष्यते ।

(२) तेन हि पटान्तरे वारितां कृत्वा, मारय ।

(३) अधर्म्मभीरुरेष वृद्धश्च गालः । भवतु; स्थावरक
चेटमनुनयामि । पुत्रक, स्थावरक, चेट; सुवर्णकटकानि
दास्यामि ।

(४) अहमपि परिधास्यामि ।

(५) शोवणं ते पीठकं कारयिष्यामि ।

चेटः । अहंवि उपविशिष्यं (१) ।

शकारः । सर्वं दे उच्छिष्टं ददृशं (२) ।

चेटः । अहंवि खादृशं (३) ।

शकारः । शर्वचेडकाणं महत्तलकं कलदृशं (४) ।

चेटः । भट्टके ऊविशं (५) ।

शकारः । ता मणेहि मम वचनं (६) ।

चेटः । भट्टके, शर्वं कलेमि, वज्जिअ अकज्जं (७) ।

शकारः । अकज्जाह गंधे वि णत्थि (८) ।

चेटः । भणतु भट्टके (९) ।

शकारः । एणं वसन्तशेणिअं मालेहि (१०) ।

(१) अहमपि उपवेक्ष्यामि ।

(२) सर्व्वं दे उच्छिष्टं दास्यामि ।

(३) अहमपि खादित्यामि ।

(४) सर्व्वचेटकानां महत्तरकं कारयित्यामि ।

(५) भट्टको भवित्यामि ।

(६) तन्मन्यस्व मम वचनं ।

(७) भट्टक, सर्व्वं करोमि, वर्जयित्वा अकार्य्यं ।

(८) अकार्य्यस्य गन्धोऽपि नास्ति ।

(९) भणतु भट्टकः ।

(१०) एनां वसन्तसेनां मारय ।

चेटः । प्रसीदतु भट्टके । इअं मए अणज्जेण अज्जा पव
हणपडिवत्तणेण आणीदा (१) ।

शकारः । अले चेडा, तवावि ण पव्वामि (२) ।

चेटः । पव्वदि भट्टके शलीलाह, ण चालित्ताह; ता
प्रसीदतु, प्रसीदतु, भट्टके; भाआमि खु अहं (३) ।

शकारः । तुमं चेडे मम भविअ, कश्श भाआमि (४) ।

चेटः । भट्टके; पललोअश्श (५) ।

शकारः । केशे पललोए (६) ।

चेटः । भट्टके, शुकिददुक्खिदश्श पलिणामे (७) ।

शकारः । केशरो शुकिदश्श पलिणामे (८) ।

(१) प्रसीदतु भट्टकः । इयं मयानार्थेण आर्या प्रवहण
परिवर्त्तनेनानीता ।

(२) अरे चेट, तवापि न प्रभवामि ।

(३) प्रभवति भट्टारकः शरीरस्य, न चारिव्यस्य; तत्प्रसी
दतु, प्रसीदतु, भट्टकः; विभेमि खल्वहं ।

(४) त्वं चेडो मम भूत्वा कस्मात् विभेभि ।

(५) भट्टारकः; परलोकात् ।

(६) कः स परलोकः ।

(७) भट्टक, सुकृतदुष्कृतस्य परिणामः ।

(८) कीदृशः सुकृतस्य परिणामः ।

चेटः । जादिशो भट्टको वज्रशोवणमण्डिदे (१) ।

शकारः । दुःकिदश कीलिशे (२) ।

चेटः । जादिशे हगे पडपिंडभक्कके भूदे । ता, अक्कळ्ळं
ण कलदूशं (३) ।

शकारः । अले ण मालिशशि ॥ इति वज्रविधं ताड
यति ॥ (४)

चेटः । पिट्टदु भट्टके; मालेदु भट्टके; अक्कळ्ळं ण कल
दूशं । जेण न्हि गळ्भदाशे विणिमिदे भाअधेअदोशेहिं,
अहिअं च ण कीणिशं, तेण अहं अक्कळ्ळं पडिहलामि (५) ।

वसं । भाव, शरणागदन्दि (६) ।

(१) यादृशो भट्टको वज्रसुवर्णमण्डितः ।

(२) दुष्कृतस्य कीदृशः ।

(३) यादृशोऽहं परपिण्डभक्तकोभूतः । तत् अकार्यं न
करिष्यामि ।

(४) अरे, न मारयिष्यामि ।

(५) ताडयतु भट्टकः; मारयतु भट्टकः; अकार्यं न
करिष्यामि । येनास्मि गळ्भदाशेविनिर्मितो भागधयदोषैः,
अधिकञ्च न क्रीणिष्यामि, तेनाकार्यं परिहरामि ।

(६) शरणागताऽस्मि ।

विटः । काणेलीमातः ! मर्षय, मर्षय । साधु, स्थावरक,
साधु !

अथेष नाम परिभूतदृशोदरिद्रः
प्रेथः परत्र फलमिच्छति, नास्य भर्ता,
तस्मादमी कथमिवाद्य न यान्ति नाशं,
ये वर्द्धयन्त्यसदृशं, सदृशं त्यजन्ति ।

अपि च ।

रम्भानुसारी विषमः कृतान्तायदस्य दास्यं तत्र चेश्वरत्वं,
अयं तदीयां यदयं न भुङ्क्ते, यदेतदाज्ञां न भवान् करोति ।

शकारः ॥ स्वगतं ॥ अधर्मभिलु ए वृद्धोखोडे; पललोअ
भिलू एशे गम्भदाशे; हगे लष्टिअशाले कश्श भाआमि, वल
पुलिशमणुशे ॥ प्रकाशं ॥ अले गम्भदाश चेडे, गळे तुमं,
अई ओवलके पविशिअ, वीशन्ते एअन्ते चिट्ठ (१) ।

चेटः । जं भट्टके आणवेदि ॥ वसन्तसेनामुपसृत्य ॥
अज्ज ए एत्तिके मे विहवे (२) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) अधर्मभोरको वृद्धोष्टगालः; परलोकभोरुरेव गम्भ
दासः; अहं राक्षियशालः कस्य विभेमि, वरपुरुषमनुयः,
अरे गम्भदास, चेट, गच्छ त्वं; अयि अपवारके प्रविश्य,
विश्रान्त एकान्ते तिष्ठ ।

(२) यत् भर्ता आज्ञापयति । एतावान् मे विभवः ।

शकारः ॥ परिकरं बध्नन् ॥ चिठ्ठ, वसन्तश्रेणि ए, चिठ्ठ;
मालदृशं (१) ।

विटः । आः ममायतो व्यापादयिष्यसि ॥ इति गले गृह्णाति ॥

शकारः ॥ भूमौ पतति ॥ भावे, भट्टके मालीश्रदि
॥ इति मोहं नाटयति ॥ चेतनां लब्धा ॥

शब्दकालं मए पुट्टे मंशेण अ घिएण अ,

अज्ज कज्जे समुप्पले, जादे मे वैलए कधं ।

॥ विचिन्त्य ॥ भोदु; लब्धे मए उवाए । दिष्ठा वृद्धस्त्रोडेण शिर
श्चालणं श्रणा । ता, एदं पेक्षिअ, वसन्तश्रेणिअं मालदृशं; एवं
दाव ॥ प्रकाशं ॥ भावे, जं तुमे मए भण्णिदे, तं कधं हगे
एवं वट्टकाहिं मल्लकप्पमाणाहिं कुलेहिं जादे, अकज्जं
कलेमि? एवं एदं अंगीकालीवेदुं मए भण्णिदं (२) ।

(१) तिष्ठ, वसन्तसेने, तिष्ठ; मारयिष्यामि ।

(२) भावो भट्टकं मारयति ।

सर्वकालं मया पुष्टो मांसेन च घृतेन च,

अद्य कार्यं समुत्पन्ने, जातो मे वैरिकः कथं ।

भवतु; लब्धो मया उपायः । दत्ता वृद्धशृङ्गालेन शिरश्चा
लनसंज्ञा । तदेतं प्रेक्ष्य, वसन्तसेनां मारयिष्यामि; एवं तावत् ।
भाव, यत् त्वं मया भणितः, तत्कथमहं वृहत्तरैः पत्रपुट
प्रमाणैः कुलैर्जातः, अकार्यं करोमि? एवमेतदङ्गीकारयितुं
मया भणितं ।

विटः । किं कुलेनोपदिष्टेन, शीलमेवात्र कारणं;

भवन्ति सुतरां स्त्रीताः सुचेवे कण्टकिद्रुमाः ।

शकारः । भावे, एषा तव अगादो लज्जाश्रदि; ए म
अंगीकलेदि । ता गच्छ; थावलअ चेडे मए पिट्टिदे गदेवि;
एषे पलाइअ गच्छदि । ता तं गेह्मिअ, आअच्छदु भावे (१) ।

विटः ॥ स्वगतं ॥

अस्मत्समर्चं हि वसन्तसेना शौण्डिर्यभावान्न भजेत मूर्खं;
तस्मात्करोम्येष विविक्तमस्या; विविक्तविश्रम्भरसोहि कामः

॥ प्रकाशं ॥ एवं भवतु; गच्छामि ।

वसं ॥ पटान्ते गृहीत्वा ॥ एं भणामि, शरणागदन्दि (२) ।

विटः । वसन्तसेने, न भेतयं, न भेतयं । काणेलीमातः,
वसन्तसेना तव हस्ते न्यासः ।

शकारः । एवं मम हस्ते एषा णाशेण चिट्ठदु (३) ।

विटः । सत्यं ।

(१) एषा तवाग्रतो लज्जते, न मामङ्गीकरोति । तद्गच्छ;
स्थावरक चेष्टः मया ताडितः गतोऽपि; एष प्रपलाय्य गच्छति ।
तस्मात्तं गृहीत्वा, आगच्छतु भावः ।

(२) ननु भणामि, शरणागतास्मि ।

(३) एवं मम हस्ते एषा न्यासेन तिष्ठतु ।

शकारः । सच्चं (१) ।

विटः ॥ किञ्चिद्गत्वा ॥ अथवा मयि गते, नृशंसोहत्या
देनां; तदपवारितशरीरः पश्यामि तावदस्य चिकीर्षितं
॥ इत्येकान्ते स्थितः ॥

शकारः । भोदु, माडिश्शं । अधवा; कवडकावडिके एशे
वन्दणे वुड्डुखोडे, कदावि ओवालिदशलीले गडिअ, शिआले
भविअ, ऊलुभुलिं कलेदि । ता, एदस्स वञ्चणाणिमित्तं एवं
दाव करइश्शं ॥ कुसुमावचयं कुर्वन्नात्मानं मंडयति ॥
वाशू, वाशू, वशंतशेणि एहि (२) ।

विटः । अये, कामी संवृत्तः; इन्न निर्वृत्तोऽस्मि ॥ गहामीति
निष्क्रान्तः ॥

शकारः । सुवर्णं देमि, पिअम्वदेमि, पडेमि शीशेण सवेदुणेण,
तधाविमंणेच्छसि, शुद्धदन्ति, किंशेवअं कष्टमआ मणुश्याः (३) ।

(१) सत्यं ।

(२) भवतु, मारयिष्यामि । अथवा; कपटकापटिक
एष ब्राह्मणः वृद्धशृगालः, कदापि अपवारितशरीरोगत्वा,
शृगालोभूत्वा, कपटं करोति; तदेतस्य वञ्चनानिमित्तं एवं
तावत् करिष्यामि । हे वाले, हे वाले, वसन्तसेने, वसन्तसेने,
एहि ।

(३) सुवर्णं ददामि, प्रियं वदामि, पतामि शीर्षेण सवेदनेन,
तथापि मां नेच्छसि, शुद्धदन्ति, किं सेवकं कष्टमयामनुश्याः ।

वसं। को एत्थ सन्देहा ॥ अवनतमुखो खलचरितमित्यादि
सो कदयं पठति ॥

खलचरितनिवृत्तजातदोषः, कथमिह मां परिलोभसे धनेन;
सुचरितचरितं विशुद्धदेहं, न हि कमलं मधुपाः परित्यजन्ति

यत्नेन सेवितव्यः पुरुषः कुलशीलवान् दरिद्रोऽपि,

शोभा हि पणस्त्रीणां सदृशजनसमाश्रयः कामः ।

अविश्र ।

सहआरपादवं सेविश्र, पलाशपादवं अंगीकरदस्सं (१) ।

शकारः। दाशी पधीए! दल्लिह चारुदत्ताके शहआल
पादवे कडे, हगे उण पडाशे भणिते, किंशुकेवि ण कडे । एवं
तुमं मे गालिं देन्ती, अज्जवि तं जेव्व चारुदत्ताकं शुम
लेशि (२) ।

वसं। हिअअगदो जेव्व किंत्ति न सुमरीअदि (३) ।

(१) कोऽत्र सन्देहः । अपिच । सहकारपादपं सेविता,
न पलाशपादपमङ्गीकरिष्यामि ।

(२) दास्याः पुत्रि! दरिद्रचारुदत्तकः सहकारपादपः
कृतः, अहं पुनः पलाशोभणितः, किंशुकोऽपि न कृतः । एवं त्वं
मद्भ्यं गालीं ददती, अद्यापि तमेव चारुदत्तकं स्मरसि ।

(३) हृदयगतएव किमिति न स्मर्यते ।

शकारः । अज्जवि देहिअअगदं, तुमं समं जेव्व, मोडेमि ।

ता दलिद्दशत्तवाहअमणशकामुकिणि, चिट्ठ, चिट्ठ (१) ।

वसं । भण, भण पुणेवि, सलाहणिआदं एदादं अक्ख
रादं (२) ।

शकारः । पडित्ताअदु, दाशीएपुत्ते, दलिद्दचारुदत्ताके
तुमं (३) ।

वसं । परित्ताअदि जदि मं पेक्खदि (४) ।

शकारः । किं शे शक्के, वालिपुत्ते, महिन्दे,

लंभापुत्ते, कालणेमी, सुवन्धु,

रुद्देएआ दोणपुत्ते, जडाउ,

चाणक्के वा, धुन्धुमाले, तिशंकू? (५)

(१) अद्यापि ते हृदयगतं, त्वां सममेव, मोटयामि ।
तद्हरिद्रसार्थवाहकमनुष्यकामुकि, तिष्ठ, तिष्ठ ।

(२) भण, भण पुनरपि, स्लाघनीयानि अचराणि ।

(३) परित्रायतां दास्याः पुत्रः चारुदत्तकः त्वां ।

(४) परित्रायते यदि मां प्रेक्षते ।

(५) किं शक्नो, वालिपुत्रो, महेश्वरो,

रत्नापुत्रः, कालनेमिः, सुवन्धुः,

रुद्धेरात्मा, द्रोणपुत्रो, जटायुः,

चाणक्यो, वा धुन्धुमारः, त्रिशङ्कुः

अथवा । एदेवि दे ण लक्खन्ति ।

चाणक्येण जघा शीदा मालिदा मालिधे युगे,

एव्वं दे मोडदस्सामि, जडाउविअ दावदिं (१) ।

॥ इति ताडयितुमुद्यतः ॥

वसं । हा अत्ते कच्चिं सि ! हा अज्ज चारुदत्त ! एसो जणो
असंपुष्पमणोरधोजेव्व विवज्जदि । ता उद्धं अकंददस्सं ?
अथवा, वसन्तसेणा उद्धे अकंददित्ति लज्जणीअं । क्व, एदं ;
एमो अज्ज चालुदत्तस्स (२) ।

शकारः । अज्जवि, गर्भदाशी, तस्स जेव्व पावस्स णामं
गेह्हादि ॥ इति कंठे पीडयन् ॥ शुमल, गर्भदाशि, शुमल (३) ।

वसं । एमो अज्ज चालुदत्तस्स (४) ।

(१) अथवा एतेऽपि ते त्वां न रक्षन्ति ।

चाणक्येन यथा सीता, मारिता भारते युगे,

एवं त्वां मोटयिष्यामि, जटायुरिव द्रौपदीं ।

(२) हा मातः कुत्रामि ! हा आर्य्य चारुदत्त ! एष
जनः असम्पूर्णमनोरथ एव विपद्यते । तदूर्द्धमाक्रन्दिष्यामि ;
अथवा, वसन्तसेना ऊर्द्धमाक्रन्दतीति लज्जनीयं ; खल्वेतत्,
नमः आर्य्यचारुदत्तस्य ।

(३) अद्यापि, गर्भदासी, तस्मैव पापस्य नाम गृह्णाति ।
स्मर, गर्भदासि, स्मर ।

(४) नम आर्य्य चारुदत्तस्य ।

शकारः । मल, गर्भदाशि, मल (१) ॥ नाय्येन कंठे
निपीडयन् मारयति । वसन्तसेना मूर्छिता पतति निश्चेष्टा ॥

शकारः ॥ सहर्ष ॥

एदं दोषकलंडिअं, अविणअशावाअभूदं खलं,
लत्तं तस्य किलागदस्य लमणे कालागदं आअदं ।
किं एशे समुदाहलामि णिअअं वाहणपूलत्तणं,
णीशाशेवि मले इअं च सुमला, शीदा जधा भालदे ।
इच्छंतं मम णेय्वसित्ति, गणिआ लोशेण मे मालिदा,
सुखे पुष्पकलंड केत्ति सहसा पाशेण उत्ताशिदा
सेवावच्चिदभादुके मम पिदा मादेव शा दोप्पदी,
जेशे पेक्खदि णेदिशं ववशिदं पुत्ताह पूलत्तणं (२) ।

(१) म्रियतां, गर्भदाशि, म्रियतां ।

(२) एतां दोषकरण्डिकामविनयस्यावासभूतां खलां,
रक्तां तस्य किलागतस्य रमणे कालागतामागतां;
किमेष समुदाहरामि निजकं वाक्कोः पूरलं,
निश्चासेऽपि म्रियते इयञ्च समृता, सीता यथा भारते ।
इच्छन्तं मां नेच्छसीति, गणिका रोषेण मे मारिता;
पूत्ये पुष्पकरण्डके इति सहसा पाशेन उत्तासिता ।
सेवावच्चितभ्रातृके मम पिता मातेव सा द्रौपदी,
यस्याः पश्यति नेदृशं व्यवसितं पुत्रस्य पूरलं ।

भोदुः संपदं वृद्धखोडे आगमिष्यदिति; ता आश्लिष्य
चिष्टामि ॥ तथा करोति (१) ॥ प्रविश्य चेटेन सह ॥

विटः । अनुनीतामया स्थावरकञ्चेटः । तद्यावत्काणेली
मातरं पश्यामि ॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥ अये, मार्गएव
पादयोर्निपतितः । अनेन च पतता स्त्री व्यापादिता । भोः
पाप ! किमिदमकार्यमनुष्ठितं त्वया । तवापि पापिनः पतनात्
स्त्रीबधदर्शनेनातीव पातितावयं । अनिमित्तमेतत्, यत्सत्यं
वसन्तसेनां प्रति शंकितं मे मनः, सर्वथा देवताः स्वस्ति करि
ष्यन्ति ॥ शकारमुपसृत्य ॥ काणेलीमातः, एवं मया अनुनीतः
स्थावरकञ्चेटः ।

शकारः । भावे शाश्वदं दे; पुत्तका यावलक चेडा
तवापि शाश्वदं (२) ।

चेटः । अधदं ? (३)

विटः । मदीयं न्यासमुपनय ।

शकारः । कीदृशे णाशे ! (४)

(१) भवतु; सांप्रतं वृद्धशृगालः आगमिष्यतीति; ततः
अपसृत्य तिष्ठामि ।

(२) स्वागतं ते; पुत्रक, स्थावरक तवापि स्वागतं ।

(३) अथ किं ?

(४) कीदृशो न्यासः ।

विटः । वसन्तसेना ।

शकारः । गदा (१) ।

विटः । क ।

शकारः । भावश्च जेव्व पिठ्ठो (२) ।

विटः ॥ सवितर्कं ॥ न गता सा खल्वनया दिशा ।

शकारः । तुमं कदमाए दिशाए गडे ? (३)

विटः । पूर्वया दिशा ।

शकारः । शावि दक्षिणाए गडा (४) ।

विटः । अहं दक्षिण्या ।

शकारः । शापि उत्तलाए (५) ।

विटः । अत्याकुलं कथयसि; न शुद्ध्यति मे अन्तरात्मा,
तत्कथय सत्यं ।

शकारः । श्रवामि भावश्च शीघ्रं अक्षणकेलकेहिं पादेहिं,
ता संठावेहि हिअअं, एसा मए मालिदा (६) ।

(१) गता ।

(२) भावस्यैव पृष्ठतः ।

(३) त्वं कतमया दिशा गतः ?

(४) सापि दक्षिण्या गता ।

(५) सापि उत्तरया ।

(६) श्रवामि भावस्य शीघ्रं आत्मनः कृताभ्यां पादाभ्यां,
ततः संस्थापय हृदयं, एषा मया मारिता ।

विटः ॥ सविषादं ॥ सत्यं, त्वया व्यापादिता?

शकारः । जइ मम वअणे ण पत्तिआअग्नि, ता पेक्क पठमं
लुट्ठिअग्निआलसंकाणाह शूलत्तणं (१) ॥ इति दर्शयति ॥

विटः । हा हतोऽस्मि मन्दभाग्यः ! ॥ इति मूर्छितः पतति ॥

शकारः । ही, ही, उवलदे भावे (२) ।

चेटः । शमश्शशदु, शमश्शशदु, भावे । अविआलिअं पव
हणं आणंतेण जेव्व मए पठमं मालिदा (३) ।

विटः ॥ समाश्वस्य सकरुणं ॥ हा वसन्तसेने ।

दाचिण्णोदकवाहिनी विगलिता याता स्वदेशं रति

र्हाहालंकृतभूषणे सुवदने क्रीडारसोद्भासिनि ।

हा सौजन्यनदि प्रहासपुलिने ! हा माट्टशामाश्रये !

हा, हा ! नश्यति मन्मथस्य विपणिः सौभाग्यपक्षाकरः ।

॥ सास्त्रं कष्टं ॥

किन्तु, नाम, भवेत्कार्यमिदं येन त्वया कृतं ।

अपापा पापकल्पेन नगराग्नीर्निपातिता ।

(१) यदि मम वचनेन प्रत्ययसे, तत्पश्य प्रथमं राष्ट्रिय
शालसंस्थानस्य शूलत्वं ।

(२) ही, ही, उपरतोभावः ।

(३) समाश्वसितु, समाश्वसितु, भावः । अविचारितं प्रव
हणमानयता एव मया प्रथमं मारिता ।

॥ स्वगतं ॥ अये कदाचिदयं पाप इदमकार्यं मयि संक्राम
येत् । भवत्वितोगच्छामि ॥ इति परिक्रामति ॥

शकारः ॥ उपगम्य धारयति ॥

विटः । पाप, मामाश्वाचीः । अलं तया; गच्छाम्यहं ।

शकारः । अले, वसन्तश्रेणिअं शअं जेव्व मालिअ, मं
दूशिअ, कहिं पलाअशि; शम्यदं ईदिशे हगे अणाधे पाविदे (१) ।

विटः । अपध्वस्तोऽसि ।

शकारः । अत्थं शदं देमि सुवणअंदे, कहावणं देमि शवेडिअं दे;
एशे दुशद्धान पलकमे मे, सामान्यए भेदु मणुशआणं (२) ।

विटः । धिक् तवैवासु ।

चेटः । शतं पावं (३) ।

शकारः ॥ हसति ॥

विटः । अप्रोतिभवेत्, विमुच्यतां हि हासो,

धिक् प्रीतिं परिभवकारिकामनार्थी

माभूच्च त्वयि मम संगतं कदाचि

दाक्षिणं धनुरिव निर्गुणं त्यजामि । ७४

(१) अरे, वसन्तसेनां स्वयमेव मारयित्वा, मां दूषयित्वा,
कुत्र पलायसे; सांप्रतमीदृशोऽहं अनाथः प्राप्तः ।

(२) अर्थं शतं ददामि सुवर्णं ते, कहावणं ददामि सर्वश्रेष्ठं ते;
एष दुःशब्दानां फलक्रमो मे, सामान्यकोभवतु मनुष्यकाणां ।

(३) शान्तं पापं ।

शकारः । भावे, प्रसीद, प्रसीद; एहि, एलिणीए पवि
शिअ कीलन्ह (१) ।

विटः । अपतिनमपि तावत्सेवमानं भवन्तं,
पतितमिव जनोऽयं मन्यते मामनार्थं ।

कथमहमनुयायां तां, हतस्त्रीकमेनं,

पुनरपि नगरश्रीशङ्किताद्धाचिदृष्टं । ७३१

॥ सकरुणं ॥ वसन्तसेने !

अन्यस्यामपि जातौ मा वेश्याभूस्त्वं हि सुन्दरि,

चारित्र्यगुणसंपन्ने जायेथा विमले कुले । १४०१

शकारः । मम केरके पुष्पकरण्डकजिणुज्जाणे वसन्तसे
णिअं मालिअ, कहिं पलाअशि? एहि, मम आवुत्तस्स अग्गदे
ववहाले देहि (२) ॥ इति धारयति ॥

विटः । आं, तिष्ठ जाल्म ॥ इति खड्गमाकर्षति ॥

शकारः ॥ सभयमपसृत्य ॥ किं ले भीदेशि, ता गच्छ (३) ।

विटः ॥ स्वगतं ॥ न युक्तमवस्थातुं । भवतु, यत्रार्थशर्विलंक
चंदनकप्रभृतयः संति, तत्र गच्छामि ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

(१) भाव, प्रसीद, प्रसीद; एहि, सरस्यां प्रविश्य क्रीडावः ।

(२) मदीयपुष्पकरण्डकजीर्णोद्याने वसन्तसेनां मारयित्वा,
कुत्र पलायसे? एहि, मम आवुत्तस्याग्रतो व्यवहारं देहि ।

(३) किं रे भीताऽसि तद्गच्छ ।

शकारः । निधनं गच्छ । अले यावलक पुस्तका, कीलिशे
मए कडे? (१)

चेटः । भट्टके, महंते अकज्जे कडे (२) ।

शकारः । अले चेडे, किं भणसि, अकज्जे कडेत्ति? भोदु
एवं दाव ॥ नानाभरणान्यवतार्य ॥ गेल्ल एदं अलंकारअं;
मए ताव दिसे, जेत्तिके वेल्ले अलंकलेमि, तेत्तिकं वलं मम
अणंतव (३) ।

चेटः । भट्टके, जेव्व एदे शोहंति, किं मम एदेहिं (४) ।

शकारः । ता गच्छ; एदाइं गोणाइं गेल्लिअ, मम केल
आए पासादवालगापडोलिआए चिट्ठ, जाव हगे आ
अक्कामि (५) ।

(१) निधनं गच्छ । अरे स्थावरक पुत्रक, कीदृशं मया कृतं?

(२) भट्टक, महदकार्यं कृतं ।

(३) अरे चेट, किं भणसि, अकार्यं कृतमिति? भवतु, एवं
तावत् । गृहाणेममलङ्कारं; मया तावद्वृत्तं, यावत्यां वेलायां
अलंकरेमि, तावतीं वेलां त्वमात्मानमलङ्कुरु ।

(४) भट्टके, एव एते शोभन्ते; किं मम एतैः?

(५) तदा गच्छ, एतान् वृषभान् गृहीत्वा, मदीयायां
प्रासादवालाग्रप्रतोलिकायां तिष्ठ, यावदहमागच्छामि ।

चेष्टः । जं भट्टके आणवेदि (१) ॥ इति निष्क्रान्तः ॥

शकारः । अन्नपलित्ताणे भावे गदे अदंशणं; चेडेवि पाशादवालगापडोलिआए णिअलपूलिअं कदुअ थावदस्सं । एवं मंते लद्धिदे भोदि । ता गच्छामि; अधवा, पेच्छामि दाव एदं किं एषा मला, आदु पुणेवि मालदस्सं ॥ अवलोक्य ॥ कधं सुमला । भोदु; एदिणा पावालेण पच्छादेमि णं । अधवा, णामंकिदे एशे, ता केवि अज्जपुलिशे पच्चहिज्जाणेदि । भोदु; एदिणा वादालीपुञ्जिदेण शुक्खपण्णुडेण पच्छादेमि ॥ तथा हत्ता, विचिन्त्य ॥ भोदु; एवं दाव, संपदं अधिअलणं गंज्झिअ ववहलं लिहावेमि । जहा अत्यश कालणाए शठ्ठवाह चालुदत्ताकेण मम केलकं पुप्फकलंडकं जिलुज्जाणं पवेशिअ, वसन्तश्रेणिआ वावादिदेत्ति । चालुदत्तविणाशाय कलेमि कवडं णवं । णअलि ए विण्णुद्धाए पण्णुघादं व दातुणं । भोदु, गच्छामि ॥ इति निष्क्रम्य दृष्ट्वा सभयं ॥ अविदमादिके ! जेण जेण गच्छामि मग्गेण, तेण ज्जेव्व एशे दुट्ठशमणके गहिद कशाओदकं चीवलं गेल्लिअ आअच्छदि; एशे मए णसि हिअ वाहिदे कदवेले कआवि मं पेक्खिअ, एदेण मालिदत्ति पआ सदस्सदि; ता कधं गच्छामि ॥ अवलोक्य ॥ भोदु; एदं अद्ध

(१) यद्भट्टकआज्ञापयति ।

पडिदं पागालखंडं उल्लंघिअ गच्छामि ।

एणेद्धि तुलिदे लंका एअलीए गणअ गच्छन्ते,

भूमोए पाआले हणूमशिहले विअ महेन्दे (१)

॥ इतिनिष्क्रान्तः ॥

(१) आत्मपरित्राणे भावोगतः अदर्शनं, चेष्टमपि प्रासादं
वालाग्रप्रतोलिकायां निगडपूरितं कृत्वा स्थापयिष्यामि ।
एवं मन्त्रोत्तरचितो भवति । तद्गच्छामि; अथवा, पश्यामि
तावदेतां किमेषा मृता अथवा पुनरपि मारयिष्यामि । कथं,
सुमृता । भवतु; एतेन प्रावरकेण प्रच्छादयाम्येतां; अथवा ।
नामाङ्कितेषः तत्कोऽपि आर्य्यपुरुषः प्रत्यभिज्ञास्यति ।
भवतु; एतेन वातालीपुञ्जितेन शुष्कपर्णपुटेन प्रच्छादयामि ।
भवतु; एवं तावत् सांप्रतं अधिकरणं गत्वा व्यवहारं लेख-
यामि, यथा अर्थस्य कारणाय सार्थवाहकचारुदत्तकेन
मदीयं पुष्पकरण्डकं जीर्णोद्यानं प्रविश्य वसन्तसेना व्यापादि-
तेति । चारुदत्तविनाशाय करोमि कपटं नवं नगर्यां विष्णु-
ह्वायां पशुघातमिव दारुणं । अविदमादिके ! येन येन
गच्छामि मार्गेण, तेनैव एष दुष्टअमणको गृहीतकषायोदकं
चीवरं गृहीत्वा आगच्छति; एष मया नसि क्त्वा वाहितः
कृतवैरः कदापि मां प्रेक्ष्य, एतेन मारितेति प्रकाशयिष्यति;

प्रविश्य पटालेपेण संवाहकोभिर्बुधः । पच्छादिदे एषे मए
चीवलखण्डे, किं णु ऊ शाहाए शुक्खावदशं । इध वाणला
विलुप्पन्ति । किं णु ऊ भूमीए धूलीदोशे होदि; ता कहिं
पशारिअ शुक्खाविशं ॥ दृष्ट्वा ॥ भोदु, इध वादालीपुञ्जिदे
शुक्खवत्तसंचए पशालदस्सं ॥ तथा कत्वा एमोबुद्धश ॥ इत्यु
पविशति ॥ भोदु, धम्मक्खलादं उदाहलामि ॥ पञ्चज्जणज्जेण
मालिदे इत्यादिपूर्वोक्तं पठति ॥ अधवा, अलं मम एदेण
शग्गेण, जाव ताए बुद्धोवागिआए पच्चुवकालं ए कलेमि,
जाए दिशाणं सुवणकाणं कदे जूदिअलेहिं णिक्किदे, तदो
पज्जदि ताए कीदं विअ अत्ताणअं अवगक्कामि ॥ दृष्ट्वा ॥ किं
णु ऊ पणोदले समूशशदि? अधवा,

वादादवेण तत्ता, चीवलतोएण निम्भिदापत्ता,

एदे विदिस्सपत्ता मणे पत्ताविअ फुरन्ति (१) ।

वसं ॥ संज्ञां लब्धा हस्तं दर्शयति ॥

तत्कथं गच्छामि । भवतु एतं अर्द्धपतितं प्राकारखण्डमुल्लङ्घ्य
गच्छामि ।

एषोऽहं लरितं तुलितः लङ्कानगर्थ्या गमने गच्छन् ।

भूम्यां पाताले हनूमद्विखरे इव महेन्द्रः ।

(१) प्रचालितमेतन्नया चीवरखण्डं, किं नु खलु शाखायां
शुष्कं करिष्यामि । • इह वानराविलुप्पन्ति । किं नु खलु

भिक्षुः। हा, हा, शुद्धालंकारभूषिदे इत्यग्रा हत्ये णिक्क
मदि! कधं, दुदिए विहत्ये ॥ वज्जविधं निर्वर्ण्य ॥ पच्चभिआ
णामि विअ एदं हत्थं। अधवा, किं विचारेण? अच्चं, शे जेव्व
हत्ये जेण मे अभयं दिखं। भोदु, पेक्खिअं ॥ नाय्येनोद्वाय्य
दृष्ट्वा प्रत्यभिज्ञाय च ॥ आ जेव्व बुद्धोवाग्निआ (१)।

वसं ॥ पानीयमाकाङ्क्षति ॥

भूम्यां धूलीदोषोभवति; तत्कुत्र प्रसार्य शुष्कं करिष्यामि ।
भवतु, इह वातालीपुञ्जिते शुष्कपत्रसञ्चये प्रसारयि
ष्यामि । नमोबुद्धाय । भवतु, धर्माचराणि उदाहरामि ।
अथवा; अलं ममैतेन स्वर्गेण, यावत्तस्यावसन्तसेनायाबुद्धो
पासिकायाः प्रत्युपकारं न करोमि, यथा दशानां सुवर्ण
कानां कृते द्यूतकराभ्यां निष्क्रीतः ततःप्रभृति तथा क्रीतमिवा
त्मानमवगच्छामि । किन्तु खलु पर्णोदरे समुच्छसिति? अथवा,
वातातपेन तप्तानि, शीवरतोयेनाद्राणि पत्राणि,
एते विस्तीर्णपत्राः मन्ये पत्रा इव स्फुरन्ति ।

(१) शुद्धालङ्कारभूषितः स्तोहस्तोनिष्क्रामति! कथं;
द्वितीयोऽपि हस्तः । प्रत्यभिजानामि इव एतं हस्तं । अथवा,
सत्यं; स एव हस्तः येन मे अभयं दत्तं । भवतु, पश्यामि । सैव
बुद्धोपासिका ।

भिचुः। कधं, उदमं मग्गेदि। दूले च दिग्विआ। किं
दाणिं एत्थ कलदस्सं? भोदु, एदं चीवलं से उवरि
गलदस्सं。(१) ॥ तथा करोति ॥

वसं ॥ संज्ञां लब्धा उत्तिष्ठति। भिचुः पटान्तेन वीजयति ॥

वसं। अब्ज, को तुमं?(२)

भिचुः। किं मं ए ण सुमलेदि बुद्धोवाणिआ, दशगुवण
णिक्कोदं(३)।

वसं। सुमलेमि ए उण जधा अब्जो भणादि, वरं
अहं उवरदा जेव(४)।

भिचुः। बुद्धोवाणिए किं णेदं(५)।

वसं ॥ सनिर्वेदं ॥ जं सरिसं वेसभावस्स(६)।

(१) कथमुदकं याचते। दूरे च दीर्घिका। किमिदानी
मत्र करिष्यामि? भवतु, एतत् चीवरं अस्याउपरि चालयि
ष्यामि।

(२) आर्य्य, कस्त्वं?

(३) किं मां न स्मरति बुद्धोपासिका, दशगुवर्णनिष्क्रीतं।

(४) स्मरामि न पुनर्यथा आर्य्योभणति, परमहमुपरता
एव।

(५) बुद्धोपासिके किं नेदं।

(६) यत्सदृशं वेसभावस्स।

भिचुः । उट्टेउ, उट्टेउ, बुद्धोवाशिआ । एदं पादवसमी
वजादं लदं ओलंविअ (१) ॥ इति लतां नामयति । वसन्तसेना
गृहीत्वा उत्तिष्ठति ॥

भिचुः । एदस्मिं विहाले मम धम्मवहिणिआ चिट्ठदि ;
तहिं शमस्सशिदमणाभविअ उवाशिआ, गेहं गमिस्सदि ।
ता श्रेणं श्रेणं गरुदु बुद्धोवाशिआ ॥ इति परिक्रामतः ॥ दृष्ट्वा ॥
ओशलध अज्जा, ओशलध ; एशा तलुणी इत्थिआ, एशो
भिक्षुत्ति; शुद्धे मम एशे धम्मे ; हत्थसंजदमुहसंजदइदिअ
संजदे, शे खु माणुशे, किं कलेदि तस्स लाअउले पललोअ
हत्थे णिअले (२) ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

इति मृच्छकटिकायां वसन्तसेनामोटनोनामाष्टमोऽङ्कः ।

(१) उत्तिष्ठतु, उत्तिष्ठतु, बुद्धोपासिका । एतां पाद
वसमीपजातां लतामवलम्ब्य ।

(२) एतस्मिन् विहारे मम धर्मभगिनी तिष्ठति; तत्र
समाश्रयस्तमनाभूत्वा उपासिका, गेहं गमिष्यति । ततः शनैः
शनैर्गच्छतु बुद्धोपासिका । अपसरत आर्या, अपसरत, एषा
तरुणी स्त्री, एष भिक्षुरिति, शुद्धो मम एष धर्मः ; हस्तसंयत
मुखसंयतेन्द्रियसंयतः, स खलु मनुष्यः किं करोति तस्य राज
कुलं परलोको हस्ते निश्चल इति ।

अथ नवमाङ्कः ।

ततः प्रविशति शोधनकः । शोधनकः । आणत्तन्दि अधि
अलणभोदएहिं; अले सोहणआ, ववहालमंडवं गदुअ, आस
णादं सज्जीकलेहिति । ता जाव अधिअलणमंडवं सज्जिदुं
गच्छामि ॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥ एदं अधिअलणमंडवं, एण
पविशामि ॥ प्रविश्य संमार्ज्यासनमाधाय ॥ विवित्तं कारिदं मए
अधिअरणमंडवं, विरददा मए आसणा; ता जाव अधिअ
लणिआणं उण णिवेदेमि ॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥ कधं, एण
लट्ठिअणालेदुइदुज्जणमनुण्णे इदोएव्व आअकदि; ता दिट्ठि
पधं परिहरिअ गमिण्णं (१) ॥ इत्येकान्ते स्थितः ॥ ततः
प्रविशति उज्जलवेशधारी शकारः ।

(१) आज्ञप्तेऽस्मि अधिकरणभोजकैः; अरे शोधनक, व्यवहार
मण्डपं गत्वा, आसनानि सज्जीकुरु इति । तत् यावदधिकरण
मण्डपं सज्जितुं गच्छामि । इदमधिकरणमण्डपमेषोऽहं प्रवि
शामि । विवित्तं कारितं मयाधिकरणमण्डपं, विरचितानि च
मयासनानि; तत् यावदाधिकरणिकानां निवेदयामि । कथ
मेषराष्ट्रियश्यालोदुर्जनमनुव्यदतएवागच्छति; तदृष्टिपथं
परिहृत्य गमिष्यामि ।

शकारः । ऋदोहं शलिलजलेहिं पाणिएहिं,

उज्जाणे उववणकानने णिषण्णे,

णालीहिं सहजुवदीहिं इत्थिकाहिं,

गंधव्वेहिं सुविहिदएहिं अंगकेहिं ।

खणेण गंडी खणजूलकेमे, खणेण मे चंचलकुन्तले वा,

खणेण मुक्के खण उद्धूचूडे, चित्तेविचित्ते हगे लाअशाले ।

अविअ । विशगंठिगम्भपविद्येण विअ कीडएण अत्तलं
मग्गमाणेण, पाविदं मए महदत्तलं; ता कश्श एदं किविण
चेट्ठिअं पालदस्सं ॥ स्मृत्वा ॥ आं, शुमलिदं, मए दलिदचारु
दत्तश्श संभावीअदि । भोदु, अधिअलणमंडवं गदुअ, अग्गदो
ववहालं लिहावदस्सं, जधा चारुदत्ताकेण वशन्तशेणिआ
मोडिअ मालिदा; ता जाव अधिअलणमंडवं जेव्वगळामि
॥ परिकम्यावलोक्य च ॥ एदं तं अधिअलणमंडवं, एत्थ पवि
शामि ॥ प्रविश्यावलोक्य च ॥ कधं, आसणादं दिष्ठादं चिट्ठ
दित्ति; दाव आअस्संत्ति अधिअरणभोदआ, एदंस्सिं दुव्वच
त्तले मुज्जत्तअं उवविशिअ पडिवालदस्सं (१) ॥ तथास्थितः ॥

(१) स्नातोऽहं शलिलजलैः पानीयैः, उद्याने उपवनकानने
निषण्णः, नारीभिः सह युवतीभिः स्त्रीभिः, गन्धर्वैः सुविहितैः
अङ्गकैः ।

शोधनकः ॥ अन्यतः परिक्रम्य पुरोदृष्ट्वा ॥ एदे अधिअर
शिआआअकन्ति। ता जाव उवसप्पामि (१) ॥ इति उपस
र्पन्ति ॥ ततः प्रविशति श्रेष्ठिकायस्थ्यादिपरिवृतआधिकरणिकः ॥

अधि। भो, भो, श्रेष्ठिकायस्थौ।

तौ। आणवेदु अज्जो (२)।

अधि। अहो व्यवहारपराधीनतया दुष्करं खलु पर
चित्तग्रहणमाधिकरणिकैः।

क्षणेन यन्त्रिः क्षणं जूटकोमे, क्षणेन मे चञ्चलकुण्डलावा,

क्षणेन मुक्ताः क्षणमूर्द्धचूडा, चित्रविचित्रः अहं राजश्यालः।

अपिच। विषयन्त्रिगर्भप्रविष्टेनेव कीटकेनान्तरं मार्ग
माणेन, प्राप्तं मया महदन्तरं; तत्कस्मेदं कृपणचेष्टितं पालयि
ष्यामि। आं, स्मृतं, दरिद्रचारुदत्तस्य सम्भाव्यते। भवतु, अधि
करणमण्डपं गत्वा, अग्रतोव्यवहारं लेखयिष्यामि, यथा
चारुदत्तेन वसन्तसेना मोचयित्वा मारिता; तत् यावदधि
करणमण्डपमेव गच्छामि। एतत्तदधिकरणमण्डपमत्र प्रवि
शामि। कथमासनानि दत्तानि तिष्ठन्ति; तावदागच्छन्ति
अधिकरणभोजकाः, एतस्मिन् दूर्वाचलरे मुहूर्त्तमुपविश्य
प्रतिपालयिष्यामि।

(१) एवे अधिकरणिका आगच्छन्ति, तत् यावदुपसर्पामि।

(२) आज्ञापयतु आर्यः।

कृत्रं कार्यमुपक्षिपन्ति पुरुषान्यायेन दूरीकृतं,
 खान्दोषान् कथयन्ति नाधिकरणे रागाभिभूताः स्वयं,
 तैः पक्षापरपक्षवर्द्धितबलैर्दोषैर्नृपः स्पृश्यते,
 संचेपादपवादएव सुलभो द्रष्टुर्गुणो दूरतः ।

अपि च ।

कृत्रं दोषमुदाहरन्ति कुपितान्यायेन दूरीकृताः,
 खान्दोषान् कथयन्ति नाधिकरणे, सन्तोऽपि नष्टाभ्रुवं,
 ये पक्षापरपक्षदोषमहिताः पापानि संकुर्वन्ते,
 संचेपादपवादएव सुलभो द्रष्टुर्गुणो दूरतः ।

यतः । अधिकरणिकः खलु ।

शास्त्रज्ञः, कपटानुसारकुशलो, वक्ता, न च क्रोधन
 सुखो मित्रपरस्वकेषु, चरिते दृष्ट्वैव दत्तोत्तरः,
 क्लीवान्पालयिता, शठान्प्रथयिता, धर्म्येऽतिलोभान्विता,
 दार्भावे परतलबद्धहृदयो, राज्ञश्च कोपापहः ।

अष्टिकायस्यौ । अज्जस्स वि णाम गुणे दोसन्ति वुच्चदि जह
 एव्वं, ता चन्दालो एवि अंधआरोत्ति वुच्चदि (१) ।

अधि । भद्र शोधनक, अधिकरणमण्डपस्य मार्ग
 मादेशय ।

(१) आर्यस्यापि नाम गुणे दोषइति उच्यते यद्येवं, तदा
 चन्द्रालोकेऽपि अन्धकारइति उच्यते ।

शोधनकाः । एदु, एदु, अधिअलणभोदज्जो एदु (१) ।

॥ इति परिक्रामन्ति ॥

शोधनकः । एदं अधिअलणमण्डवं, ता पविसन्तु अधिअलणभोदज्जा ॥ सर्व्वे च प्रविशन्ति ॥ (२) ।

अधि । भद्र शोधनक, वहिर्निःक्रम्य, ज्ञायतां, कः कः कार्य्यार्थीति ।

शोधनकः । जं अज्जोआणवेदि ॥ इति निष्क्रम्य ॥ अज्जा अधिअलणिआभणन्ति, कोको इध कज्जत्थीति (३) ।

शकारः ॥ सहर्षं ॥ उवत्थिए अधिअलणिए ॥ साटोपं परिक्रम्य ॥ हगे, वलपुलिशमणुशे वासुदेवे लट्ठिअशिआले लाअशाले कज्जत्थी (४) ।

शोधनकः ॥ ससम्भ्रमं ॥ हीमादिके, पठमं जेव्व लट्ठिअशाले कज्जत्थी । भोदु; अज्ज, मुज्जत्तं चिट्ठु, दाव अधिअलणि

(१) एतु, एतु, अधिकरणभोजकएतु ।

(२) एतत् अधिकरणमण्डपं, तत्रविशन्तु अधिकरणभोजकाः ।

(३) यदार्य्यआज्ञापयति । आर्य्या अधिकरणिकाभणन्ति, कः कइह कार्य्यार्थीति ।

(४) उपस्थिताअधिकरणिकाः । अह, वरपुरुषमनुयः वासुदेवः राष्ट्रियश्यालः राजश्यालः कार्य्यार्थी ।

आणं निवेदेमि ॥ उपगम्य ॥ अज्जा, एमे ककुलष्ठिअशाले
कज्जत्यो ववहालमुवत्यदो (१) ।

अधि । कथं, प्रथममेव राज्ञिशालः कार्यार्थी । यथा
सूर्योदये उपरागो महापुरुषनिपातमेव कथयति । शोधनक,
व्याकुलेनाद्य व्यवहारेण भवितव्यं; भद्र, निष्क्रम्योच्यतां गच्छाद्य
न दृश्यते तव व्यवहार इति ॥

शोधनकः । जं अज्जो आणवेदित्ति (२) ॥ निष्क्रम्य शकार
मुपगम्य ॥ अज्ज, अधिअरणिआभणत्ति । अज्ज गच्छ, ए दीशदि
तव ववहाले (३) ।

शकारः ॥ मक्रोधं ॥ किं, ए दीशदि मम ववहाले? जइ
ए दीशदि, तदो आउत्तं लाआणं पालअ वहिणीवदिं विण
विअ, वहिणिअं अत्तिकं च विणविअ, एदं अधिअरणिअं
फेलिअ, एत्य अस्सं अधिअलणिअं गवइस्सं (४) ॥ इति गन्तु
मिक्खति ॥

(१) हन्त प्रथममेव राज्ञिशालः कार्यार्थी । भवतु; आर्य्य,
मुहूर्त्तं तिष्ठ, तावत् अधिकरणिकानां निवेदयामि । आर्य्या
एष खलु राज्ञिशालः कार्यार्थी व्यवहारमुपस्थितः ।

(२) यदार्य्य आज्ञापयति ।

(३) आर्य्य, अधिकरणिकाभणन्ति, । अद्य गच्छ, न
दृश्यते तव व्यवहारः ।

(४) किं, न दृश्यते मम व्यवहारः? यदि न दृश्यते,

शोधनकः । अज्ज, लट्ठिअशालअ, मुज्जत्तअं चिट्ठ, दाव
अधिअरणिआणं णिवेदेमि ॥ आधिकरणिकावुपगम्य ॥ एअ
लट्ठिअशाले कुविदे भणादि (१) ॥ इति तदुक्तं भणति ॥

आधि । सर्वमस्य मूर्खस्य संभाव्यते । भद्र, उच्यतां, आगच्छ;
दृश्यते तव व्यवहारः ।

शोधनकः ॥ शकारमुपगम्य ॥ अज्ज, अधिअरणिआ
मणंति, आअच्छ (२) ।

शकारः । पठमं भणन्ति न दीसदि, संपदं दीशदित्ति; ता
णाम भोद भोदा अधिअलणभोदआ; जेत्तिअं हसे भणिशं,
तेत्तिअं पत्तिआवदशं, भोदु, पविशामि ॥ प्रविश्यापस्यत्य ॥
सुशुहं अह्माणं तुम्हाणंपि शुहं देमि, न देमि च (३) ।

तदा आवुत्तं राजानं पालकं भगिनीपतिं विज्ञाय, भगिनीं
मातरञ्च विज्ञाय, एतमाधिकरणिकं दूरीकृत्यान्यमाधि
करणिकमत्र स्थापयिष्यामि ।

(१) आर्य्य, राष्ट्रियशाल, मुहूर्त्तं तिष्ठ, तावत् आधि
करणिकानां निवेदयामि । एष राष्ट्रियशालः कुपितो भणति ।

(२) आर्य्य, आधिकरणिका भणन्ति, आगच्छ ।

(३) प्रथमं भणन्ति न दृश्यते, साम्प्रतं दृश्यते; इति तत्

आधि ॥ स्वगतं ॥ अहो स्थिरसंस्कारता व्यवहारार्थिनः
॥ प्रकाशं ॥ उपविश्यातां ।

शकारः । आ; अन्तर्णकेलका शे भूमी; ता जहिं मे
रोअदि तहिं उवविशामि ॥ अष्ठिमं प्रति ॥ एअ उवविशामि
॥ शोधनकं प्रति ॥ णं, एत्थ उवविशामि ॥ इति आधिकरणिक
मस्तके हसं दत्वा ॥ एअ उवविशामि (१) ॥ इति भूमौ
उपविशति ॥

आधि । भवान् कार्यार्थी ।

शकारः । अधदं ? (२)

आधि । तत्कार्यं कथय ।

शकारः । कणे कज्जं कथयदस्सं । एअवडके मल्लकण
माणह कुले हगे जादे । लाअशणुले मम पिदा, लाआ

नाम भीतभीताअधिकरणभोजका; यावदहं भणिय्यामि, ताव
त्प्रत्येय्यन्ते । भवतु, प्रविशामि । सुसुखं अस्माकं युष्माकमपि
सुखं ददामि, न ददामि च ।

(१) आ; आत्मीया ममैषा भूमी; यत्र मद्वां रोचते तत्रो
पविशामि । एष उपविशामि । ननु अत्रोपविशामि । एष
उपविशामि ।

(२) अथकिं ?

तादृश होइ जामादा, लाअग्रिआले हगो, ममावि भइणी
वदी राआ (१)।

आधि। सर्व्व जायते।

किं कुलेनोपदिष्टेन, शीलमेवात्र कारणं;

भवन्ति नितरां स्त्रीताविपिने कण्टकिद्रुमाः।

॥ तदुच्यतां कार्य्यं ॥

शकारः। एवं भणामि। अवलङ्कादवि ण अ मे किंवि
कलदस्सदि; तदो तेण वहिणीवदिणा वरितुट्ठेण मे कीलितुं
लक्खितुं अव्वज्जाणाणं पवले पुप्फकरंडकजिणुजाणेदिस्से; तच्चिं
च पेक्खितुं अणुदिअहं, शोशावेदुं, शोधावेदुं, पोत्थावेदुं,
लुणावेदुं, गक्खामि। देव्वज्जाएण पेक्खामि, न पेक्खामि वा,
इत्थिअशलीलं णिवड्ढिदं (२)।

(१) कर्णे कार्य्यं कथयिष्यामि। एतावद्वृद्धके मल्लकप्रमा
णस्य कुले अहं जातः। राजश्वशुरोमम पिता राजा तातस्य
भवति जामाता, राजश्यालोऽहं, ममापि भगिनीपतीराजा।

(२) एवं भणामि। अपराङ्मसापि न च मे किमपि करिष्यति;
ततस्तेन भगिनीपतिना परितुष्टेन मे क्रीडितुं रक्षितुं सर्व्वोद्या
नानां प्रवरं पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानं दत्तं; तत्र च प्रेक्षितुं
अनुदिवसं शुष्कं कारयितुं, शोधयितुं, पुष्टं कारयितुं, लूनं
कारयितुं, गच्छामि। दैवयोगेन पश्यामि, न पश्यामि वा, स्त्री
शरीरं निपतितं।

आधि। अथ जायते का स्त्री विपन्नेति?

शकारः ॥ हंहो अधिअलणभोदआ, किन्ति ए आ
णामि तं तादिशिं एअलमण्डणं कंचनशदभूषणिअं। केणवि
कुपुत्तेण अत्यकल्लवत्तश कालणादो णुणं पुप्फकलंडकजिणु
ज्जाणं पविशिअ, वाज्जपाशवलक्काले वसन्तशेणिआ मालिदा,
ए मए (१) ॥ इत्यर्द्धोक्ते च मुखमावृणोति ॥

आधि। अहो नगररक्षिणं प्रमादः! भो अष्टिकायस्त्रौ।
न मयेति, व्यवहारपदं प्रथममभिलिख्यतां।

कायस्थः। जं अज्जोआणवेदि ॥ तथा कृत्वा ॥ अज्ज, लि
हिदं (२)।

शकारः ॥ स्वगतं ॥ हीमादिके उत्तलाअत्तेण विअ पाय
शपिण्डलकेण, अज्ज मए अत्ता एव्व णिणाशिदो। भोदु एव्वं
दाव ॥ प्रकाशं ॥ अहो अधिअलणभोदआ, एं भणामि, मए
जेव्व दिद्वा; किं कोलाहलं कलेध (३) ॥ इति पादेन
लिखनं प्रोज्झन्ति ॥

(१) अधिकरणभोजकाः, किमिति न जानामि तां तादृशीं
नगरमण्डनं काञ्चनशतभूषणां। केनापि कुपुत्रेण अर्थकल्य,
वर्त्तस्य कारणात्, शून्यं पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानं प्रविश्य,
वाज्जपाशवलात्कारेण वसन्तसेना मारिता, न मया।

(२) यदार्य्यं आज्ञापयति। आर्य्यं, लिखितं।

(३) विस्मये! त्वरां कुर्वाणनेव पायसपिण्डरकेण, अथ

आधि । कथं लया ज्ञातं यथा खल्वर्थनिमित्तं वाङ्मया
शेन व्यापादिता?

प्रकारः । हंहे; णूणं शुणशूणाए मोघठाणाए गीवा
लिआए णिसुवणकेहिं आहलणठाणेहिं तक्केमि (१) ।

अष्टिकायस्यौ । जुज्जदिविअ (२) ।

प्रकारः ॥ स्वगतं ॥ दिठ्ठिआ पत्युज्जीविदद्धि, अविदमा
दिके! (३)

अष्टिकाय । भो कं एसा ववहारो अवलंबदि? (४)

आधि । इह हि दिविधोव्यवहारः ।

अष्टिकाय । केरिमौ? (५)

आधि । वाक्यानुसारेण, अर्थानुसारेण च । यस्तावदा

मया आत्मा एव निर्नाशितः । भवत्वेवं तावत् । अहो अधिक
रणभोजका, ननु भणामि, मया एव दृष्टा; किं कोलाहलं
कुरुत ।

(१) हंहे; नूनं मोघस्थानया गीवालिकया निःसुवर्ण
कैराभरणस्थानैः तर्कयामि ।

(२) युज्यते इव ।

(३) दिष्ट्या प्रत्युज्जीवितोऽस्मि ।

(४) भो कमेधव्यवहारोऽवलम्बते?

(५) कीदृशौ?

क्यानुसारेण, स खल्वर्थिप्रत्यर्थिभ्यः । यद्यर्थानुसारेण सचाधि-
करणिकबुद्धिनिष्पाद्यः ।

अधिकाय । तावसन्तसेनामादरं अवुलंविदिववहारो (१) ।

आधि । एवमिदं; भद्र शोधनक, वसन्तसेनामातरमनु
हेजयनाह्वय ।

शोधनकः ॥ तथेति ॥ निष्क्रम्य गणिकामात्रा सह प्रविश्य ॥

एदु, एदु, अज्जा (२) ।

वृद्धा । गदा मे दारिआ मित्तघरअं अत्तणो जोव्वण
भणुभविउं; एसो उण दीहाज भणादि, आअच्छ, आधि
अलणिओ सदावेदि; ता मोहपरवशमिव अत्ताणअं अव
गळामि, हिअअं मे यरहरंदि । अज्ज, आदेसेहि मे अधिअर
णमण्डवस्स मगां (३) ।

शोधनकः । एदु, एदु, अज्जा (४) ॥ उभौ परिक्रामतः ॥

(१) तस्मात् वसन्तसेनामातरमवलम्बते व्यवहारः ।

(२) एतु, एतु, आर्या ।

(३) गता मे दारिका मित्रगृहं आत्मनोयौवनमनु
भवितुं; एष पुनर्दीर्घायुर्भणति, आगच्छ, अधिकरणिक
आह्वयति; तन्मोहपरवशमिवात्मानमवगच्छामि, हृदयं मे
प्रकम्पते । आदिश मत्तं अधिकरणमण्डपस्य मार्गं ।

(४) एतु, एतु, आर्या ।

शोधनकः । एदं अधिअलणमंडवं । एत्थ पविशदु
अज्जा (१) ॥ इत्युभौ प्रविशतः ॥

वृद्धा ॥ उपसृत्य ॥ सुखं तुच्छाणं भोदु भावमिस्साणं (२) ।

आधि । भद्रे, स्वागतमास्यतां ॥ वृद्धा तथेत्यपविष्टा ॥

शकारः ॥ साक्षेपं ॥ आगतासि, वृद्धकुट्टणि, आगतासि ? (३)

आधि । अये त्वं किल वसन्तसेनायामाता ?

वृद्धा । अधदं ? (४)

आधि । अयेदानीं वसन्तसेना क्व गता ?

वृद्धा । मित्रघरं (५) ।

आधि । किन्नामधेयं तस्या मित्रं ?

वृद्धा ॥ खगतं ॥ हट्ठी, हट्ठी, अटिलज्जणीयं क्खु एदं ।

॥ प्रकाशं ॥ जणस्स पुट्ठणीओअअं अत्थो ए उए अधिअरणि
अस्स (६) ।

(१) एष अधिकरणमण्डपः । अत्र प्रविशताभ्यां ।

(२) सुखं युष्माकं भवतु भावमिस्त्राणां ।

(३) आगतासि, वृद्धकुट्टनि, आगतासि ?

(४) अथ किं ?

(५) मित्रगृहं ।

(६) अटिलज्जनीयं खलु इदं । जनप्रवृत्तीयोऽयमर्थः न
पुनराधिकरणिकस्य ।

आधि । अलं लज्जया, व्यवहारस्त्वां प्रकृति ।

अष्टिकाय । व्यवहारोपुच्छदि, एतिय दोसो, कधेहि (१) ।

वृद्धा । कधं व्यवहारो जइ, एवं, ता सुणंतु अज्जमिस्सा ।

सो कखु सत्यवाहविणयदत्तस्स एत्तिओ, साअरदत्तस्स तणओ,
सुगिहिदणामहेओ अज्जचालुदत्तो णाम, सेट्ठिचत्तरे पडिव
सदि, तहिं मे दारिआ जोव्वणसुहमणुभवदि (२) ।

शकारः । सुदं अज्जेहिं? लिहीयंतु एदे अक्खला, चारु
दत्तेण सह मम विवादे (३) ।

अष्टिकाय । चारुदत्तोमित्तेत्ति एतिय दोसो (४) ।

आधि । व्यवहारोऽयं चारुदत्तमवलम्बते ।

अष्टिकाय । एवं विअ (५) ।

(१) व्यवहारः प्रकृति, नास्ति दोषः, कथय ।

(२) कथं व्यवहारोऽयद्येवं, तदा शृण्वन्तु आर्यमित्राः ।
स खलु सार्थवाहविनयदत्तस्य नप्ता, सागरदत्तस्य तनयः,
सुगृहीतनामधेयः आर्यचारुदत्तानाम, अष्टिचलरे प्रति
वसति, तत्र मे दारिका यौवनसुखमनुभवति ।

(३) श्रुतमार्थैः लिख्यन्तामेतान्यचराणि, चारुदत्तेन
सह मम विवादे ।

(४) चारुदत्तोमित्रमिति नास्ति दोषः ।

(५) एवमिव ।

आधि। धनदत्त, वसन्तसेना आर्य्यचारुदत्तस्य गृहं गतेति
लिख्यतां, व्यवहारस्य प्रथमः पादः। कथमार्य्यचारुदत्तोऽय
स्माभिराक्काययितव्यः। अथवा व्यवहारस्तमाह्वयति। भद्र
शोधनक, गच्छ। आर्य्यचारुदत्तं खैरं असंभ्रान्तमनुद्दिष्टं साद
रमाह्वय, प्रस्तावेनाधिकरणिकत्वां द्रष्टुमिच्छतीति।

शोधनकः। जं अज्जो आणवेदित्ति॥ निष्क्रान्तः, चारुदत्तेन
सह प्रविश्य च॥ एदु, एदु, अज्जो (१)।

चारु॥ विचिन्त्य॥ परिज्ञातस्य मे राज्ञा शीलेन, च कुलेन च,
यत्सत्यमिदमाज्ञानमवस्थामभिगच्छते।

॥ सवितर्कं स्वगतं ॥

ज्ञातोऽनु किं स खलु बन्धनविप्रयुक्तो
मार्गं गतः प्रवहणेन मयापनीतः?
चारेक्षणस्य नृपतेः श्रुतिमागतो वा
येनाहमेवमभियुक्त इव प्रयामि।

अथवा किं विचारितेन। अधिकरणमण्डपमेव गच्छामि।
भद्र शोधनक, अधिकरणस्य मार्गमादेशय।

शोधनकः। एदु, एदु, अज्ज (२) ॥ इति परिक्रामतः॥

(१) यदार्य्यआज्ञापयति। एतु, एतु, आर्य्यः।

(२) एतु, एतु, आर्य्यः।

चारु । ॥ सशङ्कं ॥ तत्किमपरं ।

रुचस्वरं वासति वायसोऽयममात्यभृत्यामुज्जराक्कयन्ति,
सव्यञ्च नेत्रं स्फुरति, प्रसह्य ममानिमित्तानि हि खेदयन्ति ।

शोधनकः । एदु, एदु, अज्जो (१) ।

चारु ॥ खैरमसम्भ्रान्तं परिक्रम्यायतोऽवलोक्य च ॥

शुष्कवृक्षस्थितो ध्वाङ्ग आदित्याभिमुखस्तथा;

मयि चोदयते वामं चतुर्धोरमसंशयं ।

॥ पुनरन्यतोऽवलोक्य ॥ अये कथमयं सर्पः ।

मयि विनिहितदृष्टिभिन्ननीलाञ्जनाभः,

स्फुरितविततजिह्वः, शुक्लदंष्ट्राचतुष्कः,

अभिपतति सरोषोजिह्विताध्मातकुचि

भुजगपतिरयं मे मार्गमाक्रम्य सुप्तः ।

अपि चेदं स्खलति चरणं भूमौ न्यस्तं, न चाद्रुतमा मही;

स्फुरति नयनं, वामोवाज्जमुज्जश्च विकम्पते,

शकुनिरपरश्चायं तावद्विरौति हि नैकशः,

कथयति महाघोरं, मृत्युं, न चात्र विचारणा ।

सर्वथा देवताः स्खलि करिष्यन्ति ।

शोधनकः । एदु, एदु, अज्जो, इमं अधिअलणमण्डव

पविसदु अज्जो (२) ।

(१) एतु, एतु, आर्य्यः ।

(२) एतु, एतु, आर्य्योऽधिकरणमण्डपं प्रविशत्वार्य्यः ।

चारु ॥ प्रविश्य समन्तादवलोक्य ॥ अहो अधिकरण
मण्डपस्य परा श्रीः । इह हि ।

चिन्तासक्तनिमग्नमन्त्रिसलिलं, दूतेर्मिशङ्कुकुलं,
पर्यन्तस्थितचारनक्रमकरं, नागाश्चहिंसाश्रयं,
नानावाशककङ्कपक्षिरिं कायस्थमर्पास्यदं,
नीतिचुष्टतटञ्च राजकरणं हिंस्रैः समुद्रायते ।

भवतु ॥ प्रविशन् शिरोघातमभिनीय सवितर्कं ॥ अहह
इदमपरं ।

मयं मे सन्दते चतुर्विरोति वायसस्तथा,
पन्थाः सर्पेण रुद्धोऽयं, स्वस्ति चास्मासु दैवतः ।

तावत्प्रविशामि ॥ इति प्रविशति ॥

आधि । अयममौ चारुदत्तो, यएषः,
घोणोन्नतं मुखमपाङ्गविशालनेत्रं,
नैतद्विभाजनमकारणदूषणानां;
नागेषु, गोषु, तुरगेषु, तथा नरेषु,
नद्धाकृतिः सुमदृशं विजहाति वृत्तं ।

चारु । भो अधिकृतेभ्यः स्वस्ति । हंहो नियुक्ता अपि कुशलं
भवतां ।

आधि ॥ ससंभ्रमं ॥ स्वागतमार्य्यस्य; भद्रशोधनक, आर्य्य
स्वासनमपनय ।

मोघनकः ॥ आसनमुपनीय ॥ एदं आसनं, एत्थ उववि
सदु अज्जे (१) ।

चारु ॥ उपविशति ॥

शकारः ॥ सक्रोधं ॥ आगदेशि रे इत्थिआघादआ, आग
देशि? अहो णाए ववहाले, अहो धम्मे ववहाले, जं एअअणाह
इत्थिआघादुकाह आशणे दीअदि सगब्बं, भोदु, णं दोअदु (२) ।

आधि । आर्य्यं चारुदत्त, अलि भवतोऽस्याआर्य्याया
दुहित्रा सह प्रसक्तिः प्रणयः प्रीतिर्वा?

• चारु । कस्याः ।

आधि । अस्याः ॥ इति वसन्तसेनामातरं दर्शयति ॥

चारु ॥ उत्थाय ॥ आर्य्ये, अभिवादये ।

वृद्धा । जाद चिरे मे जीव ॥ स्वगतं ॥ अअं सो चारु
दत्तो, सुणिखित्तं क्खु दारिआए जीव्वणं (३) ।

आधि । आर्य्यं, गणिका तव मित्रं?

चारु ॥ लज्जां नाटयति ॥

(१) इदमासनमत्रोपविशत्वार्य्यः ।

(२) आगतोऽसि रे स्त्रीघातक आगतोऽसि? अहोन्यायः
व्यवहारः, अहो धर्माव्यवहारः, यदेतदन्यस्य स्त्रीघातकस्य
आसनं दीयते सगर्ब्वा, भवतु, ननु दीयतां ।

(३) तात चिरं मे जीव । अयं स चारुदत्तः, सुनिश्चितं
स्वल् दारिकया यौवनं ।

शकारः । लज्जाए, आदु भीलुदाए वा, चालित्तं अल्लिए
णिगूहिटुं, सअं इत्थिअं मालिअ अत्थकालणाए णिगूहिटि,
न तं हि भट्टको (१) ।

अष्ठिकाय । अज्ज चारुदत्त, भणहि, अलं लज्जाए,
ववहारो खु एसो (२) ।

चारु ॥ सलज्जं ॥ भो अधिक्कता, मया कथमीदृशं वक्तव्यं ।
यथा गणिका मम मित्रमिति, अथवा, यौवनमचापराध्यति,
न चारित्यं ।

आधि । व्यवहारः सर्वप्रोच्यं, त्यज लज्जां हृदि स्थितां,

ब्रूहि सत्यमलं धैर्यं, क्लमत्र न शृण्वते ।

अलं लज्जया, व्यवहारस्त्वां पृच्छति ।

चारु । अधिक्कत, केन सह मम व्यवहारः ?

शकारः । अले, मए शह ववहालो (३) ।

चारु । लया सह मम व्यवहारः सुदुस्सहः ।

(१) लज्जया, अथवा भीरुतया वा, चारित्र्यं अलीकं निगू-
हितं, स्वयं स्त्रीं मारयित्वा अर्थकारणाय निगूहति न तत्
भट्टकः ।

(२) आर्य्य चारुदत्त, भण, अलं लज्जया, व्यवहारः
खल्लेषः ।

(३) अरे, मया सह व्यवहारः ।

शकारः । अए इत्थिआघादआ, तं तादिशिं लअणअ
दभूषणियं वसंतसेणिअं मालिअ, संपदं कवडकावडिके भविअ
णिगूहेसि (१) ।

चारु । असंबद्धः खल्वसि ।

आधि । आर्य्य चारुदत्त, अलमनेन, ब्रूहि, सत्यं अपि
गणिका तव मित्रं ।

चारु । एवमेवं ।

आधि । आर्य्य, वसन्तसेना क्व ।

चारु । गृहं गता ।

अष्टिकाय । कथं गदा, कदा गदा? गच्छन्ती वा केण
अणुगदा? (२)

चारु ॥ स्वगतं ॥ किं प्रह्वन्नं गतेति ब्रवीमि ।

अष्टिकाय । अज्ज कधेहि (३) ।

चारु । गृहं गता, किमन्यद्ब्रवीमि ।

शकारः । मम केलकं पुष्पकरंडकजिष्णुजाणं पवेसिअ,

(१) अरे स्त्रीघातक, तां तादृशीं रत्नशतभूषणां वसन्त
सेनां मारयित्वा, साम्प्रतं कपटकापटिकोभूत्वा निगूहसि ।

(२) कथं गता, कदा गता? गच्छन्ती वा केन अनुगता?

(३) आर्य्य कथय ।

अत्यणिमित्तं वाङ्मपाशवलकालेण मालिदा, अए शंपदं
वदसि घलं गदेति (१) ।

चारु । आः असंबद्धप्रलापिन् ।

अभ्युचितोऽसि सलिलैर्नवलाहकानां,

चापाग्रपक्षसदृशं भृशमंतराले;

मिथ्यैतदाननमिदं भवतस्तथाहि

हेमन्तपद्ममिव निःप्रभतामुपैति ।

आधि ॥ जनान्तिकं ॥

तुलनं चाद्रिराजस्य, समुद्रस्य च तारणं,

ग्रहणं चानिलस्त्रेव, चारुदत्तस्य दूषणं ।

॥ प्रकाशं ॥ आर्य्य चारुदत्तः, खल्वसौ कथमिदमकार्य्यं
करिष्यति ।

शकारः । किं पक्षवादेण व्यवहारे दोषदि? (२)

आधि । अपेहि मूर्ख ।

वेदार्थान् प्राकृतस्त्वं वदसि, न च ते जिज्ञा निपतिता?

मध्याह्ने वीचसेऽर्कः, न तव सहसा दृष्टिर्विचलिता?

(१) मदीयं पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानं प्रवेश्य, अर्थनिमित्तं
वाङ्मपाशवलात्कारेण मारिता, अये साम्प्रतं वदसि गृहं
गतेति ।

(२) किं पक्षपातेन व्यवहारोदृश्यतां?

दीप्ताग्नौ पाणिमन्तः क्षिपसि, न च ते तद्वृणं दद्यतेऽद्यैः ?

चारिव्याचारदत्तं चलयसि न ते देहं हरति भूः

आर्यं चारुदत्तः कथमयमकार्यं करिष्यति ।

कृत्वा समुद्रमुदकोद्भ्रयमात्रशेषं,

दत्तानि येन हि धनान्यनपेक्षितानि,

स श्रेयसां कथमिवैकनिधिर्महात्मा

पापं करिष्यति धनार्थमवीरजुष्टं ?

शकारः । किं पक्षवादेण व्यवहारे दीयदि ? (१)

वृद्धा । वृदाशः, जो दाणिं णाशीकदं सुवर्णभण्डं रत्तिं चोरेहिं अवहदत्ति, तस्स कालणादो चतुस्समुद्रसारभूदं रत्तावलिं देदि, सो दाणिं अत्यकलवत्तस्स कारणादो, इदं अकल्लं करेदि ? हा जादे, एहि मे पुत्ति ॥ इति रोदिति ॥ (२)

आधि । आर्यं चारुदत्त, किमसौ पद्भ्यां गता उत प्रवहणेनेति ।

चारु । ननु मम प्रत्यक्षं न गता, तन्न जाने । किं पद्भ्यां गता उत प्रवहणेनेति ।

(१) किं पक्षपातेन व्यवहारो दृश्यते ।

(२) वृदाशः, यद्ददानीं न्यासीकृतं सुवर्णभाण्डं रात्रौ चौरैरपहतमिति, तस्य कारणात् चतुःसमुद्रसारभूतां रत्नावलिं ददाति, यद्ददानीं अर्थकल्यवर्त्तस्य कारणात्, इदं मकार्यं करोति ? हा जाते, एहि मे पुत्रीति ।

प्रविश्य ॥ सामर्थोवीरकः ॥

पादप्रहारपरिभवविमाणणा बद्धगुरुवैरस्य ।

अणुशोचतस्स इयं कथंपि रत्ती पभादा मे ।

ता जांव अधिअरणमण्डवं उवसप्पामि ॥ प्रवेष्टकेन ॥ सुहं
अज्जमिस्साणं (१) ।

आधि । अये नगररक्षाधिकृतोवीरकः । वीरकः किमा-
गमनप्रयोजनं?

वीरकः । ही, वंधणभेअणसंभमे अज्जकं अणेसंतो,
ओव्वाडिदं पवहणं वच्चदित्ति विचारं करंतो अणेसतो, अरे
तुएवि आलोददे मएवि आलोददव्वेत्ति भणंतो जेव्व, चंद
महत्तल्लएण पादेण ताडिदोहि । एदं सुणिअ अज्ज
मिस्सा पमाणं (२) ।

(१) पादप्रहारपरिभवविमाननाबद्धगुरुकवैरस्य,

अणुशोचतइयं कथमपि रात्रिः प्रभाता मे ।

तद्यावदधिकरणमण्डपमुपसर्पामि । शुभमार्यमिश्राणां ।

(२) ही, विस्मये, बन्धनभेदनसंभ्रमे आर्यकमन्वेषयन्,
अपवारितं प्रवहणं व्रजतीति विचारं कुर्वन् अन्वेषयन्, अरे
तथापि आलोकितं मयाप्यालेकितव्यमिति भणन्नेव, चन्दन
महत्तरकेण पादेन ताडितोऽस्मि । एतच्छ्रुत्वा आर्यमिश्राः
प्रमाणं ।

आधि । भद्र, जानीषे कस्यतप्रवहणमिति ।

वीरकः । इमस्स अस्स चारुदत्तस्स, वसंतमेणा आउठा,
पुष्पकरंडकजिष्णुज्जाणं कीलिटुं णीअदित्ति पवहणवाहण
कहिदं (१) ।

शकारः । पुणोवि सुदं अज्जेहिं (२) ।

आधि । एष भो निर्मलज्योत्स्नोराज्जणा यस्यते शशी,
जलं कूलावपातेन प्रसन्नं कलुषायते ॥

वीरक, पश्चादिह भवतो न्यायं द्रक्ष्यामः । यएष अधि
करणे दार्यश्चस्तिष्ठति, तमेनमारुह्य, गत्वा पुष्पकरंडकोद्यानं,
दृश्यतां; अस्ति तत्र काचिद्विपन्ना स्त्री न वेति ।

वीरकः । जं अज्जो आणवेदिं ॥ इति निष्क्रान्तः ॥ प्रविश्य
च ॥ गदोहिं तहिं, दिठ्ठं च मए इत्तिआकलेवरं सावदेहिं,
विलुप्पं (३) ।

श्रेष्ठिकाय । कथं तुए जाणिदं इत्थिआकलेवरत्ति (४) ।

(१) अस्य चारुदत्तस्य, वसुन्तसेना आरूढा, पुष्पकरण्डक
जीर्णोद्यानं क्रीडितुं नीयते, इति प्रवहणवाहकेन कथितं ।

(२) पुनरपि श्रुतमर्थैः ।

(३) यदार्यश्चाज्ञापयति । गतोऽस्मि तत्र, दृष्टञ्च मया
स्त्रीकलेवरं आपदैर्विलुप्तं ।

(४) कथं त्वया ज्ञातं स्त्रीकलेवरमिति ।

वीरकः । सावसेसेहिं केशहस्तपाणिपादएहिं चवल
क्खिदं मए (१) ।

आधि । अहो धिग्वैषम्यं लोकव्यवहारस्य ।

यथा यथेदं निपुणं विचार्यते, तथा तथा सङ्कटमेव दृश्यते;
अहो सुसन्ना व्यवहारनीतयोमतिस्तु, गौः पङ्कगतेव मीदति ।

चारु ॥ स्वगतं ॥

यथैव पुष्पं प्रथमे विकाशे समेत्य पातुं मधुपाः पतन्ति,
एवं मनुष्यस्य विपत्तिकाले क्षिद्रेष्वनर्थ्यावज्जलीभवन्ति ।

आधि । आर्य्य चारुदत्त, सत्यमभिधीयतां ।

चारु । दुष्टात्मा परगुणमत्सरीमनुष्यो
रागान्धः परमिह हन्तुकामबुद्धिः,
किं योयददति, मृषैव जातिदोषा
त्तद्ग्राह्यं भवति, न तद्विचारणीयं । ॥ २० ॥

अपिच । योऽहं लतां कुसुमितामपि पुष्पहेतो

राकृत्य नैव कुसुमावचयं करोमि,

सोऽहं कथं भ्रमरपचरुचौ सुदीर्घे

केशे प्रगृह्य रुदतीं प्रमदां निहन्मि ॥ २१ ॥

शकारः । हंहो, अधिअलणभोदआ, किं तुम्हे पक्खवादेण

(१) सावशेषैः केशहस्तपाणिपादैरुपलक्षितं ।

ववहालं, पेक्खध, जेण अज्जवि एण्णे हदासचारुदत्ते आशणे
धालीअदि (१) ।

आधि । भद्र शोधनक । एवं क्रियतां ॥ शोधनः तथा करोति ॥

चारु । विचार्यतां, भोअधिकृता, विचार्यताम् ॥ इति,
आसनादवतीर्य भूमौ उपविशति ॥

शकारः ॥ स्वगतं; सहर्षं नर्त्तित्वा ॥ ह्री; अणेण मए
कडे पावे अणश्श मत्थं निवडिदे; ता जहिं चालुदत्ताके
उवविशदि तहिं हगे उवविशामि ॥ तथा कृत्वा ॥ चारुदत्ता,
पेक्ख, पेक्ख मं; ता भण, भण, मए माडिदेत्ति (२) ।

चारु । भोअधिकृता ॥ दुष्टात्मैति पूर्वोक्तं पठति ॥ सनि
श्वसं स्वगतं ॥

मैत्रेय, भोः किमिदमद्य ममोपघातो !

हा ब्राह्मणि द्विजकुले विमले प्रसूता !

हा रोहसेन नहि पश्यसि मे विपत्तिं !

मिथैव नन्दसि परव्यसनेन नित्यं ।

(१) हंहो, अधिकरणभोजकाः; किं यूयं पक्षपातेन व्यव
हारं, पश्यत, येनाद्यापि एषहताश्चारुदत्तआसने धार्यते ।

(२) अनेन मया कृतं पापं अन्यस्य मस्त्रके निपतितं, तत्
युञ्ज चारुदत्तउपविशति तत्राहं उपविशामि । चारुदत्त,
पश्य, पश्य मां; तत् भण, भण, मया मारिता इति ।

प्रेषितश्च मया तदार्त्तान्वेषणाय मैत्रेयो वसन्तसेनासकाशं,
शकटिकानिमित्तञ्च तस्य प्रदत्तान्यलङ्करणानि प्रत्यर्पयितुं;
तत्कथं चिरयते ॥ ततः प्रविशति गृहीताभरणो विदूषकः ॥

विदू। पेसिदोन्हि अञ्ज चारुदत्तेण वसन्तसेनासकाशं; तद्धिं
अलङ्करणदं गेह्मिअ, जधा अञ्ज मित्तेअ, वसन्तसेनाए
वत्सोरोहसेणो अलङ्कारेण अलङ्करिअ, जणणीसआसं पेसिदो,
इमस्स आहरणं दादव्वं ए उण गह्मिदव्वं, ता समयेहिंति ।
ता जाव वसन्तसेनासकाशं जेव्व गह्मामि ॥ परिक्रम्यावलोक्य
च आकाशे ॥ कथं भाव रेभिलः । भो भाव रेभिल, किंनिमित्तं
तुमं उव्विग्गो उव्विग्गो विअ लक्खोअसि ॥ आकर्ण्य ॥ किं
भणसि? पिअवअस्सो चारुदत्तो अधिअरणमण्डवं सदावी
अदित्ति, ता णड्ढ अप्पेण कज्जेण होदव्वं ॥ विचिन्त्य ॥ ता
पक्खा वसन्तसेनासकाशमिस्सं; अधिअरणमण्डवं दाव गमिस्सं
॥ परिक्रम्यावलोक्य च ॥ इदं अधिअरणमण्डवं, ता जाव
पविसामि ॥ प्रविश्य ॥ सुहं अधिअरणभोदआणं; कहिं मम
पिअवअस्सो? (१)

(१) प्रेषितोऽस्मि आर्यचारुदत्तेन वसन्तसेनासकाशं;
तत्रालङ्करणानि गृहीत्वा, यथा आर्यमैत्रेयो, वसन्तसेनाया
वत्सोरोहसेनः अलङ्कारेणालङ्कृत्य, जननीसकाशं प्रेषितः,
अस्याभरणं दातव्यं, न पुनर्गृहीतव्यं, तत्समर्पयेति । याम्बत्

आधि । नन्वेष तिष्ठति ।

विदू । वयस्स सोत्थि दे (१) ।

चारु । भविष्यति ।

विदू । अवि क्खेमन्दे (२) ।

चारु । एतदपि भविष्यति ।

विदू । भो वयस्स, किं णिमित्तं उव्विग्गो उव्विग्गो विअ लक्खीअसि । कुतो वा सहाइदो (३) ।

चारु । वयस्य ।

मया खलु नृशंसेन परलोकमजानता,

स्त्रीरतिर्व्याविशेषेण, शेषमेषोऽभिधास्यति

वसन्तसेनासकाशमेव गच्छामि । कथं भाव रेभिलः भो, भाव रेभिल, किं निमित्तं त्वमुदिग्न इव लक्ष्यसे । किं भणसि? प्रियवयस्यश्चारुदत्तः अधिकरणमण्डपं शब्दायते, इति; तत् न खलु अल्पेन कार्येण भवितव्यं । तत्पश्चात् वसन्तसेनासकाशं गमिष्यामि, अधिकरणमण्डपं तावत् गमिष्यामि । अयमधिकरणमण्डपः, तत् यावत् प्रविशामि । सुखं अधिकरणभोजकानां, कुत्र मम प्रियवयस्यः?

(१) वयस्य खंस्ति ते ।

(२) अपि क्षेमं ते ।

*(३) भो वयस्य, किं निमित्तं उदिग्नः उदिग्न इव लक्ष्यसे, कुतो वा आहतः?

विदू। किं किं?

चारु ॥ कर्णे ॥ एवमेवं।

विदू। को एवं भणति? (१)

चारु ॥ संज्ञया शकारं दर्शयति ॥ नन्वेव तपस्वी हेतु
भूतः कृतान्तोमां व्याहरति।

विदू ॥ जनान्तिकं ॥ एवं, कीमण भणीअदि गेहं गदत्ति? (२)

चारु। उच्यमानमपि अवस्थादोषान्न गृह्यते।

विदू। भो भो अज्जा; जेन दाव पुरत्तावणविहारारा
मदेउल्लतडागकूवजूवेहिं अलङ्घिदा एअरी ऊज्जअणी, सो अ-
णोसोअत्यकल्लवत्तकारणदो ईदिसं अकज्जं अणुचिट्ठदित्ति?
॥ सक्कोधं ॥ अरे रे काणेलीसुदा, राअसालसंठानणआ,
दुस्संखणआकिदजणदोसमण्डआ, वज्जसुवणमण्डिमक्कडअ!
भण भण ममअग्गदो, जो दाणिं मम पिअवअस्सो कुसुमिदं
माधवीलदं पिआअन्निअ कुसुमावचयं ए करेदि, कदावि
आअधत्ताए पल्लवहेऊ भोदित्ति; सो कधं एरिसं अकज्जं
उहअ लोअविरुद्धं करेदि? चिट्ठ रे कुट्ठणिउत्ता, जाव एदि
णा तव हिअअकुडिलेण दण्डअट्टेण मत्यअं दे सदखण्डं
करेमि (३)।

(१) कएवं भणति?

(२) एवं, किमर्थं न भण्यते गृहं गतेति।

(३) भो भो आर्याः, येन तावत् पुरस्थापनविहारा

शकारः ॥ सक्रोधं ॥ सुणंतु सुणंतु अज्जमिस्सा । चारु-
दत्ताकेण सह मम विवादे, व्यवहारे वा, ता कीदृश एते कीक-
पदशीर्षमस्तकादुद्वटुका मम शिरि शतखण्डे कलेदि । मा-
दाव ले दासीएउत्ता, दुद्वटुका (१) ।

विदू ॥ दण्डकाष्ठमुद्यम्य पूर्वोक्तं पठति ॥

शकारः ॥ सक्रोधमुत्थाय ताडयति ॥

विदू ॥ प्रतीपं ताडयति । अन्योन्यं ताडयतः विदूषकस्य
कचादेशादाभरणानि पतन्ति ॥

रामदेवालयतडागकूपयूपैरलङ्कृता नगरी उज्जयिनी, सः
अनीशः अर्थकल्यवर्त्तकारणात् ईदृशमकार्यं अनुतिष्ठतीति-
अरे रे कुलटापुत्र, राजशालक, संस्थानक, दुःशङ्कन कृतजन
दोषभाण्ड, वज्रसुवर्णमण्डितमर्कटक, भण, भण, ममायतः
यद्दानीं मम प्रियवयस्यः कुसुमितां माधवीलतामप्याकृष्य
कुसुमावचयं न करोति, आकृष्टतया पल्लवच्छेदोभवतीति,
सकथमीदृशमकार्यमुभयलोकविरुद्धं करोति ! तिष्ठ रे
कुट्टिनीपुत्र, यावदेतेन तव हृदयकुटिलेन दण्डकाष्ठेन मस्तकं
ते शतखण्डं करोमि ।

(१) शृण्वन्तु शृण्वन्तु आर्यमित्रा, चारुदत्तेन सह मम
विवादे, व्यवहारे वा, किमर्थमेष काकपदशीर्षमस्तकः दुष्ट-
वटुकः मम शिरः शतखण्डं करोति ! मा तावत्, रे दास्याः
पुत्र, दुष्टवटुक ।

शकारः ॥ तानि गृहीत्वा दृष्ट्वा ससाध्वसं ॥ पेक्खन्तु, पेक्खन्तु
अस्मा, एदे खु ताए तवस्सिए केलका अलङ्कारा ॥ चारुदत्त
मुद्दिश्य ॥ इमस्स अत्यकलवत्तस्स कालणाए एषा माखिदा
बावादिदा अ (१) ।

॥ अधिकृताः सर्वे अधोमुखाः स्थिताः ॥

चारु ॥ जनान्तिकं ॥

अयमेवंविधे काले दृष्टो भूषणविस्तरः,

अस्माकं भाग्यवेषम्यात्पतितः पातयिष्यति ।

विदू । भो कीश भूदत्तं ण निवेदीयदि? (२)

चारु । वयस्य ।

दुर्बलं नृपतेऽश्चुर्नैतत्तलं निरीक्षते,

केवलं वदतो दैन्यमस्माद्यं मरणं भवेत् ।

आधि । कष्टं भोः कष्टं ।

अङ्गारकविरुद्धस्य प्रक्षीणस्य बृहस्पतेः,

ग्रहोऽयमपरः पार्श्वे धूमकेतुरिवोत्थितः ।

(१) पश्यन्तु, पश्यन्तु आर्याः; एते खलु तस्यास्तपस्विन्या
अलङ्काराः । अस्म्यर्थकलवर्त्तस्य कारणाय एषा मारिता
व्यापादिता च ।

(२) भोः किमर्थं भूतार्थान् निवेद्यते ।

अष्टिकाय ॥ विलोक्य वसन्तसेनामातरमुद्दिश्य ॥ अवहिदा
दाव अज्जा, एदं सुवण्णभाण्डं अवलोअदु; सो जेव्व एसो
णवेत्ति (१) ।

वृद्धा ॥ अवलोक्य ॥ सरिसोएसो, एसो ण उण सो (२) ।

शकारः । आं वुट्ठकुट्टिणि, अक्खीहिं मन्तिदं वाआए
मूकिदं (३) ।

वृद्धा । हदास, अवेहि (४) ।

अष्टिकाय । अप्पमत्तं कधेहि; सो जेव्व एसो ण वेत्ति (५) ।

वृद्धा । अज्ज, सिप्पिकुसलदाए आवंधे दिट्ठिं; ण
उन सो (६) ।

आधि । भद्रे, अपि जानास्येतान्याभरणानि ।

(१) अवहिता तावदार्या, इदं सुवर्णभाण्डं अवलोक्यतु; तदेवेदं नवेति ।

(२) सदृशएष, एष न पुनः सः ।

(३) वृद्धकुट्टिनि, अग्निभ्यां मन्तितं वाचा मूकितं ।

(४) हताश, अपेहि ।

(५) अप्रमत्तं कथय; सएव एष न वेति ।

(६) आर्य्य, शिल्पिकुशलतया अवबध्नाति दृष्टिं; न पुनः सः ।

दृष्ट्वा । शं भणामि । एज्ज अणदो; अहवा कदावि, केणावि
सिप्पिणा घट्टिदा भवे (१) ।

आधि । पश्य अेष्ठिन् ।

वस्त्रन्तराणि सदृशानि भवन्ति नूनं,
रूपस्य भूषणगुणस्य च कृत्रिमस्य,
दृष्ट्वा क्रियामनुकरोति हि शिल्पवर्गः
सादृश्यमेव कृतहस्ततया च दृष्टं ।

अेष्ठिकाय । अज्ज चारुदत्तस्स केरकाणि एदाप्ति (२) ।

चारु । न खलु, न खलु ।

अेष्ठिकाय । ता कस्स ? (३)

चारु । इहाऽत्रभवत्यादुहितुः ।

अेष्ठिकाय । कधं एदाइं ताए विआअं गदाइं ? (४)

चारु । एवं गतानि, आं इदं ।

अेष्ठिकाय । अज्ज चारुदत्त, एत्थ सच्चं वत्तव्वं । पेक्ख,

(१) ननु भणामि । न खलु अन्यतः; अथवा, कदापि
शिल्पिना घटितो भवेत् ।

(२) आर्यं चारुदत्तीयान्येतानि ।

(३) तदा कस्य ?

(४) कथमेतानि तस्यावियोगं गतानि ?

पेक्ष, सद्येण सुहं खु लभ्यते, सद्यालावे ण होद पावं; सच्चति
वे वि अक्खला, मा सच्चं अलिण्ण गुहेहि (१) ।

चारु । आभरणान्याभरणानीति न जाने; किं लस्यद्गृहा
दानीतानीति जाने ।

शकारः । उज्जाणं प्रवेशि अ पठमं मालेशि, कवड्कावडि
आए संपदं णिगूहेशि (२) ।

आधि । आर्य्य चारुदत्त, सत्यमभिधीयतां ।

इदानीं सुकुमारेऽस्मिन् निःशङ्कं कर्कशाः कशाः,

तव गात्रे पतियन्ति सहास्राकं मनोरथैः ॥ ८७

चारु । अपापानां कुले जाते मयि पापं न विद्यते,

यदि सम्भाव्यते पापं, अपापेन च किं मया ।

स्वगतं ॥ नच मे वसन्तसेनाविरहितस्य जीवितेन कृत्यं ।

प्रकाशं ॥ भोः किं वज्रना?

मया किल नृशंसेन लोकद्वयमजानता,

स्त्रीरतिश्च विशेषेण शेषमेषोऽभिधास्यति ।

(१) आर्य्य चारुदत्त, अत्र सत्यं वक्तव्यं । पश्य, पश्य,
सत्येन सुखं खलु लभ्यते सत्यालापेन भवति पातकं, सत्यमिति
दे अक्षरे, मा सत्यं अस्त्रीकेन गूह्य ।

(२) उज्जानं प्रवेश्य प्रथमं मारयसि, कपटकापटिकतया
साम्प्रतं निगूहसि ।

शकारः । वावादिदा, अखे तुमपि भण, मए वावादि
देत्ति (१) ।

चार । त्वयैवोक्तं ।

शकारः । शुण्णेध, शुण्णेध, भट्टालका; एदेण मालिदा ।
एदेण जेव्व शंशए छिन्ने एदंश दलिइ चारुदत्ताइ शालीखे
दण्डे धालीअदु (२) ।

आधि । शोधनक यथाह रात्रियः । भो राजपुरुषा गृह्ण
तामयं चारुदत्तः ॥ राजपुरुषा गृह्णन्ति ॥

वट्ठा । प्रसीदन्तु प्रसीदन्तु अज्जमिस्सा; जो दाव चोरेहिं
अवहदस्स ॥ इत्यादि पूर्वोक्तं पठति ॥ ता जदि वावादिदा
मम दारिआ, वावादिदा; जीवदु मे दीहाऊ । अणंच । अत्थि
पच्चत्थिणं ववहारो; णअ अहं अत्थिणी; ता मुंचध एदं (३) ।

(१) व्यापादिता; अरे त्वमपि भण, मया व्यापादितेति ।

(२) शुण्णुत, शुण्णुत, भट्टारका; एतेन मारिता । एतेनैव
शंशये च्छिन्ने एतस्य दरिद्रचारुदत्तस्य शरीरे दण्डो
धार्यतां ।

(३) प्रसीदन्तु प्रसीदन्तु आर्यमित्राः; यस्तावत् चौरै
रपहतस्य । तदा यदि व्यापादिता मम दारिका, व्यापादिता;
जीवतु मे दीर्घायुः । अन्यच्च । अर्थिप्रत्यर्थिनोर्यवहारः
न चाहमर्थिनी; तत् मुञ्चतेनं ।

शकारः । अवेहि गर्भदाशि; गच्छ; किं तव एदिणा? (१)

आधि । आर्य्ये गम्यतां । हे राजपुरुषा निष्क्रामयतेनं ।

वृद्धा । हा जाद, हा पुत्तत्र ॥ इति रुदती निष्क्रान्ता ॥ (२)

शकारः ॥ खगतं ॥ कडं मए एदस्स अत्तणो सलिसं; संपदं

गक्कामि (३) ॥ निष्क्रान्तः ॥

आधि । आर्य्यं चारुदत्त; निर्णये वयं प्रमाणं; ज्ञेये तु
राजा; तथापि शोधनक विज्ञाप्यतां राजा पालकः ।

अयं हि पातकी विप्रो, न बध्यो मनुरब्रवीत्;

राष्ट्रादस्मात्तु निर्वास्यो विभवैरक्षतैः सह । १७१

शोधनक । जं अज्जो आणवेदि ॥ इति निष्क्रम्य पुनः
प्रविश्य, साखं ॥ अज्जा, गदन्दि । तहिं लाआ पालओ
भणादि, जेण अत्थकल्लवत्तस्स कारणादो वसन्तसेणा
वावादिदा, तं तहिं जेव्व आहलणाद गले बंधिअ, डिडिअ
दक्खिणमसाणं एदय, षूले भज्जंथत्ति । जो कावि अवरो
एरिसमकज्जमणुचिट्ठदि सो एदिणा सणिआरदण्डेण सासि
अदि (४) ।

(१) अपेहि गर्भदाशि, गच्छ; किं तवैतेन ।

(२) हा तात, हा पुत्रक ।

(३) कृतं मयैतस्य आत्मनः सदृशं, साम्यतं गच्छामीति ।

(४) यदार्य्यं आज्ञापयति । आर्य्या, गतोऽस्मि; तत् राजा
पालकोभषति, येन अर्थकल्यवर्त्तस्य कारणात् वसन्तसेना

चारु । अहो अविवेकोविमृश्यकारी राजा पालकः ।

अथवा । ईदृशे व्यवहाराग्नौ मन्त्रिभिः परिपातिताः,

स्थाने खलु महीपाला गच्छन्ति कृपणां श्रियं ।

अपि च । ईदृशैः श्वेतकाकोयैः राज्ञः शासनदूषकैः,

अपापानां सहस्राणि हन्यन्ते च हतानि च ।

सखे मैत्रेय गच्छ मदचनादस्वामपश्चिममभिवादयस्व ।

पुत्रञ्च मे रोहसेनं परिपालयस्व ।

विदू । मूले क्षिन्ने कुतो पादवस्त्र पालनं (१) ।

चारु । मामैवं

नृणां लोकान्तरस्थानां देहप्रतिकृतिः सुतः;

मयि योयस्तव स्नेहो रोहसेने स युज्यतां ।

विदू । भो वयस्स, अहन्ते पित्रवयस्सो भवित्र, तु ए विर
हिदं पाणाद् धारेमि? (२)

व्यापादिता, तं तत्रैव आभरणानि गले बद्धा, डिण्डिमं ताड
यित्वा, दक्षिणशशानं नीत्वा, शूले भञ्जत । इति यः कोऽप्य
पर ईदृशमकार्यमनुतिष्ठति, स एतेन निकारदण्डेन शास्यते ।

(१) मूले क्षिन्ने, कुतः पादवस्त्र पालनं?

(२) भो वयस्स, अहं ते प्रियवयस्सो भूत्वा, त्वया विरहितान्
प्राणान् धारयामि?

चारु । रोहसेनमपि तावद्ग्रथं ।

विदू । एवं जुञ्जदि (१) ।

आधि । भद्र शोधनक, अपसार्यतामयं वाहकः ॥ शोधन
स्तथा करोति ॥

आधि । कः कोऽत्र भो चाण्डालानां दीयतामादेशः ।
॥ इति चारुदत्तं विसर्ज्य निष्क्रान्ताः सर्वे राजपुरुषाः ॥

शोधनकः । इदो आगच्छदु अञ्जो (२) ।

चारु ॥ सकरणं ॥ मैत्रेय, योऽयमेवं विधे काले इत्यादि
पठति ॥ आकाशे ॥

विषसलिलतुलाग्निप्रार्थिते मे विचारे,
ऋक्चमिह शरीरे वीक्ष्य दातव्यमद्य,
अथ रिपुवचनाद्वा ब्राह्मणं मां निहंसि,
पतसि नरकमध्ये पुत्रपौत्रैः समेतः ।

अयमागतोऽस्मीति ॥ निष्क्रान्ताः सर्वे ॥

व्यवहारोनाम नवमोऽङ्कः समाप्तः ।

(१) एवं युज्यते ।

(२) इत आगच्छतु आर्यः ।

अथ दशमाङ्कः ।

ततः प्रविशति चाण्डालद्वयेनानुगम्यमानश्चारुदत्तः ।

उभौ । तत्किं न कलत्रद कालण णववहबन्धनगणे निपुणा,

अदलेण सीसकेअणसूलालोवेसु कुशल न्द,

ओशलध, अज्जा, ओशलध । एणे अज्जचारुदत्ते दिण
कलवीडदामे गहिदे, अन्हेहिं वज्जपुलिसेहिं, दीवेजेव्व मन्द
णेहे थोअं थोअं खअं जाइ (१) ।

चारु । ॥ सविषादं ॥

नयनसलिलसिक्तं पांशुरूक्षोक्तताङ्गं,

पिष्टवनसुमनोभिर्व्यष्टितं मे शरीरं,

विरससिंह रटन्तोरक्तगन्धानुलिप्तं,

बलिमिव परिभोक्तुं वायसास्तर्कयन्ति । (२)

(१) तत्किं न कलयत कारणं नववधबन्धनगणे निपुणाः

अचिरेण शीर्षच्छेदनभूलारोपेषु कुशलौ खः ।

अपसरत, आर्या, अपसरत । एष आर्य्यचारुदत्तः दत्त
करवीरदामा गृहीतः, आवाभ्यां बध्यपुरुषाभ्यां, दीपद्व
मन्दस्नेहकः स्तोकं स्तोकं चयं याति ।

चाण्डालौ । आश्लक्ष, अज्जा, आश्लक्ष, किं पेक्षधः
 द्विज्जन्तं शप्पुलिगं कालपरशुधाराहिं, शुअणसज्जाधिवासं
 शज्जणपुलिगद्दुमं एदं । आअक्ख, ले चालुदत्ता, आअक्ख (१) ।
 चारु । पुरुषभाग्यानामविचिन्त्याः खलु व्यापाराः यदह
 मीदृशीं दशामनुप्राप्तः ।

सर्वगात्रेषु विन्यस्यैरक्तचन्दनहस्तकैः,

पिष्टचूर्णावकीर्णस्य, पुरुषोऽहं पशूदतः ।

॥ अयतो निरूप्य ॥ अहोतारतम्यं नराणां ॥ सकल्पं ॥

अमो हि दृष्ट्वा मदुपेतमेतन्मर्त्यं धिगस्त्वित्युपज्ञातवाप्याः,
 अशक्नुवन्तः परिरचितुं मां, स्वर्गं लभस्वेति वदन्ति पौराः ।

चाण्डालौ । आश्लक्ष, अज्जा, आश्लक्ष, किं पेक्षधः

इंदे पराहिअंते, गोप्पशवे, शंकमं च तालाणं,

शुप्परिशपाणविपत्ती, चत्तालि इमेण दइव्वा (२) ।

(१) अपसरत, आर्या, अपसरत । किं पश्यत? द्विजमानं
 सत्पुरुषं कालपरशुधाराभिः, सुजनशकुनाधिवासं सज्जन
 पुरुषद्रुममेतं । आगच्छ, रे चारुदत्त, आगच्छ ।

(२) अपसरत, आर्या, अपसरत, किं पश्यत?

इन्द्रः प्रवाह्यमाणो, गोप्रसवः, संक्रमस्य ताराणां,
 सुपुरुषप्राणविपत्तिस्त्वित्पारदमे न द्रष्टव्याः ।

एकः। हण्डे, आहीता, पेक्ख, पेक्ख।

एअली पधाणभूळीअत्ते कदन्तअणाए,

किं, लुअदि अत्तलिकखे? आदु अणक्खे पडदि वज्जे? (१)

द्वितीयः। अले, गोहा।

एअ लुअदि अत्तलिकखे, एअ अणक्खे पडदि वज्जे,

महिलासमूहमेहे निवडइ एअणवुधाराहिं।

॥ अविअ ॥

वज्जमि णीअमाणे जणश्श शब्बश्श लोदमाणश्श,

एअणशलिलेहिं भित्ते लक्खादो ण उणमइ लेणु (२)।

चारु ॥ निरूप्य सकरणं ॥

एताः पुनर्हर्म्यगताः स्त्रियोमां वातावनाङ्गेन विनिःसृतास्त्राः,
हा चारुदत्ते त्यभिभाषमाणा, वाष्पं प्रणालीभिरिवोत्सृजन्ति।

(१) अरे, आहीन्ता; पश्य, पश्य।

नगरी प्रधानभूते बध्यमाने कृतान्ताज्ञया,

किं रोदिति अन्तरीचं? अथवा अनभं पतति वज्रं।

(२) अरे गोहा।

नच रोदिति अन्तरीचं, नैव अनभं पतति वज्रं,

महिलासमूहमेधे निपतति नयनान्मुधाराभिः।

॥ अपिच ॥

बध्ये नीयमाने जनस्य सर्वस्य रुदतः,

नयनसलिलसिक्तो रय्यातो न उन्नमति रेणुः।

चाण्डालौ । आग्रह, ले चारुदत्ता, आग्रह; इमं घोषण
ट्टाणं । आहणेध डिडिमं, घोमेध घोषणं (१) ।

उभौ । शृणाध, अज्जा, शृणाध; एग्रे अत्यवाहविणअ
दत्तश्श एत्तिके शाअरदत्तश्श पुत्तके, अज्जचारुदत्ते णाम;
एदिणा किल अकज्जकालिणा, गणिआ वसन्तसेना अत्यकल
वत्तश्श कालणादो, शृणुं पुप्फकलण्डअजिखुज्जाणं पवेशिअ,
वाज्जपाशवलकालेण मालिअन्ति, एगे शेलोत्ति गहिदे अअं
अ पडिवण्णे; तदो लखा पालएण अन्हे आणत्ता, एदं मालेदुं ।
जदि अवले इदिशे उभअलोअविलुद्धं अकज्जं कलेदि, तं पि
लाआ पालए एवंज्जेव्व शाअदि (२) ।

चारु ॥ अनिर्व्वेदं खगतं ॥

(१) आग्रह, रे चारुदत्त, आग्रह; इदं घोषणाख्यानं ।
आहत डिण्डिमं, घोषयत घोषणं ।

(२) शृणुत, आर्याः, शृणुत; एष सार्थवाहविनयदत्तस्य
नप्ता, सागरदत्तस्य पुत्रकः; आर्य्यचारुदत्तो नाम; एतेन किला
कार्य्यकारिणा, गणिका वसन्तसेना अर्थकल्यवर्त्तस्य कारणात्,
शृणुं पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानं प्रवेश्य, वाज्जपाशबलात्कारेण
मारितेति, एतत्तत्त्वोपपन्नं गृहीतं स्वयञ्च प्रतिपन्नः; तदा राज्ञा
पालकेन वयमाञ्जप्ता एतं मारयितुं । यद्यपरैर्दृष्टमभयलो
कविरुद्धमकार्य्यं करोति, तमपि राजा पालक एवमेव शास्ति ।

मखयतपरिपूतं गोत्रमुद्गासितं मे,
सदसि निविडचैत्यब्रह्मघोषैः पुरस्तात्,
मम मरणदशायां वर्त्तमानस्य पापै
स्तदसदृशमनुष्यैर्घुष्यते घोषणायां ।

॥ उदीक्ष्य कर्णौ पिधाय ॥ प्रिये वसन्तसेने ।

शशिविमलमयूखशुभ्रदन्ति,
सुरुचिरविद्रुमसन्निभाधरौष्ठि,
तव वदनभवामृतं निपीय,
कथमवशो ह्ययशोविषं पिवामि ।

उभौ । ओगलध, अज्जा, ओगलध ।

एष गुणलअणणिही, सज्जनदुक्खाणां उत्तलणसेदू,
अशुवणमण्डणअं अवणीअदि अज्ज णअलीदो ।

॥ अणंच ॥

सर्वे क्व होइ लोए लोए सुह मंथिदाणं तत्तिस्सा,
विणिवडिदाणं णलाणं पिअआली दुक्कहो होदि (१) ।

(१) अपसरत, आर्या, अपसरत ।

एष गुणरत्ननिधिः, सज्जनदुःखानामुत्तरणसेतुः,
असुवर्णमण्डनकं अपनीयतेऽद्य नगरीतः ।

॥ अन्यच्च ॥

सर्व्यः खलु भवति लोके लोकः सुखसंस्थितानां चिन्तायुक्तः,
विनिपतितानां नराणां प्रियकारी दुर्लभो भवति ।

चाह ॥ सर्वतोऽवलोक्य ॥

अमी हि वस्त्रान्तरद्ववक्त्राः

प्रयान्ति मे दूरतरं वयस्याः;

पिरोऽपि बन्धुसमसंस्थितस्य

मित्रं न कश्चिदिषमस्थितस्य ।

चाण्डालौ । ओ शलणं कदं विवत्तं लाअमगं; ताआणेषध
एदं दिखवज्जचिहं (१) ।

चाह ॥ निःश्वस्य ॥ मैत्रेय, भोः किमिदमित्यादिपठति ॥

नेपथ्ये । हा तात, हा पिअवअस्स (२) ।

चाह ॥ आकर्ण्य सकण्णं ॥ भोः स्वजातिमहत्तरदृष्ट्वा
म्यहं भवतस्तुकाशात्प्रतिग्रहं कर्तुं ।

चाण्डालौ । किं अन्हाणं हत्यादो पडिग्गहं कलेमि (३) ।

चाह । शान्तं, पापं; नापरोक्षितकारी दुराचारः पालक
इव चाण्डालः; तत्परलोकार्थं पुत्रमुखं द्रष्टुमभ्यर्थये ।

चाण्डालौ । एवं करोअदु (४) ।

(१) अपसारणं कृतं विविक्ते राजमार्गः; तदा नयतैनं
दत्तबन्धचिह्नं ।

(२) हा तात हा प्रियवयस्य ।

(३) किमस्माकं हस्तात् प्रतिग्रहं करोमि ।

(४) एवं क्रियतां ।

नेपथ्ये । हा ताद, हा आवुक ! (१)

चारु ॥ श्रुत्वा सकरुणं ॥ भोः स्वजातीत्यादि पठति ॥

चाण्डालौ । अस्ते पडला, खगं अन्तलं देव्य, एशे अज्ज
चारुदत्ते पुत्तमुखं पेक्खदु ॥ नेपथ्याभिमुखं ॥ अज्ज इदो
आअच्छ, ले दालआ आअच्छ (२) ॥ ततः प्रविशति दारक
मादाय विदूषकः ॥

विदू । तुवरदु, तुवरदु, भद्दमुहे, पिदा दे मारिदुं
णीअदि (३) ।

दारकः । हा आवुक, हा ताद ! (४)

विदू । हा पिअवअस्स, कहिं मये तुमं पेक्खिदव्वो (५) ।

चारु ॥ पुत्रं मित्रं च वीक्ष्य ॥ हा पुत्र, हा मैत्रेय ॥
सकरुणं ॥ भोः कष्टं ।

चिरं खलु भविष्यामि परलोके पिपासितः,

अत्यल्पमिदमस्माकं निवापोदकभोजनं ।

(१) हा तात, हा पितः !

(२) हे प्रचुराजनाः, क्षणमन्तरं दत्त, एष आर्यचारु
दत्तः पुत्रमुखं पश्यतु । आर्य इत आगच्छ, रे दारक आगच्छ ।

(३) लरतां, लरतां, भद्रमुख, पिता ते मारयितुं नीयते ।

(४) हा पितः, हा तात !

(५) हा प्रियवयस्य, कुत्र मया त्वं द्रष्टव्यः ।

किं पुत्राय प्रयच्छामि ॥ आत्मानमवलोक्य ॥ यज्ञोपवीतं
ददा । आ इदं तावदस्ति मम च ।

अमौक्तिकमसौवर्णं ब्राह्मणानां विभूषणं,
देवतानां पितृणाञ्च भागोद्येन प्रदीयते ।

॥ इति यज्ञोपवीतं ददाति ॥

चाण्डालः । आ अच्छ, ले चारुदत्ता, आ अच्छ (१) ।

द्वितीयः । अले, अज्ज चालुदत्तं णिलुववदेण णामेण
आलवेसि । अले पेक्ख ।

अभ्युदये अवसाये तद्वत्तं दिवं अहदमग्गा,
उद्दामेव किशोरी णि अदी, खु पडिचिदुं जादि ।

॥ अणं च ॥

शुक्लावपदेशा ये किं पणमित्र मस्तएण का अन्नं,
लाज्जगहिदे वि अ चंदे ण वन्दणीओ जणपदस्स (२) ।

(१) आगच्छ रे चारुदत्त आगच्छ ।

(२) अरे, आर्य्य चारुदत्तं निरुपपदेन नाम्ना आलपसि ।

अरे पश्य ।

अभ्युदये अवशाने तथा च रात्रिर्दिवं अहतमार्गा,
उद्दामेव किशोरी नियतिः, खलु परीक्षितुं याति ।

॥ अन्यच्च ॥

शुक्लावपदेशाः किमस्य प्रणमितमस्तकेन कर्त्तव्यं,
राज्यहीतोऽपि च चन्द्रेण वन्दनीयोजनपदस्य ।

बालकः । अले, अले चाण्डाला, कहिं आवुक्कं पेध (१) ।

चार । वत्स ।

अंसेन विभ्रत्करदीरमांसां, स्कन्धेन शूलं, हृदयेन शोकं,
आघातमद्याहमनुप्रयामि शमिचमालभमिवाध्वरेऽजः ।

चाण्डालः । दालआ,

णज्ज अन्हे चाण्डाला, चाण्डालउलमि जादपुम्मा,

जे अहिभवन्ति साज्जं, ते पावा, तेअ चाण्डाला (२) ।

दारकः । ता कीस मालेध आवुक्कं? (३)

चाण्डालः । दोहाओ, अत्त लाअणिओओ क्खु अवल
ज्झदि, ण ज्ज अन्हे (४) ।

दारकः ॥ वावादेध मं, मुच्चध आवुक्कं (५) ॥

(१) अरे, अरे चाण्डालाः, कुत्र मम पितरं नयत ।

(२) दारकः,

न खलु वयं चाण्डालाश्चाण्डालकुले जातपूर्व्याः,

येऽभिभवन्ति साधुं, ते पापास्ते च चाण्डालाः ।

(३) तत्कथं मारयत पितरं?

(४) हे दीर्घायुः, अत्र राजनियोगः खलु अत्र राध्यति,
न खलु वयं ।

(५) व्यापादयत मां, मुञ्चत पितरं ।

चाण्डालः । दीहाग्नौ एवं भणन्ते, चिरं मे जीव (१) ।

चारु ॥ सास्त्रं पुत्रं कण्ठे गृहीत्वा ॥

इदं तत्स्नेहसर्व्वस्त्रं, सममाद्यदरिद्रयोः,

अचन्दनमनौशीरं, हृदयस्थानुलेपनं ।

॥ अंसेन विभ्रदित्यादि पुनः पठति अवलोक्य स्वगतं ॥

॥ अमी हि वस्त्रान्तनिरुद्धवक्त्रा इत्यादि पुनः पठति ॥

विदू । भो भद्रमुखा, मुंचेध पिअवअस्सं चारुदत्तं, मं
वावादेध (२) ।

चारु ॥ शांतं पापं दृष्ट्वा, स्वगतं ॥ अद्यावगच्छामि सम
स्थितेत्यादि पठति ॥ प्रकाशं ॥

॥ एताः पुनर्हर्म्यगतास्त्रियामामित्यादि पुनः पठति ॥

चाण्डालः । आश्लध, अज्जा, आश्लध ।

किं प्येक्खध? शप्पुलिशं अजशवशेण प्पण्हजीवाशं,

कूवम्भि क्खुडिदपाशं कंचणकलशं व्व डुव्वन्तं (३) ।

चारु ॥ सकरुणं शशिविमलमयूखेत्यादि पठति ॥

(१) हे दीर्घायुरेवं भणन्, चिरं मे जीव ।

(२) भो भद्रमुखा, मुञ्चत प्रियवयस्यं, मां व्यापादयत ।

(३) अपसरत आर्याः ।

किं पश्यत? सत्पुरुषं अयशोवशेन प्रनष्टजीवाशं,

कूपे खण्डितपाशं काञ्चनकलसमिव मञ्जन्तं ।

अपरः । अले पुणोवि घोमेहि (१) ।

चाण्डालः ॥ तथा करोति ॥

चारु । प्राप्नोऽहं व्यसनकृतां दशमनार्या,

यत्रेदं फलमपि जीवितावसानं,

एषा च व्यथयति घोषणा मनोमे,

श्रोतव्यं यदिदमसौ त्वया हतेति ।

॥ ततः प्रविशति प्रासादस्थो बद्धः स्थावरकः । घोषणामाकर्ण्य,
सर्वैक्यं ॥ कथं, अपावे चारुदत्ते वावादीअदि । हगे णिअ
लेण शामिणा वन्धिदे । भोदु; आकन्दामि । शुणाध, अज्जा,
शुणाध । अस्ति दाणिं मए पावेण पवहणपडिवत्तेण पुष्पकरं
उअजिष्कुज्जाणं वशन्तशेणा णीदा, तदो मम शामिणा मं
ए कामेशित्ति कदुअ, वाज्जपाशवलक्कारेण मालिदा, ए उण
एदिणा अज्जेण । कथं, विदूलदाए ए कोवि शुणादि । ता
किं कल्लेमि? अत्ताणअं पातेमि ॥ विचिन्थ ॥ जदि एव्वं कल्लेमि,
तदा अज्जचारुदत्ते ए वावादीअदि । भोदु, इमादो पाशाद
वालगापदोलिकादो एदिणा जिण्णगवक्खेण अत्ताणअं णिक्खि
वामि । बलं हगे उअलदे, ए उण एशे कुलउत्तविहगाणं
वाशपादवे अज्ज चारुदत्ते । एव्वं जदि विवज्जामि लद्धे मए
पललोए ॥ इत्यात्मानं पातयित्वा ॥ हो ए उवलदन्दि; भग्गे

(१) अरे पुनरपि घोषय ।

मे उड्डणिअडे, ता चाण्डालघोसं समन्वेषामि ॥ दृष्टोपसृत्य ॥
हंहो चाण्डाल, अन्तरं, अन्तरं (१)।

चाण्डालौ । अले के अन्तलअं मग्गोदि? (२)

चेटः ॥ शृण्वन्तु, इति पूर्वोक्तं पठति ॥

चारु । अये ।

कोऽयमेवंविधे काले कालपाशस्थिते मयि.

अनावृष्टिहते ग्रन्थे, द्राणमेघद्वेदितः ।

भो श्रुतं भवद्भिः

(१) कथमपापश्चारुदत्तो व्यापाद्यते अहंनिगडेन स्वामिना
बद्धः । भवतु, आक्रन्दामि । शृणुत, आर्याः, शृणुत । अस्मि
इदानीं मया पापेन प्रवहणपरिवर्त्तेन पुष्पकरण्डकजीर्णो
द्यानं वसन्तसेना नीता, ततो मम स्वामिना मां न कामयसे इति
कृत्वा, वाडपाशबलात्कारेण मारिता, न पुनरेतेनार्य्येण ।
कथं, विदूरतया न कोऽपि शृणोति । तत्किं करोमि? आत्मानं
यातयामि, यद्येवं करोमि, तदा आर्य्यचारुदत्तो न व्यापाद्यते ।
भवतु, अस्याः प्रासादवालायप्रतोलिकातः एतेन जीर्णगवाक्षे
णात्मानं निक्षिपामि । वरं अहमुपरतो, न पुनरेषकुलपुत्रविह
गानां वासपादपः आर्य्यचारुदत्तः । एवं यदि विपद्ये लब्ध्वा
मया परलोकः । आश्चर्य्यं न उपरतोऽस्मि, भग्गोमेदण्डनिगडः,
तच्चाण्डालघोषं समन्वेषयामि । हंहो चाण्डालाः ।

(२) अरे कः अन्तरं याचते?

न भीतामारणादस्मि, केवलं दूषितं यशः,

विशुद्धस्य हि मे मृत्युः पुत्रजन्मसमो भवेत् ।

अन्यच्च । तेनास्यकृतवैरेण क्षुब्धेणात्यल्पबुद्धिना,

शरेणैव विषाक्तेन दूषितेनापि दूषितः ।

चाण्डालौ । यावलत्र, अवि सच्चं भणसि? (१)

चेटः । सच्चं, हगेवि मा कश्शवि कधद्वशशित्ति पाशाद
वालागपदोलिकाए दण्डणिअलेण वन्धिअ, णिखित्ते (२) ।

प्रविश्य ॥ शकारः ॥ सहर्षं ॥

मंशेण तिक्खाविलकेण भत्ते, शाकेण शूरेण समच्छकेण,

भुत्तं मए अत्तणअस्स, गेहे शालिश्शकूलेण गुलादण्ण ।

॥ कर्षं दत्ता ॥ भिन्नखसखंखणाए चाण्डालवायाए शलशं
जाए, जधा अ एशे उरकालिदे वज्जरुडिंडिमशदे पडहा
णअ शूणीअदि, तधा तक्केमि, दलिह् चालुदत्ताके वज्जरुठाणं
णीअदित्ति । ता पेक्खिस्सं । शत्तुविणाशेण महन्ते हलअश्श
पडिदोशे होदि । शूदं च मए जेवि किल शत्तुं वावादयंतं पेक्ख
दि, तश्श अणश्शि जंमन्तले अक्खिलोगे ण होदि । मए क्खु विष
गन्दिगक्कपविट्ठेण विअ कीडएण किम्बि अंतलं मग्गमाणेण

(१) स्थावरक, अपि सत्यं भणसि?

(२) सत्यं; अहमपि मा कस्यापि कथयिष्यसीति प्रासाद
वालाग्रप्रतोलिकादण्डनिगडेन बद्धा, निक्षिप्तः ।

उष्पाडिदे, ताह दलिह्वाचालुदत्ताह विणाशे ममदं अत्तणके
 लिकाए पाशादबालमापदोलिआए अहिलुहिअ, अत्तणो पड
 क्कमं पेक्खामि ॥ तथा कृत्वा दृष्ट्वा च ॥ ही एदाह दलिह्वाचालु
 दत्ताह वस्त्रणीअमाणाह एगे वट्टे जणसम्मदे, जं वेलं अन्हालिशे
 पवडे वडमाणुशे वज्झं णीअदि, तं वेलं कीदिशं भवे
 ॥ निरीक्ष्य ॥ कथं, ऐगे शे एववलह्कविअ मंडिदे दक्षिणंदिशं
 णीअदि। अध किं णिमित्तं मम केलिकाए पाशादबालमाप
 दोलिकाए समीवे द्योषणा णिबडिदा, णिवालिदा अ।
 विलोक्य ॥ कथं, थावडके चेडेवि एत्थि, इध मा णाम तेण
 इदोगदुअ मन्तभेदे कडे भवीअदि। ता जाव णं अणे
 शामि (१) ॥ इति अवतीर्थोपसर्पति ॥

(१) मांसेन तिक्तास्त्रेण भक्तं, शाकेन सूपेन समस्यकेन,

भुक्तं मया आत्मनएव गेहे शाट्टश कुलेन गुडोदनेन।

भिन्नकांस्थवत्खणायाः चाण्डालवाचायाः स्वरसंयोगः,
 यथा च एष उद्गीतोबध्यडिण्डिमशब्दः पटहानाञ्च श्रूयते,
 तथा तर्कयामि, दरिद्रचारुदत्तकोबध्यस्थानं नीयते इति।
 तत्रेच्छिये। शत्रुविनाशेन मम महान् हृदयस्य परितोषो भवति।
 श्रुतञ्च मया योहि किल शत्रुं व्यापाद्यमानं पश्यति, तस्यान्यस्मिन्
 जन्मान्तरे अक्षिरोगेन भवति। मया खलु विषयान्धगर्भप्रविष्टे
 नेव कीटकेन किमपि अन्तरं मृग्यमाणेन उत्पादितं, तस्य दरिद्र

चेटः ॥ दृष्ट्वा ॥ भट्टालका, एषे शे आगडे (१) ।

चाडालौ । ओश्लध, देव्य मग्गां, दालं ठक्केध, होध तुएहीआ;

अविणअ तिकखविशाणं दुइवइस्से इदो एदि (२) ।

शकारः । अले, अले, अन्तलमन्तलं देध ॥ उपसृत्य ॥

पुत्तका थावडका, चेडा, एहि गळ्हा (३) ।

चारुदत्तस्य विनाशं साम्प्रतं आत्मीयायां प्रासादवालाय
प्रतोलिकायां अधिरुह्यात्मनः पराक्रमं पश्यामि । वितर्के
एतस्य दरिद्रचारुदत्तस्य बध्यमानस्य एष वृद्धोजनसम्पदो;
यस्यां वेलायां अस्मादृशः प्रवरोवरमानुषोबध्यं नीयते,
तस्यां वेलायां कीदृशं भवेत् । कथमेष स नववलीवर्द्धद्व
मण्डितोदक्षिणां दिशं नीयते । अथ किं निमित्तं मदीयायाः
प्रासादवालायप्रतोलिकायाः समीपे घोषणा निपतिता,
निवारिता च । कथं स्थावरकश्चेटोऽपि नास्ति; इह मा नाम
तेन इतो गत्वा मन्त्रभेदः कृतो भविष्यति । तत् यावदेनमन्त्रेष
यामि ।

(१) भट्टारक, एष स आगतः ।

(२) अपसरत, दत्त मार्गं, द्वारं पिधत्त, भवत तुष्णीकाः;

अविनयतीक्ष्णविषाणो दुष्टबलीवर्द्धइतएति ।

(३) अरे, अरे, अन्तरमन्तरं देहि । पुत्रक स्थावरक,
चेटक, एहि गच्छावः ।

चेटः । हो, अणञ्ज, वसन्तशेषिअं मालिअ ण पलितुहेसि;
अमदं पणइणकप्पपादपं अञ्जचारुदत्तं मालइदुं ववञ्चि
देसि (१) ।

शकारः । ण हि लदणकुम्भशलिशे दगे इत्थिअं वावा
देहि (२) ।

सर्वे । अहो, तुए मालिदा; ण अञ्ज चारुदत्तेण (३) ।

शकारः । के एवं भणादि (४) ।

सर्वे ॥ चेटमुद्दिश्य ॥ णं एसो साज्ज (५) ।

शकारः ॥ अपवार्यं सभयं ॥ अविदमादिके, अविदमा
दिके! कथं यावडअ चेडे सुट्टु ण मए शञ्जदे । एशे क्खुमम
अरुञ्जश सक्खी ॥ विचिन्थ ॥ एवं दाव कलइशं ॥ प्रकाशं ॥
अलिअं, भट्टालका, हो, एशे चेले शुवणचेलिआए मए
गहिदे पिट्ठिदे मालिदे, वड्ढेअ, ता किदवेले एशे, जं भणादि,

(१) वितर्के; अनार्य, वसन्तसेनां मारयित्वा न परितुष्टो
ऽसि; साम्प्रतं प्रणयिजनकल्पपादपं आर्यचारुदत्तं मारयितुं
व्यवसितोऽसि ।

(२) नहि रत्नकुम्भसदृशः अहं स्त्रियं व्यापादयामि ।

(३) अहो, त्वया मारिता, न चारुदत्तेन ।

(४) कएवं भणति ।

(५) ननु एष साधुः ।

किं सर्व्वं शब्दं? अपवारितकेन चेटस्य कटकं प्रयच्छति ॥ खैरकं पुत्तका थावडक चेडा, एदं गेह्मिअ अनधा भणाहि (१)।

चेटः ॥ गृहीत्वा ॥ पेक्खध, भट्टारका, हो सुवर्णेण मं पलोभेदि (२)।

शकारः ॥ कटकमाहिद्य ॥ एग्गे गे शुवर्णके जश्श कारणा मए वट्ठे ॥ सक्रोधं ॥ हंहो, चण्डाला, मए क्खुएग्गे शुवर्ण भण्डाले णिउत्ते, शुवर्णचोलअंते मालिदे पिट्ठिदे। ता जदि ए पतिआअध, ता पिट्ठि दाव पेक्खध (३)।

चाण्डालौ ॥ दृष्ट्वा ॥ मोहणं भणादि। विउत्ते चेडे किं ए प्पडवदि (४)।

(१) इत्त, कथं स्थावरक चेटः सुष्ठु न मया संयतः। एष खलु मम अकार्य्यस्य साची। एवं तावत् करिष्यामि। अलीकं, भट्टारका; अहो, एष चेटः सुवर्णचोरिकायामया गृहीतस्ताडितः मारितोबद्धश्च, तत्कृतवैरएष, यत् भणति, किं सर्व्वं सत्यं? पुत्रक स्थावरक चेट, एतद्गृहीत्वा अन्यथा भण।

(२) पश्यत, भट्टारकाः, अहो सुवर्णेन मां प्रलोभयति।

(३) एतत् तत्सुवर्णकं यस्य कारणाय मया बद्धः। हंहो, चण्डाला, मया खलु एष सुवर्णभाण्डारे नियुक्तः, सुवर्णं चोरयन् मारितस्ताडितः। तत् यदि न प्रत्ययध्वं, तदा पृष्ठं तावत्पश्यत।

(४) शोभनं भणति। वितप्तश्चेटः किं न प्रतपति।

चेटः । ही मादिके ! ईदिशे दाशभावे जं शच्चं कपि ण पत्ति
आइअदि ॥ सकरुणं ॥ अज्ज चारुदत्त, एत्तिके मे विहवे (१) ।

॥ इति पादयोः पतति ॥

चारु ॥ सकरुणं ॥

उत्तिष्ठ, भोः पतितसाधुजनानुकम्पिन्,

निःकारणोपगतबान्धवधर्मशील,

यत्नः कृतोऽपि सुमहत्तम मोक्षणाय,

दैवं न संवदति, किं न कृतं त्वयाद्य । २२

चाण्डालौ । भट्टके, पिट्ठिअ एदं चेडअं णिक्खालेहि (२) ।

शकारः । णिश्शल ले ॥ इति निर्व्यासयति ॥ अले चाण्डाला,
किं विलम्बधं, मालेध एदं (३) ।

चाण्डालौ । यदि तुवलशि ता शयंजेव्व मालेहि (४) ।

रोह । अले चाण्डाला, मं मारेध, मुंचध आवुक् (५) ।

(१) हन्त ! ईदृशोदासभावोऽयत् सः क्रमपि न प्रत्याय्यते ।
आर्यचारुदत्त, एतावान् मे विभवदति ।

(२) भट्टक, ताडयित्वा एनं चेष्टं निष्काशय ।

(३) निःसर रे । अरे चाण्डालाः, किं विलम्बधं,
मारयतैनं ।

(४) यदि त्वयसे तदा स्वयमेव मारय ।

(५) चाण्डाला, मां मारयत, मञ्जत पितरं ।

शकारः । सपुत्रं जेव एदं मालेध (१) ।

चारु । सर्वमस्य मूर्खस्य सम्भाव्यते । तद्गृहं पुत्र मातुः समीपं ।

रोह । किं मए गदेण कादव्वं (२) ।

चारु । आश्रमं वत्स गन्तव्यं गृहीत्वाद्यैव मातरं ;

मा पुत्र पित्रदोषेण स्वमप्येवं गमिष्यसि ।

॥ तद्वयस्य गृहीत्वैनं व्रज ॥

विदू । भो वयस्सु, एवं तुए जानिदं, तुए विणा अहं
पाणादं धारेमिस्ति (३) ।

चारु । वयस्य स्वाधीनजीवितस्य न युज्यते तव प्राण
परित्यागः ।

विदू ॥ स्वगतं ॥ जुत्तं णेदं । तथावि ण सक्कुणेमि पिअ
वयस्सुविरहिदे पाणादं धारेदुंत्ति ; ता वंन्हणीए दारअं
समप्पिअ पाणपरिचाएण अत्तणेपिअवअस्समणुगमिस्सुं
॥ प्रकाशं ॥ भो वयस्सु, पराणेमि एदं लज्ज (४) ।

(१) सपुत्रमेव एनं मारयत ।

(२) किं मया गतेन कर्त्तव्यं ।

(३) भोवयस्य, एवं त्वया ज्ञातं, त्वया विनाहं प्राणान्
धारयामीति ।

(४) युक्तं नेदं । तथापि न शक्नोमि प्रियवयस्यविरहितः
प्राणान् धर्त्तुं इति ; तत् ब्राह्मण्यै दारकं समर्थं प्राणपरित्यागेन
प्रियवयस्यमनु गमिष्यामि । भो वयस्य परानयामि एतं लज्ज ।

॥ इति सकंठयहं पादयोः पतति ॥ दारकोऽपि रुदन् पतति ॥

शकारः । अले णं भणामि सपुत्ताकं चारुदत्ताकं वावा
देधत्ति (१) ।

चारु ॥ भयं नाटयति ॥

चाण्डालौ । अले णहि अन्धाणं ईदिशी लाआणत्ती, जधा
सपुत्तं चारुदत्तं वावादेधत्ति ; ता निक्खम ले दालआ (२) ।

॥ इति निष्क्रामयतः ॥

चाण्डालौ । इमं तद्वन्न घोमणथाणं, ताडेध डिण्डिमं (३) ।

॥ पुनर्घोषयत ॥

शकारः ॥ स्वगतं ॥ कथं एषे ण पत्तिआअंति पौलाः
॥ प्रकाशं ॥ हंही चारुदत्ता, वडुवडुका, ए पत्तंआअंदि एषे
पौलजणे; ता अत्तणकेलिकाए जीहाए भणहि, मए वसन्त
शेणिआ मारिदेत्ति (४) ।

(१) अरे ननु भणामि सपुत्रकं चारुदत्तं व्यापादयतेति ।

(२) अरे न ह्यस्माकमीदृशी राजाज्ञप्तिः, यथा सपुत्रं
चारुदत्तं व्यापादयतेति; तस्मात् निष्क्रम रे दारक ।

(३) इदं तृतीयं घोषणास्थानं, ताडयत डिण्डिमं ।

(४) कथमेते न प्रत्ययन्ते पौराः । अरे चारुदत्त, वड्ड
वड्डुक, न प्रत्ययन्ते एष पौरजनः; तदा तृतीयया जिह्वया भण,
मया वसन्तसेनिका मारितेति ।

चारु ॥ तूष्णीमास्ते ॥

शकारः । अस्ते चण्डालगोहे, ए भणदि चारुदत्त वुडुचके । ता, भणवेध दमिणा जर्जरवंशखण्डेन शंखलेन तालिअ (१) ।

चाण्डालः ॥ प्रहारमुद्यम्य ॥ भो चारुदत्त भणदि (२) ।

चारु ॥ सकरुणं ॥

प्राथ्येतद्भ्यसनमहार्णवप्रयातं

न चासौ न च मनसोऽस्ति मे विषादः;

एकोमां दहति जनापवादवह्नि

वक्तव्यं यदिह मया हता प्रियेति ।

शकारः ॥ पुनस्तथैव ॥

चारु ॥ भो भो पौराः, मया खलु नृशंसेनेत्यादि पुनः पठति ॥

शकारः । वावादिदा? (३)

चारु । एवमस्तु ।

चाण्डाल । अस्ते, तव वद्धवालिआ (४) ।

(१) अरे चाण्डाल गोहे, न भणति चारुदत्तवृद्ध वडुकः । तद्गणयत अनेन जर्जरवंशखण्डेन शंखलेन ताडयित्वा ।

(२) भो चारुदत्त भण ।

(३) व्यापादिता ।

४) अरे, तव बध्यपालिका ।

द्वितीयः । अले, तव (१) ।

प्रथमः । अले, लेखं कलेन्द (२) ।

॥ इति वज्रविधं लेखकं कृत्वा ॥

प्रथमः । अले यदि मम केलिका वद्धवालिआ, ता चिट्टु
दाव मुज्जत्तं (३) ।

द्वितीयः । किं णिमित्तं (४) ।

प्रथमः । अले, भणिदेण्हि पिदुणा भग्गं गच्छन्तेण, यथा,
पुत्त वीरअ, जइ तुह वज्जवाली होदि, मा सहसत्ति वावादी
अशि वज्जं (५) ।

द्वितीयः । अले, किं णिमित्तं (६) ।

(१) अरे, तव ।

(२) अरे, लेखं कुर्मः ।

(३) अरे यदि मम मदीयबध्यपालिका, तदा तिष्ठतु
तावत् मुहूर्तं ।

(४) किं निमित्तं ।

(५) अरे भणितोऽस्मि पित्रा स्वर्गं गच्छता, यथा, पुत्र
वीरक, यदि तव बध्यपालीभवति, मा सहसैव व्यापादयसि
बध्यं ।

(६) अरे, किं निमित्तं ।

प्रथमः। कदावि कोवि शाधू अत्यं दद अ वज्जं मोआवेदि;
कदावि ललो पुत्त भोदि तेण बद्धावेण शब्बवज्जाणं मोक्खो हो
दि; कदावि हत्थी बन्धं खण्डेदि तेण शंभमेण वज्जे मुत्ते होदि;
कदावि लाअपडिवत्ते होदि तेन शब्बवज्जाणं मोक्खो होदि(१)

शकारः। किं किं लाअपडिवत्ते होदि (२)।

चाण्डा। अले, वज्जवाडिआए लेखअं कलेन्ह (३)।

शकारः। अले, शिग्वं मालेध चालुदत्ताकं(४)।

॥ इत्युक्त्वा चेष्टं गृहीत्वा एकान्ते स्थितः ॥

चाण्डा। अज्ज चालुदत्त, लाअणिआओ खु अववरज्जदि,
ण खु अन्हे चाण्डाल; ता सुमलेहि जं सुमलिदव्वं(५)।

(१) कदापि कोऽपि साधुरयं दत्वा बन्धं मोचयति;
कदापि राज्ञः पुत्रोभवति तेन वृद्धिमहोत्सवेन सर्वबन्धानां
मोक्षोभवति; कदापि हस्ती बन्धं खण्डयति तेन शम्भमेण
बन्धोमुक्तोभवति; कदापि राजपरिवर्त्तोभवति तेन सर्व
बन्धानां मोक्षोभवति।

(२) किं किं राजपरिवर्त्तोभवति।

(३) अरे, बन्धपालिकाया लेखं कुर्मः।

(४) अरे, शीघ्रं मारयत चारुदत्तं।

(५) आर्य्य चारुदत्त राजनियोगः खलु अपराध्यति,
न खलु वयं चाण्डालाः; तस्मैर यत् स्मर्त्तव्यं।

चारु । प्रभवति यदि धर्म्मोदूषितस्यापि मेऽद्य
 प्रवलपुरुषवाक्यैर्भाग्यदोषात्कथञ्चित्,
 सुरपतिभवनस्था यत्र तत्र स्थिता वा
 व्यपनयतु कलङ्कं स्वस्वभावेन सैव ।

[२०]

भो, क तावन्मया गन्तव्यं ।

चाण्डा ॥ अयतोदर्शयित्वा ॥ अले, एदं दीशदि दक्षिण
 मशाणं, जं पेक्खिअ वज्झा झत्ति पाणादं मुञ्चति, पेक्ख;
 अर्द्धकलेवरपडिवत्तं कट्टन्ति दीहगोमाओ,
 अर्द्धं वि शूललग्नं वेशं विअ अट्टहाशश (१) ।
 चारु । हा! हताऽस्मि मन्दभाग्यः ॥ इति सावेगमुपवि
 शति ॥

शकारः । ए दाव गमिस्सं चारुदत्ताकं वावादअन्तं
 दाव पेक्खामि ॥ परिक्रम्य ॥ दृष्ट्वा ॥ कथं उवविट्ठे (२) ।
 चाण्डालः । चालुदत्ता, किं भीदेशि? (३)

(१) अरे इदं दृश्यते दक्षिणमशानं यत्प्रेक्ष्य बध्नास्रटिति
 प्राणान् मुञ्चन्ति पश्य;

अर्द्धकलेवरप्रतिवृत्तं कर्षन्ति दीर्घगोमायवः,
 अर्द्धमपि शूललग्नं वेशमिवाट्टहासस्य ।

(२) न तावद्गमिष्यामि चारुदत्तकं व्यापाद्यमानं ताव
 त्पश्यामि । कथमुपविष्टः ।

(३) चारुदत्त, किं भीतोऽसि?

चार ॥ सहसोत्थाय ॥ मूर्खः।

न भीरुर्मरणादस्मि केवलं दूषितं यज्ञः।

॥ इत्यादि पुनः पठति ॥

चाण्डा। अज्ज चारुदत्त, गअणदत्ते पडिवसंता चंद सुज्जा विपत्तिं लहन्ति, किं पुण जणामलणभीलुआ माणवा वा; लोए कोवि उट्ठिदोपलदि, कोवि पडिदोवि उट्ठिदि। उट्ठन्त पड न्नाह वअणपाडिआअवअण उण अत्थि। एदाइं हिअए कदुअ सन्धालेहि अत्ताणअं ॥ चाण्डालं प्रति ॥ एदं चउत्थघोषणा ठाणं, ता उग्घोसन्ध (१)।

॥ पुनस्तथैवोद्घोषयति ॥

चारु। हा प्रिये वसन्तसेने ॥ अग्निशकलमयूखेत्यादि पठति ॥ ततः प्रविशति ससंभ्रमा वसन्तसेना भिक्षुम्।

भिक्षुः। ही माणहे! पत्याणपडिअत्तिं अमअग्निअ वसन्त

(१) आर्य्य चारुदत्त, गगणतले प्रतिवसन्तौ चन्द्रसूर्यौ विपत्तिं लभेते, किं पुनर्जनामरणभीरुकामानवा वा; लोके कोऽप्युत्थितः पतति, कोऽपि पतितोऽप्युत्तिष्ठते। उत्तिष्ठतः पतनञ्च वसनपातिका श्रवस्य पुनरस्ति। एतानि हृदये कृत्वा संधत्वात्मानं। एतत् चतुर्थं घोषणास्थानं, उद्घोषयाम।

त्रेतिन्न कथन्ते अणुगिहिदन्दि पञ्चज्जाए, उवाशिके, कहिं
तुमं णदइशं? (१)

वसं । अज्ज चालुदत्तस्येज्ज्व गेहं, तस्स दंसणेण मञ्जसां
ज्जणस्स विअ कुमुदिणिं आणदेहि मं (२) ।

भिद्युः ॥ स्वगतं ॥ कदलेण मग्गेण पविशामि ॥ विचिन्त्य ॥
साअमग्गेणज्ज्व पविशामि । उवाशिके, एहि इमं साअमग्गं
॥ आकर्ण्य ॥ किं णु ऊ एगे साअमग्गे महन्ते कलअले
सुणीअदि (३) ।

वसं ॥ अयतो निरूप्य ॥ कथं, पुरदोमहाजणसमूहो, अज्ज,
जाणहि दाव किंणेदंति । विषमभरक्कंता विअ वसुन्धराए
आवाखोणदा उज्जइणी वट्टदि (४) ।

(१) आश्चर्य्यं ! प्रस्थानपरिआन्तां समाश्वास्य वसन्तसेनिकां
नयन् अनुगृहीतोऽस्मि प्रव्रज्यया, उपासिके, कुत्र त्वां नेयामि ?

(२) आर्य्यं चारुदत्तस्यैव गेहं, तस्य दर्शनेन मृगलाज्ज
नस्यैव कुमुदिनीं आनन्दय मां ।

(३) कतरेण मार्गेण प्रविशामि । राजमार्गेणैव प्रविशामि ।
उपासिके, एहि इमं राजमार्गं । किं नु खलु एष राजमार्गं
महान् कलकलः श्रूयते ।

(४) कथं, पुरतोमहान् जनसमूहः, आर्य्यं, जानीहि
तावत् किं नेदमिति । विषमभराक्रान्ता इव वसुन्धरा एक
वाखोन्नता उज्जयिनी वर्त्तते ।

चाण्डा । इमं अ पश्चिमं घोषणद्वयं, ता तालेध डिडिमं,
उग्लोब्रेध घोषणं ॥ तथा कृत्वा ॥ भो चालुदत्त, पडिक्क
जेय्य मालीअदि (१) ।

चारु ॥ भगवत्यो देवताः ॥

भिच्चुः ॥ अत्ता ससंभ्रमं ॥ उवाशिके, तुमं किल चालुदत्तेण
मालिदाशित्ति, चालुदत्तो मालिदुंणीअदि (२) ।

वसं ॥ ससंभ्रमं ॥ हड्डी, हड्डी; कथं, मम मन्दभादणीए
कदे अज्ज चालुदत्तो वावादीअदि । भो तुरिदं, भो तुरिदं,
आदेसेहि मग्गं (३) ।

भिच्चुः । तुवलदु, तुवलदु, बुद्धोवाशिआ, अज्ज चालुदत्त
जीअन्तं शमशदिदुं । अज्जा, अन्तलमन्तलं देध (४) ।

वसं ॥ अन्तलमन्तलं ॥ (५)

(१) इदञ्च पश्चिमं घोषणास्थानं, तत्ताडयत डिडिमं,
उद्घोषयत घोषणं । भो चारुदत्त, प्रति शीघ्रमेव त्वं मार्त्यसे ।

(२) उपाशिके, त्वं किल चारुदत्तेन मारितासीति,
चारुदत्तो मारयितुं नीयते ।

(३) हा धिक्, हा धिक्; कथं, मम मन्दभागिन्याः कृते आर्य्यं
चारुदत्तोऽप्यापाद्यते । भो त्वरितं, भो त्वरितं, आदिश मार्गं ।

(४) त्वरतां, त्वरतां, बुद्धोपाशिका, आर्य्यचारुदत्तं
जीवन्तं समाश्वासितुं । आर्य्या, अन्तरमन्तरं दत्त ।

(५) अन्तरमन्तरं ।

चाण्डा । अञ्ज चारुदत्त, क्षामिणिश्रीश्री अवदन्निदि,
ता सुमलेहि जं सुमलिद्वयं (१) ।

चारु । किं वञ्जना ॥ प्रभवतीत्यादिसौकं पठति ॥

चाण्डा ॥ खड्गमाकृत्य ॥ अञ्ज चारुदत्ता, उन्नाये भविष्य,
धर्मं चिह्नं, एकपहालेण मालिञ्ज तुमं शम्भं धेनु (२) ।

॥ तथा तिष्ठति ॥

चाण्डा ॥ प्रहर्तुमीदृते खड्गपतनं हस्तादभिनयन् ॥ श्री, कथं

आश्रित्विदे श्लोशं मुह्ये मुह्यिणा गृहीतेति,

धरणीय कीश पण्डिते दालुणके अश्विनिश्लिष्टे स्वर्गे ।

अथा एदं संवृत्तं तथा तर्कमि, न विपश्यति अञ्ज चारु
दत्तति । भगवति सङ्गवाशिनि, प्रसीद, प्रसीद, अविनाम
चारुदत्तश्च मोक्षोभवे तदो अश्विनिदिदं तुए चाण्डाल
उलंभवे (३) ।

(१) आर्य्य चारुदत्त स्त्रामिनियोगः अपराधति, तत्
स्मर यत् स्मर्त्तव्यं ।

(२) आर्य्य चारुदत्त, उन्नानोभूत्वा, धर्मं तिष्ठ, एक
प्रहारेण मारयित्वा तं स्वर्गं नयामः ।

(३) आकृष्टः शरीरं मुष्टामुष्टिना गृहीतोऽपि,

धरण्यां किमर्थं पतितो दारुणकोऽन्ननिषन्निभः खड्गः ।

यथा एतत्संवृत्तं तथा तर्कयामि, न विपश्यते आर्य्य चारु
दत्तइति । भगवति सङ्गवाशिनि, प्रसीद, प्रसीद, अपि नाम

अपरः । अधास्तमणुचिठ्ठम् (१) ।

प्रथमः । भोदु, एवं कलेह (२) ।

इत्युभौ चारुदत्तं प्रूले समारोपयितुमिहृतः ।

चारु ॥ प्रभवतीत्यादि पुनः पठति ॥

भिचुः । वसन्तसेना च ॥ दृष्ट्वा ॥ अज्जा, मा दाव, अज्जा, एषा
अहं मन्दभादणी जस्सा कारणादो एषो वाधादीअदि (१) ।

चाण्डा ॥ दृष्ट्वा ॥

तुलितं का उण एसा अंसपल्लोण चिउलभालेण,

मा मेत्ति वाहरन्ती, उद्धिदहत्या इदोएदि (४) ।

वसं । अज्ज चारुदत्त, किं णेदंत्ति ॥ उरसि पतति (५) ॥

भिचुः । अज्ज चारुदत्तस्स किं णेदमिति ॥ पादयोः
पतति (६) ॥

चारुदत्तस्य मोक्षो भवेत्तदानुगृहीतं त्वया चण्डालकुर्षं भवेत् ।

(१) यथाज्ञप्तमनुतिष्ठावः ।

(२) भवतु एवं कुर्वः ।

(३) आर्या, मा तौ वत्, आर्या, एषा अहं मन्दभागिनी
यस्याः कारणादेष व्यापाद्यते ।

(४) त्वरितं का पुनरेषा अंसपतता चिकुरभारेण,

मामेति व्याहरन्ती, उत्थितहस्ता इतएति ।

(५) आर्य चारुदत्त, किं नेदमिति ।

(६) आर्य चारुदत्तस्य, किं नेदमिति ।

चाण्डा ॥ सभयमुपसृत्य ॥ कथं, वसन्तसेना; णं कसु
अन्वेहिं सा ऊ ण वावादिदे (१)।

भिन्नुः ॥ उत्थाय ॥ अस्ते, जीवदि चालुदत्ते (२)।

चाण्डा । जीवदि वस्सरसदं (३)।

वसं ॥ सहर्षं ॥ पचुज्जीविदस्मि (४)।

चाण्डा । ता जाव एदं वुत्तं राइणो जसवाडगदस्म णिवे
देव (५)।

॥ इति निष्क्रामतः ॥

प्रकारः ॥ वसन्तसेनां दृष्ट्वा सत्रायं ॥ ही मादिके! केण गर्भ
दासी जीवाविदा? उक्कन्ताइं मे पाणाइं! भोदु, पलाइस्सं (६)।

॥ इति पलायते ॥

(१) कथं, वसन्तसेना ननु खलु अस्माभिः साधुर्न व्यापा
दितः ।

*(२) अरे जीवति चालुदत्तः ।

(३) जीवति वर्षशतं ।

(४) प्रत्युज्जीवितास्मि ।

(५) यावदेतं वृत्तान्तं राज्ञोयश्चवाटगतस्य निवे
दयावः ।

(६) विस्मयं, केन गर्भदासी जीवनं प्रापिता? उक्कान्ता
म प्राणा, भवतु पलायिष्ये ।

चाष्टा ॥ उपसृत्य ॥ अले, णं अद्याणं इदिशा साभा
णत्ती, जेण सा वावादिदा तं मालेध, ता खट्टिअभासअजेव
अखेसद्ध (१) ।

॥ इति निष्क्रान्तौ ॥

चारु ॥ सविस्मयं ॥ केयमभ्यद्युते शस्त्रे मृत्युवक्त्रगते मयि,
अनादृष्टिहते शस्त्रे सम्यग्मृष्टिरिवागता ।

अवलोक्य च ।

वसन्तसेना, किमियं द्वितीया समागता, सैव दिवः किमित्यं,
भ्रान्तं मनः पश्यति वा ममैनां, वसन्तसेना न मृताथ सैव ।
अथवा ।

किं नु खर्गात्पुनः प्राप्ता, मम जीवातुकाम्यया
तस्माद्रूपानुरूपेण किमुतान्येयमागता ।

वसं ॥ सास्त्रं उत्थाय पादयोर्निपत्य ॥ अज्ज चारुदत्त,
सास्त्रेवाहं पावा, जाए कारणादोदअं तुए असरिखी अवत्था
पाविदा (२) ।

॥ नेपथ्ये ॥ अचरित्रं, अचरित्रं, जीवदि वसन्तसेना (३) ।

(१) ननु अस्माकमीदृशी राजाज्ञप्तिः, येन सा व्यापा
दिता तं मारयत । तत् राष्ट्रियशालमेवान्वेषयावः ।

(२) आर्यं चारुदत्त, सैवाहं पापा, यस्याः कारणादियं
त्वया असदृशी अवर प्राप्ता ।

(३) आश्चर्यं, आश्चर्यं, जीवति वसन्तसेना ।

॥ इति सर्वे पठन्ति ॥

चारु ॥ आकर्ण्य सहस्रोत्थाय, सत्यार्थसुखनिमीलिताश्च
एव हर्षगद्गदाचरं ॥ प्रिये, वसन्तसेना त्वं?

वसं । सा जेष्वाहं मन्दभागा (१) ।

चारु ॥ निरूप्य सहर्षं ॥ कथं वसन्तसेनैव ॥ वानन्दं ॥

कुतोवाप्याम्बुधाराभिः स्तपयन्ती पयोधरौ,

मयि मृत्युवशं प्राप्ते विद्येव समुपागता ।

प्रिये, वसन्तसेने ।

त्वदर्धमेतद्दिनिपात्यमानं देहं त्वयैव प्रतिमोक्षितं मे,

शुद्धो प्रभावः प्रियसङ्गमस्य, मृतोऽपि कोनाम पुनर्जिघेत ।

अपि च । प्रिये, पश्य ;

रक्तं तदेव वरवस्त्रमिद्यच्च माला,

कान्तागमेन हि वरस्य यथा विभाति,

एते च बध्यपटहध्वनयस्तथैव

जाताविवाहपटहध्वनिभिः समानाः । (११)

वसं । अदिदक्षिणदाए किं एदं ववसिदं अज्जेण (२) ।

चारु । प्रिये, त्वं किल मया हतेति ।

पूर्व्वानुबद्धवैरेण शत्रुणा प्रभविष्णुना,

नरके पतता नेन मनागस्मि निपातितः । (१२)

(१) सैवाहं मन्दभाग्या ।

(२) अति दक्षिणतया किं नेदं व्यवसितमार्य्येण ।

वसं ॥ कर्षीं पिधाय ॥ शान्तं, पावं, तेण्हि राअसालेण
वावादिदा (१) ।

चारु ॥ भिचुं दृष्ट्वा ॥ अयमपि कः ?

वसं । तेण अणज्जेण वावादिदा, एदिणा अज्जेण जीवा
विद्वहि (२) ।

चारु । कस्त्वमकारणबन्धुः ।

भिचु । ए पच्चभिआणादि मं अज्जो ? अहं शे अज्जश
चलणसंवाहचिन्तए संवाहके, जूदिअलेहिं गहिदे, एदाए
उवाग्निआए अज्जश केलकेत्ति अलंकालपण्णिकीदेहि ।
तेण अ जूदण्णिवेदेण अकशमणके संवुत्तेहि । एशावि अज्जा
पवहणविअज्जाशेण पुप्फकरण्डअजिणुज्जाणं गदा, तेण अ
अणज्जेण ए मं बुज्ज मणेशिन्ति वाज्जपाशवलकालेण मालिदा,
मए दिट्ठा (३) ।

(१) शान्तं, पापं, तेनास्मि राजशालेन व्यापादिता ।

(२) तेनानार्येण व्यापादिता, एतेन आर्येण जीवं प्रापि
तास्मि ।

(३) न प्रत्यभिजानाति मामार्यः ? अहं स आर्यश्च
चरणसंवाहचिन्तया संवाहको, द्यूतकरैर्गृहीतः, एतया उपा

नेपथ्ये । कलकलः ।

जयति वृषभकेतुर्दक्षयज्ञस्य हन्ता;
तदनु जयति भेत्ता षण्मुखः क्रौञ्चशत्रुः;
तदनु जयति कृत्स्नां शुभ्रकैलासकेतु
विनिहितवरवैराचार्यकोगां विशालां

प्रविश्य सहसा शर्विलकः ।

शर्वि । हत्वा तं कुनपमहं हि पालकं भो.

सुद्राज्ये द्रुतमभिषिच्य चार्यकं तं;
तस्याज्ञां शिरसि निधाय शेषभूतां
मोक्ष्येऽहं व्यसनगतं च चारुदत्तं ।
हत्वा रिपुं तं बलमन्त्रहीनं,
पौरान् समाश्रय्य पुनः प्रकर्षान्,
प्राप्तं समयं वसुधाधिराज्यं,
राज्यं बलारेरिव शत्रुराज्यं ।

॥ अग्रतो निरूप्य ॥ भविष्यत्तेन भवितव्यं ।

सिकया आर्यस्यात्मीयइति अलङ्कारपणनिष्क्रोतोऽस्मि । तेन
च द्यूतनिर्वेदेन शाक्यश्रमणकः सम्वृत्तोऽस्मि । एषापि आर्या
प्रवहणविपर्यासेन पुष्पकरण्डकजीर्णोद्यानं गता, तेन चाना
र्येण न मां वज्र मन्यसे इति वाङ्मयाश्रवणात्कारेण मारिता,
मया दृष्टा ।

यच्चायं जनपदसमवायः अपि नामायं वारम्भः,

चित्तिपतेरार्यकस्यार्यचारुदत्तस्य जीवितेन सफलः स्यात्।

त्वरिततरमुपसृत्य ॥ अपयात जाल्माः ॥ दृष्ट्वा सहर्षं ॥ अपि
प्रियते चारुदत्तः सह वसन्तसेनया, संपूर्णाः सत्वरं स्वामिनो
मनोरथाः ।

दिश्या भो व्यवसबमहाणवादपारा

दुत्तीर्णं गणधृतया सुशीलवत्याः

तावैव प्रियतमया चिरान्निरीक्ष्ये

ज्योत्स्नाब्जं शशिनमिवापरागमुक्तं ।

तत्कृतमहापातकः कथमिवैनं उपसर्पामि । अथवा ।
सर्व्वत्रार्ज्जवं शोभते ॥ प्रकाशं उपसृत्य बद्धाञ्जलिः ॥ आर्य्य
चारुदत्त ।

चारु । ननु कोभवान्?

शर्व्वि । येन ते भवनं भित्त्वा न्यासापहरणं कृतं,

सोऽहं कृतमहापापस्वामेव शरणं गतः ।

चारु । सखे मैवं । त्वयासौ प्रणयः कृत इति कण्ठे गृह्णाति ।

शर्व्वि । अन्यच्च, अन्यच्च;

आर्य्यकेणार्य्यवृत्तेन कुलं मानञ्च रक्षता,

पशुवद्यज्ञवाटस्योदुरात्मा पालकोहतः ।

चारु । किं?

शर्व्वि । त्वद्यानं यस्मादहं गतस्त्वं शरणं पुरा,

तदाऽपि त्वं त्वं त्वं त्वं त्वं त्वं त्वं त्वं ।

चारु। शर्व्विलक, योऽसौ पालकेन घोषादाभीय निष्कारणं
कूटागारे बन्धने बद्धः आर्य्यकनामा त्वया मोचितः?

शर्व्वि ॥ यथाह तत्रभवान् ॥

चारु। प्रियं नः प्रियं।

शर्व्वि। प्रतिष्ठितमात्रेण त्वं सुहृदा आर्य्यकेण उज्ज
यिन्यां वेणातटे कुशावत्यां राज्यमतिष्ठ्यं। तत्प्रतिमान्यतां
प्रथमः सुहृत्प्रणयः॥ परिवृत्य ॥ अरे रे आनीयतामयं पापो
राष्ट्रियशठः।

॥ नेपथ्ये ॥ यथाज्ञापयति।

शर्व्वि। आर्य्य, मन्वयमार्य्यको राजा विज्ञापयति; इदं मया
युष्मद्गुणोपार्जितं तदुपयुज्यतां।

चारु। अस्मद्गुणोपार्जितं राज्यं।

॥ नेपथ्ये ॥ अरे रे राष्ट्रिय शालक। एच्छेहि स्वस्याविन
यस्य फलमनुभव

॥ ततः प्रविशन्ति पुरुषैरधिष्ठितः पश्चादाज्जबद्धः शकारः ॥

शकारः। हीमादिके!

एवं दूलमदिकान्ते, उद्दामे विअ गह्वरे,

आणीदे क्खु हगे वद्धे ऊडे अणोवदुक्कले (१)।

॥ दिशोऽवलोक्य ॥

(१) विस्रयं। एवं दूरमतिक्रान्त, उद्दाम इव गर्हभः,

आनीतः खल्वहं बद्धः कुकुरोन्यवह्णकरः।

समन्ततोऽववृद्धिदे श्रे लङ्घि अबन्ध । ता कं दाणि अशरणे
शरणं पवज्जामि ॥ विचिन्त्य ॥ भोदु; तं जेव्व अभुववण्णश
णलक्खणं गच्छामि ॥ इत्युपसृत्य ॥ अञ्ज चारुदत्त, पलित्ता
एहि पलित्ताएहि ॥ इति पादयोः पतति ॥ (१)

नेपथ्ये । अञ्ज चारुदत्त, मुञ्च, मुञ्च; वावादेन्ह एदं (२) ।

शकारः ॥ चारुदत्तं प्रति ॥ भो अशरणशरणे पलित्ता
एहि (३) ।

चारु ॥ सानुकम्पं ॥ अहह अभयमभयं शरणागतस्य ।

शर्व्वि ॥ सावेगं ॥ आः ! अपनीयतामयं ॥ चारुदत्तः
पश्यति ॥ चारुदत्तं प्रति ॥ न मुच्यतां; किमस्य पापस्यानुष्ठीय
तामिति ?

आकर्षतु सुवध्वैनं, श्वभिः संखाद्यतामय,

शूले वा तिष्ठतामेष, पाव्यतां क्रकचेन वा ।

चारु । किमहं यद्रूढोमि तत्किञ्चते ?

शर्व्वि ॥ कोऽत्र सन्देहः ॥

(१) समन्ततऽपस्थितः स राङ्घ्रियबन्धः । तत्कमिदानीम
शरणः शरणं प्रव्रजामि । भवतु; तमेवाभ्युपपन्नशरणरक्षणं
गच्छामि । आर्य्यं चारुदत्त, परित्रायस्व, परित्रायस्व ।

(२) आर्य्यं चारुदत्त, मुञ्च, मुञ्च; व्यापादयामएनं ।

(३) भो अशरणशरण, परित्रायस्व ।

शकारः । भट्टाला चारुदत्त, शरणागदेहि; ता
पडित्ताएहि; जं तुए शलिशं तं कलेहि; पुणो ए ईहिणं
करिणं (१) ।

॥ नेपथ्ये, पौरा ॥ वावादेध; किंणिमित्तं पातकी जीवावीअदि (२) ।

वसं ॥ बध्यमालां चारुदत्तस्य कंठादपनीय शकार
स्योपरि क्षिपति ॥

शकारः । गर्भदासीधीदे पशीद; ए पुणो मालदण्णं, ता
पडित्ताआहि (३) ।

शर्वि । अरे रे अपनयत; आर्य्यचारुदत्ताज्ञायतां,
किमस्य पापस्यानुष्ठीयतां ।

चारु । किमहं यद्भवीमि तत्क्षियते?

शर्वि । कोऽत्र सन्देहः ।

चारु । सत्यं?

शर्वि । सत्यं ।

चारु । यद्येवं, शीघ्रमयं—

शर्वि । किं; हन्यतां—

(१) भट्टारक चारुदत्त शरणागतोऽस्मि, तत्परित्रा
यस्व; यत्तव सदृशं तत्कुरु; पुनर्न ईदृशं करिष्यामि ।

(२) व्यापादयत किंनिमित्तं पातकी जीवते ।

(३) गर्भदासीपुत्रि प्रसीद, न पुनर्मारयिष्यामि, तत्परि
त्रायस्व ।

चारु । नहि, नहि, मुच्यतां ।

शर्व्वि । किमर्थं ?

चारु । शत्रुः कृतापराधः शरणमुपेत्य पादयोः पतितः
शस्त्रेण न हन्तव्यः ।

शर्व्वि । एवं तर्हि श्रमिः खाद्यतां ।

चारु । नहि, उपकारहतस्तु कर्त्तव्यः ।

शर्व्वि । अहो आश्चर्य्य ! किं करोमि, वदत्वार्थः ।

चारु । तन्मुच्यतां ।

शर्व्वि । इति मुक्तः ।

शकारः । होमादिके ! पञ्चज्जीविदेहि (१) ॥ इति पुरुषैः
सह निष्क्रान्तः ॥

नेपथ्ये ॥ कलकलः । पुनर्नेपथ्ये ॥ एषा अज्जचारुदत्तस्य
वज्जआ अज्जा धूदा, पदे वसनञ्चले विलग्नान्तं दारअमाक्खि
वन्ती, वाहभरिदणअणेहिं जणेहिं णिवारिज्जमाणा, पज्जलिदे
पावए पविसदि (२) ।

(१) विस्मये ! प्रत्युज्जीवितास्मि ॥ इतः परं नीलकण्ठे
नापूरि ॥

(२) एषा आर्य्यं चारुदत्तस्य बधूरार्य्या धूता, पदे वस
नाञ्चले विलग्नान्तं दारकमाक्षिपन्ती, वाप्यभरितनयनैर्जलैर्नि
वार्य्यमाणा, प्रज्वलिते पावके प्रविशति ।

शर्व्वि ॥ आकर्ण्य नेपथ्याभिमुखमवलोक्य ॥ कथं, चन्द
नकः, चन्दनक, किमेतत् ?

॥ प्रविश्य चन्दनकः ॥ किं ण पेक्खदि अज्जो, महाराअप्पा
सादं दक्खिणेण महन्तो जणसंमद्दो वट्ठदि ॥ एसेत्यादि पुनः
पठति ॥ कधिदं अ मए तीए, जधा, अज्जे मा साहसं करेहि,
जीवदि अज्ज चारुदत्तोत्ति; परंतु दुक्खवावुडदाए को सुणेदि
को पत्तियाएदि (१) ।

चारु ॥ सोद्वेगं ॥ हा प्रिये जीवत्यपि मयि किमेतद्व्यवसितं ।

॥ ऊर्द्धमवलोक्य दीर्घं निश्चस्य च ॥

न महीतलस्थितिसहानि भवच्चरितानि चारुचरिते यदपि,
उचितं तथापि परलोकसुखं न पतिव्रते तव विहाय पतिं ।

॥ इति मोहमुपगतः ॥

शर्व्वि । अहो प्रमादः;

लरायाः सर्पयस्तत्र मोहमार्य्योऽत्र चागतः,

हा धिक् प्रयत्नवैफल्यं दृश्यते सर्व्वतोमुखं ।

(१) किं न पश्यति आर्य्यो, महाराजप्रसादं दक्षिणेन
महान् जनसंमर्द्दावर्त्तते । कथितञ्च मया तस्यै, यथा, आर्य्य
मा साहसं कुरुष्व, जीवति आर्य्यचारुदत्तइति; परन्तु दुःख
व्याप्ततथा कः शृणोति कः प्रत्ययते ।

वसं । समस्तसिदु अज्जो; तत्थ गदुअ, जीवावेदु अज्जां;
असुधा अधीरत्तणेण अणत्थो सम्भावीअदि (१) ।

चारु ॥ समाश्रय्य सहसोत्थाय ॥ हा प्रिये, कासि; देहि मे
प्रतिवचनं ।

चंद । इदो इदो अज्जो (२) ।

॥ इति सर्वे परिक्रामन्ति ॥

ततः प्रविशति यथा निर्दिष्टा धूता चेलाञ्चलमाकर्षन्
विदूषकेणानुगम्यमानो रोहसेनो रदनिका च ।

धूता ॥ मासं ॥ जाद मुञ्चेहिमं; मा विगधं करेहि; भीआमि
अज्जउत्तस्स अमङ्गलाकणादो (३) ।

॥ इत्युत्थायाञ्चलमाकृत्य पावकाभिमुखं परिक्रामति ॥

रोह । दसव अज्जए पडिवाल्लेसु मं, तुए विणा ए सक्क
णोमि जीविदं धारेदुं (४) ।

(१) समस्तसिदु आर्य्यः, तत्र गत्वा जीवयतु आर्य्यां;
अन्यथा अधीरत्वेनानर्थः सम्भाव्यते ।

(२) इत इत आर्य्यः ।

(३) तात मुञ्च मां; मा विग्नं कुरुष्व, विभेमि आर्य्यस्त्वा
मङ्गलाकर्षणात् ।

(४) हा आर्य्ये प्रतिपालय मां, त्वया विना न शक्नोमि
जीवितं धर्तुं ।

॥ इति त्वरितमुपसृत्य पुनरक्षलं गृह्णाति ॥

विदू । भोदीएदाव बह्मणीए भिणत्तणेण चिदाधिरोहणं
पावमुदाहरन्ति रिसीओ (१) ।

धूता । वरं पावाचरणे, ए उण अज्जउत्तस्स अमङ्गला
कलणं (२) ।

अर्म्मि ॥ पुरोऽवलोक्य ॥ आसन्नज्जतवहार्या तत्त
र्थतां ।

चारु ॥ त्वरितं परिक्रामति ॥

धूता । रअणिण, अवलम्ब दारअं, जाव अहं समीहिदं
करेमि (३) ।

चेटी ॥ सकरुणं ॥ अहंवि यथोपदेसिणिस्मि भट्टिणीए (४) ।

धूता ॥ विदूषकमवलोक्य ॥ अज्जो दाव अवलंवेदु (५) ।

(१) भवत्यास्तावत् ब्राह्मण्याभिज्ञत्वेन चितारोहणं पाप
मुदाहरन्ति ऋषयः ।

(२) वरं पापाचरणं, न पुनरार्यपुत्रस्यामङ्गलाकर्णनं ।

(३) रदनिके, अवलम्बस्व दारकं, यावदहं समीहितं
करोमि ।

(४) अहमपि यथोपदेशिन्यस्मि भट्टिन्याः ।

(५) आर्यस्तावदवलम्बयतु ।

विदू ॥ सावेगं ॥ समोहिदसिद्धि ए पउत्तेण, वल्लणे
अग्गदो कादव्वो, अदो भोदी ए अहं अग्गणी होमि (१) ।

धूता । कहं पच्चादिद्वह्नि दुवेहिं ॥ बालकमालिङ्ग ॥ जाद,
तुमं जेव्व पज्जाधावेहि अत्ताणं अच्चाणं तिलोदअ दाणाअ
अदिकान्ते किं मणोरहेहिं ॥ सनिःश्वासं ॥ ए ऊ अज्जउत्तो
तुमं पज्जवधाविस्सदि (२) ।

चारु ॥ आकर्ण्य सहसोपसृत्य ॥ अहमेव पर्यवस्थाप
यामि वालिशमिति ॥ बालकं वाङ्म्यामुत्थाप्य वचसालिङ्गति ॥

धूता ॥ विलोक्य ॥ अहमे; अज्जउत्तस्स जेव्व सरसंजोओ
॥ पुनर्निपुणं निरूप्य सहर्षं ॥ दिट्ठिआ अज्जउत्तो जेव्व एओ,
पिअं मे पिअं मे (३) ।

बालकः ॥ विलोक्य सहर्षं ॥ अहो आवुत्त, मं परिख्य

(१) समोहितसिद्धौ प्रवृत्तेन, ब्राह्मणेऽग्रे कर्त्तव्यः, अतो
भवत्या अग्रणीर्भवामि ।

(२) कथं प्रत्यादिष्टास्मि दाभ्यां; तात, त्वमेव पर्यवस्था
पयात्मानं अस्माकं तिलोदकदानाय अतिक्रान्तं किं मनो
रथैः । न खलु आर्यपुत्रस्त्वां पर्यवस्थापयिष्यति ।

(३) आश्चर्य्यं; आर्यपुत्रस्यैव स्वरसंयोगः । दिष्टा आर्य्य
पुत्रएवैषः, प्रियं मे प्रियं मे ।

जदि ॥ धूतां प्रति ॥ अज्ज ए वधावीअसि, आवुत्तजेव्व मं पज्ज
वधावेदि (१) ।

॥ इति प्रत्यालिङ्गति ॥

चारु । धूतां प्रति ।

हा प्रेयसि, प्रेयसि विद्यमाने कोयं कठोरोव्यवसायआसीत्,
अभोजिनीलोचनमुद्रणं किं भानावनस्तंगमिते करोति । ॥ १८० ॥

धूता । अज्ज उत्त, अदोजेव्व सा अचेतणत्ति चुम्बीअदि (२) ।

विदू ॥ दृष्ट्वा सहर्षं ॥ ही भोः एदेहिं जेव्व अच्छीहिं पिअ
वअस्सो पेक्खीअदि; अहोसदीए पहावो, जदो जलनप्पवेसव्वव
साएण जेव्व पिअसमागमं पाविदा ॥ चारुदत्तं प्रति ॥ जेदु,
जेदु, पिअवअस्सो (३) ।

चारु । एहि मैत्रेय ॥ इत्यालिङ्गति ॥

चेटी । अहो संविधाणअं; अज्ज वन्दामि (४) ।

(१) आश्चर्य्यं; पिता मां परिष्वजति; आर्य्ये वर्द्धसे, जनक
एव मां पर्य्यवस्थापयति ।

(२) आर्य्यपुत्र, अतएव सा अचेतनेति चुम्ब्यते ।

(३) आश्चर्य्यं; एताभ्यामेवाचिभ्यां प्रियवयस्यः प्रेक्ष्यते;
अहोसत्याः प्रभावो, यतो ज्वलनप्रवेशव्यवसायेनैव प्रियसमा
गमं प्रापिता । जयतु, जयतु, प्रियवयस्यः ।

(४) अहो संविधानं; आर्य्य वन्दे ।

॥ इति चारुदत्तस्य पादयोः पतति ॥

चारु ॥ पृष्ठे करं दत्वा ॥ रदनिके, उत्तिष्ठ ॥ इत्युत्थापयति ॥

धूता ॥ वसन्तसेनां दृष्ट्वा ॥ दिष्टिआ, कुमलिनी वहि
णिआ (१) ।

वसं । अज्जणा कुमलिनी संवुत्तद्धि (२) ।

॥ इत्यन्योन्यमालिंगतः ॥

शर्वि । दिष्ट्या जीवितसुद्धद्वर्गआर्यः ।

चारु । युष्मत्प्रसादेन । *

शर्वि । आर्ये वसन्तसेने परितुष्टो राजा भवतीं बन्धु
शब्देनानुगृह्णाति ।

वसं । अज्ज कदत्यन्हि (३) ।

शर्वि ॥ वसन्तसेनावगुण्ट्य चारुदत्तं प्रति ॥ आर्य किमस्य
भिचोः क्रियतां ।

चारु । भिचो किं तव बज्जमतं ।

(१) दिष्ट्या कुमलिनी भगिनी ।

(२) अधुना, कुमलिनी संवृत्तास्मि ।

* यत्सूर्योदयभयतः कविनोचितपात्रमेलनं न कृतं,

सुन्दरयुक्तिभिररचयदाचंदनकोक्तिनीलकण्ठस्तत् ।

(३) आर्य कृतार्थास्मि सम्बृत्ता ।

भिक्षुः । इमं इदिसं अणित्तणं पेक्खिअ, दिउणदले मे
पव्वज्जाय बज्जमाणे संबुत्ते (१) ।

चारु । सखे, दृढोऽस्य निश्चयः । तत्पृथिव्यां सर्वविहारेषु
कुलपतिरयं क्रियतां ।

शर्वि । यथाह आर्य्यः ।

भिक्षुः । प्रियं नः ।

शर्वि । स्थावरकस्य किं क्रियतां ।

चारु । सुवृत्त अदासीभवतु । ते चाण्डालाः सर्वचाण्डा-
लानामधिपतयोभवन्तु । चन्दनकः पृथिवीदण्डपालकोभवतु ;
तस्य राष्ट्रियश्यालस्य यथैव क्रिया पूर्वं वर्त्तमाना तथैवास्तु ।

शर्वि । एवं यथाह आर्य्यः । तदुच्यतां किं ते भूयः प्रियं
करोमि ।

चारु । अतः परं प्रियमस्ति ।

— — — — —
लब्धा चारित्यशुद्धिश्चरणनिगतिः शत्रुरप्पेय मुक्तः,
प्राप्तातारातिमूलः प्रियसुहृदचलामार्य्यकः शास्ति राजा;
प्राप्ता भूयः प्रियेयं, प्रियसुहृदि भवान् संगतोमे, च, यस्यो-
ल्लभ्यं किं चातिरिक्तं यदपरमधुना प्रार्थयेऽहं भवन्तं ।

(१) इदमीदृशमनित्यत्वं प्रेक्ष्य, द्विगुणतरोमम प्रव्रज्या
थावज्जमानः समुत्तः ।

कांश्चिदूषयति प्रपूरयति वा, कांश्चिन्नयत्युन्नतिं,
कांश्चित्पातविधौ करोति च पुनः कांश्चिन्नयत्याकुलान्,
अन्योन्यं प्रतिपक्षसंहतिमिमां लोकस्थितिं बोधय
न्नेष क्रोडति कूपयन्त्वघटिकान्यायप्रसक्तोविधिः ।

तथापीदमस्तु ।

क्षीरिण्यः सन्तु गावो, भवतु वसुमती सर्व्वसंपन्नशस्या,
पर्जन्यः कालवर्षी, सकलजनमनो नन्दिनोवान्तुवाताः,
मोदन्तां जन्मभाजः सततमभिमताव्राह्मणाः सन्तु सन्तः,
श्रीमन्तः पान्तु पृथ्वीं प्रशमितरिपवोधर्मनिष्ठाश्च भूपाः ।

॥ इति निष्क्रान्ताः सर्व्वे ॥

॥ संहारोनाम दशमोऽङ्कः ॥

समाप्तोऽयं ग्रन्थः ।

